

EDITH HAHN
ve Susan Dworkin

Nazi Subayının Karısı

BEYAZ BAYKUŞ: 27

ARAŞTIRMA: 4

NAZİ SUBAYININ KARISI // EDITH HAHN VE SUSAN DWORKİN
The Nazi Officer's Wife

© Bu kitabın Türkçe yayın hakları AKCALI Ajans aracılığıyla alınmıştır.

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü,
yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Aslı Perker
Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergül
Çevirmen: Duygu Filiz İlhanlı
Editör: Aslı Tohumcu
Sayfa Düzeni: Işıl Ilgıt Şimşek
Sosyal Medya-Grafik: Işıl Ilgıt Şimşek

Beyaz Baykuş: Aralık 2017
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN: 978-605-311-335-5

© Beyaz Baykuş
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel.: (0) 212 252 22 42 - Faks: (0) 212 252 22 43
www.beyazbaykus.com
[facebook.com/ beyazbaykusyayinlari](https://facebook.com/beyazbaykusyayinlari)
twitter.com/beyazbaykusy
instagram.com/beyazbaykusyayinlari

Deniz Ofset – Nazlı Koçak
Sertifika No. 29652
Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad.
Odin İş Mrk. B Blok No. 403/2
Zeytinburnu / İstanbul

Beyaz Baykuş Yayınları, Destek Yayınları'nın tescilli markasıdır.

EDITH HAHN
ve Susan Dworkin

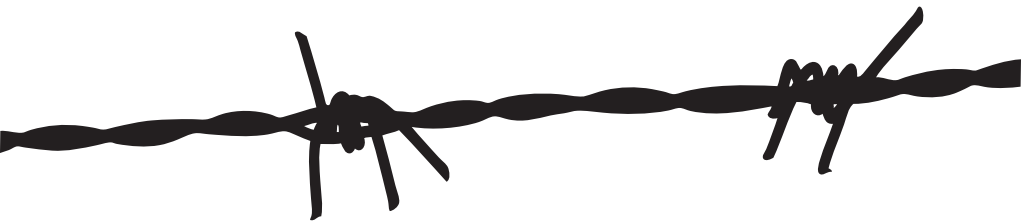

Nazi Subayının Karısı

Annem, Klothilde Kahn'ın
sevgi dolu anısına...

ÖNSÖZ

Burada okuyacağınız hikâye, isteyerek uzun bir süreliğine gömülü kalmıştır. Diğer pek çok insanın hayatını kaybettiği büyük bir felaketten sağ kurtulan çoğu insan gibi, bir “U-bot”,* yani Gestapo’dan kaçmış, Nazi Almanya toplumunun görünen tarafının derinlerinde, sahte bir kimlikle yaşayan bir kaçak olarak, hayatım hakkında konuşmayı mümkün olduğunca çok şeyi unutmayı ve genç kuşaklara üzücü anılarla sıkıntı vermemeyi tercih ettim. Bana, hikâyemi anlatmam ve yazılı bir kayıt bırakarak tüm dünyanın bilmesini sağlamam konusunda ısrar eden kızım Angela oldu.

1997 senesinde, savaş zamanı mektuplarım, fotoğraflarım ve belgelerimden oluşan arşivimi açık artırmada satışa çıkarmaya karar verdim. Arşiv, Londra Sotheby’s’de iki eski arkadaşım ve adanmış iki tarihsever, Drew Lewis ile Dalck Feith tarafından satın alındı. Niyetleri arşivi Amerika Birleşik Devletleri Soykırım Anı Müzesi’ne bağışlamaktı ve bugün bu arşiv orada bulunmaktadır. Onlara cömertliklerinden ve ilgilerinden ötürü minnettarım. O arşivdeki belgeler pek çok anımı hatırlamamı sağladı. Bunları ifade etmemde bana yardımcı olan arkadaşım Susan Dworkin’e sempatisi ve anlayışı nedeniyle müteşekkirim.

Detaylı araştırması sonucu belleğimi glendirmeme yardım eden Köln'den Nina Sasportas'a ve New York'tan Elizabeth LeVangia Uppenbrink'e tüm belgelerle mektupları anlaşılır bir dilde ve deyimsel fiillere yer vererek İngilizce'ye çevirdiği için çok teşekkür ederim. Nicholas Kolarz, Robert Levine, Suzanne Braun Levine, editörümüz Colin Dickerman ve çalışma arkadaşı Karen Murphy'ye; yayıncımız Rob Weisbach'a –ruhlarını, enerji ve bilgeliklerini hediye ederek katkıda bulunan tüm kıymetli eleştirmenlere ve arkadaşlarıma da çok teşekkür ederim.

Nihayet, bu kitap her şeyini kızım Angela Schltter'a borçludur. Farklılığı ve hayret verici geçmişi soruşturma ve araştırma ruhu, bilmek için duyduğu gereksinim beni sonunda hikâyemi anlatmam konusunda teşvik etti.

EDITH HAHN BEER
NETANYA, İSRAİL

BİR

O Zamanlardan Gelen Zayıf Ses

Kısa bir süre sonra, artık soğan yoktu. Bradenburg Devlet Hastanesi'nde, Kızıl Haç hemşireleri arasındaki iş arkadaşlarım, bunun nedeninin, Führer'in düşmanlarımızı yenmek için zehirli gaz yapımında kullanmak üzere soğana ihtiyaç duyması olduğunu söylediler. Ama sanırım o zamanlar, 1943 yılının Mayıs ayında, Reich*teki pek çok vatandaş bir soğanı tadabilecek olsaydı, düşmanı gazla zehirleme zevkinden memnuniyetle feragat edebilirdi.

O zamanlar, yabancı işçiler ile savaş esirlerinin olduğu koğuşta çalışıyordum. Tüm hastalara çay hazırlayıp küçük bir el arabasında gezdirirken gülümsemeye ve onlara neşeli bir "Guten Tag"** demeye çalışırdım.

Bir gün, yıkamak üzere çay fincanlarını mutfağa götürdüğümde, kıdemli hemşirelerden birinin bir soğanı dilimlediğini gördüm. Bir subayın karısıydı ve Hamburg'dan geliyordu. Sanıyorum ismi Hilde idi. Soğanın öğle yemeği için olduğunu söyledi. Yalan söylediğini anlayıp anlamadığımı görmek için yüzümü dikkatle inceliyordu.

Boş boş bakıp, yüzüme o küçük, aptal tebessümümü yerleştirerek çay fincanlarını yıkamaya koyuldum; hemşirenin o soğanı, ölümcül

* Nazi Almanyası. (ç.n.)

** Almancada "İyi Günler" anlamına gelmektedir. (ç.n.)

derecede yaralanmış bir Rus mahkûma son günlerinde özlem duyduğu soğanı ona tattırmak için karaborsadan aldığından haberim yokmuş gibi davrandım. Herhangi biri –soğanı satın alması ya da Rus ile arkadaşlık kurması– onu hapishaneye göndermeye yeterdi.

Hitler’in kanunlarına karşı gelen pek çok Alman gibi, Hamburglu bu hemşire de istisnaydı. Daha alışlageldik olanı, hastanemizdeki çalışanların, yabancı hastaların yemeklerini çalarak eve ailelerine götürmeleri ya da kendilerinin yemeleriydi. Bu hemşirelerin, bir hastaya bakmanın kutsal bir çağrı olduğuna inanan ilerici evlerden gelen, iyi eğitilmiş kadınlar olmadığını anlamalısınız. Genellikle, kaderlerinde ömür boyu tarlalarda ya da ahırlarda ağır işlerde çalışmak olan ve hemşirelik yapmanın birkaç kabul edilebilir kaçış yolundan biri olduğu Doğu Prusya’dan gelen genç kızlardı. Nazi döneminde, Nazi propagandasıyla büyütülmüşlerdi. Kuzeyli “Ari ırk” olarak daha üstün bir ırkın parçası olduklarına samimiyetle inanıyorlardı. Kliniğimize gelen Rusların, Fransızların, Hollandalıların, Belçikalıların ve Polonyalıların bu dünyaya, onlar için çalışmak üzere geldiklerine yürekten inanıyorlardı. Bu aşâğılık yaratıklardan bir tabak çorba çalmak günah değil, aksine tamamen meşru bir hareketti.

Bradenburg’da, Opel otomobil fabrikası, Arado uçak fabrikası ve diğer fabrikalarda çalışan on binden fazla yabancı mahkûmumuz olduğunu sanıyorum. Hastanede gördüklerimizin çoğu iş kazalarında yaralanmıştı. Nazi ekonomisini inşa ederlerken, ellerini metal preslerde eziyor, kızgın demir ocaklarında kendilerini yakıyor, üzerlerine aşındırıcı kimyasallar sıçratıyorlardı. Mazbut ve çaresiz bir köle nüfusedildiler; anne babalarından, eşlerinden ve çocuklarından kopartılmışlardı, sıra özlemi içindeydiler. Kendimi, kendi korkumu, kendi yalnızlığımı görme korkusuyla onların yüzlerine bakmaya cesaret edemiyordum.

Küçük hastanemizde her birim farklı bir binada bulunuyordu. Biz hemşire kadrosundakiler bir binada yemek yiyor, başka bir binada çamaşır yıkıyor, bir başkasında ortopedik vakalara katılıyor, bulaşıcı vakalara ise bir başkasında bakıyorduk. Yabancı mahkûmlar, sorunlarının ne olduğuna bakılmaksızın diğer Alman hastalardan titizlikle ayrı tutuluyorlardı. Bir seferinde, koca bir binanın, kirli sulardan kaynaklanan tifo hastalığından muzdarip yabancılara tahsis edildiğini duymuştuk. Ölümsüz bestelere ilham kaynağı olan, suyun ve temiz yemeğin ise hükümetimiz tarafından dikkatlice karneye bağlandığı ve teftiş edildiği bu güzel tarihi kentimizde nasıl böyle bir hastalığa yakalandıklarını bizim gibi basit kızların anlaması imkânsızdı. Çalışma arkadaşlarımdan çoğu, yabancıların pis kişisel alışkanlıklarından dolayı hastalığa kendilerinin sebep olduklarına inanıyordu. Bu hemşireler hastalığın, köle işçilerin içinde yaşamaya mecbur bırakıldıkları korkunç koşullardan kaynaklandığını kendilerine itiraf etmemeyi başarıyorlardı.

Benim gerçekten hemşire değil de yalnızca vasıfsız işler için eğitilmiş hemşire yardımcısı olduğumu bilmelisiniz. Kendi kendine yemek yiyemeyen hastaları besledim ve komodinlerin tozunu aldım. Lazımlıkları yıkadım. İşteki ilk günümde, yirmi yedi lazımlık yıkadım –lavaboda, yemek tabaklarını yıkar gibi. Plastik el eldivenlerini yıkadım. Bunlar, bugün gördüğünüz ince beyaz eldivenler gibi bir kullanımda atılmıyorlardı. Bizimkiler ağır, dayanıklı, tekrar kullanılabilirdi. İçlerine pudra sürmek zorundaydım. Bazı zamanlar da, merhem hazırlayıp onu bir sargı bezine sürerek romatizma ağrısını dindirmek için kompres uyguladım. Hepsi buydu. Bundan daha tıbbi hiçbir şey yapamazdım.

Bir seferinde bir kan nakline yardım etmem istendi. Bir hastanın kanını bir kabın içine sisifon borusu ile çekip sonrasında o kaptaki kanı diğer hastanın damarlarına pompalıyorlardı. Kanın

pıhtılaşmasını önlemek üzere kanı karıştırmadan sorumluydum. Midem bulanınca odadan koşarak çıktım. Kendi kendilerine şöyle söylediler: “Grete yalnızca hiçbir eğitimi olmayan Viyanalı aptal bir genç, bir temizlikçi kadından nispeten iyi, –ondan ne beklenir ki? Bırakalım makinelerde parmaklarını doğrayan yabancılarını beslesin.”

Gözetimim altındayken kimsenin ölmemesi için dua ettim. Tanrı beni duymuş olmalı çünkü mahkûmlar benim vardiyamın bitmesini bekleyip sonrasında ölüyorlardı.

Onlara nazik davranmaya çalıştım; ev özlemine dindirmek için Fransızla Fransızca konuştum. Belki de fazla canlı gülümsedim çünkü bir ağustos sabahı başhemşire, yabancılara karşı fazla arkadaşça davrandığımın gözlemlendiğini, bu yüzden de doğum bölümüne transfer edildiğimi söyledi.

Görüyorsunuz ya, muhbirler her yerdeydi. Yasak soğanı Rus hastasına hazırlayan hemşire, tam da bu nedenle benden o kadar korkmuştu; benden, Margarethe’den, kısaca “Grete”den. Avusturyalı, yirmi yaşındaki, eğitimsiz bir yardımcı hemşireden. Benim bile Gestapo ya da SS için çalışıyor olma ihtimalim vardı.

1943 sonbaharının başlarında, doğum bölümüne transferimin hemen ardından, önemli bir sanayici, ta Berlinden bir ambulansla buraya geldi.

Adam kalp krizi geçirmişti. Sükûnete, sessizliğe ve aralıksız terapiye ihtiyacı vardı. Müttefikler ocak ayından bu yana Berlin’i bombalıyorlardı, bu yüzden ailesi ve arkadaşlarına göre bombaların patlamadığı, hastane personelinin acil durumlarla kuşatılmadığı ve daha fazla kişisel ilgi göreceğinden emin oldukları Brandenburg’ta daha hızlı iyileşeceğine inanıyorlardı. En genç ve en düşük vasıflı kişi olarak; başka yerde fena halde ihtiyaç

duyulmadığım için, bebeklerden koparılıp onun bakımıyla görevlendirilmişim.

Çok keyifli bir iş değildi. Kısmi olarak felçli hale gelmişti; banyoya götürülmesi, her lokmasının ağzına beslenmesi, banyo yaptırılması ve yatakta devamlı çevrilmesi gerekiyordu; zayıf, güçsüz bedenine masaj yapılması gerekiyordu.

Nişanlım Werner'e yeni hastamdan pek bahsetmedim çünkü bunun onun hırsını tetikleyebileceğine ve böylesine önemli bir şahsiyetle olan yakın münasebetimden menfaat sağlayabilmek adına baskı yapabileceğine inanıyordum. Werner her zaman menfaat peşindeydi. Deneyimleri ona Reich'in ilerlemesinin hüner ve beceriler nedeniyle değil, bağlantılar sayesinde olduğunu öğretmişti: yüksek mevkilerdeki arkadaşlar, güç sahibi akrabalar. Werner'in kendisi yaratıcı, oldukça yetenekli bir ressamdı. Nazi rejiminden önce, doğuştan gelen yetenekleri ona işsizlik ile evsizlik dışında bir şey vermemişti; ormanda yağmur altında uyuyordu. Ama sonraları daha iyi zamanlar geldi çattı. Nazi Partisi'ne katıldı ve Arado uçak fabrikasında boyama bölümünde, pek çok yabancı işçiden sorumlu bir süpervizör oldu. Kısa zaman içinde Wehrmacht'ta* bir subay ve benim sadık eşim olacaktı. Ama gevşemedi –henüz değil, Werner değil. Her zaman daha fazlasını arardı, bir aç, hakettiğine inandığı ödüllerini sonunda alabileceği yere tırmanmak için bir yol. Huzursuz ve atılğan biri olarak hep başarıyı düşledi. Eğer bu nüfuzlu hastamla alakalı her şeyi ona anlatsaydım, fazlasını hayal edebilirdi. Bu nedenle ona yalnızca yetecek kadarını anlattım, daha fazlasını değil.

Hastam, Silahlanma Bakanı Albert Speer'in bizzat kendisinden çiçek aldığında, diğer hemşirelerin bana bu işi vermeye neden bu kadar istekli olduklarını anladım. Yüksek rütbeli parti üyelerine

* 1935 ila 1946 yılları arasında Alman ordusuna verilen isim. (ç.n.)

bakmam riskliydi. Elden düşürülen bir lazımlık, dökülen bir bardak su, sizi ciddi bir belanın içine sokabilirdi. Ya bu hastayı fazla hızlı çevirseydim, fazla sert yıkasaydım ya da aşırı sıcak veya aşırı soğuk ya da aşırı tuzlu bir çorbayla besleseydim? Tanrım, ya bir başka kriz daha geçirseydi? Ya benim gözetimim sırasında ölseydi?

Çok sayıda şeyi yanlış yapmış olma ihtimalinin düşüncesiyle korkudan tir tir titreyerek vargücümle her şeyi doğru yapmaya çalıştım. Bu yüzden de sanayici benim harika olduğumu düşünüyordu.

“Siz harika bir çalışansınız Margarethe Hemşire” dedi onu yıkadığım esnada. “Böylesi genç biri için oldukça tecrübeniz olmalı.”

“Ah, hayır efendim” dedim en kısık sesimle. “Okulum yeni bitti. Yalnızca bana öğretileni yapıyorum.”

“Ve daha önce hiç felçli bir hastaya bakmamıştınız...”

“Hayır, efendim.”

“Hayret verici.”

Her gün biraz daha hareket kazandı ve konuşurken daha az geliyordu. Kendi gelişimi nedeniyle cesaretlenmiş olmalıydı çünkü morali yüksekti.

“Söyleyin bana Hemşire Margarethe” dedi ayağına masaj yaptığım sırada, “Burada, Bradenburg’daki insanlar savaş hakkında ne düşünüyorlar?”

“Ah, bilemiyorum efendim.”

“Ama bir şeyler duymuş olmalısın... halkın fikrini merak ediyorum. İnsanlar et karnesiyle ilgili ne düşünüyorlar?”

“Oldukça tatmin edici.”

“İtalya’dan gelen haberlerle ilgili ne düşünüyorlar?”

Müttefik ülkeler hakkında bilgim olduğunu itiraf etmeli miydim? Buna cesaret etmeli miydim? Yoksa etmemeli miydim? “Hepimiz İngilizlerin sonunda yenileceğine inanıyoruz efendim.”

“Erkek arkadaşı doğu cephesinde savaşılan kimseyi tanıyor musun? Erkekler eve gönderdikleri mektuplarda ne yazıyorlar?”

“Ah, erkekler savaş hakkında yazmıyorlar efendim çünkü bizi endişelendirmek istemiyorlar. Aynı zamanda, bazı önemli detayları ağızlarından kaçırabileceklerinden, düşmanın mektupları ele geçirip okumasından ve yoldaşlarının tehlikeye düşmelerinden korkuyorlar.”

“Rusların yamyam olduklarını duymuş muydun? Bebekleri yediklerini duydun mu?”

“Evet efendim.”

“Peki buna inanıyor musun?”

Bir risk aldım. “Bazı insanlar inanıyor efendim. Ama bence, Ruslar bebeklerini yiyor olsalardı, açıkça şimdiki kadar Rusun ortada olmayacağını düşünüyorum.”

Güldü. Sıcak, nüktedan gözleri ve kibar davranışları vardı. Kalp krizi geçirmeden önce yıllar boyu baktığım büyükbabamı bile anımsatıyordu biraz... Çok önceleri, başka bir hayatta.

Önemli sanayicinin yanında rahatlamaya ve gardımı biraz düşürmeye başladım.

“Hemşire, Führer insanlarını mutlu etmek için ne yapabiliirdi? Ne düşünüyorsun?”

“Nişanım, Führer’in Almanya’yı bir eş gibi sevdiğini, bu nedenle de kendisinin bir eşi olmadığını ve bizi mutlu edebilmek için her şeyi yapabileceğini söyler. Bu yüzden eğer onunla konuşabilirseniz efendim, belki de Führer’e bize biraz soğan gönderebilirse, bizim çok ama çok mutlu olacağımızı söyleyebilirsiniz.”

Bu onu çok keyiflendirdi. “Sen benim için şifalı bir ilaçsın Margarethe. Sen açıksözlü ve iyi kalplisin, Almanya kadınlarının gerçek ruhusun. Söyle bana, nişanlın cephede mi savaşıyor?”

“Henüz değil efendim. Özel yetenekleri var, bu nedenle Luftwaffe* için uçak yapımında çalışıyor.”

“Ah, pek güzel, pek güzel” dedi. “Oğullarım da iyi genç adamlar; bugünlerde çok iyi işler yapıyorlar.” Bana üniformaları içindeki uzun boylu, yakışıklı oğullarının bir resmini gösterdi. Nazi Partisi’nde yükselerek, önemli adamlar olmuşlardı. Onlarla gurur duyuyordu.

“Kardinal olmak kolay” dedim, “kuzenin Papa ise.”

Övünmeyi bırakarak bana uzun, sert bir bakış attı. “Senin o kadar da basit bir kız olmadığını görüyorum” dedi. “Senin çok akıllı bir kız olduğunu anlıyorum. Nerede eğitim gördün?”

Midem düğümlendi. Boğazım kurudu.

“Bu büyükannemin hep dediği bir şeydi” dedim, sırtını yıka-mak için onu çevirirken, “Ailemizdeki eski bir deyiştir.”

“Berlin’e döndüğümde özel hemşirem olarak benimle gelmeni istiyorum. Amirlerinle konuşmalıyım.”

“Ah, bunu çok isterdim efendim, ama nişanlımla yakın zamanda evlenmeyi planlıyoruz ve gördüğünüz üzere, Brandenburg’tan ayrılamam –bu mümkün olmazdı! Ama çok teşekkür ederim efendim! Teşekkür ederim! Gurur duydum! Gurur duydum!”

Vardiyam bitti. Ona iyi geceler dileyip titrek ve kararsız halde yürüyerek odasından çıktım. Terden sıırıslıkladım. Benim yerime gelen iş arkadaşşıma hastamın ağır bacaklarını çalıştırmanın çok ağır bir iş olması nedeniyle terlediğimi söyledim. Gerçekte ise nedeni, kimliğimi az daha ifşa etmiş olmamdı. Entelektüel zekâya dair en ufak bir belirti –sıradan bir Avusturyalı kızın sahip olmayı bile umamayacağı edebi bir referans ya da tarih bilgisi– benim için bir sünnet, tam bir kendini eleverişti.

* Wehrmacht’ın Hava Kuvvetleri. (ç.n.)

Werner ile yaşadığımız, şehrin doğu tarafındaki Arado apartman bloğuna yürürken, kendimi milyonuncu kez, daha dikkatli olmam ve zekâya dair en ufak belirtiyi saklamam, bakışlarımı boş, ağzımı ise kapalı tutmam konusunda tembihledim.

Ekim 1943'te, Kızıl Haç hemşire grubu bana büyük bir onur bağısladı. Brandenburg Belediyesi bir miting planlıyordu ve her işçi grubunun bir temsilci göndermesi gerekiyordu. O ya da bu nedenden ötürü, hiçbir kıdemli hemşire mitinge katılamıyordu; Alman güçlerinin Rusya, Kuzey Afrika ve İtalya'da ne kadar kötü gittiklerini duyduklarından kutlama havasında olmadıklarını tahmin ediyorum (ancak Alman radyosu bunu tamamıyla duyurmadığı ve herkes Moskova Radyosu, BBC, Amerikan Radyosu ya da İsveçre Radyosu'nu dinlemenin vatan hainliğine eş bir suç olduğunu bildiğinden, bunu nasıl duymuş olabileceklerini tahmin edemiyordum). İşçi grubumuzu mitingde temsil etmek üzere seçilmiştim.

Werner benimle gurur duyuyordu. Onu, Arado'daki iş arkadaşlarına böbürlenirken hayal edebiliyordum. "Benim Grete'mi seçmelerine şaşmamalı! Yurdumuzun gerçek bir yurtseveri o!" Wernerim'in gerçekten iyi bir espri anlayışı vardı, hayatın ufak ironilerini anlamada gerçek bir yeteneği vardı.

Büyük gün için özenle giyindim. Kızıl Haç hemşire kıyafetimi giydim. Düz kahverengi saçlarımı doğal bir tarzda taradım, saç tokası, lüleler ya da briyantın yoktu. Hiç makyaj yapmadım ve babamın bana on altıncı yaş günümde hediye ettiği en küçük pırlanta taşa sahip ince, küçük yüzüğüm dışında hiç mücevher takmadım. Ufak tefek bir kızdım, bir buçuk metreden uzun değildim ve o günlerde güzel bir görünüşüm vardı. Ancak bunu, bol beyaz külotlu çorap ve şekilsiz bir önlükle maskeleymiştim. Benim gibi bir insanın halk arasında özel olarak çekici görünmesinin isteneceği

bir zaman değildi. Tatlı, evet; düzgün, evet. Ama en önemlisi ise sade. Dikkat çekecek hiçbir şey olmamalıydı.

Miting almış olduklarımızdan çok daha farklı bir hal aldı. Çalan davullar ya da marşlar yoktu, üniformaları içinde el sallayan güzel, genç insanlar yoktu. Bu mitingin bir amacı vardı; o da, geçtiğimiz kış Stalingrad'daki bozgundan beri Almanya'nın, üstüne çöreklenmeye başlamış olan yenilgiyi kabullenmiş ruh halinin üstesinden gelmekti. Heinrich Himmler Ağustos'ta "Almanların zafere olan inancını yenile!" direktifi ile İçişleri Bakanı olarak görevlendirilmişti. Bir konuşmacıdan diğerine, bize, cesurca savaşan erkeklerimize destek vermek üzere hep daha çok çalışmamızı tembihlediler, çünkü eğer savaşı kaybedersek, pek çok Almanın Nazi döneminin öncesinden hatırladığı o korkunç fakirlik geri dönebilir ve hepimiz işlerimizi kaybedebilirdik. Eğer akşam *Eintopf*larımızdan, Joseph Goebbels'in tam bir savaş içinde olan bir millet için, fedakârca yenen yemek ilan ettiği, yahniye benzeyen tek çeşit yemeklerimizden sıkılmaya başlasaydık, kendimize şunu hatırlatmalıydık; zaferden sonra gerçek kahve ve beyaz undan ve tam yumurtadan yapılmış ekmeğimizle krallar gibi ziyafet çekecektik. İş yerinde verimliliği arttırmak için gücümüz dahilindeki her şeyi yapmamız, sadık olmadığımızdan, özellikle de düşman radyoyu ve "iğrenç şekilde abartılmış" Kuzey Afrika ve İtalya'daki Alman yenilgisiyle ilgili haberleri dinlediklerinden şüphe ettiğimiz herkesi ihbar etmemiz gerektiği söylendi.

"Tanrım" diye düşündüm. "Endişeliler."

"Dünyadaki Nazi Efendileri" titreyip sallanmaya başlamıştı. Başımın döndüğünü hissettim, biraz nefessiz kalmıştım. Eski bir şarkı kafamda çalmaya başladı.

Şşşş, diye düşündüm. *Şarkı söylemek için çok erken. Susss.*

O gece, Werner ile BBC'yi açtığımızda, Alman ordusunun yaşadığı şanssızlıklarla ilgili haberlerin savaş için erken bir sonu,

benim için ise yalanımın hapishanesinden tahliyemi ifade ediyor olması için dua ettim.

Ama umutlarımı Werner ile bile paylaşmaya cesaret etmedim. Mutluluğumu bir sır olarak tuttum; sesimi yumuşak, karakterimi ise mütevazî. Görünmezlik. Sessizlik. Bunlar benim, soykırımdan kurtulanların şimdilerde U-boat dedikleri, Nazi ölüm makinesinden kaçmış, Nazi Almanyası'nın tam ortasında saklanmakta olan bir Yahudi olarak edindiğim alışkanlıklardı.

Sonraki yıllarda, Fred Beer ile evlenmiş ve İngiltere'de güven içinde yaşarken, bir süreliğine o alışkanlıklardan kurtuldum. Ama Fred öldüğünden ve yaşanıp anılarımın etkisini kontrol edemediğimden onları yeniden edindim. Bugün burada sizinle, İsrail'de, deniz kenarındaki Netanya şehrinin meydanında en sevdiğim kafede oturuyor gibi otururken, bir tanıdık sohbet etmek için durup şöyle der: "Söyle bakalım *Giveret Beer*, o zamanlar, savaş zamanı, Almanyada bir Nazi Partisi üyesi ile birlikte yaşamak, gerçek kimliğini saklayarak Ari ırktanmış gibi davranmak, hep yakalanmaktan korkarak yaşamak nasıldı?" Kendi cehaletimden şaşkına dönmüş bir sesle cevap veriyorum, "Ah, ama bilmiyorum ki. Sanırım artık bununla ilgili bir şey hatırlamıyorum." Bakışlarım etrafta gezinir, odağını kaybeder; sesim hülyalı, kesik, yumuşak bir hal alır. Bu ses o günlerde Brandenburg'ta, Gestapo'nun "Arananlar" listesindeki yirmi dokuz yaşında Yahudi bir hukuk öğrencisi iken, yirmi bir yaşında cahil bir hemşire yardımcısı gibi davranan sesimdi.

Bu cılız, kem küm eden alçak sesimi duyduğunuzda beni affetmelisiniz. Bana hatırlatmalısınız: "Edith! Yüksek sesle konuş! Hikâyeni anlat."

Yarım asırdan daha uzun zaman oldu.

Sanıyorum artık zamanı geldi.

İKİ

Viyanalı Hahn Ailesi

Viyana'da öğrenci olduğum sırada tüm dünya, şehrimde güneşli kafelerde oturup kahve içmek, kek yemek ve eşi benzeri olmayan sohbetler etmek için geliyor gibi gelirdi bana. Okuldan çıktığımda opera binasından, güzel Josef Meydanı'ndan, Michael Meydanı'ndan geçirdim. Volks Parkı ve Burg Parkı'nda oynardım. Gösterişli şapkaları ve ipek çorapları içinde asil bayanlar görürdüm; bastonları ve zincirli altın saatleriyle beyefendiler, şimdilerde yok olmuş Habsburg İmparatorluğu'nun her bölgesinden gelen kalın, kaba, yetenekli elleriyle sık cephelerimizi boyayan işçiler görürdüm. Dükkânlar egzotik meyveler, kristaller ve ipeklerle dolup taşıyordu. Buluşlar karşıma çıkıyordu.

Bir gün, bir kalabalığın içine girdim ve üniformalı bir hizmetçinin adı "hoover"* olan bir şeyi gösterdiği vitrine bakarken buldum kendimi. Yere pislik döküp, makinesini çalıştırdı ve sihir gibi tüm kiri yok etti. Heyecanla ciyaklayarak okul arkadaşlarıma anlatmak üzere hızla koşturdum.

On yaşımıdayken, *Die Bühne* isimli bir derginin ofisinin önündeki uzun kuyruğa girdim. Kısa süre sonra bir masada karşımda büyük,

* İlk elektrik süpürgesi markası. Amerikan yapımıdır. (ç.n.)

kahverengi bir kutu ile oturuyordum. Nazik bir bayan kulaklarımın kulaklıkları yerleştirdi. Kutu hayat buldu. Bir ses. Bir şarkı. Radyo.

Aileme anlatmak üzere babamın restoranına doğru hızla koştım. Benden sadece bir yaş küçük olan kardeşim Mimi'nin hiç umurunda olmadı bu. Bebek ise -küçük Johanna, adı Hansi'ydi- anlamak için çok küçüktü. Annemle babam ise dinlemek için fazlasıyla meşgullerdi. Ama ben özel bir şeyleri, geleceğin gücünü, Tanrı'yı duyduğumu biliyordum. Radyonun 1924'te yepyeni olduğunu hatırlayın. Ne kadar büyük bir gücü temsil ettiğini ve insanların ondan gelen mesajlara direnmeleri konusunda ne kadar çaresiz olduklarını hayal edin.

Düzenli müşteriler arasından en çok sevdiğim, Teknik Üniversite'den Profesör Spitzer ile kaydattım: "Konuşan insan çok uzaklarda olmalı Profesör! Ancak sesi havada bir kuş gibi süzölüyor! Yakında her yerden pek çok insanın sesini duyabileceğiz!"

Babamın müşterileri için ayırdığı gazete ile dergileri büyük bir şevkle okuyordum. En çok ilgimi çekenler ise, davalar, tartışmalar ve baş döndürücü problemlerle dolu hukuk köşeleri ydi. Okuduğum ve gördüklerim hakkında konuşabileceğim birilerini arayarak "vals şehri"nde dolanış durdum.

Okul mutluluk kaynağımdı. Sınıfımda yalnızca kızlar vardı; babam karışık eğitime inanmıyordu. Kız kardeşlerimden farklı olarak çalışmayı sevdim ve bunu hiçbir zaman zor bulmadım.

Fransızların baş düşmanlarımız, İtalyanların hain oldukları, Avusturya'nın ise Birinci Dünya Savaşını, sadece "sırtından bıçaklanması" nedeniyle kaybettiği öğretildi –ama kimin bıakladığından hiçbir zaman emin olamadığımızı söylemeliyim. Okuldaki öğretilerim sık sık, evde hangi dilde konuştuğumuzu sorardı. Bu Yidiş (konuşmuyorduk) konuşup Yahudi (öyleydik) olup olmadığımızı anlamak için pek de zekice olmayan bir yöntemdi.

Görüyorsunuz ya, bilmek istiyorlardı. Tipik Avusturyalı yüzle-
rimizle aradan sıyrılabileceğimizden korkuyorlardı. Kandırılmak
istemiyorlardı. O zamanlarda, yani 1920’lerde bile, kimin Yahudi
olduğunu anlayabilmeyi istiyorlardı.

Bir gün Profesör Spitzer babama, gelecekteki eğitimimle ilgili
ne düşündüğünü sordu. Babam, ilköğretim okulunu bitiridikten
sonra annem gibi bir terzi olarak çıraklık yapacağımı söyledi.

“Ama çok zeki bir kızınız var sevgili Bay Hahn” dedi Profesör.
“Onu liseye göndermelisiniz, belki de üniversiteye.”

Babam güldü. Eğer bir oğlan olsaydım, beni eğitmek için ken-
dini paralardı. Kız olduğumdan, bunu düşünmemiştii bile. Ancak
bu seçkin profesörün gündeme getirmesiyle babam annemle ko-
nuşmaya karar verdi.

Babam Leopold Hahn’ın güzel siyah bir bıyığı, kıvrıkcık siyah
saçları ve bir restoran işletmecisine yakışır neşeli, dışadönük bir
karakteri vardı. Altı erkekten en küçük olanıydı; bu nedenle eğiti-
me hazır olduğunda ailenin parası çoktan tükenmişti. Bu nedenle
bir garson olabilmek için çalıştı. İnanması zor biliyorum, ancak o
zamanlar, orada bir garsonun eğitimi uzun yıllar sürerdi. İnsanlar
babamı severdi. Ona güvenir, hikâyelerini anlatırlardı. Hevesli bir
dinleyiciydi. Bu onun yeteneğiydi.

Bizim olmamızı umduğundan çok daha maddeci ve sofistike-
di. Riviera’da, Carlsbad ile Marienbad’taki Çekoslovak spaların-
da çalışmış ve bazı vahşi geceler tecrübe etmişti. Birinci Dünya
Savaşı’nda Avusturya-Macar ordusu için savaştı. Yaralanıp esir
alındı; ama kaçarak bize geri döndü. Omzundaki kurşun yarası
kolunda hareket kaybına neden oldu. Kendisi traş olamıyordu.

Viyan’a’nın hareketli merkezi Kohlmarkt’taki restoran baba-
mın hayatıydı. Upuzun, parıldayan bir barı ile arkada bir yemek

salonu vardı. Müşterileri yıllarca her gün geldiler. Babam daha onlar sipariş vermeden ne yemek istediklerini biliyordu. En sevdikleri gazeteleri biriktirdi. Onlara hizmet ve konfor sunarak küçük güvenli bir dünya yarattı.

Viyananın dördüncü bölgesindeki Argentinier Caddesi, 29 numarada iki yatak odalı, restore edilmiş eski bir dairede otuyorduk. Evsahibimiz, Hapsburg–Lothringen Şirketi’nden, asil bir soydandı. Annem babamla restoranda omuz omuza çalıştığından, biz kızlar da haftanın yedi günü yemeklerimizi burada yiyorduk. Biz küçükken bir hizmetli temizliği yapıp bizimle ilgilendi.

Annem Klothilde güzel, kısa boylu, balık etli, çekici ama cilveli olmayan bir kadındı. Uzun saçları hep siyah kaldı. Sabırlı, dalgın bir havası vardı; insanların aptallıklarını bağışlar, sıklıkla iç geçirir; ne zaman çenesini tutması gerektiğini bilirdi.

Tüm sevgimi, benden yedi yaş küçük olan kardeşim Hansi’ye bol keseden dağıttım. Bana göre, tombul pembe yanakları, kaymak gibi teni ve hareketli bukleleri ile barok katedrallerimizden birindeki çocuk melekler gibiydi. Kız kardeşim Mimi’den hoşlanmazdım. Hislerim karşılıklıydı. Cansız gözleri, kalın çerçeveli gözlükleri, huysuz bir karakteri vardı –kötü niyetli, herkesi kıskanan biriydi. Mimi’nin mutsuzluğundan gözü korkan annem ona ne istediye verdi, benim yani gamsız olanın kendi başımın çaresine bakabileceğimi varsaydı. Mimi arkadaş edinemediğinden, bense babam gibi popüler olmamdan ötürü, arkadaşlarımı onunla paylaşıp onu her yere beraberimde götürmek zorunda kalıyordum.

Babam hepimize göz kulak oldu ve dünyanın çirkin tarafının varlığından bizi korudu. Bizim adımıza kararlar verdi, çeyizlerimiz için para biriktirdi. İyi zamanlarımızda, biraz mahcup hissediyorsa, işten eve dönerken bir müzayede evinde durup anneme sürpriz olarak bir mücevher alırdı –altın bir zincir, amber küpeler.

Deri sandalyelerimizden birine yaslanarak annemin paketi açmasını bekler; annemin heyecanıyla keyiflenir, annemin sarılmasını umardı. Anneme tapardı. Hiç kavga etmediler. Ciddiyim: Hiçbir zaman kavga etmediler. Akşamları annem dikişlerini dikiği sırada babam gazetesini okur, biz de ödevlerimizi yapardık ve İsraili-lerin dediği gibi *shalom bait*, evimizde huzur vardı.

Bence babam nasıl Yahudi olunacağını biliyordu, ancak bize öğretmedi. Bunu annemizin sütünden aldığımızı düşünmüş olmalı.

Cumartesi akşamları *Judengottesdienst**¹, sinagogtaki çocuk ayinine gönderilirdik. Hizmetçinin bizi götürmesi gerekiyordu. Ama pek çok Avusturyalı gibi Katolikti ve sinagogtan korkardı; çalışan bir kadın olarak hizmetçisine muhtaç olan annem ise hizmetçiden korkardı. Bu nedenle de düzensiz gittik ve neredeyse hiçbir şey öğrenmedik. Ancak, o zamanlardan bir şarkı kafa-
ma kazındı.

Bir gün Tapınak yeniden inşa edilecek,
Ve Yahudiler Kudüs'e geri dönecek.
Böyle yazar Kutsal Kitap'ta.
Böyle yazar. Şükürler olsun.

İnanç temasına ek olarak –*Shema Yisrael. Adonai eloheyinu. Adonai echod*– Tapınak hakkındaki bu ufak şarkı, Yahudi duaları ve dini uygulamalar konusunda bildiğim tek şeydi.

Daha fazlasını bilmemem ne kötü.

Ama Tanrı'ya şükür o kadar biliyordum.

Babamın restoranı Roş Aşana ile Kefaret Günü'nde kapalı olurdu. (Evimizde de olduğu gibi, domuz eti ile kabuklu deniz hayvan-

* İlk elektrik süpürgesi markası. Amerikan yapımıdır. (ç.n.)

ları servis edilmezdi, ama aksi halde koşer olmazdı.) Bu dini bayramlarda, sinagoga daha çok akrabalarımızı görmek için giderdik. Annemle babam uzak akrabalar; ikisi de Hahn isimli ailelerden geliyorlardı. Annemin iki kız kardeşi ile erkek kardeşi, babamın ise altı erkek kardeşi ile    kız kardeşi ve Viyana'da otuz kuzen Hahn'dan fazlası vardı. Prater'daki    kafeden birinde mutlaka bir Hahn bulabilirdiniz. Her bir aile, Yahudi dinini farklı uyguluyordu. Mesela babamın, kendi de bir restoran işleten kız kardeşlerinden biri olan halam Gisela Kirschenbaum, bedava bir     n için hamursuz bayramında mek nını fakirlere açardı. Annemin abisi Richard, tam bir inançsız, Bratislava yakınlarındaki Topolcany'den gelen bir tasarım mobilya varisiyle evlendi. Adı Roszi idi. Ortodoks olarak yetiştirilmişti ve Hahn ailesinin asimile yöntemlerine katlanamadı ı için tatillerde hep Çekoslovakya'ya giderdi.

Bazı zamanlarda anne babam Yahudi bilinçaltı patlamalarıyla beni şaşırtırlardı. Örneğin bir seferinde bir arkadaşın evinde kanlı sosisli sandviç yemiştim. Anneme "Kesinlikle leziz!" diye rapor verdim. Tam anlamıyla     rd . Onun bu samimi korkusu beni hayrete düşürdü. Bir başka sefer ise -konu açıldığı için- babama bir Hristiyan ile evlenip evlenemeyece imi sordum. Parıldayan siyah gözleriyle şöyle cevap verdi: "Hayır Edith. Buna dayanamazdım. Bu beni öldürürdü. Cevabım hayır."

Babam Yahudilerin herkesten iyi olmak zorunda olduklarını düşünürdü. Notlarımızın daha iyi olmasını, sosyal farkındalı ımızın yüksek derecede gelişmiş olmasını beklerdi. Daha iyi davranışlarımız, daha temiz kıyafetlerimiz, kusursuz bir ahlak anlayışımız olmasını beklerdi.

O zamanlar bunu düşünmemiştim ama tabii ki şimdilerde, babamın biz Yahudilerin daha iyi olması gerektiği konusundaki

ısrarının, ülkemizin o kadar da iyi olmadığımızla ilgili katı fikri nedeniyle olduğunu fark ediyorum.

Annemin ailesinin, Stockerau’da, Viyana’nın kuzeyindeki küçük, güzel bir kasabada çimento sıvalı bir kır evi vardı. Hafta sonları, tatillerde ve doğumgünlerinde hep oraya giderdik. En yakın kuzenim Jultschi de burada yaşırdı.

Jultschi dokuz yaşındayken, annesi (annemin kız kardeşi Elvira) onu büyükannesinin evine bıraktıktan sonra eve dönerek kendini öldürdü.

Jultschi’nin babası Viyana’da kaldı. Ama Jultschi –geçmişini nedeniyle travma geçirmiş halde, hep ilgiye ihtiyaç duyar, gözü çabuk korkardı– onu kendi çocuklarıymış gibi yetiştiren büyükanne ve büyükbabamızla kaldı.

Tatlı, iri, kahverengi saçlı, kahverengi gözlü, dolgun dudaklı bir kız olan Jultschi’nin kocaman bir kalbi ve kız kardeşim Mimi’nin aksine olağanüstü bir espri anlayışı vardı. Piyano çalardı, kötüydü ama müzik kulağı olmayan bizim klan için yeterliydi ve onun iyi ritimlerine operalar uydururduk. Ben “entelektüel”, gizem ve tutku dolu gotik romanlara olan tutkumu keşfederken, Jultschi filmlere ve swing müziğine bağımlı olmaya başlıyordu.

Büyükanne Hahn –kısa, şişman, güçlü bir kadın ve katı bir disiplinli– bize ev işlerini görev olarak verip markete giderdi ve tabii ki onun istediklerini yapmayıp tüm öğleden sonrayı oyun oynayarak geçirirdik. Onun, yoldan aşağıya doğru geldiğini görür görmez, açık pencerelerden eve dalarak işe koyulurduk, böylece bizi düzgün çocuklar gibi süpürge yapıp yer silerken bulurdu. Onu bir an için bile kandıramadığımızdan eminim.

Büyükannem hep dünya zenginliklerine bir yenisini eklemekle meşgul gibiydi, narin dantel bebekler örmek ya da Jultschi’ye nasıl

Stollen pişirileceğini öğretmek veya tavuklarına ve kazlarına, köpeğine (adı Mohrlı idi) ve yüzlerce saksı bitkisine bakmak. Her türden kaktüsü vardı. Annemi önden haberdar ederdi: “Klothilde! Kaktüs pazar günü açacak. Çocukları getir de görsünler.” Ve Stockerau’nun arka bahçesinde durarak, bu çöl bitkilerinin soğuk memleketimizde hayatta kalmak için çabalayışlarını hayranlıkla izlerdik.

Bir esnaf olan büyükbaba Hahn, dikiş makineleri, bisikletler satan ve Puch motosikletlerinin bayisi olarak hizmet verirdi. Büyükannem dedemin yanında, dükkânda pazar günleri çalışırdı; kiliseye gelip, barda buluşan, erken saatte bir içki içip haftalık market alışverişlerini yapan yerel çiftçiler için büyük alışveriş günüydü. Hepsini büyükbabamla büyükbabamı tanırlandı. Stockerau resmi yetkilileri, Hahn’ları hep karnaval zamanı gelip onlarla oturarak her bir esnaf birliğinin kendi programlarını verirken izlemeye davet ederlerdi.

Büyükbabamın doğumgününde görevimiz, anneme ait olan *Wunschbuch*’tan* bir şiir ezberleyerek büyükbabamın onuruna onu seslendirmektir. Onu bizim dinletilerimiz sırasında gözleri gururdan ışıldayarak, toparlak, küçük bir kral gibi oturmuş dinlerken hatırlıyorum. Bize sarılışını hatırlıyorum.

Büyükannemlerin evinin yakınında Tuna Nehri’nin bir kolu vardı, Jultschi ile buraya yüzmeye gitmeye bayılırdık. Suyu ulaşmak için yüksek ahşap bir köprüyü geçmek gerekiyordu. Bir gün, yedi yaşındayken, herkesten önce uyanıp köprüye koştum, ayağım kayarak aşağı doğru uçup suya düştüm. İnleyerek, aşırı heyecanlanmış halde suyun yüzeyine fırladım. Genç bir adam suya dalarak beni kurtardı.

O andan sonra yükseklikten korktum. Alpler’de kayak yapmadım. Kuleli binaların tepesine çıkıp kubbelerinden sosyalist ilanlar asmadım. Yere yakın kalmaya çalıştım.

* İlk elektrik süpürgesi markası. Amerikan yapımıdır. (ç.n.)

1928'de, Avusturya'daki enflasyonun, bir müşterinin yemeğini yediği sırada fiyatın iki katına çıkabildiği kadar yüksek olduğu zamanlarda, babam restoranı satmaya karar verdi.

Şansına, ona daha önce Riviera'da iş vermiş olan Kokish ailesinin yanında kısa sürede bir iş buldu. Badgastein'da, şifalı sıcak sularıyla meşhur Alpler'de bir dinlenme yerinde yeni bir otel açmışlardı. Babam otelin restoranını işletti.

Bristol Hotel'i, şifalı su kaynaklarının mermer spalara süzüldüğü, karlı dağların altında, yeşil çayırın arasında kurulmuştu. Varlıklı aileler bahçedeki patikalardan şişman sincapları besleyerek ve görgülü bir sakinlik içerisinde sohbetlerini ederek ilerliyorlardı. Ailesinin biraz yeteneği olduğunu düşündüğü bir zengin kızı hep piyano çalıyor ya da çardaktaki öğleden sonrası konserinde şarkı söylüyordu. Babamı her yaz orada ziyaret ettik –cennet gibi bir yaşam.

O çevredeki, inançlarımıza uygun tek otel olduğundan, Bristol her yerden Yahudi misafiri kendine çekiyordu. The New York Times'ın sahibi Ochs ailesi oraya gelirdi; Sigmund Freud ile yazar Sholem Asch da. Bir gün, lederhosen* ile dağ keçisi kılı olan bir Tirol şapkası giyen uzun boylu sarışın bir adam öğle yemeğine geldi. Babam onun muhakkak yanlış yere geldiğini düşünmüştü. Ama sonra adam şapkasını çıkartıp *yarmulke*** takıp bir *brucha**** yapmak için ayağa kalktı.

“Sanırım Yahudiler bile kimin Yahudi olduğunu her zaman bilemiyorlar” diye belirtti babam kahkahayla.

Badgastein'da, Polonya'dan hahamlarla ilk kez tanıştık, elleri arkalarında birleşmiş yavaşça otel koridorlarında yürüyen uzun,

* Almanya'da Bavyera bölgesine özgü yerel bir giysi, deriden yapılmış bir tür şort. (ç.n.)

** Yahudiler tarafından giyilen bir tür şapka, kippah. (ç.n.)

*** Şükran duası. (ç.n.)

güzel sakallı, dindar erkekler. İçimi bir gizem ve huzur hissiyle doldurdular. Sanıyorum içlerinden biri hayatımı kurtardı.

On altı yaşında, akılsız ve rahatıma düşkün biriydim. Hamamlardan birinde çok uzun kaldım, soğuk algınlığı ile ateş kap-tım. Annem beni yatağa sokup, ballı çay yaptı ve şakağımla bi-leklerime soğuk su ile kompres yaptı. Gece olduğunda Polonyalı hahamlardan birisi kapımızı çaldı. Akşam duaları için sinagoga zamanında ulaşamadığını ve dualarını bizim evimizde söyleyip söyleyemeyeceğini sordu. Tabii ki annem onu memnuniyetle ka-bul etti. Dualarını bitirdiğinde, annem hasta kızı için bir dua edip edemeyeceğini sordu.

Yatağıma gelerek üzerime doğru eğildi ve elime hafifçe vurdu. Yüzü sıcaklık ve iyilik saçıyordu. İbranice bir şeyler söyledi, bil-meyi ummadığım bir dil. Sonra ayrıldı. Ben ise iyileştim.

Daha sonraki yıllarda, öleceğimi düşündüğüm anlarda, o ada-mı hatırlayarak onun duasının beni koruyacağını düşünüp kendi-mi rahatlattım.

Tabii ki bu cennette çalışmakla ilgili çok da harika olmayan bazı şeyler de vardı, ancak o zamanlarki hayatın parçasıydılar ve dürüst olmak gerekirse, onları kabullenmiştik. Mesela, otelin yer aldığı ilde koşer kurbanı izni yoktu. Bu yüzden *schoichet**, eti yakındaki bir ilde parçalayıp Bristol'a getirmeliydi. Başka bir ör-nekte ise, büyükannemlerin jenerasyonu Viyana'nın dış kasabaları Floritzdorf ya da Stockerau'da yaşıyordu. Anne babamız kemale erinceye dek Yahudilere Viyana'nın içinde konaklama izni yoktu.

Görüyorsunuz ya, hepimizde Yahudi aleyhtarı bir ülkede yaşamının getirdiği tüm yükler mevcuttu, ancak kudreti –Tev-rat öğrenme, dualar, kaynaklı bir komünite– yoktu. Yidiş ya da

* Eti dini kurallara uygun olarak kesen kasap. (ç.n.)

İbranice konuşmuyorduk. Tanrı'ya derin bir inancımız yoktu. Polonyalı Hasidim ya da Litvanyalı Yeshiva öğrencileri değildik. Tamamen özgür olan Amerikalılar da değildik –bunu aklınızda tutun. Ve o zamanlar İsraililer yoktu, çölde askerler yoktu, “diğer milletler gibi bir millet” yoktu. Size bu hikâyeyi anlatırken bunu aklınızda tutun.

Sahip olduklarımız daha ziyade entelektüellik ve stildi. Şehrimiz, sofistike “Tuna'nın Kraliçesi”, “Kızıl Viyana”ydı. Sosyal yarımlar ve işçi evleriyle; Freud, Herzl, Mahler gibi dâhilerin psikanaliz, Siyonizm, sosyalizm, reformlar, yenilenme –tüm dünyanın görmesi için ışıklardan vazgeçmek– gibi fikirlerin mayasında dönüp durdukları yer.

Bu bağlamda, en azından –”milletlere ışık” kısmı– benim asimile edilmiş Viyana Yahudilerim, herhangi biri kadar Yahudilerdi.

ÜÇ

Pepi Rosenfeld'in Uslu Küçük Kızı

Babamın beni liseye gönderme kararı, hayatımda muazzam bir etki yarattı çünkü ilk kez, erkek arkadaşlarım olmuştu. Bunun seksle alakası yoktu, sizi temin ederim. Benim sosyal grubumdan kızlar evleninceye dek bakire kalma mecburiyeti hissediyorlardı. Hayır, bu, entelektüel gelişimle alakalıydı.

Anladığınız gibi, o günlerde oğlanlar açıkça kızlardan daha iyi eğitililerdi. Daha çok okur, daha çok seyahat eder, daha çok düşünürlerdi. Bu yüzden ilk defa, tarih, edebiyat, toplumdaki pek çok hastalık ve herkesin mutlu olması için bunların tamamen nasıl iyileştirilebileceği gibi ilgi duyduğum şeyler hakkında gerçekten konuşabileceğim insanlarla arkadaşlık etmeye başlamıştım.

Matematik, Fransızca ve felsefeyi seviyordum. Ders notlarını kısaltmalar şeklinde alıyor, sonrasında tamamen öğrenmiş oluyordum; onları bir daha hiç çalışmak zorunda kalmadım. Berbat bir matematik öğrencisi olan bir kız arkadaşım –annem ona “Bayan Einstein” ismini takmıştı– her sabah okuldan önce kapıma gelerek benden onun matematik ödevine yardım etmemi istiyordu. Ona hissettiğinden daha kötü hissetmesini sağlamadan izah etmeye çalıştım. Hassasiyetim için aldığım ödül acı bir şikayetti: “Nasıl oluyor da siz Yahudiler bu kadar zeki oluyorsunuz?”

Fikirlere tutkun, macera düşleyen, entelektüel, ergen bir kızdım. Rusya'ya seyahat edip köylülerin arasında yaşarken, komiserlerle romantik ilişkilerim hakkında çoksatan romanlar yazabilirdim. Avukat olup, belki de bir hâkim, sıradan insanlara adalet dağıtmalıyım. Bu fikir ilk kez 1928 yılının Eylül ayında, bazen Avusturya “Dreyfus Davası” da denilen, genç Philippe Halsmann'ın duruşması sırasında aklıma geldi.

Halsmann, babasıyla beraber Innsbruck yakınlarında, Alpler'de doğa yürüyüşüne çıkmıştı. Onu geçip gitti, babasının izini kaybetti ve döndüğünde onu patikadan düşüp aşağıdaki derede ölmüş halde buldu. Oğlan babasını öldürmekle suçlanmıştı. Savcılık, Halsmann'ın Yahudi olması ve pek çok Avusturyalı'nın da Yahudilerin doğuştan katil olduklarına inanmaları nedeniyle davayı –hiçbir neden ve kanıt olmaksızın– Yahudi karşıtlığı iftirası üzerine kurmuştu. Bir vaiz kürsüsünden, genç Halsmann'ın masumiyetinde ısrarcı olması ve tövbe etmemesi nedeniyle, Yehudalardan daha kötü bir cehennem ateşini hak ettiğini duyurmuştu. Bir polis ise ölen babanın hayaletinin ona Kral Hamlet kılığında görünerek oğlunu suçladığını söyledi.

Philippe haksız yere hüküm giydi ve on yıl ağır iş cezasına çarptırıldı. Cezasının iki yılını çekti. Sonra, Nobel ödüllü yazar Thomas Mann gibi insanların aracılığıyla cezası hafifletildi ve ülkeyi terk etmesine izin verildi. Sonunda Amerika'ya gitti, orada ünlü bir fotoğrafçı oldu.

Onun davası bana ilham vermişti. Kendimi kürsüde oturup herkese adalet dağıtırken hayal ettim. Hayallerimdeki ülkede masumlar asla hüküm giymezi.

Hiçbir zaman kurallara karşı gelmedim, asla, beden dersinden kaçmam dışında. Bunu kimse umursamadı çünkü kimse benim gibi bir kızın fiziksel olarak güçlü olmak zorunda kalacağı bir du-

rumu hayal edemezdi. Biraz *zaftig** idim –o zamanlar bu sevimli kabul edilirdi– ve oğlanlar benden hoşlanırdı.

Hep çevremdeydiler. Anton Rieder; yakışıklı, uzun boylu, yoksul, katı bir Katolik. Birbirimize uzaktan bakardık. Rudolf Gischa, zeki ve hırslıydı; bana “cadım” derdi ve okulunu bitirdikten sonra onunla evleneceğime dair bana söz verdirdi. Ona tabii ki onunla evlenebileceğimi, ancak şimdilik bunu sır olarak saklamamız gerektiğini söyledim. Aslında biliyordum ki eğer babama Musevi olmayan biriyle evleneceğimi söyleseydim, beni eve kilitler ve durmaksızın kulis yaptığım ve benim için herhangi bir oğlandan daha önemli bir ayrıcalık olan üniversiteye gitmeme asla izin vermezdi.

Sınıfımdaki otuz altı öğrenciden üçü Yahudiydi –Steffi Kanagur, Erna Marcus ve ben. Bir gün birisi onların masalarına şöyle yazmıştı: “Yahudiler, defolun, Filistin’e gidin!” Kimse benim masama yazmadı çünkü o kızlar Polonyalılardı, ben ise Avusturyalıyım ve onlar benim olduğumdan daha açık şekilde Yahudilerdi.

Yıl 1930’dı.

Erna Marcus bir Siyonistti. Babam bir seferinde restoranında bir Siyonist toplantıya izin vermişti ve asıl toprakları olan Filistin’de bir Yahudi devleti kurmaya ilişkin tüm o fikirlerin boş bir hayal olduğuna hükmetmişti. Ancak devam eden pek çok Yahudi karşıtı propoganda sayesinde pek çok Viyanalı Yahudi Siyonist plana çekilmişti, bunların arasında küçük kız kardeşim Hansi de vardı. Ben Kant, Nietzsche ve Schopenhauer okurken, Goethe ve Schiller ile ilgili bir hayalin içinde kaybolmuşken Hansi Hashomer, Hatzair’e, sol kanat Siyonist gençlik grubuna

* Tömbül. (ç.n.)

katılmış ve onu İsrail’de öncü olarak geçireceği yaşamına hazır-
layan *hachshara** eğitimini almayı planlıyordu.

Steffi Kanagur bir komünistti. Erkek kardeşi Siegfried da. Bir cumartesi günü, Hristiyan Demokrat hükümeti karşıtı komünist gösterilerden birine katılacağımı aileme söyledim. Aslında Rudolf Gischa ile parkta buluşacaktım.

“Gösteri nasıldı?” diye sordu babam eve vardığımda.

“Olağanüstü!” diye haykırdım. “Bir sürü kırmızı balon vardı. Herkes kırmızı bayrak taşıyordu! Genç Komünistler korosu çok güzel söyledi ve bir sürü üflemeli çalgının olduğu bir grup vardı ve büyük bir davul... ve... sorun nedir?”

Babam kaşlarını çatarak bakıyordu. Annem kıkırdamalarına engel olmak için yüzünü önlüğüne gömmüştü.

“Gösteri olmadı” dedi babam. “Hükümet iptal etti.”

Gözden düşmüş şekilde, odama sürgün edildikten sonra Hansi ile satranç oynadım ve neden hükümetin Siegfried Kanagur’un gösterisini iptal ettiğini merak ettim.

Görüyorsunuz ya, kafam politikaya basmazdı. Benim için siyasi aktiviteler eğlenceliydi, zeki çocukların olduğu ideolojik bir itiş kakış. Mimi ile lisenin sosyalist kulübüne katılmamız ideoloji hatrına değil, kendimize yeni bir sosyal grup bulmak içindi; burada işçilerin durumuna ilişkin dersler dinleyebilir, sosyalist şarkılar öğrenebilir ve diğer okullardan başka çocuklarla tanışabilirdik –doktor olmak için öğrenim gören “Kederli” Kohn; tüm hayatı boyunca kaymaya gitmeyi planlayan “Neşeli” Zich ve kısa boylu, karanlık, çekici Wolfgang Roemer ve herkesin Pepi dediği Josef Rosenfeld.

* Hazırlık anlamına gelen İbranice kelime. Siyonist hareketlerin, özellikle de gençlik hareketlerinin, İsrail’deki yaşama ayak uydurabilmeleri için verilen eğitimi temsil eder. (ç.n.)

Pepi benden yalnızca altı ay daha büyüktü ama okulda benden bir yıl daha öndeydi ve çok daha olgundu. Esnek vücutlu, zayıf bu genç adamın –on sekiz yaşındayken– saçları dökülmeye başlamıştı. Ama parlak mavi gözleri ile muzip bir gülümsemesi vardı ve sigara içerdi. Tabii ki Pepi zekiydi, kesinlikle zeki; bir de bu vardı.

Lise balosunda dans ederken Arthur Schnitzler’in oyunları hakkında kafasını şişirdim.

“Önümüzdeki cumartesi saat sekizde Belvedere’deki parkta buluş benimle” dedi.

“Pekâlâ” diye cevap verdim. “Öyleyse görüşürüz.” Sonra Zich ile ya da Kohn veya Anton ya da Wolfgang veya Rudolf ile vals yaptım.

Sonunda cumartesi geldi. Alışverişe gitmeye karar verdim ve Wolfgang’tan benimle gelmesini istedim. Kabul etti. Yağmur yağmaya başladı ve tamamen ıslandım. Bu yüzden Wolfgang beni eve, tanıdığım en tatlı kadınlardan biri olan annesi Bayan Roemer’e götürdü. Bayan Roemer saçlarımı kuruttu ve bana kremalı çilek ikram etti. Kocası ve kaygısız kardeşi Felix Amca geldiler. Sonra Wolfgang’ın kız kardeşi şemsiyesini sallayarak içeri girdi. Halıyı toplayıp gramofonu açtılar, yeni swing plaklarından koydular ve hepimiz dans etmeye başladık. Sonra Pepi Rosenfeld, sırlısıkla olmuş halde içeri girdi.

“Sosyalist klüpten o kız benimle Belvedere’de buluşmayı kabul etti, bir saat boyunca onu bekledikten sonra sonunda vazgeçtim. Çok sıkıldım! Annem haklıydı! Kızlar çekilmez!”

Orada her tarafından sular damlarken bana bakıyordu. Müzik çalmaya devam ediyordu.

“Üzgünüm” dedim tatlılıkla. “Unuttum.”

“Benimle dans et” dedi, “ben de sana ne kadar kızgın olduğumu anlatayım.”

Sonraki gün Suri Fellner adında bir çocuk, elinde Wolfgang ve Pepi tarafından imzalanmış bir mektupla evimize geldi. Anlaşılan o ki durumu kendi aralarında tartışmış ve ikisi arasında bir seçim yapmam gerektiğine karar vermişlerdi. Seçtiğim kişi erkek arkadaşım olacaktı. Diğeri ise, kalbi kırık vaziyette geri çekilecekti.

Mektubun altına “Wolfgang” yazdım ve cevabımı görevine bağlı temsilci ile geri gönderdim. Birkaç hafta sonra ailemle beraber dağlara tatile gittim ve Wolfgang Roemer’i seçmiş olduğumu tamamen unuttum. Şans eseri o da.

Lisedeki son yılımda, 1993’te, Nietzsche’nin *Böyle Buyurdu Zerdüşt* adlı eseri üzerine son bir deneme yazdım. Araştırmam için Milli Kütüphane’ye gitmeye karar verdim. (Eve dönerken, kız kardeşim Mimi’yi Karl Kilise’sindeki ikiz kolonların önünden almayı da kabul ettim.) Pepi Rosenfeld bir anda ortaya çıktı. Böyle yapardı, insana bir kedi ya da cin gibi, sessizce, muzip gülümsemesiyle yaklaşırdı. Tek kelime etmeden ağır kitaplarıma göz attı ve bana ayak uydurdu.

“Daha önce hiç Milli Kütüphaneye gelmiş miydin?” diye sordu.

“Hayır.”

“Şey ben artık oraya çok sık gidiyorum, çünkü üniversitede hukuk bölümüne kayıt oldum ve söylemeliyim ki orası devasa bir yer. Eğer mekânın yerleşimine aşına değilsen, hangi girişten gireceğini bilemeyebilirsin. İçeri girmeden kaybolabilirsin bile! Sana yol göstermeme izin versen iyi olur.”

İzin verdim. Yürüdük, yürüdük, binaların yanından geçtik, parklardan, güvercinleri dağıtarak, şehrin çalan saatlerini bile duymadan.

“Ödevimin çok uzun ve karmaşık olması gerek” dedim. “Tüm büyük düşünürlerden –Karl Marx, Sigmund Freud– alıntı yapmalıyım.”

“Peki ya Adolf Hitler?”

“Ah, o mu? O bir düşünür değil. O sadece bir palavracı ve yaygaracı.”

“Bir gün” dedi Pepi, “insanların bu ikisi arasındaki farkı söyleyemeyeceği günler gelebilir.”

“İmkânsız” diye ciddiyetle öngördüm. “Hitler’in kitabı *Kavgam’ı* ve çalışma arkadaşı Alfred Rosenberg’in bazı eserlerini okudum, çünkü ben açık görüşlü, objektif bir insanım ve insanın karar vermeden önce tüm tarafları duyması gerektiğine inanıyorum, bu nedenle sana ilk ağızdan bilgimle söyleyebilirim, bu adamlar birer aptal. Yahudilerin, nasıl sözde daha üstün olan Ari ırkını zehirleyip Almanyadaki tüm dertlere sebep olduklarına dair fikirleri tamamen saçmalık. Hiçbir zeki insan buna inanmaz. Hitler gülünç. Yakında ortadan kaybolacaktır.”

“Aynı tüm eski erkek arkadaşların gibi” dedi Pepi, muzip gülümsemesiyle.

Bizim gibi insanların ikindide genellikle yaptığı gibi kek ve kahve için mola verdik. Bana çalışmalarından, profesörlerinden, hukuk doktoru olarak sahip olacağı parlak geleceğinden bahsetti. Güneş, kiliselerin çan kulelerinde parıldıyordu. Belvedere Parkı’nda konuşmalarımı küçük bir öpücükle böldü. Düşünce akışımı tamamen yitirdim. Kitaplarımı yere koyup beni kollarına alarak esaslı bir şekilde öptü. Milli Kütüphane’ye gidemedik. Kız Kardeşim Mimi’yi alamadım (sonrasında yıllarca benim düşüncesizliğimden dem vurdu). Ama o öğleden sonrasının sonunda, Pepi Rosenfeld’in söylediği şey gerçek olmuştu: Tüm erkek arkadaşlarım yok oluvermişlerdi. Puf. Öylece. Gitmişlerdi.

Pepi her zaman dikkatimi çekebilirdi. Sınıfta, kitapçıda, kafe-
deyken birdenbire kafa derimde ya da ensemde bir gıdıklanma hissederdim. Arkamı döndüğümde orada bana bakıyor olurdu.

Asla saçma konuşmazdı. Her zaman taşı gediğine koyardı. Fikir-
lere, kitaplara ve sanata olan tutkumu paylaşacak birini bulmak
için yaptığım uzun arayışların sona erdiğini hissettim. Kısa zaman
içinde ona deliler gibi âşıktım ve ondan başkasını düşünemiyor-
dum. Eski aşkım Rudolf Gischa, Çekoslovakya, Sudetamland'daki
üniversitesinden bana yazarak Nazi Partisi'ne katılmaya karar ver-
diğini ve Adolf Hitler'in Yahudiler de dahil her şey hakkında haklı
olduğunu, onun bana vermiş olduğu aşk ve evlilik yeminini iade
etmem gerektiğini duyurduğunda bunu zevkle yaptım.

Pepi'yi tanıdığımda babası ölmüştü –Steinhof'ta, Kaiser'in
inşa ettiği meşhur akıl hastanesinde. Pepi'nin Eisenstadt şehrin-
deki önemli adamlar olan amcaları, Pepi'nin annesi Anna için
aylık bir maaş sağlamışlardı. Anna, evlenebilmek için Museviliği
kabul etmişti ancak gerçekte hep mum yakan, ayine katılan bir
Katolik olarak kalmıştı. Bay Rosenfeld'in ölümünden sonra Anna,
ailesinin ona destek olmaya devam etmesi için Musevi olmayı sür-
dürüyor gibi davranmıştı. 1934'te, Ybbs'den bir sigortacı olan Bay
Hofer ile evlendiğini de sır olarak saklamıştı –paranın gelmeye
devam edebilmesi için.

Pepi'ye bir tür bar mitzvah yapılmıştı; aslında annesinin birkaç
hediye alabilmek için yaptığı bir partiydi sadece. Hayal kırıklığına
uğramıştı çünkü amcası ona para yerine Schiller ve Goethe'den
güzelce bağlanmış bir kitap seti hediye etti. Tuhaf –ama sanırım,
eğer Pepi Yahudi olan şeylere herhangi bir bağ hissettiyse, bu o
güzel Alman kitaplarından dolayı olabilir. Annesinin ailesinden
bunları asla almaması gerektiğini biliyordu. Entelektüel anlamda
Yahudi tarafa bağlı olduğunu biliyordu. Pepi'nin tüm kişiliği ente-
lektüelliği, bunu unutmayın.

Anna aptal bir kadın değildi, ama eğitimsizdi, batıl inançlara, bariz korkulara ve tutkulara sahipti. Hefty iri yarı, hep nefessiz, kırmızı yanaklıydı, onun yaşında ve bedenindeki birine uygun olmayacak şekilde giyinirdi. Kocaman dişlerle dolu büyük, sahte bir gülümseme takınırdı. Kırmızı saçlarını küçük saç tokalarıyla tutturur ve losyon olarak bira kullanırdı. Günlerini dedikodu yaparak ve hiçbir şey okumayarak geçirirdi.

Oğluyla aynı odada uyurdu, yetişkin olduğunda bile. Oğlunu bir kralmışçasına bekler, ona her gün iyi porselen takımlarında yemek servisi yapar ve öğleden sonraları o uyuduğu sırada komşuların çocuklarına sessiz olmaları için bağırırdı.

Mahalledeki hangi çocuğun sakatlıkla doğduğunu bilirdi ve buna dair her zaman bir teorisi vardı: annenin kendini beğenmişliğinden ötürü tavşan dudağı, babasının ırz düşmanlığından dolayı total bacak. Pepi'ye babasının son günlerinde unutkanlıktan muzdarip olduğunu söylemişti –frenginin kesin bir belirtisi. Bugüne kadar bunun doğru olup olmadığını bilmiyorum. Belki bu fikri Hitler'in, frenginin bir "Yahudi hastalığı" olduğuna inanmasına yol açan, aynı Avusturyalı zehrin kaynağından almıştır.

Anna "henüz yaşlanmamış" dediği taze şaraptan alırdı, bu yüzden "içinde alkol olmazdı ve insanı sarhoş etmezdi." Günün sonunda Pepi ve ben, onu Dampf Sokağı 1E'deki dairelerinin salonunda, o taze şaraptan içip yüzünde endişeli bir ifadeyle Nazi radyosunu dinlerken bulurduk.

"Tanrı aşkına anne!" diye karşı çıkardı Pepi. "Neden bu mantıksız propagandayı dinleyerek kendini strese sokuyorsun?"

Anna kocaman, korku dolu gözleriyle bize döndü. "Onlara dikkatimizi vermeliyiz" dedi.

"Of lütfen..."

“Onlar çok tehlikeli sevgili oğlum!” diye ısrar etti. “Yahudilerden nefret ediyorlar. Her şey için Yahudileri suçluyorlar.”

“Kimse dinlemiyor” dedi Pepi.

“Herkes dinliyor!” diye ağladı. “Kilisede, pazar yerinde insanları konuşurlarken duyuyorum ve biliyorum herkes dinliyor ve herkes hemfikir!”

Aşırı duygusal görünüyordu, ağlamak üzereydi. Şarap yüzünden olduğunu varsaymıştım.

Babam pes etti. Beni üniversiteye gönderdi. Hukuk okumaya karar verdim.

O günlerde, hâkim olmayı isteyenlerle avukat olmayı isteyenler aynı dersleri alır, son sınavlarını verdikten sonra uzmanlaşırlardı. Roma hukuku, Alman hukuku, kilise hukuku; sivil, suç ve ticari usuller; milletler hukuku, siyaset bilimi; iktisat teorisi, suçlu davranışları psikolojisi ve adli fotoğrafçılık gibi kimi yeni konuları öğrendik.

Kendime küçük bir fotoğraf makinesi alıp insanların şipşak fotoğraflarını çektim.

Pepi’nin annesi ona bir Leica aldı. Evde bir karanlık oda kurdu ve objelerin anlamlı fotoğraflarını çekti: bir masa üzerinde dağılmış domino taşları, günışığının eğik ışınlarında düzenlenmiş kiptaplar, meyveler.

Hitler Almanyada güç kazanmaya başlarken, sosyalist gençler grubundan kızlarla birlikte dağlarda yürüyüş yapıyordum. Parlamentodaki Yahudi üyelerden birinin kızı olan Heddy Deutsch’u ve tıp öğrencisi Elfi Westermayer’i hatırlıyorum. Saint Gilden ve Gmunden’deki göllerin yakınındaki çiftçilerin ahırlarında, samanların üzerinde uyuduk. Mavi tişörtler giyip çakıllı yollarda daha iyi çekiş sağlaması için botlarımızın tabanlarına çiviler çaktık ve

yumuşak dağ havasında şarkılar söyleyerek yürüdük. Tüm şarkıları hatırlıyorum. “Enternasyonal”, “Das Wandern Ist des Müllers Lust”,* “Kırmızı Bayrak”.

Okul yılı boyunca arkadaşlarımla sosyalist salonunda toplanarak dünyayı kurtarmak üzerine yoğunlaştık. O çalkantılı günlerde, diğer genç insanlar politikayı yaşadılar; inançları uğruna ölmeye hazırdılar. Ama bizim grubumuz daha çok konuşurdu.

Fritz ve Franck isimli iki çocuk vardı, aralıksız ama asla fazla gayretle değil, masa tenisi oynarlardı. Oyunlarındaki istikrarlı, miskin vuruşlar dış dünyadaki çılgın ritimden hiçbir şey içermiyordu. Birkaç kız annelerinin pişirdiği kekten getirdi. Başka bir oğlan dans için plaklar getirdi. Pepi satranç seti ile katkıda bulundu. O, Wolfgang ve ben hep satranç oynardık. Ara sıra onları yendiğim de olurdu.

“Oswald Spengler, büyük toplumsal başarılarımızın sona geldiğini söylüyor.” Pepi derin düşüncelere dalmış halde kalesini hareket ettirdi. “Hepimizin materyalizme battığını ve eyleme geçen olmak yerine filozof olduğumuzu söylüyor.”

“Ah, kendilerini eylem insanı gibi gördüklerinden” dedi Wolfgang, omzumun gerisinden bakıp, sessizce benim bir sonraki hareketimi planlarken, “Naziler onu çok seviyor olmalı.”

“Naziler Speng’leri yasakladılar” diye yorum yaptı Pepi. “En kötüsünün henüz gelmediğini söyleyen kimseyi sevmiyorlar.”

“Onlar için gelecek güzel” diye araya girdim, Pepi’nin kralını ustaca köşeye sıkıştırırken. “Kendilerinin üstün insan, diğer herkesin alt insan olduğu ve tüm işi onlar adına yaptıkları bin yıl sürecek bir Nazi Almanyası’nı öngörüyorlar.”

“Peki ya sen ne umuyorsun Edith?” Fritz, tenis masasından seslendi.

* İlk elektrik süpürgesi markası. Amerikan yapımıdır. (ç.n.)

“Beyaz kocaman mendilleri boyunlarına sıkıştırmış halde, yemek için masanın etrafında sıralanmış altı çocuğum olduğunu ve ‘Anne bu strudel enfes!’ dediklerini hayal ediyorum.”

“Strudeli kim pişirecek?” diye şakalaştı Pepi. “Ya Büyükanne Hahn o gün meşgul ise?”

Onu dürttüm. Elimi sıktı.

“Hitler’in, çocukları annelerinden aldığını duydunuz mu?” dedi Wolfgang. “Nasyonel Sosyalist ilkesini öğretmedikleri taktirde çocuklarını kaybediyorlar.”

“Tabii ki mahkemeler buna izin vermezler!” diye haykırdım.

“Mahkemeler Nazilerle dolu” diye cevap verdi Pepi.

“Nasıl olur da gösterişçi bir grup küçük adam, böylesi büyük bir ülkenin demokratik kurumlarını bu kadar kısa sürede yok edebilir!?” diye hayırdı Wolfgang. Masaya sinirle vurup, satranç parçalarının devrilmesine neden oldu.

“Freud sana bunun egonun zaferi olduğunu söylerdi” dedi Pepi. “Büyük adamlar olduklarını düşünüyorlar ve kendilerine olan inançları öylesine kör edici bir ışık yaratıyor ki her tarafları kamaşıyor. Bu Nazilerle ilgili sorun, kendilerini eleştirme yetileri olmaması, böylece mükemmelliğe ulaşmadaki çabalarında mükemmellik parodisi dışında hiçbir şey başaramıyorlar. Caesar devletleri aldı, liderlerini esir aldı, beyinlerini aldı ve böylece imparatorluğunu güçlendirdi. Hitler milletleri yok edip, liderlerine ölene dek işkence edecek ve tüm dünyayı yok edecek.”

Pepi’nin tahmini karşısında buz kesmiş, sessiz şekilde oturduk. Arkadaşlarımız dans etmeyi ve sohbet etmeyi bıraktılar. Masa tenisi oyunu durdu.

“Öyleyse biz ne yapmalıyız Pepi?”

“Hukukun üstünlüğü için savaşmak ve sosyalist cennetin kaçınılmazlığına inanç duymak zorundayız” diye cevap verdi Pepi,

kolunu omzuma dolayarak. “Tek bir sınıf. Efendiler yok. Köleler yok. Siyahı yok. Beyazı yok. Yahudisi yok. Hristiyanı yok. Tek bir ırk –insan ırkı.”

O andaki gururumu nasıl tarif edebilirim? Pepi’nin kızı olmak, bizim tartışmasız entelektüel liderimizin seçtiği hayat arkadaşı olmak –toplumda tam olarak istediğim yer buydu ve onun vizyonu ise benim insanlık için istediğim gelecekti.

Viyana Üniversitesi’ne devam ettiğim 1933 ile 1937 seneleri arasında, Avusturya’da bitmek bilmeyen siyasi bir çalkantı vardı. Bizi dindar Katolik bir ülke olarak muhafaza etmeye kararlı olan Şansölye Dollfuss, Sosyalist Parti’yi feshetti. Sosyalistler ise, benim sosyalist biri olarak çoğu kez düpedüz aptalca bulduğum yollarla karşılık verdiler.

Yasadışı sosyalist bir toplantıya katıldım. Öne çıkan konuşmacının Bruno Kreisky olduğunu hatırlar gibiyim. Liderlerimiz mekânı, bir koro topluluğunun provaları için kullandığımızı belirterek kullanma izni almıştı. Eğer polis gelirse, hemen Beethoven’ın “Ode to Joy” parçasını söylemeye başlamamız gerektiğini söylediler. Biz de alıştırma yaptık.

Size söylüyorum, çıkardığımız ses tarif edilemezdi. Dudağımı ısırardım, eklemelerimi paraladım, nota kağıdını resmen yedim, ama hiçbir şey beni –ve diğer herkesi– histerik bir kahkahayla dağılmaktan alıkoyamadı.

Sosyalistler genel grev ilan ettiler. Ancak 1934’te Viyana’daki iş gücünün üçte biri işsizdi. Zaten çalışmıyorken nasıl greve gidebilirdiniz ki? Aynı şekilde aptal olan hükümet orduyu göreve çağırdı, onlar da işçilerin evlerini top ateşine tuttular. Sosyalistler karşı koydular. Yüzlercesi öldü ve yaralandı. Ve Nazilere karşı

birleşmeleri gereken Avusturya'daki iki güç, öfke, karamsarlık ve kederle bölünmüştü.

Dollfuss, Nazi liderlerini sürgüne göndermiş, Hitler ise onları kabul ederek bize nutuk çekip, Münih'te bizi tehdit ettikleri bir güçlü radyo vericisi kurmuştu. Alman kasaba sakinlerinin Çekoslovakya'da Bolşevikler tarafından nasıl katledildiklerine, “çalan, yalan söyleyen, katil” Yahudilerin milyonları işsiz bırakan ekonomik gerilemeye yol açtıklarına dair alçak hikâyeler anlatırlardı. Nazi radyosunu dinlemeyi reddettim, bu yüzden bir kez bile Hitler'i cırlarken duymadım.

Nazi öğrencileri, üniversite yaşamını aksatmak için kavgalar ve ayaklanmalar başlattılar. Hitler karşıtı konuşan öğrencileri ve profesörleri dövdüler. Sınıflara koku bombaları atarak orada toplanmayı imkânsız hale getirdiler. Karşılık olarsa polis, öğrenci gösterilerini gözyaşı bombalarıyla dağıtmayı denedi. Eğer Naziler başa geçse Avusturya'nın nasıl olacağına dair herhangi bir tereddütümüz vardiysa bile, Konzerthalle'ye* gelip ders veren ve bizi uyaran Alman yazarlar vardı: *Emil ve Dedektifler* romanının yazarı Erich Kastner, benim kahramanım ve *Büyülü Dağ*'ın yazarı Nobel ödüllü Thomas Mann, uzun boylu, ciddi ve sahnede öyle mağrurdu ki ona baktığımda donup kalıyordum.

“Bu akşam sizin için ne ifade ediyor bilmiyorum.” Mann, artan şiddet olaylarını protesto etmek üzere Viyana'da toplanmış Nazi karşıtı gruba seslendi. “Ancak benim için daha fazla şey ifade ediyor.”

Tanıdığımız bazı insanlar Nazi sempatzanı olduklarını göstermek için beyaz çorap giiyorlardı. Rudolf Gischa'nın yanı sıra, eski sabah matematik öğrencisi “Bayan Einstein” ve Elfi Westermayer ile erkek arkadaşı Franz Sehors da vardı. Onların geçici olarak delirdiklerini düşünmeye başladım.

* İlk elektrik süpürgesi markası. Amerikan yapımıdır. (ç.n.)

Görüyorsunuz ya, büyükannemin Stockerau’da kaktüs yetiştir-mesi gibi körlük ekip biçtim. Bu iklim için yanlış bitkiydi.

Avusturyalı Naziler, sosyalist liderlere suikaste bulunmaya başladılar. 25 Temmuz 1934’te Şansölye Dollfuss’u öldürdüler.

Sıkıyönetim ilan edildi. Sokaklar polislerle, mahallemizdeki konsoloslukların kapısında dikkatle bekleyen kolluk kuvvetleriyle dolup taşı. Bir seferinde, hukuk derslerimden çıkmış evime doğ-ru giderken, önümde gitmekte olan iki adamın yolu motosikletli bir polis tarafından kesilmiş, kimliklerini çıkarmaları ve çanta-larını açmaları istenmişti. Argentinier Cadde’sinin köşesinden döndüm, burada benim yaşlarımda genç bir adamın üzeri ara-nıyordu. Kız arkadaşı –tam benim yaşlarımda– sorgulanıyordu.

Açıkçası, alıkonmak hoşuma gidebilirdi. Arkadaşlarımla ko-nuşacağım heyecanlı bir olay olurdu benim için. Ama kimse beni fark etmedi! Eğer birisi benden tarafa baksa bile, hiçbir kaygı duy-madandı. Benimle ilgili bir şeyler “aptal”, “masum”, “önemsiz” di-yordu. Böylece alarma geçmiş, tehlikeli şehirde özgürce yürüdüm, on dört gösteren ve kimseye tehlike arz etmeyen yirmi yaşındaki bir hukuk öğrencisi.

Kurt von Schuschnigg Dollfuss’un ölümünden sonra yeni bir şansölye başa geçti. İnsanlar onu pek sevmiyorlardı ancak ona saygı duyuyor ve Hitler’in agresif planlarından bizi kurtarabilece-ğini düşünüyorlardı.

Pepi ile şehirde uzun yürüyüşler yapıyor, birbirimize kitap okuyor ve sosyalist bir cennet hayalini kuruyorduk. Bu sırada Al-man ordusu sözde askerden arınmış Rhineland’ı işgal etti ve sonra Naziler İspanya’da bir sivil savaş başlattılar. Avusturya’nın müttefi-ki olmaları gereken İtalyanlar, Etiyopya’ya saldırabilmek için Hit-ler ile müttefik oldular.

Sonra babam öldü.

Haziran 1936'ydı. Bristol Hotel'de restoranın girişinde durdu, her şeyin mükemmel olduğundan emin olmak üzere etrafa bakındı –kusursuz masalar, dikkat kesilmiş garsonlar– ve düşüp öldü.

Haberler bize öyle güç ve ani gelmişti ki karşılık vermekte aciz kaldık. Evimizin direği, dayanağımız paldır küldür gitmişti.

Annem, gözleri ifadesiz, saç başı dağınık, yüzü gözyaşlarından bir örtünün arkasında bulanıklaşmış halde oturma odasında öylece oturdu. Mimi sessiz ve harap haldeydi, eski bir öğrenci ve benim arkadaşım olan Milo Grenzbauer'ın elini tutarak oturuyordu. Tatlı küçük Hansi'miz gözyaşlarını durduramıyordu.

Başsağlığı için gelen ziyaretçilere kahve ikramı yaparak mutfağa girip çıktım. Kapıcımız Bayan Falat oradaydı. Kuzenim Jultschi nişanlısı, kendini beğenmiş, yakışıklı Çek terzi Otto Ondrej ile gelmişti. Jultschi elini sıkarak ona yaslanmış, gözyaşlarını onun mendiliyle siliyordu.

Pepi annesiyle birlikte geldi. Annesi, annemin yanına oturdu, yalnız bir kadın olmanın ne kadar zor olduğundan bahsetti, bu sırada gizlice babamın ne kadar para bıraktığıyla ilgili diğer konukları sorguya çekiyordu.

Mutfakta Pepi saçımı okşayarak bana her şeyin yoluna gireceğini söyledi.

Ona inanmadım. Birden siyaset konusunda öncesinden daha korumasız hissettim. Bizi koruyacak babamız olmadan bu fırtınalı zamanlara nasıl göğüs gerecektik? O yaz Münih Olimpiyatları'nda Alman sporcular küçük çirkin Führerleri'ni selamladılar ve onların her zaferi Viyanalı Hahn'lara yapılmış kişisel bir saldırı gibi geldi bana.

Ailemizi geçindirmek için annem kendi kıyafet işini açmaya karar verdi. Şık takımların resimlerini toplayıp müşterilerinin

istediği kumaştan ve talep ettikleri düzenlemelerle tekrar dikti. O zamanlardaki bir âdete göre, mahalledeki tüm diğer terzilere kendisine bir dükkân açmasının sorun olup olmayacağını sormak zorundaydı. Hepsisi istisnasız “evet” dediler. Böylesine bir güveno-
yu aldıktan sonra annem nasıl olur da komşularımızın ona olan itibarları hakkında şüphe duyabilirdi ki?

Benim ailemi desteklemek için tek katkım, yapabildiğim kadar ders vermek ve son devlet sınavım için durmaksızın çalışmaktı. Hukuk doktoramı alıp iyi bir kazanç sağladığımda, politik problemlerimizin kendiliğinden çözüme ulaşacağını düşünüyordum.

Ancak konsantre olmak zordu. Derslerime bir üzüntü ve yası içerisinde gittim. Önümde açık bir kitapla kütüphanede oturup aklım durmuş vaziyette okumadan duruyordum. Bir gün, kiliseden eski aşkı Anton Rieder yanıma oturdu. Çocukluğumuzdan bu yana babası yoktu. O duyguyu biliyordu –yön eksikliği, güvensizlik, erken yaşlanma.

“Hâlâ çok güzelsin” dedi.

“Sen de hep çok nazıktın.”

“Konsolosluk Akademisi’ne yazıldım. Oraya, diplomat olmak için çok hevesli olduğumdan değil, bana burs verdiklerinden gi-
diyorum.”

“Ama bu senin için harika olacak Anton. Seyahat edebiliyor olacaksın, İngiltere’ye ya da Amerika’ya bile gidebilirsin.”

“Benimle gel.”

“Efendim?”

“Pepi Rosenfeld ile birlikte olduğunu biliyorum ama inan bana, kendi iyiliği için fazla zeki –zekâsı her zaman vicdanının önüne geçecektir. Senin için yeterince iyi değil. Seni hep sevdim; bunu biliyorsun. Onu bırak ve benimle gel. Hiçbir şeyim yok. Şimdi senin baban da öldü ve senin de yok. Birlikte mükemmel olacağız.”

Kütüphanedeki masanın üzerinden uzanıp elimi tuttu. Öyle yakışıklı, öyle samimiydi ki. Bir an için şöyle düşündüm: “Belki de. Neden olmasın?” Sonra tabii ki, uzun meşe masanın üzerine dökülmemiş tüm nedenlerden ve Anton’un da onları görmede başarılı olmasından dolayı, akıllı genç bir diplomat gibi, ayağa kalkıp elimi öperek oradan ayrıldı.

Yeni bir komşu bizi ziyaret etti –Denner isminde, iyi görünümlü, girişken bir mühendis. Uzun süren, berbat bir hastalık döneminden sonra karısını yakın zamanda tüberküloz nedeniyle kaybetmişti. İki kızı vardı: Elsa on bir yaşında, Christl ise on dört yaşındaydı. İş için sık sık seyahat etmesi gerektiğinden ve kızları kendi başlarına bıraktığından, onların derslerine eğilmelerini sağlamak için bir öğretmene ihtiyaç duyuyordu. Kapıcı beni tavsiye etmişti ve ben de hemen işi kabul ettim. Böylece her gün, üniversiteden gelip öğleden sonramı bu harika kızlarla birlikte geçiriyordum.

Denner’lar apartmanımızdaki balo salonu katında yaşıyorlardı, bölmelere ayrılmış büyük bir alanda, isimlerinde “von” olan insanların bir zamanlar biraraya gelip barok müziği eşliğinde dans ettikleri bir yer. Pencereler devasaydı. Yerden tavana kadar uzanıyordu. Zemin ahşaptı ve sonsuz gibi görünüyordu. O iki çocuğun yerleri cilalamasını görmek kalbimi kırmaya yeterliydi.

“Baloya kimler geliyor?” diye haykırdım, onları fırçalayıp ovalarken izlerken. “Hapsburg’lar görevden alındı. Bourbon’lar şehir dışında.”

“Babam ülkemizin eski ihtişamını yaşatmak için üzerimize düşeni yapmamızı istiyor” diye yakındı Christl.

İki kızın da Beyaz Rusya’dan gelen Bayan Denner anısına Rus ismi verdikleri birer köpeği vardı. Elsa’nın köpeği uslu ydu

ve kucağında uyuyordu. Christl'in köpeği güvercinleri kovalayıp ziyaretçilerin kucağına oturarak onları sevgiyle yalıyordu. Kızların kendileri de öyleydi. Elsa her şeyi kontrol atında tutuyordu. Christl'in hayatı bir maceraydı.

Christl işletme dersi alıyordu, ama muhasebe işini beceremiyor, düzgün bir mektup yazamıyor ve konsantre olamıyordu. O ödevlerini güçlükle yapmaya çalışırken onunla oturdum; binamızın arka bahçesinde onunla ve köpeğiyle yürüdüm. Kısa süre sonra her ergenlik problemiyle bana gelmeye başlamıştı. Uzun boylu ve hayat doluydu, açık kahverengi saçları ve menekşe rengi gözleriyle oğlanların akınına uğruyordu. Sokakta durup ona şarkı söylüyor, evine kadar takip ediyor, çiçekler gönderiyor, köpeği için hediyeler alıyor, dikkatini çekecek her şeyi yapıyorlardı.

O on beş yaşında, ben yirmi üç yaşındayken Christl âşık oldu. Adı Hans Beran idi. Herkes ona Bertschi derdi. "Biraz aptal" derdi Bay Denner, "ama en azından diğer genç insanlar gibi parasını çarçur etmiyor."

Bertschi, Christl'a zor zamanlar yaşattı. Önce umutsuzca onu istedi. Sonrasında kızın ilgisini kabul etmek için fazlasıyla utangaçtı. Ardından kızın onun için fazla güzel olduğuna karar verdi ve basitçe, diğer oğlanların kıskançlığına dayanamıyordu. Derken gece geç saatte telefon edip onsuz yaşayamayacağını, onunla Cafe Mozart'ta buluşmasını, böylece ona onu ne kadar sevdiğini söyleyebileceğini söyledi.

Evlerine her gidişimde Christl beni kapıda nefes nefese karşılayarak çılginca fısıldıyordu: "Seninle konuşmalıyım –özel olarak!" Sonra beni koridorun karanlığına sürükleyip Bertschi'nin yaptığı yeni müthiş aptalca şeyi anlatarak ona yazdığı mektuptan ve benim yardımım olmadan muhtemelen başaramayacağından bahsederdi.

“Ah, lütfen Edith, lütfen. Mektubu sen yazarsan mükemmel olur. Lütfen, Lütfen!”

Ona nasıl karşı koyabilirdim ki? Küçük bir kız kardeşe asla karşı koyamazdım.

İşletme okulundaki son sınavını geçince babası bir parti verdi. Br tekne kiraladı ve misafirlerini Tuna Nehri’nde bir ayışığı gezintisine davet etti. Akşamın sonuna doğru bir garson bana bir buket kırmızı gül verdi. Kart yoktu ve onları kimin göndermiş olabileceğini merak ediyordum.

Salonda oturmuş yeni sarı bluzuma güzel kuşlar aplike eden annem hemen anladı. “Çiçekler Bay Denner’dan” dedi. “Çünkü kızları, annelerinin yerine geçecek, şefkatle onları dinleyecek birine ihtiyaç duyduklarında sen oradaydın.” Annem sıırıttı. “İşte görüyorsun Edith, anne olmalısın –bu konuda bariz bir yeteneğin var.”

Nazi zorbaları, Şansölye von Schuschnigg’in Hapsburg monarşisini yeniden kurmaya kararlı olduğunu ve böyle bir şey olursa Almanya’nın Avusturya’ya girmek zorunda bırakılacağını ve askeri güç ile bu fikri mahvedeceklerini haykırıyorlardı. Bu kesin bir tehditti, bir başlangıçtı.

Şansölye bir süre için onları oyaladı ama kısa süre sonra kimsenin ona yardım etmeyeceğini ve direnmenin faydasız olduğunu anladı. 11 Mart 1938’de Pepi ile işçi sınıfının yoğun olduğu bir mahalleden geçiyorduk –soğuk, kararmakta olan gecede sıcak bir aşk sütunu gibi el ele tutuşmuş, birbirimizin vücutlarına yaslanmıştık– birisi camdan sarkarak şöyle dedi, “Von Schuschnigg istifa etti.”

Sokakta tam bir sessizlik vardı.

Pepi beni tuttu. Boynuna doğru fısıldadım: “Buradan gitmeliyiz.” “Bekleyip göreceğiz” dedi.

“Hayır, hayır, hemen şimdi gitmeliyiz” dedim, kendimi ona doğru bastırarak.

“Histeriye kapılma. Hepsi bir hafta içinde geçip gidebilir.”

“Korkuyorum...”

“Korkma. Ben burada senin yanıdayım. Seni seviyorum. Sen benimsin. Sana hep göz kulak olacağım.”

Beni öyle bir tutkuyla öptü ki tüm vücudumun ısındığını ve hafiflediğini hissettim. Politikacılar ortadan kayboluyor ve milletler savaşa hazırlanıyorlarsa ne olmuş ki? Benim Pepi'm vardı, dâhim, huzurum, babamın yerini alan güveneceğim kişim.

Ertesi gün, annemin ebeveyninin ellinci yıl evlilik kutlaması vardı. Tüm aile kutlama için Stockerau'ya gitmeyi planlıyordu. Hediyelerimiz, pastalarımız, şarabımız ve kadehlerimiz hazırды.

Ama bu mutlu seyahati yapamadık çünkü Alman ordusu aynı gün Avusturya'ya girmeye karar verdi. Bayraklar sallanıyordu. Asker marşları çalıyordu. Nazi radyo kanalı –tek kanal haline gelmişti– zafer çığlıkları atıyor ve binlerce arkadaşımız, komşumuz ve köylüler caddelerde Wehrmacht'ı vahşi bir neşeyle ve coşkun çığlıklarla selamlamak üzere toplanmışlardı.

10 Nisan 1938'de Avusturyalıların yüzde doksanından fazlası Almanya ile birleşmek için “evet” oyunu kullandı.

Babası Nazi suikastçileri tarafından idam edimiş olan sosyalist bir arkadaş, Anschluss'a* karşı protestolar organize etmek istedi ve gizli faaliyetler için beni görevlendirmeye çalıştı. Başka bir isim alabileceğimi, bir hücreye ait olacağımı ve buraya mesajlar yollayacağımı söyledi.

İlk kez, politik aktivistliğin pratik aklını gördüm. “Evet” dedim, söz olarak elini sıkarak. “Ben varım.”

* İlk elektrik süpürgesi markası. Amerikan yapımıdır. (ç.n.)

Ama Pepi hayır dedi. Böyle bir şeyi düşünmemin sorumsuzca olduğunu söyledi, çünkü bana bağlı olan dul bir annem ve küçük kardeşlerim vardı. Tutuklanırsam onlara ne olurdu?

Bu yüzden arkadaşşıma bensiz çalışmak zorunda olduğunu söyledim. İyi, küçük bir kız gibi, Pepi Rosenfeld'in bana söylediğini yaptım.

DÖRT

Aşkın Kurduğu Tuzak

Nazilerin yaptığı ilk işlerden biri, Avusturyalı Hristiyanlara yüz bin adet bedava radyo dağıtmaktı. Bu radyoları nereden almışlardı? Bizlerden tabii ki. Anschluss'tan hemen sonra Yahudilerden daktilolarıyla radyolarını teslim etmeleri istenmişti, fikir ise kendimizle ya da dış dünyaya iletişim halinde olmazsak, izole hale gelerek daha kolay korkutulup manipüle edilebileceğimizdi. Bu iyi bir fikirdi. Çok iyi işledi.

Almanların, Yahudileri Avusturya'dan silmek için görevlendirdikleri adam Adolf Eichmann'dı. Onun politikaları, tüm Nazi Almanyası'nın *Judenrein yapılmasında* –yani “Yahudilerden” arındırılmasında” örnek teşkil etti. Temelde kaçabilmemiz için hepimize ne var ne yoksa ödedi. Zenginler sahip oldukları her şeyi başkasına devretmek zorunda kaldılar; daha az varlıklı olanlar çıkış biletleri için öyle fahiş miktarlar ödemek zorunda kaldılar ki, aileler çoğu kez çocuklarından hangilerinin gidip hangilerinin kalacağına karar vermek zorunda bırakıldılar.

Kahverengi gömlekli eşkiya çeteleri sokakları işgal ettiler. Kamyonlarıyla etrafta gezinip, silahlarını ve gamalı haçlı kolluklarını göstererek güzel kızları yuhladılar. Eğer seni almak ya da dövmek isterlerse bunu hiç çekinmeden yaptılar. Karşı gelen herkes dövüldü,

öldürüldü ya da Dachau veya Buchenwald ya da başka bir toplama kampına gönderildi. (O zamanlar toplama kamplarının, Nazi rejimine karşı gelenlerin tutulduğu hapishaneler olduğunu anlamalısınız. Von Schuschnigg bir toplama kampındaydı; bir süreliğine Bruno Bettelheim da. Mahkûmlar zorla ağır işlerde çalıştırılıp korkunç şartlarda yaşıyorlardı ama çoğunlukla bu yerlerden geri dönüyorlardı. 1940'lara dek "toplama kampı" kelimesi korkunç vahşet ve neredeyse kesin ölümü temsil etmemişti. Kimse bir gün Auschwitz gibi bir ölüm kampının olabileceğini hayal bile etmemişti.)

Naziler başa geçtiği zaman yaşadığımız kafa karışıklığını ve korkuyu size nasıl tarif edebilirim? Daha düne kadar makul bir dünyada yaşamıştık. Şimdiyse etrafımızdaki herkes –okul arkadaşlarımız, komşularımız, öğretmenlerimiz; esnafımız, polislerimiz ve bürokratlarımız– hepsi çıldırmıştı. Bizim için, "önyargı" demeye alıştığımız bir tür nefret besliyorlardı. Ne kadar kibar bir kelimeydi! Nasıl bir örtmece! Aslında bizden dinleri kadar eski bir nefretle nefret ediyorlardı; bizden nefret ederek doğmuşlardı, bizden nefret ederek yetiştirilmişlerdi ve şimdiyse Anschluss ile beraber bizi nefretlerinden korumuş olan medeniyetin sahte görünümü çıkarılmıştı.

Kaldırımlarda protestocular Nazi karşıtı solganlar yazmışlardı. SS, Yahudileri yakalayıp Avusturyalıların oluşturduğu kalabalıklar orada dalga geçip güldüğü sırada, Yahudilere silah zoruyla grafitileri zorla sildirmişti.

Nazi radyoları bizi bu dünyadaki tüm pis, şeytani şeyler için suçluyordu. Naziler bize insalık dışı diyor ve bir nefes sonra ise onları öldürme planları yapmakla, onları soyup soğana çevirmekle suçluyor; bizim dünyayı ele geçirmemizi engellemek için onların dünyayı ele geçirmek zorunda olduklarını duyuruyorlardı. Radyo sahip olduğumuz her şeye el konulması gerektiğini söylüyordu; çalışırken ölen babam her nasılsa şirin evimiz için, yemek salonunda-

ki deri koltuklar için, annemin kulağındaki küpeler için gerçekten çalışmamıştı; bir şekilde Hristiyan Avusturya'dan çalmıştı, onlar da şu anda bunları geri almak için her hakka sahiptiler.

Arkadaşlarımızla komşularımız buna gerçekten inandılar mı? Tabii ki inanmadılar. Aptal değillerdi. Ama durgunluk, enflasyon ve işsizlikten muzdariplerdi. Yeniden varlıklı olmak istiyorlardı ve bunu gerçekleştirmenin en hızlı yolu çalmaktı. Yahudilerin açgözlülüğüne olan bir inanç, Yahudilerin sahip oldukları her şeyi çalmak için onlara bir bahane sunmuştu.

Evlerimizde, korkudan paralize olmuş halde, bu çılgınlığın sona ermesini bekleyerek oturduk. Duyarlı, büyüleyici, zarif, dans eden, bonkör Viyana pek tabii böylesine bir deliliğe karşı ayaklanmalıydı. Bekledik, bekledik, ama sona ermedi ve sona ermedi, yine de bekledik, bekledik.

Yahudilere dair kısıtlamalar hayatlarımızın her köşesine yayıldı. Sinemaya ya da konserlere gidemiyorduk. Bazı sokaklarda yürüyemiyorduk. Naziler, Yahudi dükkânlarının vitrin camlarına, halkın oradan alışveriş etmemesi konusunda uyarılar astılar. Mimi, Hristiyanların Yahudileri işe alması kanunsuz hale geldiğinden kuru temizlemecideki işinden atıldı. Hansi'nin artık okula gitmesine izin yoktu.

Richard Amca, yirmi yıldır gittiği kafeye gitti. Bu kafenin artık bir Yahudi, bir de Ari kısmı vardı, o da Yahudi bölümünde oturdu. Güzel bir saç olduğundan ve Yahudiye benzemediğinden, onu tanımayan bir garson Ari bölümüne geçmesi gerektiğini söyledi. Ancak Ari tarafında onu tanıyan bir garson, Yahudi bölümüne geçmesi gerektiğini söyledi. Sonunda pes ederek evine döndü.

Baron Louis de Rothschild, Viyana'daki en zengin Yahudilerden biri, şehirden çıkmaya çalıştı. Naziler onu havaalanında durdurarak hapse attılar ve orada ona ne yaptılarsa, sahip olduğu her

şeyi Nazi rejimine devretmeye ikna ettiler. Sonra ise gitmesine izin verdiler. SS, Prinz Eugen Caddesi üzerindeki Rothschild malikanesini alarak, orayı Yahudi Göçmen Merkezi haline getirdiler.

Herkes gitmekten bahsediyordu.

“Belki Filistin’de bir kibbutz’a* gidebiliriz” diye Pepi’ye öneride bulundum.

“Sen mi? Benim tatlı, küçük farem mi? Tarlada mı çalışacak?” Gülerек beni gıdıkladı. “O güzel parmaklarını kesebilirsin.”

İngiltere’de hizmetçi olarak çalışabilmek için izin almaya çalışarak İngiliz Konsolosluğu önünde günlerce sırada bekledim. Viyana’daki her Yahudi kızı başvuru yapıyor gibiydi.

Asyalı bir beyefendi bana ve kuzenim Elli’ye başını eğip gülümseyerek yaklaştı. “Eğer Doğu’nun güzelliklerini... Çin Seddi’ni... İmparatorluk Sarayı’nı görmekle ilgilenirseniz size çeşitli Çin şehirlerinde olağanüstü işler teklif etmekle yetkiliyim” dedi. “Pasaportları, ulaşımı ve konaklamayı biz ayarlıyoruz. Yakınlarda bir arabam var. Yarına Avusturya’nın dışına çıkmış olursunuz.” Eminim onunla gidenler olmuştur.

Kuzenim Elli, İngiltere’de bir iş buldu. Ben iş izni aldım –ama iş yoktu.

Bir öğleden sonra Hansi eve dönmedi. Mimi ile çıkıp onu aradık. Onsuz eve döndüğümüzde annem ağlamaya başladı. On yedi yaşındaki güzel bir Yahudi kızı, Yahudi aleyhtarı eşkıyalarla dolu bir şehirde ortadan kaybolmuştu. Korkudan ölmüştük.

Geceyarısı gibi Hansi geri döndü. Bembeyazdı, titriyordu, tatsızdı ve daha yaşlı görünüyordu.

Bize Nazilerin onu alıp bir SS ofisine götürdüklerini, başına bir silah dayayarak düzenilerce üniformanın düğmelerini dikmeye

* İlk elektrik süpürgesi markası. Amerikan yapımıdır. (ç.n.)

zorladıklarını söyledi. Yandaki odada Ortodoks Yahudileri, uzun sakallı adanmış adamların, tüm bu sahneyi inanılmaz eğlenceli bulan işkencecileri tarafından gülünç hareketler yapmaya zorlandıklarını görmüştü. Hansi haykırarak karşı çıkmıştı. Bir maganda, eğer çenesini kapatıp dikişe devam etmezse onu dövmekle tehdit etmişti. Günün sonunda gitmesine izin vermişlerdi. O zamandan beri sokaklarda boş boş geziniyordu.

“Gitmek zorundayız” dedi.

Evliken çıkış bileti almak daha kolaydı, bu yüzden Milo ve Mimi evlenmeye karar verdiler.

“Hadi evlenelim Pepi” dedim.

Bana sırtarak kaşlarını kaldırdı. “Ama babana bir Hristiyanla asla evlenmeyeceğine dair söz vermiştin” diye şakalaştı. Gerçekte artık bir Hristiyandı. Annesi Anna, onu, yirmi altı yaşındaki oğlunu –Nazi Almanyası’nda Yahudilere vatandaşlık verilmesini reddeden– Nuremberg Yasaları’ndan korumak için kiliseye götürerek vaftiz ettirmişti. Sonra, bağlantılarını kullanarak soyadlarının Yahudi cemaatinden silinmesini sağlamıştı. Böylelikle, Viyana’daki Yahudiler sayıldığında –ve titiz Colonel Eichmann tarafından sürekli olarak sayılmaktaydılar– Josef Rosenfeld artık bu listede yoktu.

“Bunun sana faydası dokunmayacak” dedim ona. “Nuremberg Yasaları geriye dönüktür. Söyledikleri her şey kanunların yürürlüğe girdiği 1936 yılından önce Yahudi olanlar için uygulanabilir. Bu yüzden 1937’de Hristiyan olanlar sayılmıyor.”

“Bana bir iyilik yap tatlım” dedi. “Bunu anneme sakın söyleme. Beni tüm bu ahmaklıktan kurtardığını sanıyor. Onun hayallerini yıkmak istemem.”

Beni öptü ve başımı döndürdü. Bir şekilde evlilik teklifim unutulmuştu.

Politik vaziyetin beni çalışmalarımın alıkoymasını reddettim. İki devlet sınavına da girmiş ve yüksek puanlarla geçmiştim. Son bir sınavdan sonra hukuk doktoru olacak, yalnızca bir avukat olarak değil, aynı zamanda hâkim olarak hizmet etmeye de hak kazanacaktım. Mezun olursam, eğitilmiş, kalifiye ve diplomalı olacağım, göç ederken daha rahat edeceğimi sanmıştım.

1938'in Nisan ayında son sınav kağıtlarımı almak ve doktora sınavım için tarih almak üzere üniversiteye gittim. Oradaki genç bir kâtip, tanıdığım biri, şöyle söyledi: "Sınava girmeyeceksin Edith. Artık üniversitemizde hoş karşılanmıyorsun." Bana belgelerimi ve notlarımın dökümünü verdi. "Güle güle."

Neredeyse beş yıl boyunca hukuk, anayasa, haksız muamele, psikoloji, ekonomi, siyaset teorisi, tarih, felsefe çalışmışım. Ödevler hazırlamış, derslere katılmış, davaları incelemiş, doktora sınavıma hazırlanmak için haftada üç kez bir hâkimle çalışmışım. Şimdiyse benim sınava girmeme izin vermiyorlardı.

Dizlerim çözüldü. Destek almak için masasına yaslandım.

"Ama... ama... mezun olmam için bu son sınav gerekli!"

Bana sırtını döndü. Onda zafer kazanmış edayı, hayatımı mahvetmekle duyduğu hakiki tatmini hissedebiliyordum. Kokusu vardı, söylüyorum size -ter gibi, şehvet gibi.

Büyükannem hizmetçiye bahçeye havalanması için bir yatağı taşımada yardım ederken fıtık oldu. Ameliyat olması gerekiyordu ve ameliyat sırasında hayatını kaybetti.

Büyükbabam buna inanamıyordu. Hep arkasını döndüğünde onu orada bulmayı bekler gibiydi, her seferinde ağır bir iç çeğiyle artık burada olmadığını kendine hatırlatıyordu.

Büyükannemin vefatından hemen sonra, Avusturyalı Yahudilerin kaderlerinin tartışılması için dünya, Geneva Gölü yakını-

da Fransız Alpleri'ndeki lüks bir spa olan Evian-les-Bains'te bir konferans düzenledi. Eichmann cemaatimizden temsilcileri, Nazi fidesini ödeyip bizi almaları için diğer ülkelere yalvarmak üzere gönderdi. "Görgülü, iyi eğitimli, eğlenceyi seven, kültürlü Avusturya Yahudilerini almak istemez miydiniz?" diye sordular. "Nazi rejimine adam başı 400 dolar ödemeye ne dersiniz? Çok mu fazla? Peki ya 200 dolar?"

Tek bir sent bile alamadılar.

Amerika Birleşik Devletleri dahil olmak üzere hiçbir ülke bizim kurtulmamız için ödeme yapmak istemedi. Dominik Cumhuriyeti diktatörü Trujillo, küçük, yoksul ülkesine biraz refah getirebilecekleri düşüncesiyle biraz Yahudiyi kabul etti. Öyle de yaptıklarını duydum.

9 Kasım 1938'de, Denner evinde işe gitmedim çünkü kız kardeşim Hansi, Filistin'e göç etmek üzere bir bilet almıştı. Yasla karışık bir neşe hissiyle onu tren istasyonuna götürüyorduk. Sırt çantası ve Nazilerin izin verdiği tek valizde ekmek, haşlanmış yumurta, kek, suyu alınmış süt, iç çamaşırları, çoraplar, ayakkabılar, dayanıklı pantolonlar, kalın gömlekler, tek bir elbise ve tek bir etek vardı. Kadınsılık ve ona ait takım taklavat özenle reddedilmişti. Meyveler ve çiçekler gibi, kadınsılık da çok çabuk bozuldu ve savaş zamanında ufak faydasına kıyasla çok fazlasına mal oldu.

Annem, Mimi ve ben ağlıyorduk ancak Hansi değil. "Yakın zamanda gelin" dedi bize. "Bu lanet olası ülkeden çıkın; olabildiğince hızla çıkın."

Tren gelerek onu alıp gitti. Diğer kaçan genç insanlarla beraber camdan eğildi. El salladı. Gülümsemedi.

Annem, Nazilerin Hansi'nin bileti için istedikleri korkunç fiyat için tüm banka hesabını boşaltmıştı. Mimi ile biliyorduk ki bizim

fidyemiz için hiçbir şey kalmamıştı. “Ama sizi seven erkekleriniz var” dedi annem, bize sarılarak. “Onlar sizi kurtaracak. Hansi bir erkeğe sahip olmak için çok gençti.”

İstasyondan eve yürürken kararmakta olan sokaklarda tuhaf bir gürültü duyduk. Ufukta bir yangının turuncu parıltısını gördük. Şehrin diğer tarafındaki bir bina yanıyordu. Kaldırımlar tuhaf şekilde boştu. Genç, heyecanlı adamlarla dolu Nazi araçları hızla geçiyordu ama hiç yaya yoktu.

Bu son aylarda tehlike konusunda hisleri keskinleşen Mimi ile ben annemi de çekiştirerek koşmaya başladık. Evimizde kapıcı Bayan Falat’ı yüzü asık, endişeli halde bizi beklerken bulduk. “Tüm Yahudi dükkânlarına saldırıyorlar” dedi. “Sinagoglardan biri yanıyor. Bu gece dışarı çıkmayın.”

Sokaklar boyunca yaptığı uzun koşudan nefes nefese kalmış Milo Grenzbauer geldi. “Sizi rahatsız edebilir miyim Bayan Hahn?” diye sordu kibarca. “Sizin evinizde kalmam gerek. SA’de olan abimin bir arkadaşı, Nazilerin tüm genç Yahudi erkeklerini alarak onları bir yerlere götürdüklerini söyledi –Dachau, Buchenwald. Bana ve abime bu gece evde durmamamızı söyledi.”

Deri sandalyelerden birine çöktü. Mimi titreyerek, dizlerine sarılmış halde ayaklarının dibinde oturdu.

Dışarıda sokaklar bağırان erkeklerin, cayırdayan frenlerin ve kırılan camların sesleriyle inlemeye başladı. On civarında, tıp öğrencisi olan kuzenimiz Erwin bize katıldı. Ter içindeydi. Yüzü bembeyazdı. Laboratuvarıdan geç saatte eve dönmüş, sinagogun dışında bir grup ile karşılaşmış, gerisin geriye dönerek sinagog yanmaya başladığı esnada bizim mahallemize doğru yönelmişti. Yahudilerin dövölüp sürüklenerek götürölmelelerini görmüştü.

Pepi ondan hemen sonra geldi. Evimizdeki üç genç erkekten tek sakın olan oydu –temiz, iki dirhem bir çekirdek, telaşsız.

“Kalabalık serseri grupları bir süre sonra yorulup eve gittiler” dedi. “Görürsünüz. Yarın sabah hepsinde korkunç bir akşamdan kalma hal, hepimizin ise bir sürü kırık camı olacak, sonra ayılacaklar, camları tamir edeceğiz ve hayat normale dönecek.”

Hepimiz, afallamış halde ona bakakaldık. Deli miydi?

“Her zaman güzel bir bakış açın var Pepi” dedi annem keyifle. “Harika bir avukat olacaksın.”

“Tatlı, küçük sevgilimi üzgün görmeyi sevmiyorum” dedi Pepi. Endişeyi alnımdan sildi. “Güzel kaşındaki bu iz kaybolmalı.”

Kollarını etrafıma dolayarak beni koltukta yanına çekti. O anda, Pepi Rosenfeld’e tapıyordum. Onun bu iyi mizacının, korkusuzluğunun sonunda bizi bu cehennemden çıkaracağını hissediyordum.

Sonra annesi Anna çılgılık çılgılığa geldi. “Sen aptal mısınız?” diye bağırdı ona. “Şehirdeki resmi yetkililerin yarısına, seni Hristiyan yapmak ve Yahudi cemaatinden ismini çıkarmak için rüşvet verdim! Şimdi sen, bu gece, Yahudiler götürülürken ve dükkânları yakılırken, ne yapıyorsun? Doğruca saklanma yerlerine gelip salonlarında oturuyorsun! Bu insanlardan uzaklaş! Bunlar senin insanların değil! Sen bir Hristiyansın, Katoliksin, Avusturyalısın! Bu insanlar yabancılar! Herkes onlardan nefret ediyor! Onların yanında bir dakika daha geçirmene müsaade etmem!”

Bana döndü, gözleri alev alevdi. “Onu bırak Edith! Eğer onu seviyorsan, bırak! Eğer onu bırakmazsan onu götürüp hapse atacaklar, tek çocuğumu, oğlumu, kıymetlimi...” Ağlamaya başladı.

Daima canayakın olan annem ona bir brandy ikram etti.

“Anne derhal” dedi Pepi, “olay çıkarmayı bırak lütfen. Edith ile yakında buradan gitmiş olacağız. İngiltere’ye gitmeyi planlıyoruz, belki de Filistin’e.”

“Ne? Benim arkamdan çevirdiğin iş bu mu? Beni terk etmek mi? Beni, zavallı bir dulu, savaş arifesinde yalnız bırakmak mı?”

“Bırak artık şu ‘zavallı dul’ saçmalığını” diye azarladı onu Pepi. “Sen öyle değilsin. Bay Hofer senin kocan ve sana göz kulak olacaktır.”

Sırrının bu şekilde ortaya çıkması Anna’yı çılgına çevirdi. “Eğer beni terk edersen, o küçük sürtük Yahudini alıp kaçarsan kendimi öldürürüm!” diye bağırdı. Ve pencereye koşup kendini atacakmış gibi pervaza turmandı.

Pepi ayağa fırlayıp onu yakaladı ve kocaman, iri gövdesini kollarına alarak sırtını sıvazladı. “Geçti, geçti anne...”

“Benimle eve gel” diye yakardı. “Bu insanlardan uzak dur! O kızı bırak –senin ölümün olacak! Benimle eve gel!”

Pepi annesinin sırtını sıvazlayarak bana sofranın diğer tarafından baktı ve gözlerinde sonunda, Anschluss’tan bu yana haftalardır neyle uğraştığını ve neden gitmeye bir türlü karar veremediğini gördüm. Anladım ki Anna her gün, histeri durumunda ona baskı kuruyor, bağırıyor, ağlıyor, intihar etmekle tehdit ediyordu ve onu, adına “sevgi” denen demir zincirlerle tuzağa düşürüp hareketsiz bıraktığını anladım.

“Git” dedim yumuşak bir şekilde. “Onunla eve git. Git.”

Öyle de yaptı. Geri kalanlarımız ise Kristal Gece’nin geri kalanında, hayatlarımızın paramparça oluşunun seslerini dinleyerek birlikte oturduk.

Kardeşim Mimi, Milo Grenzbauer ile Aralık 1938’de evlendi. Şubat 1939’da yasadışı yolla İsrail’e gittiler. Annem biletlerini ödeyebilmek için deri sandalyelerini sattı. Üçüncü bir bilet için para çıkarabilirdik belki, ama dürüst olmam gerekirse Pepi’yi terk etme düşüncesiyle yüzleşemedim.

Olaylar öyle bir hızla ve şiddetle çarpmaya başladı ki bir çığa yakalandığımızı ve bir sonraki dağ yıkılmadan önce kaçmaya vakit kalmadığını hissettik. 1939 yılının Mart ayında Anschluss’tan bir yıl

sonra Hitler, –Chamberlain tarafından bastırılmış– Çekoslovakya’yı ele geçirdi. “Eğer Yahudi olmayanlar birbirlerini savunmazlarsa” dedi annem, “bizleri savunmalarını nasıl bekleriz?” Sonra büyükbabam bir kalp krizi geçirdi. Richard Amcam ona bakması için bir hemşire tuttu ve hepimiz mümkün olduğunca Stockerau’da onu ziyaret ettik. Ama sonra Naziler, Richard Amcamı ile Roszi Teyzemi de tutukladılar.

Hapishanede altı hafta geçirdiler. Çıkabilmek için Nazilere sahip oldukları her şeyi verdiler: gayrimenkul, banka hesapları, tahviller, tabaklar, gümüşler. Sonra hemen, doğuya gitmek üzere ayrıldılar. Rusya onları yuttu. Annem bekledi, onlardan gelecek bir söz için dua etti ama hiçbir haber gelmedi.

Bir gün üniformaları içinde genç bir adam kapımızı çaldı. Söylemem gerek, bu Nazilerin, belirli bir kapı çalma yöntemleri vardı, kapıya kızıyorlarmış, yumrukları altında kaybolmasını bekliyorlarmış gibiydi. Vücudum hep kapıyı çalanın onlar olduğunu anlıyordu. Tüylerim diken diken oldu. Midem kasıldı. Nazi, anneme büyükbabamın evinin ve dükkânının ‘iyi’ Avusturyalılar tarafından alındığını ve gidip akrabalarıyla bir odada yaşamak zorunda olduğunu söyledi.

Hepsi bu kadardı. Artık Stockerau yoktu.

Büyükbabam o evde tam kırk beş yıldır yaşıyordu. Tabaklar, sandalyeler, resimler, yastıklar, halılar, telefon, tencereler, tavalar, kaşıklar, piyano, muhteşem dantel tabak altlıkları, Puch motosikletler, dikiş makineleri, büyük ahşap masasında sakladığı bizden gelen mektuplar, masanın kendisi –hepsi, her bir parça ve anı çalınmıştı ve hırsızlar hepsini yaşam boyu komşuları olan kişilere çok iyi fiyattan satmışlardı.

Annem ona göz kulak olmam için beni gönderdi. Büyükanne-min ölümünün ardından kalp krizi onu yavaşlatmıştı; ama evini,

yerini kaybetmesi onun tamiri imkânsız şekilde belini bükmişti. Onu tuvalete götürdüm; ayaklarına masaj yaptım. Özel diyeti için ona ne yaptıysam, bana teşekkür edip tatlılıkla, neredeyse özür dileyerek şöyle söyledirdi, “Büyükannen daha iyi yapardı.”

“Evet, biliyorum.”

“O nerede?”

“Öldü.”

“Ah, evet, tabii ki, biliyordum bunu, biliyordum.” İşten yıpranmış, nasır tutmuş yaşlı ellerine baktı. “Eve ne zaman gidebilirim?” diye sordu.

Bir sabah öldü.

Yıllar sonra evini tekrar gördüm. Sanırım içinde hâlâ yaşayanlar vardı. Stockerau, Donau Caddesi, 12 numara.

Büyükbabamın evden çıkarılmasıyla karşılaştırılınca bizimki önemsizdi. Kapıcımız, elinde soylu evsahibimizden gelen bir çıkarma kararını tutmuş, ağlayarak girişte duruyordu. “Ne yapabildirdi ki?” dedi. “Rejim bunu istedi.”

Böylece annemle, Viyana gettosunda, Leopoldt, Untere Donau Caddesi 13 numaraya, Milo’nun dul teyzesi Bayan Maimon’un daireesine taşındık. Başka iki kadın daha onunla kalıyordu –birisi hiç evlenmemiş, diğerinin ise Dachau’da kocası olan iki kız kardeş. Bir kişi için uygun olan bu dairede beş kadın beraber yaşadık ve hiç tartışmadık; bir diğerinin özeline girmeye engel olamadığımızda özür dilemeyi asla ihmal etmedik.

Annemle dikiş dikerek ayaklarımızın üzerinde durduk. Tabii ki modacı dikişi değil, ama yeni zamanlara uymaları için eski kıyafetleri kesip biçerek. Pek çok “daraltma” yaptık çünkü gettodaki Yahudi komşularımız gitgide zayıflıyorlardı.

Ancak kuzenim Jultschi gitgide kilo alıyordu.

“Biliyorum böyle korkunç bir zamanda hamile kalmamalıyım” diye ağladı. “Ama Otto askere çağrılmıştı ve birbirimizi bir daha göremeyeceğimizden endişe ediyorduk, zayıf düştük. Öylece oldu, şimdi ne yapacağımı bilemiyorum. Belki çocuğu rahat bırakırlar. Ne düşünüyorsun Edith? Demek istediğim, Nazi Almanyası’nda asker, Yahudi olmayan bir babası olmasının faydası olmalı.”

“Belki faydası dokunur” dedim, ancak buna gerçekte inanmıyordum.

“İngiltere’de hizmetçi olarak bir iş bulmayı denedim. Yalnızca şişman olduğumu düşünürler diye düşündüm. Ama hemen hamile olduğumu anladılar.” Kocaman, dokunaklı kahverengi gözleri bana sabitlendi. “Hamile olamam Edith, Otto savaşa giderken ve tüm bu Yahudilere karşı çıkan yasalarla. Bir doktora gitmeliyim.”

Eski arkadaşımız Kohn ile temasa geçtim. Okulunu henüz bitirmiş ve bir muayenehane açmıştı –şimdiyse Naziler lisansını iptal etmişlerdi. Korkunç görünüyordu.

“Elfi Westermayer’ı duydun mu?” dedi acı acı. “Tıp öğrenimini bitirmede bile ve hasta kabul ediyor. Görünen o ki bu şehirde artık doktorluk yapabilmen için Nazi Partisi üyelik kartın olması yeterli.”

Jultschi’yi görmeyi kabul etti ama sonunda ona kürtaj yaptırdı. “Bu ameliyatı güven içinde yapamam” diye açıkladı. “Ameliyathanem yok, hastanede yerim yok, ilaçlara erişimim yok. Allah korusun, enfeksiyon kapabilirsin... Korkunç sonuçları olabilir.” Elini tuttu. “Eve git. Çocuğunu doğur. Gelecek günlerde bu seni rahatlatacaktır.”

Böylece Jultschi eve, kocasına döndü. Polonya’yı almak üzere ayrılmak için hazırlanıyordu, kıyafetlerini topluyordu. Karısını öptü, döneceğine söz verdi ve onu yalnız başına bebeğini beklerken bıraktı.

Annemle inanılmaz bir hızla fakirliğe düştük. Para kazanmamıza karşı çıkıldığından bize *groschen* (artık Alman tarafından tekrar fenik olarak sayılıyordu) olarak ödeme yapan müşteriler için çalışarak, çaresizce ihtiyaç duyduğumuz şeyler için sahip olduklarımızı takas etmeye başladık.

Annemin onu öldüren çürük bir dişi vardı. Yahudi dişçimizin artık muayene etme izni yoktu, ancak Pepi'nin yardımıyla annem dişini çekecek Ari bir dişçi buldu. Dişçi altın istiyordu. Annem ona altın bir zincir verdi. Daha fazlasını istedi. Ona bir tane daha verdi. Daha fazla istedi. Ona sonuncusunu verdi. Bir diş için üç altın zincir.

Büyükbabamın *franchise*'ı aracılığıyla kiralanmış dikiş makineleri ile motosikletler için taksitleri toplamayı denedim. Ama bir Yahudiye borcu olan hiç kimse ödemek zorunda olduğunu hissetmedi. Çoğu karşımda güldüler.

Annemin küçük kardeşi Marianne Teyze, Adolf Robichel adında bir adamla evlenip Belgrad'a yerleşti, burada bir Tuna nakliyat şirketi için çalışıyordu. Robichel'ler gemilerin kaptanları aracılığıyla bize yemek kolileri gönderdiler ve iyi talihimizi Bayan Maimon ve iki kız kardeşiyle paylaştık. Bu koliler bizim için cankurtaran oldu.

Avusturyalıların geri kalanı Yahudilere neler olduğunu anlıyor muydu? Mallarımıza el konulduğunu, açlık çekmeye başladığımızı anlıyorlar mıydı? Bu cevap vasıtasıyla size bir hikâye anlatmama izin verin.

Bir seferinde, Anschluss'tan sonra kırmızı ışıktaki geçiş nedeniyle bir polis tarafından durduruldum. Bana aşırı yüksek bir ceza ödememi buyurdu. "Ama ben Yahudiyim" dedim. Benim beş kurusuz olduğumu ve ödeyemeyeceğimi anlaması için bunu duyması yeterliydi, gitmeme izin verdi.

İşte görüyorsunuz, Yahudilerin nasıl soyulduklarını fark etmediklerini söylediklerinde onlara asla inanmamalısınız. Hepsi biliyordu.

Hep çılgın olan Christl Denner'in aşk hayatı, artık Nazi politikalarından dolayı çalkantılı hale gelmişti.

Banyoda konuşuyorduk, çünkü görkemli camları nedeniyle diğer odaların hepsi buz gibiydi.

“Sana şunu söyleyeyim Edith, bu yalnızca SS'in yaratabileceği aptal bir durum. Irk üzerine Nuremberg Yasaları, iki taraftan büyükanne ve büyükbaban da Ari değilse, meşru Ari olmadığını söylüyor, değil mi? Bu yüzden tek bir Yahudi büyükanne ya da büyükbaban varsa Yahudi sayılıyorsun ve vatandaş olarak tüm hakların elinden alınıyor, doğru mu? Bil bakalım. Bertschi'nin babası Çekoslovakyalı bir Yahudi.”

“Aman tanrım” dedim, afallamış halde.

“Böylece” diye devam etti, “babam Bertschi'nin babasına onun da üç kuşaktır Ari olduğunu ispatlayan yasadışı belgeler almasına yardım etti. İyi fikir değil mi?”

“Mükemmel” dedim.

“Bunun sonucunda ise Bertschi'nin babası hemen askere alındı.”

“Aman Tanrım!”

“Orduda, Bay Beran'ın gerçek kimliğini keşfederek onu hapis-haneye koydular. Ama bu sırada, babasının sahte kimlik belgeleri nedeniyle tatmin edici şekilde Ari gözüken Bertschi'yi askere çağırmışlardı. Ama sonra, ordu Bertschi'nin babasının hapis-hanede olduğunu çarçabuk keşfetti ama neden olduğunu değil, böylece Bertschi'yi ordudan atarak geri Viyana'ya gönderdiler. Ve şunu dinle Edith, buna inanmayacaksın-”

“Neye? Neye?”

“Bertschi Viyana’ya döndüğü sırada, tüm birliği, Fransız Direnişi tarafından yerleştirilen bir bomba ile havaya uçtu.”

Birlik için üzuldüm, Bertschi için çok sevindim ve gerçekten bir Fransız Direnişi olduğunu bilmekten mutluluk duydum.

“Şimdi ise Bertschi’nin yarı Yahudi olduğunu keşfettiler bu yüzden Gestapo peşinde.”

“Ah, hayır...”

“Ama bir planım var. Babam vaktiyle bana bir Yahudi dükkânı almıştı. Hediyelik eşyalar satacağım: üzerinde Aziz Stephen’in haritalarının basılı olduğu kahve fincanları, Nymphenberg heykelticiklerinin replikaları, Wagner çalan müzik kutuları. Tabii ki dükkânımı yürütmek için bir muhasebeciye ihtiyacım var. Böylece Bertschi’yi işe aldım.”

Gülümsedi. Köpeği başını onun kucağına koyarak ona sevgiyle baktı.

“Ah Christl, bu çok tehlikeli. Senin peşine düşecekler...”

“Zaten düştüler” dedi. “Yarın Prinz Eugen Caddesi’ne rapor vermem gerek.”

“Gitmemelisin!” diye haykırdım. “Sen Ari ırktansın, gidebilirsin, evrakların var, şehri terk etmelisin, Reich’ı terk etmelisin!”

“Babam Westphalia Münster’de uçaksavar birliğinde çalışmak üzere görevlendirildi” dedi. “Hiçbir yere gitmiyorum.”

Hansi’yi, SS’i, kadınlara karşı zalimliklerini düşündüm.

Christl gülümsedi. “Sen bana o aplike kuşlu sarı bluzunu ver, her şey yoluna girecek.”

Ertesi gün Christl Denner, annemin bana diktiği bluzu giydi. Üzerinde mükemmel durdu. En kırmızı rujunu, kirpiklerine ise rimel sürdü. Caddeden aşağıya doğru ilerlerken, dalgalanan eteği, parlayan saçlarıyla bir dansa gidiyor gibi görünüyordu.

Gestapo karargahına adım attı. Mekândaki her erkek ona daha iyi bakabilmek için masasından kalktı. Nazi Komutanı ciddi olmaya çalıştı.

“Sizin için çalışan bir adam var Bayan Denner, Hans Beran...”

“Evet. Muhasebecim. Reich’ta seyahat ediyor. Ondan bir kartpostal aldım.”

“Döndüğünde onu görmek istiyoruz.”

“Tabii ki komutan. Onu hemen gönderirim.”

Ona kocaman gülümsedi. O da Christ’ın elini öptü. Christ’a ona bir kahve ısmarlayabilir mi diye sordu. Christl kabul etti.

“Ne yaptın?! Bir SS subayıyla mı çıktın?”

“Bir kadın basit bir kahve davetini nasıl geri çevirebilir ki?” diye açıkladı. “Bu kabalık olurdu. Şüphe uyandırabilirdi. Komutan bir sonraki buluşmayı önerdiğinde, uzak denizlerdeki cesur bir denizciye söz verdiğimi ve onun güvenine ihanet edemeyeceğimi söyledim.”

Bana bluzumu geri verirken sırtıttı. Arkadaşım Christl’da, bir Hollywood kahramanının yeteneği vardı.

Dükkânının bodrum katında, erkeklerin en şanslısı Bertschi Beran oturuyordu.

Pepi beni her gün ziyaret etti. Mahkeme için stenograf olarak çalışıyordu ve işten sonra dışarı çıkıp bir şeyler atıştırır, sonrasında kırk beş dakikalık bir yürüme mesafesiyle bize gelirdi. Akşam yedide gelir, zamanı unutmamak için saatini masanın üzerine koyar ve sonra tam dokuzu çeyrek geçe ayrılırdı, eve onda, telaşlı annesinin onu beklediği saatte varmak için.

Gecikmeli, hüsrân dolu aşk ilişkimiz bir yer, bir köşe bulamıyordu ve kısa süre sonra birbirimiz için açlık duymaya başlamış-

tık. En soğuk havada bile dışarıda yürür, bir bank ya da kapı girişi bularak öpüşür ve birbirimize sarılırdık.

Bir öğleden sonra komşuların bizi görebileceğinden korkarak evlerine sinsice girdik. Birkaç prezervatif almıştı ve onları, banyo edilmemiş filmler yazan bir kutuda (her şeye burnunu sokan) Anna'dan saklamıştı. IŞIĞA MARUZ BIRAKMAYIN! Heyecandan deliye dönmüştük ve birbirimizin üzerine atlamayı zor bekliyorduk. Ancak soyunmaya başlamamızın üzerinden çok geçmemişti ki dışarıda, koridorda erkeklerin bağrıışmalarını duyduk; o korkunç Nazi şanssız bir Avusturyalının kapısını çalıyordu; evin hanımı ağlıyordu, “Hayır! Hayır, o hiçbir şey yapmadı! Onu götürmeyin!” –ve sonra, mahkûmlarını sürükleyip götürürlerken esir alanların ağır adımlarını duyduk.

Tutkumuz korkuyla sönüp gitti. O akşam tekrar canlandıramadık. Pepi bana gettoya kadar eşlik etti.

Mahkemedeki işinden atılmamıştı. Yalnızca bir gün, işe gitmeyi bıraktı ve oradaki iş arkadaşları, diğer Yahudiler, yarı Yahudiler ve çeyrek Yahudiler gibi tutuklandığını ya da kaçıp kurtulmak için elinden geleni yaptığını düşündüler. Yahudi yiyecek karnesini alamıyordu çünkü annesinin çevirdiği entrikalar sayesinde bir Yahudi olarak kayıtlı değildi. Eğer Ari karnesini almaya kalkacak olsaydı, askere çağırılırdı.

Böylece Pepi, annesinin apartmanında kısılp kaldı. Annesinin ona getirdiği şeylerle yaşadı. Annesi yetkili makamlara iyi bir sigara içicisi olduğu konusunda yemin etti, böylece sigara temin ederek onları eve, Pepi'ye getirdi. Gün içerisinde kimse tarafından fark edilemeyeceği bir parka giderek oturdu. Nazilerin ortadan kalkmasından sonra var olacağından emin olduğu yeni demokratik Avusturya için kanunlar yazarak kendini meşgul etti. İnana-

biliyor musunuz? Var olmamış gibi davranan, benim zeki Pepi'm, Avusturya ceza hukukunu yeniden yazıyordu, zevk için.

1939'da Almanlar Polonya'ya saldırıp Fransa ve İngiltere'yi savaşa soktuklarında, Hitler'in yakında yenileceğine ve Viyana'da kalma kararımızın işe yarayacağına dair bir anlık umudumuz oldu. Ama kısa süre sonra, yayılmakta olan savaş tüm kaçış yollarını kapamıştı.

Yaşlılar ile hastalar kendilerini kurtarmaya çalışmak için bir sebep görmediler. Büyük Alman-Yahudi ressam Max Libermann'ın yaşlı dul eşi, Gestapo onu almaya geldiği sırada kendini öldürdü. Annemin amcası, ünlü bir fizikçi olan Ignatz Hoffman genç bir kadınla evlenmiş ve onunla mutlu birkaç yıl geçirmişti. Gestapo onu almaya gelmeden önce zehir içti. "Hemen kaçmalısın aşkım" dedi. "Rüzgâr gibi koş. Sana yük olacak yaşlı biri yanında olmamalı." Onun kollarında öldü.

Duyduk ki gizemli bir Nazi kadın, Ignatz Amcanın karısına, kaçmadan önce sahip olduklarını gizlice kaçırmasında yardım etmişti.

Polonya asıllı tüm Yahudiler yeniden atalarının memleketine geri gönderiliyorlardı ve böylece iki kibar kız kardeş bizi öpüp toplanıp gittiler. Varşova'daki Yahudi cemaati vasıtasıyla onlara koliler yolladık, ancak tabii ki koliler geri döndü çünkü Yahudilere herhangi bir şey göndermek yasadışıydı. Böylece kurnaz bir komşunun tavsiyesine uyarak adresi Polakça yazdık ve koliler mucizevi şekilde sahiplerine ulaştı. Ben de kurnazlaştım. Aynı posta ofisinden hiçbir zaman iki defa koli yollamadım.

Tüm akrabalarımız ve arkadaşlarımızla olan iletişimimizi kaybetmeye başladık. Yerçekimi olmayan yıldızlar gibi, Nazi topraklarının duvarlarında her ne delik açılırsa onun içinden kayıp gittiler.

Teyzem Marianne Robichek ailesiyle birlikte batıya, İtalya'ya doğru ilerlediklerini yazdı. Richard Amca ile Rozsi Teyze Çin'den kartpostal yolladılar. Hansi, Milo ve Mimi Filistin'e varmayı başaran diğer akrabalarımız aracılığıyla mesaj yolladılar. Hitler'i kabul etmeyen sanat okulundan mezun olan yetenekli sanatçı kuzenim Max Sternbach, Alpler'e doğru ortadan kayboldu –umduk ki- İsviçre'ye.

Christl'ın lila rengi bluzunu ödünç alarak Pepi'nin doğumgünü için iyi bir fotoğrafımı çektirdim. Bir şekilde, eğer ayrı düşersek birbirimizin fotoğraflarına ihtiyaç duyacağımıza dair bir hissim vardı. Hiçbir zaman ayrılmayacağımızı söyledi, ama pek çok insan ayrılmıştı. Otto Ondrej'e bakın, Doğu sınırında hapse atılmıştı. Jultschi'nin onun adını koyduğu küçük oğlunu hiç göremedi.

Artık tüm umutlarım Almanya'nın yenilgisi üzerine yoğunlaşmıştı. Eğer Fransa biraz hızlı davransaydı... eğer İtalya İngiltere ile müttefik olsaydı... eğer Amerika savaşa girseydi, diye düşündüm, Naziler yok edilebilirlerdi.

Haziran 1940'ta, Pepi ile Tuna Nehri kıyısında yürürken, uzaktaki banktan birisi neşeyle bağırdı, "Fransa düştü!" Tüm şehir neşeyle patlak verdi. Ben ise kelimenin tam anlamıyla sokağa kustum. Nefes alamıyordum, yürüyemiyordum. Pepi beni eve neredeyse taşıdı. Annesinin sakin kalabilmek için bazı hapları vardı. Onun gibi histerik olduğumdan Pepi ondan birkaç tane çaldı, onları ağızıma koydu ve ben onları yutarken izledi.

İtalya, Fransa ile İngiltere'ye savaş ilan ettiğinde (Mussolini'nin Hitler'in savaşı kazanacağını düşündüğüne dair kesin bir gösterge), kendim gönüllü olarak hap aldım, artık her şeyin bittiğini hissediyordum. Faşist bir imparatorlukta kapana kısılmıştık.

Pepi umutsuzluğa düşmeyi reddetti. Onun dakikliği hayatlarımızı düzenleyip sakinleştirdi. Ari taraftan gönderdiği kahve, pey-

nir, kitap gibi ufak hediyeler, geçip giden iyi günleri bize hatırlattı. Ve sonra, unutulmaz bir romantik ılgnlık hareketiyle annesine ona biraz para vermesi için baskı yaparak beni Vachau'ya götürdü.

Masallardan ıkma bir harikalar diyarında   muhteşem gün geçirdik. Berrak mavi nehirde tekneyle gezdik. Aslan Yürekli Richard'ın esir tutulduğu ve Blondl Troubadour'un göklere ı-kardığı Durenstein Kalesi harabelerine tırmandık. Otel odamı-zın kapısını kilitleyip, yatağa atladık ve birbirimizin kollarında yuvarlandık. İnsanlar bana neden kendimden çok daha yağlı biriyle evlendiğimi sordular, çünkü Pepi yağına göre yağlı duru-yordu ve ben ise daha genç duruyordum. Şöyle dedim: " nk  o dünyanın en iyi ağığı!"

Naziler bir b y  etkisindeki  eytani cüceler gibi ortadan kayboldular. Bertrand Russell'ın bizden önce yürüdüğü, bu yeri Avusturya'nın büyülü bahçesi olarak dile getirdiği güzel yollarda yürüdük ve birbirimize olan sevgimizin dığında hiçbir şeyin far-kında değildik. Politika, fakirlik, korku ve histeri, hepsi hafif serin dağ havasında kaybolup gitmiğti.

"Sen benim meleğimsin" diye fısıldadı. "Sen benim sihirli, mi-nik farem, sevgilim..."

Görüyorsunuz ya Avusturya'da kalmamın tek nedeni buydu.  ğıktım ve Pepi'm olmadan bir hayat hayal edemiyordum.

Yüz seksen beğ bin Avusturyalı Yahudiden yüz bin kadarı bir şekilde kaçıp kurtulduklarında, Naziler Viyana'da kalan diğer tüm Yahudilerin kayıt edilmesine karar verdiler, böylece silah zoruy-la meydanda sıraya geçmeye zorlandık. Soyadları F ile bağlayan herkes bir gün, G ile bağlayanlar bir diğer gün ve tüm H'ler 24 Ni-san 1941'de. Annemle sabahın erken saatlerinden itibaren sıraya girdik. İnsanlar bayıldıklarında, onların kalkmasına yardım ettik

ve onları güneşten uzağa taşımaya çalıştık. Bir Gestapo birliği bir kamyonla geldi. Biri araçtan fırlayarak annemle bana bağırdı.

“Kamyona binin” dedi.

“Ne? Neden?”

“Aptalca sorular sorma seni Yahudi orospusu, bin dedim!”

Kamyona itildik. Annemin elini sıkıca tuttum. Bizi bir SS ofisine götürüp önümüze bir kâğıt koydular.

“İkiniz de tarım işi için Reich'ta isteniyorsunuz. Burada. İmzalayın bunu. Bu bir sözleşme.”

Bir anda avukat eğitimim su üstüne çıktı. Bir davacıya dönüştüm. Tartışma sanatını ben bulmuşum gibi tartıştım.

“Ama bu kadın burada olmamalı” dedim, annemi arkama iterek. “O bir Viyanalı değil, Yahudi değil, sadece bir zamanlar işe aldığımız, bizi ziyarete gelmiş ve bana arkadaş olmaya çalışan eski bir hizmetçi.”

“Kâğıdı imzalayın.”

“Ayrıca bir bakın ona! Muhtemelen işe yaramaz. Ayağında çinkıntılar, kalçasında kireçlenme var. O ortopedik bir facia, söylüyorum. Eğer işçiye ihtiyacınız varsa gidin kız kardeşlerimi bulun. Kız kardeşim Gretchen, sadece yirmi iki yaşında, çok güzel ve de bir sporcu. Evet bayım, en iyisi hem de! Eğer Yahudi olmasaydı, Olimpiyat yüzme takımında olurdu. Ve kız kardeşim Erika iki at gücündedir. Size söylüyorum, ona saban sürme işini verebilirsiniz. Hepsisi de o sıradalar; onları gözden kaçırmış olmalısınız. Nasıl olur da o iki güçlü ve sağlam genç kadını es geçip bu yaşlı kocakarıyı alırsınız? Gözlerinizde bir sorun mu var? Belki de bir muayeneye ihtiyacınız var...”

“Tamam, tamam, kapa çeneni!” Nazi bağırdı. “Bırakın yaşlı kadın gitsin. Git, git anne, çık buradan!” Annemi güneşli caddeye yolladılar.

Kağıtları imzaladım. Bu beni, Almanya'nın kuzeyinde çiftlik işinde altı hafta çalışmaya mecbur eden bir kontrattı. Eğer yarın tren istasyonuna gelmezsem, belgeye göre, aranan bir suçlu olarak muamele göreceğim ve acımasızca yakalanacaktım.

O gece annemle birbirimizin kollarında uyuduk.

“Altı hafta” dedim. “Hepsi bu kadar. Altı hafta, sonrasında evde olacağım. O zamana kadar Amerika savaşa girip Almanya'yı ele geçirmiş olacak ve her şey sona erecek.”

Bir sırt çantası ile valiz aldım, kız kardeşim Hansi gibi. Annem neredeyse evdeki tüm yemeği benim için valize yerleştirdi.

Pepi tren istasyonuna annesiyle beraber geldi. Çok tatlı, çok üzgün görünüyordu. O sevimli, neşeli konuşması yoktu. Ellerimi tutarak elleriyle paltosunun cebine soktu. Annemin gözlerinde kocaman koyu halkalar vardı. Biz üçümüz sessizdik. Ama Anna Hofer susmak bilmiyordu. Ayrıldığım için neşe dolu halde karne-lerden ve usullerden bahsediyordu.

Annem bir anda kolunu Anna'ya doladı ve o itiraz edemedi onu çevirip Pepi ile bana son bir an sağladı. Pepi'nin öpücüğünde-ki tuzlu gözyaşları benimle kaldı. Onu rüyalarımdaymış gibi tattım.

Tren düdüğü öterken anneme üzülmemesini ve altı hafta sonra onu göreceğimi söyledim.

BEŞ

Osterburg'ta Kuşkonmaz Ekimi

Başlarda sıradan bir yolculuk gibiydi. Pek çok kadınla beraber bir kompartımanda yolculuk ettim ve Melk'e vardığımızda hepsinin çocuklarının doğumunun ne kadar sürdüğünü biliyordum. Ağlayan, korkmuş bir kız bana tutundu. Sonunda ondan kurtulmayı başardım. Bir muhafızımız vardı, telaşlı bir Alman. Nazi üniforması içinde etkili görünüyordu, ama uzun süren, uykusuz gece boyunca ne yapacağını pek bilmeyerek trende, üstünde sabahlığıyla gezinip durdu.

Leipzig İstasyonu'nda bir odaya götürüldük, burada iki polis bize eşlik ediyordu ve bize rujlarımızla makyajlarımızı silmemizi emrettiler. Tuvaleti kullanmak için izin istemek zorunda kaldık. Sonra yolculuğa bir banliyö treninde devam ettik. O ana dek bizim kadınsı muhabbetlerimiz de son bulmuştu. Birkaç saat mahkûmlar gibi muamele gördükten sonra, makhûm olmuştuk, tetikte, sessiz. Tüm süre boyunca ayakta, pencereden Almanya'ya, acı verici şekilde temiz köylere, düzgün küçük sıvalı evlere, hepsi muntazaman tasarlanmış yerlere baktım. Kıştan kalma karların halen seçildiği, toprakla dolu kırsal alana.

"İşte o çamura gidiyorum" dedim kendi kendime.

Magdeburg'ta, valizlerimizi dik merdivenlerden çekmek zorunda kaldık. Çok yavaş bir tren bizi Stendahl'a götürdü. Platformda donar vaziyette durduk.

Çiftçiler geldi –daha üstün bir şekilde davranmaya kararlı, sade, kaba insanlar, halen bu yeni güç nedeniyle biraz rahatsız hissediyorlardı. Bize, atmışız gibi eleştirel gözlerle baktıktan sonra da bizi gruplara böldüler. En küçük çiftçi iki kız aldı. Diğer birkaçı sekiz ya da on kişiyi aldı. Ben en büyük grupla –sanırım on sekiz kişiydik– Osterburg'taki Mertens Çiftliği'ne gittim.

Altı yüz morgenlik arazi üzerinde büyük bir çiftlikti. *(Bir arazide 4047 m²'nin üçte ikisine takabül eden morgen, Ortaçağ'da Almanya'da, bir günde yani Morgen'de, ne kadar arazi biçebileceğini tahmin eden çiftçiler tarafından bulunan bir ölçü birimidir.)* Çiftlikte, beş adet tıknaz at; içine hiç girmediğim büyük bir ev; bazı ahıllar; bizim, yani işçiler için barakalar vardı. Kocası savaşa gitmiş olan Bayan Mertens adındaki yirmili yaşlarındaki kadın, biz Yahudilerden Goebbels radyo yayınlarının söz verdiği şeyi bekliyordu –çirkin, kaba, sahip olduğu her şeyi çalmaya çalışacak fareye benzeyen zalimler. Bizim “Lütfen” ve “Teşekkürler” dediğimizi duymaktan hoşnut görünüyor, sakın ve yorgunluktan tükenmiş duruyordu.

Ertesi gün tarlalarında çalışmaya başladık.

Hayatımda hiç bu nitelikte bir iş yapmamıştım. Beden eğitimi derslerinden kaçmamış olsaydım belki daha güçlü olabilirdim, ama pişmanlık için çok geçti.

Sabah altıdan öğlene dek çalıştık, sonra birden altıya kadar, haftada altı gün, pazarları izin günü olacak şekilde. Görevimiz fasulye, pancar, patates ekmek ve kuşkonmazları toplamaktı. Kuşkonmaz toplamak için toprağın içine girip, hassas beyaz sapları hissettik-

ten sonra onları bıçakla kesip çıkarır ve deliği doldururduk –günde binlerce kez. Kısa süre sonra her bir eklem ile kas zonkluyor ve yanıyordu. Kemiklerim ağrıyordu. Başım ağrıyordu. Bay Fleschner –biz ona Bay Verwalter diyorduk, kelimenin tam anlamıyla “Bay Çavuş”tu– boş bakan gözleri ve endişeli ifadesi olan ince bir adamdı. Bir şapka takar, bir yelek ve ceketin altına ise beyaz, temiz bir gömlek giyerdi. Tarlalarda tam anlamıyla tepemizde dururdu.

Prinz Eugen Caddesindeyken, Plantage Mertens’te altı hafta kalacağım söylenmişti. Trende iki ayı duydum. Ama çiftlikte Bay Verwalter’a iki ay dediğimde kahkahalara boğuldu. Hatırlıyorum, cehennemdeki şeytanlarınkı gibi tiz bir sesle kıkırdadı.

“Bazı diğer ırklar için çalışmak kimi ırkların görevidir” diye duyurdu çalışmamızı izlerken. “Bu doğanın hükmü. Bu nedenle Polonyalılar biz Almanlar için ve Fransızlar bizler için çalışıyor ve bugün de sizler bizim için çalışıyorsunuz, yarın ise İngilizler de bizim için çalışıyor olacaklar.”

Bir hendek kazmam gerekiyordu. Yanlardaki gevşek toprak üzerime çökmeye devam edip durdu. Muhafız bağırdı: “Daha hızlı! Daha hızlı!” Hızlanmaya çalıştım. “Aptal!” diye bağırdı. “Seni aptal, işe yaramaz Yahudi ahmağı! Sen ne işe yararsın?” Gözyaşlarına boğuldum. Yine de o hendeği gözyaşlarımla doldurabilir, neden olduğu tüm sempati için içinde boğulabilirdim.

Gece yatağımdayken böylesi aşağılık bir insanın karşısında böylesi vakur olmayan bir şekilde davrandığım için kendimi azarladım. Kendime bunun bir daha asla olmayacağına dair yemin ettim ve bir daha olmadı. Takip eden haftalarda, muhafız beni onun en iyi işçilerinden biri olarak göremeye başladı, hızlı ve etkin. Artık öfkesini şanssız Romanyalı bir kadına çevirmişti. “Seni yaşlı cadı!” diye bağırdı. “Seni kurumuş, aptal, işe yaramaz Yahudi ahmağı! Ne işe yararsın?” Arkasından ise suratını toprağa bastırdı.

Bayan Mertens ara sıra, temiz ve zinde görünümüyle işlerin nasıl gittiğine bakmak üzere tarlalara inerdi. Onda sömürgecilerdeki bir eliaçıklık vardı. Bizi selamlamak için bir gülümsemeyle beraber “Heil Hitler”* derdi. Çamurlu topraktan doğrulup ona baktık. Kimse tek kelime etmedi. Hayal kırıklığına uğramış gibiydi.

Tuğlalı ve kalaslı barakamızda beş oda ve bir mutfak vardı. Odamda dört oda arkadaşımız: Bayan Telscher soğuk ve sesssiz; ikisi de on sekiz yaşında Trude ile Lucy ve ben. Kimse yirmi yedi yaşında ve neredeyse bir üniversite mezunu olduğuma inanmıyordu. Koridorun diğer tarafında, Viyana’nın üst sınıflarından, “Zarif Altılı” dediğimiz bir grup kalıyordu. Onların yanında altı kadın daha vardı, içlerinde zavallı Romanyalı; güzel, gergin, koyu renk saçlı Frieda adında bir kız; iki aylık hamile olan başka bir kız ve “Zarif Altılı” gibi insanların evlerinde bir zamanlar hizmetçi olarak çalışmış bir kadın. Eski hizmetçi, bu şımartılmış kadınların geri kalanımızla beraber tekerlek izleriyle dolu tarlalarda düşüp kalkmalarını izlemeyi seviyordu. Ancak neşesi kısa süre sonra sona erdi. Hiçbir şey, ağır bir işi uzun süre için zevkli hale getiremezdi, sınıf mücadelesinde kazanılmış bir zaferin tatmini bile.

Her birimizin, üzerinde samandan yatak olan demir bir yatağı, mavi beyaz çizgili çarşafı ve tek bir battaniyesi vardı. Elimde ne varsa yatağa girerken giyiyordum çünkü çok soğuktu –iki pantolon, iki gömlek, sabahlığım, bornozum, iki çift çorap. Annemle Pepi’ye yazarak bana kuştüyü bir yorgan, tüylerle dolu sıcak bir örtü göndermeleri için yalvardım.

Kısa süre sonra Almanların bizim gücümüzü kullanmakla ilgilendikleri ancak muhafaza etmekle ilgilenmedikleri açıklığa kavuştu. “Çiçek kahvesi” karnesi aldık –kahve çekirdeklerinden

* İlk elektrik süpürgesi markası. Amerikan yapımıdır. (ç.n.)

değil de çiçeklerden, belki de meşe palamudundan yapılıyordu. Her birimiz yarım ekmek alıyorduk, bunu pazardan çarşambaya dek idare etmemiz gerekiyordu. Gün ortasında, satılamayacak kırık kuşkonmazlardan yapılma soğuk bir çorba ya da patatesli hardal çorbası ya da belki haşlanmış yumurta yiyorduk. Geceleri süt çorbası vardı; ya da şanslı günlerde içinde biraz yulaf olabiliyordu. Hep kurt gibi açtık. Tıpkı, suyla çevrili olup susuzluktan ölen Antik Denizci gibi biz de bollukla çeviriliydik ama açlıktan ölüyorduk. Evden gelen ve içinde ekmek, küçük bir kek ya da hazinelerin en kıymetlisi meyveli reçel olan paketler için yaşamaya başladım.

Muhafızın karısı Bayan Fleschner bizi denetledi. Tarlada oynayan, dört yaşında Ulrike isimli bir çocuğu vardı, sert bir ortamdaki tatlı bir masumiyet yeri. Bayan Fleschner aralıksız sigara içerdi. Otoriteyi severdi. Bizi dışarıda sıraya dizip yüksek sesle “Kuşkonmaz Tarlasına Çalışmaya Gelen Yahudiler için Kurallar”ı okurdu.

“Tüm mahkûmlar kurallara uymak zorundadır ve Bayan Fleschner’a, yani bana hesap vermelidirler” dedi.

“Her mahkûm odasından ayrılırken yatağını toplamış, lavabosunu temizlemiş olmalı ve yatak odasındaki yerin temizlenmiş olduğundan emin olmalıdır.”

“Odadaki en yaşlı kız odadaki temizlikten, düzenden sorumludur.” Beni işaret etti. “Bu sen oluyorsun.” Okumaya devam etti.

“Yemekler, yemek odasında ve ortak odalarda yenir. Yemek, yatak odalarına götürülmemelidir.”

“Çamaşır yıkamak ve ütü yapmak için özel odalar vardır.”

“Sigara içmek yasaktır.”

“Kamp ve çevresinden ayrılmak yasaktır. Bu nedenle yakınlarıdaki şehirlere, köylere ya da sinemaya, tiyatrolara gitmek yasaktır.”

“Tüm kişisel satın alımlar kampın yöneticilerine gösterilmek zorundadır –bu ben oluyorum– ve onun onayından geçmelidir.”

İçim burkularak, her şeyi ondan istemek zorunda kalacağımı fark ettim –bir diş fırçası, ped, tuz.

“Cumartesi 19:00’den 21:00’e ve pazarları 14:00’den 18:00’e kadar yürüyüş yapmak mümkündür. Bu yürüyüşler en az üç kişilik gruplar halinde yapılmalıdır.”

“Ve tabii ki, Osterburg şehrindeki bazı caddelerden geçemez ve hiçbir etkinlikte yer alamazsınız: Yürüyeceksiniz. Sonra geri geleceksiniz. Hepsi bu.”

Yerel polis sıklıkla ziyaret ediyordu. Kargaşa yaratacak olursak bizi hapse atmakla tehdit ettiler. İtaatkâr bir şekilde onları dinledik ve ayrıldıklarında kahkahalara boğulduk. Geceleri yatağa kadar zar zor gidebiliyorduk! Kimin kargaşa yaratmaya hali vardı ki?

Polis düzenli olarak, daha önceleri normal kabul edilen ancak şimdi suç teşkil eden kimi aktivitelerle ilgili uyarıcı notlar astı. Dans salonuna gitmek, sinemaya gitmek, bir kafede bira içmek –hepsi biz Yahudiler için suç haline gelmişti. Bayan Fleschner uyarıyı işaret ederek en kötü suçun ise, *Rassenschande* –ırkların karışması– olduğunu söyledi, özel olarak da Almanlarla Yahudiler arasındaki cinsel ilişkilerin. Bunun için hapse gidebileceğimizi söyledi.

Osterburg’taki kuşkonmaz tarlasında, hasta olmak asla bir bahane olmadı. Örneğin, hamile kız eve gitmek istedi. Ağlayıp yalvardı. Doktor onun çalışmaya müsait olduğuna hüküm verdi. Her gün tarlalarda kasten kustu. Nazi üniforması içine tıkmış, çalışma bakanlığından bir yetkili sonunda ona gitmesi için izin verdi ama eve değil, Polonya’ya.

Gergin Frieda, Bayan Fleschner’a dişinin ağrıdığını söyleme gafletinde bulundu. Bir dişçiye götürüldü. Doktor on dişini birden çekti! Bir gün sonra, kan tükürürken onu tekrar tarlaya götürdüler. Yirmi bir yaşındaydı.

Tüm ilkbahar başlangıcı boyunca kuşkonmaz kestik. Sıraların arasında kazarak, yabancı otları temizleyerek, keserek süründük. Parmaklarım kırılmışçasına ağrıyordu. Sırtım düz duramıyordu. Haftada elli altı saatle başlamıştık, ancak artık seksen saate çıkmıştık. Tüm yerel çiftçiler biraraya toplanıp kuşkonmazı kesmeyi belirli bir günde bitirmek konusunda karara vardılar; bu ise, o tarihten önce mümkün olduğu kadar kesebilmek için kuvvetlice çalışmak zorunda olduğumuz anlamına geliyordu. Sabahları dörtte kalkıp akşamları altıdan sonrasına kadar tarlalardaydık. Kendi sabotaj kampanyamı hazırladım. Bıçağımı toprağa soktuğumda gelecek yılın genç fiderlerini elimden geldiğince mahvediyordum.

Bir seferinde, şiddetli bir yağmur altında on iki saat boyunca çalıştıktan sonra, dizlerim romatizmadan şişmiş, kıyafetlerim parçalanmıştı ve kendime acımaya başladım. “Burada bu çamurda ağır ağır ölmektense, Viyana’da hemen ölsek daha iyi olmaz mıydı?” diye yazdım Pepi’ye.

Ancak hemen, yakındığım için utandım ve kendi azabımı küçümsemek adına sosyalist dogmaya başvurdum. “Dünyadaki insanların yüzde doksanı için bu böyle değil mi?” diye yazdım. “Onlar da sabahın erken saatlerinden itibaren çok çalışmak zorunda değiller mi? Onlar da yatağa aç ve üşümüş halde gitmek zorunda kalmıyorlar mı?”

Görürsünüz, utanç benim için halen faydalı bir psikolojik araçtı. Halen gururum vardı.

Hasattan sonra, iş gücü azalınca bazı kızlar evlerine gönderildi. Altımız –”en iyi işçiler” kaldık.

Sıcak hava geldi. Tarlalar rüzgârda tatlı yeşil bir deniz gibi hışırdayıyordu. Vücudum güçlenmişti, işlerime uyum sağlamıştı. Aşk düşüncesinin etkisindeydim.

“Dudaklarımı seninkilere bastırmak istiyorum” diye yazdım sevgiliime. “Ama çok uzaktasın! Sana tekrar ne zaman dokunabileceğim?”

Gelincik ve papatyaları toplayıp herkesin saçlarına koydum. Kamp rahatlatıcısı haline geldim, neşe yayan, Trude ve Lucy ile pancarların arasında gezinen. Işıklar söndüğünde genç arkadaşlarıma, küçük dolabıma astığım, Goethe’nin Faust’undan* en sevdiğim dizeleri yüksek sesle okudum:

Korkakça düşünceler, gergin titremeler,
Kadınca tereddütler, korku dolu feryatlar
Bedbahtlığı uzak tutmazlar
Ve seni özgür kılmazlar.
Her şeye rağmen tüm gücünü koruman,
Asla eğilmemen ve güçlü olduğunu gösterebilmen için,
Tanrı’nın kudreti yardımına koşacaktır.

Herkese, her şeyden çok da kendime cesaret vermekten yorgun düşmüş halde güneşte, öğle yemeği zamanı, başım arpa demetinin üzerinde uyuyakalıyordum.

Mektup bizim en büyük tesellimizdi. Paketlerimiz için yaşıyorduk. Naziler o zamanlar mektupları düzenli iletiyorlardı. Bize gönderilen her bir paketin Viyana’daki akrabalarımızı biraz daha fakirleştirdiğini biliyor ve bizi tutsak edenlere sürekli bizi fazla iyi beslemenin sonuçlarını anlatıyorlardı. *Ostarbeiter* –yani Polonyalı, Sırp ve Rus işçilerin– eve yazma izinleri yoktu, çünkü rejim,

* Yazar şiirin Faust’tan alıntı olduğunu belirtmiş ancak Faust’ta böyle bir metne denk gelmiyoruz. Kısa bir şiir olan bu eser, Goethe’nin *Singspiel Lila* adlı bir opera eserinde yer alıyor. (ç.n.)

onlara nasıl kötü davranıldıklarından bahsedeceklerinden ve gelecekteki işçi tehcirlerine karşı gelinmesinden korkuyorlardı.

Anneme, Pepi'ye, Jultschi'ye, Denner kızlarına, Roemer'lere ve Grenzbauer'lere sürekli yazdım, bazen günde üç kez. Sıklıkla saçmasapan gevezelik ya da havalı öğütler dışında bir şey söylemedim. Bazen kesin tarımsal kayıtları yazdım: kaç sıra kuşkonmaz biçtiğimi, sıraların iki yüz metre uzunluğunda olduğunu, üst yaprakları yiyen böceklerden kökleri mahveden kurtçukları, yabani ot temizleme ve kesme işine yarayan aletleri yazdım. Sırp mahkûmların nasıl tarla ekipmanı olarak kullanıldığını, Bay Verwalter'ın Pepi'nin bana gönderdiği tütününü nasıl arakladığını (bize çok yardım eden Fransız mahkûma vermek niyetindeydim), nasıl dizlerimi korumak için arkamı toprağa yaslayarak oturmayı öğrendiğimden bahsettim.

Pepi'ye gerçekleri yazmaya çalıştım. Anneme ise azimle ve devamlı yalan söyledim.

Pepi'ye grip geçirdiğimi; anneme ise güçlü ve sağlıklı olduğumu yazdım. Pepi'ye, eski bir tanıdık olan Bayan Hachek'in kampta olduğunu anlattım. Anneme bundan bahsetmedim çünkü Bayan Hachek'e yazıp ondan kronik bronşitim ve geçmeyen kızarıklıkla-rım olduğunu, dişlerimin kahverengi olmaya başladığını ve daha fazla yiyeceğe ihtiyacım olduğunu öğrenebilirdi. Frieda, Trude, Lucy ve ben işe yürürken Alman çocuklar bize bağırırdı: "Yahudi domuzları!" Şehirde esnaf bize bira bile satmazdı. Anneme Osterburg'un arkadaş canlısı bir şehir olduğunu yazdım.

Nordau, Kästner, Faust ve Barok Düşüncesi'ni okudum. Tutsak arkadaşlarımızdan biraz Fransızca, "McCallum" dediğimiz bir kiptan ise İngilizce öğrenmeye çalıştım, çünkü artık ince ve güçlü olan vücudum bu zorlu sınavda kurban ediliyordu ve yalnızca ak-lımı koruyabilirdim.

Dünyadan tamamen kopmuştuk. Hiç gazete görmedik, radyo dinlemedik. Wehrmacht'ta asker olan eski bir arkadaşımıza, Zich'e yazdım, ondan bir şeyler öğrenmeyi umarak. Nazileşen Çekoslovakya'daki eski aşkımla Rudolf Gischa'ya dahi yazdım.

Pepi'ye haber iletmesi için yalvardım. "Girit'in alındığı doğru mu?" Ona 1941 Mayıs'ının sonunda sordum bunu. İnanamıyordum. Benim için Girit, Yunan mitolojisinde bir yerdi. Zihnimde, Almanların, kıvrım kıvrım sakalları ve dekoratif, uzun kargılarıyla tek boyutlu sandallı savaşçılara bazukalarla ateş ettiklerini gördüm.

Savaşı kendim için gerçekçi kılamıyordum. İspanya şehirlerindeki Nazi bombalamalarını duymuş olsam da, silahsız sivilere yapılan bir hava saldırısını hayal edemiyordum. Hatırlayın, o zamanlar Almanya'nın kırsal kesimindeki yollarda halen atlar geziyordu. Çok az insan modern savaşın neye benzeyebileceğini anlıyordu.

Bir gün, saat altıda kuşkonmaz tarlalarına girdiğimizde, ufukta siyah bulutların toplandığını gördük. Yağmur yağacağını biliyorduk, muhafız da öyle. "Daha hızlı, daha hızlı" diye homurdandı, kotalı endişeli bir adam. Yağmur bardaktan boşanırcasına yağmaya başladı. Toprak yumuşadı. Bıçaklar kaymaya başladı. Onun "Tamam. Yeterli" demesini bekledik. Ama demedi.

O kendisini koruyan bir şemsiyeyle orada öylece dururken, bizse yüzlerimizi toprağa koyup kuşkonmaz biçmeye devam ettik. Yağmur sağanak halinde inmeye başladığında ve kuşkonmazlar Burma'daki pirinçler gibi yüzmeye başladığında, nihayet bizi kulübeye gönderdi.

Treni çağırıp bizi yeniden barakalarımıza göndereceğini zannettik ama hayır.

"En kötü yağmurun geçmesini beklemeliyiz" dedi. "Sonra yeniden tarlalara."

On dişini kaybetmiş olan Frieda yakınmaya başladı: “Neden kuşkonmaz insanlardan çok daha önemli? Hayatımızın tek anlamı böylesine bir ızdırıp ise neden yaşıyoruz ki?”

Onun bu çıkışıyla mucizevi şekilde etkilenen muhafız, barakamıza dönmemize izin verdi.

Görüyorsunuz, insaniyetsiz olanlar bile her zaman insaniyetsiz değillerdi. Bu –kişisel ahlaka gelince insanların nasıl da tamamen öngörülemeyen oldukları– benim tekrar tekrar öğreneceğim bir dersti.

Bizimle çalışan Fransız Pierre’e, Almanlar tarafından Franz (*Franzose ya da Fransızın kısaltılmışı*) deniyordu, çünkü ismini telaffuz edemiyorlardı. Pireneler’den bir şarap üreticisi olan Pierre, üzerinde *KG Kriegsgefangener* –savaş mahkûmu– yazan beyaz bir bant giyiyordu. Atı ve sabanı tarlalara sürerdi ve biz de onu takip ederdik, çoğunlukla dizlerimiz üzerinde, tohum ekerek, otları temizleyerek, o benim aksanımı düzeltbilirdi diye Fransızca kelimeler söylererek.

“Egless!” derdim.

“Non, non, eglise!”

“Palm de turr” derdim.

“Pommes de terre!” diye beni düzeltirdi.

Kutu fotoğraf makinemle onun bir fotoğrafını çekip Viyana’ya, Pepi’ye basabilmesi için gönderdim, böylece Franz o fotoğrafı kârıyla çocuklarına gönderebilecekti.

Pepi kıskanmıştı! Pek çok Alman gibi Pepi de Fransızların diğer adamlara göre erotik bir avantajları olduklarını ve bizi baştan çıkarabileceklerini düşünüyordu.

“Bu aptal basmakalıp inançlardan vazgeçmenin zamanı” dedim zeki erkek arkadaşıma. “Franz, bir başkasına erotik anlamda göz koymak için fazlasıyla yorgun, bir deri bir kemik ve ailesini çok özlemiş durumda.”

Aslında bizi baştan çıkartmaya çalışanlar Almanlardı. Muhafız, gücüyle aklını çelmeye çalışarak Frieda'ya çiğ şakalar yapardı. Orduya on iki seneliğine yazılmayı uman yerel bir çocuk olan Werner, kin dolu hizmetçinin kızı genç Eva'yı eliyle yoklamak için her fırsatı kolladı. Komşu çiftlikten SA milisi Otto, bizi ahlaksız teklifler ve adi şakalarıyla yokladı.

Çiftçiler gururlu ve kibirli hale gelmişlerdi. Almanya'daki herkesten daha iyi beslenir durumdaydılar. Volkswagen ve Siemens gibi, onların da kendi köleleri vardı. Tek yapmaları gereken yerel güçlü Nazi elitini doyurmakta ve istedikleri kadar köleye sahip olabiliyorlardı.

“Şehirli bize boktan çiftçiler diyorlar” diye sırtıttı Otto, “ama artık bunu ödeyecekler, izleyin ve görün!” Bir tavuk ya da domuz için eşkıya gibi fiyat veriyordu ve şehirli onunkinin on katı kadar veriyordu. Karşılama zorlanmaları hoşuna gidiyordu.

Viyanada artmakta olan yoksulluk dedikoduları, sevdiklerimizin satır aralarında bize ulaştı. Annemde artık ne olmadığını biliyordum çünkü her seferinde bana aynı şeyi gönderirdi. Üşüdüğünde, bulduğu sarı iplikten ördüğü eldivenleri gönderdi. Aç olduğunda, bana küçük kekler gönderdi.

Birkaç reichsmark değerinde bir ödeme biriktirmiştim ve parayı eve Pepi'ye gönderdim, anneme sabun, bana kâğıt alması ve halen sevgisini kazanmaya çalıştığım annesine hediye alması talimatıyla. Ekin zamanında, çiftçilerden elma ile patates, turşu yapmak üzere kilolarca fasulye ve kuşkonmaz aldım ve bu cömertliğin paylaşılacağını bilerek onları Pepi'ye, anneme, Roemer'lere, Jultschi'ye gönderdim.

Polonya uyruklu Yahudiler Polonya'ya zaten geri gönderilmişlerdi. 1941 yazında, Alman ve Avusturyalı Yahudilerin de oraya gönderileceklerine dair konuşulduğunu duyduk. Bu tehcirler ya

da bizim adlandırdığımız gibi *Aktions* –bizi korku ve endişeye boğdu. O zamanlar Polonya’nın ne anlama geldiğini bilmiyorduk, ama iyi olmadığını biliyorduk. Orayı uygarlaşmamış ıssız bir yer olarak düşünüyorduk, Almanların yerel köylüleri kolonize edip boyundurluk altına almak istedikleri bir yer. Eğer annem Polonya’ya gidecek olsaydı, Alman koloniciler için bulaşıklarını yıkayıp, yerlerini silen, elbiselerini ütüleyen bir hizmetçi olabileceğini düşünüyordum. Onu o şartlar altında düşünmeye katlanamıyordum. Annem, bir hizmetçi mi? İmkânsız!

Bayan Fleschner ile muhafız, burada çalıştığımız sürece ailelerimizin tehcir edilmeyecekleri konusunda bize garanti verdiler. Zaman ilerledikçe bize gitgide daha fazla göz kulak olmaya çalıştıkları hissiyatı içindeydim. Bir pazar günü, altımız yürüyüşe çıkmıştık. Biz dışarıdayken polis burnunu sokmaya gelmişti. Muhafız, tarlalara gittiğimizi ve rahatsız edilmememiz gerektiğini söylemişti. Eve döndüğümüzde sırtarak, “Bana teşekkür edin bayanlar. Sizi yine boktan bir durumdan kurtardım” dedi.

Polonyalı köle işçiler kampı, çiftliklerin civarına yayıldı. Bu adamlar çiftçiler için iri kaya parçalarını taşıyor, evlerini yeniden inşa ediyor, ahırlarındaki domuz pisliklerini temizliyorlardı. Çapalarımız ve küreklerimizle çalışmaya giderken Polonyalılar bize seslenirlerdi.

“İlgilenme” dedim genç kader arkadaşlarıma.

Ancak Liesel Brust adındaki, bütün Yahudilerin gönderildikleri bu yerle ilgili daha çok şey öğrenmek için istekli, hayat dolu, koyu renk saçlı kız, bu erkeklerden birine biraz daha yaklaşıp sordu: “Polonya nasıl bir yer?”

“Güzel” diye cevap verdi. Gençti. Gülümsedi. Ön dişleri gitmişti.

“Peki Varşova?”

“Şaşalı binalar, müzeler, operalar, kütüphaneler, profesörlerle dolu üniversiteler –tıpkı senin gibi güzel, küçük bir Yahudi kızın seveceği türden şeyler. İçeri gel tatlım ve sana Varşova hakkında daha fazla şey anlatayım.”

Liesel’i ondan uzaklaştırdım.

“Benimle aynı şekilde konuşan Çinli bir adam tanıdım Viyana’da” diye uyardım onu. “Eğer onunla gitmiş olsaydım, şu anda Kowloon’da bir kerahanede olacaktım. Eğer o Polonya kampına girersen asla geri dönemezsin sana söylüyorum.”

Alman topraklarındaki sekse aç bir grup mahkûmdan bahsettiğimi düşünmüştüm. Polonya’nın kendisinden bahsettiğimi o zamanlar nasıl bilebilirdim?

Daha çok çalıştıkça daha da inceldim, umudumu yitirmeye ve ölümü hayal etmeye daha yakın hale geldim ve yaşayan her şeyin hassasiyetiyle gitgide ezilmeye başladım. Artık insanlar arasında hiçbir ayırım yapmıyordum; hiç kin gütmüyor, herkesi takdirle karşılıyordum. Barakada fare bulduk. Onları öldürmek yerine, yemeleri için kırıntılar bırakmaya başladık. Kümeste yumurtadan sakat bir civciv çıkmıştı. Onu odamıza getirdim ve ölmeden önce tam üç gün boyunca onu özenle besledim.

Pepi’ye, yüreğimde iki savaş ruhunun attığını yazdım. İlki bu acının sonu olmadığını hissediyordu, hepimiz burada çamur içinde ölecektik. İkinci ise bir mucizenin gerçekleşeceğine inanıyordu; RAF tam Hitler’in ve Goebbels’in üzerine bomba yağdıracak ve Naziler yok olacaklardı, ben de yeniden özgür bir kadın olup evlenecek ve çocuk sahibi olacaktım.

Osterburg’ta Mina Katz adında gerçek bir dost edindim. On sekiz yaşında, sevimli, tasasız, sarışın ve hoş bir kızdı, bir şekilde

depresyona bağışıklığı vardı ve hep her şeyin iyi tarafını görürdü. Büyük, yoksul bir aileden geliyordu ve çalışma kampına gelirken yanında, aşağılık kompleksi dışında hiçbir şey getirmemişti. Ka-der ona bir eğitim şansı vermiş olsaydı iyi bir öğrenci olabilirdi.

Mina ve ondan daha büyük olan arkadaşı Bayan Grünwald, Yahudi sahipli bir dağıtım firmasında çalışıyorlardı. Firma Maria Niederall isimli bir Nazi kadın tarafından alınmıştı ve iki Yahudi çalışanının ona işi öğretmelerine ihtiyacı vardı. Zaman ilerledikçe bu kadın onlardan hoşlandı ve onun için çalışmak üzere onları tutmak istedi. Ancak Gestapo'nun başka planları vardı. Mina ve Bayan Grünwald eski işverenlerinden düzenli paketler aldılar – envai çeşit yiyecek, sabun ve yalnızca iyi bağlantıları olan Ari ırktan birinin temin edebileceği kıyafetler.

Mina'nın tarlalardaki gaz lambaları gibi etrafına ışık saçan iyi bir mizacı vardı. Kıkırdardı. Saçma aşk şarkıları söylerdi. Hikâyeler uydururdu. Herkese küçük hediyeler getirirdi. Hepimiz onu sevdik. Onunla kuşkonmaz çubuklarını kesmek, devasa saman yığınlarını bağlamak ve taze patatesleri nemli koyu renk topraktan çekmek gibi her görevde yan yana çalışmaya başladık. Patatesleri yirmi beş kiloluk sepetlere doldurup, ikimiz de sepetin tutma yerlerinden birini tutarak beklemekte olan bir vagona koyduk. Ahşap ayakkabılar giydik. Birbirimize kız kardeşlerimizle okullarımızı anlattık. Yaptığımız işi düşünmeden çalıştık, hem de öyle bir hızla ki bir kız bize fasulye tarlalarının “yarış atları” ismini verdi. Topraktan şeker pancarlarını sökerken, minik fasulye filizlerini otla sararken Mina'ya tüm bildiklerimi –ekonomi, hukuk, politika, edebiyat– öğretmeye başladım. Büyük bir zevkle dinledi. Tarlalardaki bu eğitim ikimizi de besleyerek bize güç verdi.

Temmuz'da saman balyaladık. Ter yüzümüzden aşağı dökülüyordu. Yandık. Kendi kollarıma ve Mina'nınkilere toprak sürdüm.

Herhangi bir cilt kremi göndermeleri için eve yazdım ama tabii ki temin edilemiyordu; Viyana'da yok olduğu için değil, artık Yahudilerin, kıt karnelerinin izin verdikleri haricinde herhangi bir şey almaları yasak olduğu için. Yüzümdeki bu izleri görüyor musun? Daha sonraki yıllarda ortaya çıktılar. Osterburg'taki cayır cayır yakan güneşin küçük siyah anımsatıcıları.

Bazen, düşüncelerimin çılgın karmaşasında barış hayallerim vardı, sosyalist edebiyatındakiler gibi, yaşam sevgisinin savaşı ve nefreti dışarıda bıraktığı mükemmel bir kırsal toplumun.

Bir gün, fasulye tarlalarından çıktığım sırada komşu çiftliğin bir köşesindeki kestane ağacının gölgesinde bir grup insanın dinlendiğini gördüm. Kimi yaşlı kadınlar vardı, bozulmuş yüzleri ve demir gibi elleriyle Almanlar. Bazı genç Yahudi kızlar vardı –Viyana'dan “H'ler”, tıpkı benim gibi– ve Wehrmacht için fazla genç bazı Alman çocuklar, geniş kenarlı şapkalar giiyorlardı ve birkaç Fransız. Kimse kimsenin patronu gibi durmuyordu; kimse kimsenin kölesi gibi değildi. Hepsi sadece gölgede oturmuş, bir sürahidenden su içiyorlardı.

“Gel bir dakikalığına otur Edith” diye seslendi kızlardan biri. Aralarına katıldım. Genç bir Fransız erkeği önümüzdeki çime küçük bir kızın yıpranmış fotoğrafını serdi.

“*Elle est tres belle*” dedim.

Gözyaşları yüzündeki kirlerin arasından yollar açtı.

Hayallerim için bu fazlaydı.

Ağustos'ta yağmurlar yine zamansız geldi. Çok iyi başlamış olan hasat şimdi mahvolmuştu ve yeterli yiyecek yoktu. Mısır hasatından sonra kendimize birkaç marklık ödeme alabileceğimizi umduk, böylece Bayan Mertens'ten fazladan yiyecek alabilirdik.

Bizde kötü ise, Viyana'da berbat olduğunu fark ederek posta ofisine bir poşet patatesle gitme izni aldım.

“Viyana’ya artık patates gönderemezsin” dedi postacı bayan çok yüksek sesle, böylelikle arka odadaki patronu duyabiliirdi.

“Neden?”

“Almanları doyurmaya yetecek kadar patates yok. Yahudilerin yağmur yemesi gerekecek.”

Ona arkamı döndüm. Kolumu yakalayarak kulağıma şunları fısıldadı; “Paketin dışına kıyafet yaz. Böylece yerine ulaşacaktır.”

Artık mektuplarımızın açılıp okunduklarını görüyorduk. Yazmış olduklarımdan dehşete düştüm, annemin, Pepi’nin ya da Christl’in yazmış olabileceklerinden. İhbarlar ve tehcirleri duyduk. Birden gizleyecek çok şey vardı. Eğer annem bana yazarak, “Unutma hayatım, kürk montumu senin için saklıyorum” deseydi, belki birisi o mektubu okuduktan sonra gidip kürk mantoyu çalarak annemi incitebilirdi. Eğer Pepi bana eski kafenin köşesindeki küçük parkta oturup öğleden sonraya dek ödevlerini okuduğunu söyleseydi, Gestapo mektubu okuyup gidip onu orada bulabilirdi.

“*Mektuplarımı yok et!*” diye yazdım ona. “*Onları okuyup kalbine yerleştir sonra da yak!* Ben de seninkiler için aynısını yapacağım. Yazdığında kısaltmalar kullan. Asla insanlardan ve mekânlardan bahsetme.”

Gestapo’ya, merkezlerinin yer aldığı Prinz Eugen Caddesi nedeniyle PE demeye başladık. Tehcir raporlamasını belirtmek üzere “okula gitmek” dedik, tehcir edilen insanlar çoğunlukla okul binalarında biraraya getirildikleri için.

Artık Pepi’ye benimle evlenmesi için yalvarmaya başlamıştım, eğer kabul ederse Milo ve Mimi gibi göç edebileceğimizi ya da en azından birlikte mutlu olabileceğimizi umarak. “Parmığında yüzüğü olan evli bir kadın!” diye düşündüm. “Çocukları olabilir!

Ne eşsiz bir mutluluk!” Dışarı çıkamasak bile, evliyken ve Pepi’nin görünmezliğini paylaşıırken daha güvende olabileceğim düşüncesine kıymet veriyordum. Beni sevdiğini söyledi. Tutkusundan bahsetti. Ama tekliflerime karşılık hiçbir şey söylemedi, ne bana umut verdi ne de ilişkimizi sonlandırdı.

Hepimiz Hristiyanlığa dönmeyi düşündük. Bir zamanlar düşünülmezmiş gibi görünen, ebeveynlerimize ve kültürümüze yapılacak utanç verici bu ihanet, şimdi gayet mantıklı bir senaryoya dönüşmüştü. İspanya’daki Marranoları düşündüm, görünüşte Hristiyanlık dinini kabul etmişlerdi, yeniden gerçek inançlarının peşinden gidebilmeleri için Engizisyon korkusunun bitmesini bekliyorlardı. Belki ben de Hristiyan numarası yapabiliirdim. Eminim Tanrı bunu anlardı. Ve faydası dokunabilirdi. Neden denemeyelim ki?

Osterburg şehrine gidip yerel kilisenin önündeki İsa heykeline baktım, kendimi onu sevmeye zorlayarak. Savaş zamanıydı. Erkekler cephedeydi. Yine de kilisede mumlar göremiyordum, oğullarının, kocalarının, babalarının eve sağ salim dönmeleri için diz çökmüş dua eden ibadetçiler yoktu. Naziler, Führer dışındaki herhangi bir şeye olan inancın hevesini kırmada mü-kemmel bir iş çıkarmışlardı.

Pepi’ye din değiştirmede gerekli kurallar konusunda yazdım. Hangi evraklara ihtiyacım vardı? Hangi yeminli belgelere? Hangi imzalara? Meselleri okudum. Kutsal ailenin resimlerini buldum. Aşkıma yazarken şiirsel davrandım: “Baksana Meryem Ana ne kadar da güzel! Ne kadar mutlu ve tatlı! Bak baba ne kadar gururlu, çocuğuyla ve ona bahşedilen bu armağanla ne kadar gurur duyuyor! Bunun gibi mutlu ve yakın bir ailemiz olmasını ne kadar isterdim!”

Kutsal aileye övgü olarak başlayan şey nasıl olduysa, Pepi ile benim sahip olabileceğimiz ailenin kutlamasına dönüştü, eğer be-

nimle evlenseydi... beni istediğini söyleyebilseydi... annesini terk edebilseydi – ve yine âdet görebiliyor olsaydım.

Gördüğünüz üzere, âdet döngülerim artık yoktu. Gitmişlerdi, ortadan kaybolmuşlardı. “Mutlu olmalısın” dedim kendime. “Koylaylığı bir düşün.” Ama gerçekte umutsuzluk içindeydim. Geceleri saman yatağımda uzanıp sırtımdaki ağrıyı düşünmemeye çalışırken, kazıklaşmış parmaklarımla yumruk yapmak için kendimi zorlarken dua ettim: “Geri gelin! Geri gelin!” Ama gelmediler.

Hayvan yem kabının üzerine oturmuş, asılı çamaşırlar kafama çarpıp dururken mektuplar yazdım. Trude yanı başıma oturdu.

“Yazmayı bırak Edith; hep yazıyorsun. Beni dinle. Ne kadar zaman oldu?”

“Haziran’dan beri.”

“Benimki de. Liesel, Frieda ve Lucy de. Eve yazıp anneme anlattım ve o da doktora sordu, doktor da aşırı çalışmaktan olduğunu söyledi. Senin doktorun ne söyledi?”

“Dr. Kahn anneme hamile olabileceğimi söyledi” diye cevap verdim.

Ağlayana kadar güldük.

Pepi Viyana’dan yeni kod ile dolaylı olarak yazarak, şimdi din değiştirmeyi düşünmemin aptalca olduğunu, böyle bir hareketin fayda sağlayabileceği zamanların çoktan geride kaldığını söyledi.

Bayan Mertens bizi, az elemanları olan komşuları Grebe’lere ödünç verdi. Artık biz de tıpkı diğer savaş mahkûmları gibiydik, Sırplar, Polonyalılar, bir deri bir kemik Fransızlar –ancak gerçekten onlar gibi olmamamız dışında, çünkü bizim vatanımız yoktu.

Ekim’de eve gidebileceğim inancına sıkıca tutundum. Kış aylarında çiftlikte yapılacak ne vardı ki? Mevsimlik işçilerdik değil mi?

Soğuk havanın beklenen dönüşü –nemli hava, dondurucu sabahlar– beni dehşete düşürdü. Buradan nasıl sağ çıkabilirdik?

Annemi düşündüm, koyu saçlarını, canlı, kısa yürüyüşünü, şekerli parmaklarından yemek tanrıları gibi dökülen olağanüstü tatlı keklerini, dünyayı mahveden ırkçı aptallar hakkında yaptığı küçümseyici ironik yorumlarını. Yirmi yedi yaşımıdaydım ve halen onun o tatlı sarılışını, nazik sesini düşünüyordum. *Sen anne olmalısın Edith, çünkü açıkça buna yeteneğin var.* Evi düşündüm, sıcak, parke taşlı caddeleri, müziği. Ellerim kuşkonmaz saplarını kırdı, patatesleri sandıklarına doldurdu, zihnim ise kendine valsler söylüyor ve gerçek aşkımla dans ediyordu.

“Geri dön Edith” dedi muhafız. “Viyanadadır.”

Haklıydı. Kendimi anılarla doldurmayı ve Osterburg’u dışarıda bırakmayı öğrenmiştim, zihnin olağanüstü bölümlere ayrılarak ruhu koruması. Yerel polis geldiğinde ve bize her zaman sarı *Davud Yıldızı* giymemiz gerektiğini söylediğinde, böyle aptalca bir şeyin entelektüellik örneği olarak yere göğe sığdıramadığım Viyana’da asla olamayacağını düşündüm. Sonra Trude, Viyana’daki tüm Yahudilerin altı noktalı Yahudi yıldızı takmaları gerektiğini söyleyen bir mektup aldı.

İnanamadım. Bu mümkün müydü? Viyana, cahil bir kırsal yerin seviyesine mi gelmişti? Bu fikir beni dehşete düşürdü. Kıymetli varsayımlarımızdan vazgeçmemiz için bize ne kadar zamanın yettiğini görüyorsunuz.

Polis sarı yıldız istemek için Viyana’ya yazmamız gerektiğini, vardıklarında ise onu sürekli giymemiz gerektiğini söyledi. Ancak böyle yapacak olsaydık, şehirdeki hiçbir esnaf bize hizmet etmezdi. Bu yüzden giymedik. Çiftlikteki gözetmenlerimizin umrunda değil gibiydi. Bizim onlar için itaatkâr bir şekilde çalışmaya devam

etmemiz için bizi yeterince memnun etmek istediklerine inanıyordum, polisle dalga geçmeyi istemelerinden bile çok.

Pepi, Jultschi'nin kocası Otto Ondrej'in doğu cephesinde öldüğünü yazdı.

Zavallı Jultschi, etrafı trajedilerle çevrili, içimizde en güçsüz olanımız yeniden yalnızdı. Onu düşünmeye dayanamıyordum ama yine de aklımdan çıkmıyordu. "Cenaze kıyafetlerim halen Viyana'da" diye yazdım Pepi'ye. "Onları almasını söyle."

Gençliğimdeki kesinliğin sonsuza dek değiştiğine dair hiç şüphe hem kalmasın diye, Rudolf Gischa da Sudetanland'den bana yazdı.

"Halen hayatta olduğunu öğrenmek beni şaşırttı" diyordu dü-rüstçe. (Neden? Yeni bir uygulama mı vardı? Bizim onlar için çalışmamızdan bıkmaya mı başlamışlardı? Şimdi Yahudilerin ölmesi mi bekleniyordu?) "Alman olmayan herkes için üzgünüm" dedi. "Führerimiz tarafından belirlenen prensipler uyarınca, Alman halkı için büyük Nazi Almanya İmparatorluğu'nu yaratma ayrıcalığına sahip olduğumu bilmem en büyük mutluluğum. Heil Hitler!"

Ayrılmasına izin verilen kızlardan Liesel Burst, hepimizden çok daha cesaretliydi ve hep yabancı mahkûmları tanımaya çalışmıştı. Artık Viyana'dan bana, içinde erkek iç çamaşırlarının olduğu kodlu bir mektup göndererek belli bir gecede, belli bir tarladaki, belli bir kaya parçasının yanına bırakmamı ve paçavralar içindeki Fransız mahkûmlara onları nerede bulabileceklerini söylememi istedi.

Hiç buna benzer –politik bir sabotaj hareketi– bir şey yapmamıştım! Yakalanmak demek, sayıları artmakta olan toplama kamplarından birine sürgün demektir, ama reddetmek ise öylesine bir onursuzluktu ki düşüncesine bile katlanamadım. Oda arkadaşlarımla uykuya dalmalarını bekledim. Yavaş yavaş pencereyi açtım ve dışarıya süzıldüm. Sıcak, bulutlu bir geceydi ve bir sonraki

gün yağacak yağmur nedeniyle hava ağırdı. Gömleğimin altında paket kayıyor ve hışırıyordu. Bana gürültülü bir ses gibi geliyordu. Derin bir nefes alarak açık tarlaların arasından hızla koştum ve mısır tarlalarına dalıverdim. Keskin saplar beni kesti. Kalbim hızla atıyordu. Arkamda birini görebileceğim korkusuyla bir kez bile arkaya bakmaya cesaret etmedim. Fasulye tarlasının sonunda uzakta büyük bir kaya parçası belirdi. Olabildiğince aşağıya çömeldim, koştum, paketi bırakıp etrafıma bir göz attım. Ne birini ne çiftlik evinden gelen bir ışığı ne de arasından bir yıldızın parlamasına izin veren bir gökyüzü açıklığını gördüm. Uzaklarda gök gürültüsü duydum. Ellerim terden kaygandı. Başımı aşağı düşürdüm ve işçilerin barakasına doğru hızla koştum.

Trude, yokluğum yüzünden gözleri korkuyla kocaman açılmış halde yatağında oturuyordu. Bir elimi onun ağzına, diğerini kendiminkine koydum.

Ertesi gün Franz beni atıyla sabanın arasına çekti.

“İç çamaşırı nerede?”

“Bıraktım.”

“Orada değildi.”

“Liesel’in söylediği yere bıraktım.”

“*Merde!* Bir başkası aldı.”

Soluğum kesildi. Belki de görülmüştüm! Belki de resmi yetkililer Liesel’in mektubunu açıp okumuşlardı! Tutuklanacaktık! Dachau’daki barakaları hayal ettim. Tüm o gün, ertesi gün ve ertesi gün Gestapo’nun gelmesini bekledim.

Ancak hiç gelmediler ve iç çamaşırımı kimin aldığını öğrenemedik.

Yeni bir odaya yerleştirilmiştim. Camın altında uyuyordum. Geceleri uyanıp yüzümün ıslak olduğunu gördüm. Gözyaşları değildi. Yağmurdu. Kırık camdan uzaklaşarak yeniden uykuya daldım. Yatak ıslanmıştı –ne olmuş?

Viyana'ya dönüş zamanım yaklaştıkça kalbimden geçen gerçekleri Pepi'ye anlatmayı denedim. Ayrılabilirliğimiz zaman ayrılmadığımız için ne kadar pişman olduğumu, bunun ne denli korkunç bir hata olduğunu, kendimizden başka suçlayabileceğimiz kimse olmadığını söyledim. “Bu çorbayı biz pişirdik” dedim, “şimdi, sen ve ben onu içmeliyiz. Ne olursa olsun hep iyi bir yol arkadaşı olacağıma dair sana söz veriyorum. Seninle benim aramdaki günleri say. Bir on dört gün daha. Sonra senin yanında olacağım.”

Mina yatağında bana doğru döndü ve bir kolu üzerinde doğruldu. Ay, yüzünü aydınlatıyordu. “Söyle bana” dedi. “Nasıl olacağını söyle.”

“Batı İstasyonu'na varacağım” dedim. “Trenden adımımı attığımda onu hemen görmeyeceğim. Ama o beni görüp ismimle seslenmeden bana doğru gelecek ve aniden orada olacak; birdenbire, büyü gibi –hep öyle ortaya çıkar. Benim için aldığı çiçeklerle o muzip gülümsemesi olacak. Beraber Belvedere'den, Schwarzenberg Meydanı üzerinden geçerek eve gideceğiz. Odasına giderek üç gün boyunca sevişeceğiz ve beni portakallarla besleyecek.”

İnleyerek kendini yatağına bıraktı. Hiç sevgilisi olmamıştı.

Valizlerimizi topladık. İçlerinde Bayan Grünwald ile Bayan Hachek'in de olduğu dokuz arkadaşımız bilet almıştı. Yolculuk için şehir kıyafetlerini giymelerinin keyif ve beklentisiyle dönüşüm geçirmişlerdi. Onların yerinde olmak için sabırsızlanıyorduk.

Şeker pancarı tarlalarından dönerken, Bayan Fleschner geride kalan bizleri barakanın önünde biraraya getirdi. Hevesle duyurusunu bekledik, bize günü, zamanı, treni söyleyeceğinden emindik.

“Viyana'ya gitmiyorsunuz” dedi. “Aschersleben'e, oradaki kâğıt fabrikasında çalışmaya gidiyorsunuz. Kendinizi şanslı sayın. Unutmayın ki Reich için çalışmaya devam ettiğiniz sürece aileleriniz güvende olacaktır.”

Mina ağlamaya başladı. Kollarımı ona sardım.

“Lütfen anneme söyle” diye yazdım Pepi’ye, 12 Ekim 1941’de. “Ona yazamam. Birbirimizi ne zaman yeniden göreceğiz? Artık hayat çok zor. Viyana’da neler olduğuna dair hiçbir şey bilmiyorum! Bugünlük daha fazla yazamam. Seni öpüyorum. Çaresiz Edith’in.”

ALTı

Aschersleben'in Köle Kızları

Arbeitslager'ın –Aschersleben'deki çalışma kampının– merkezinde durduk, en temiz iş kıyafetlerimizi, en az çamurlu ayakkabılarımızı ve tren yolculuğu için giymemiz gereken ve artık asla çıkaramayacağımız sarı Davut Yıldızı giymiş halde. Sonbahar yapırakları kadar yanmıştık.

Biz onlara bakarken, diğer kızlar da şaşkın halde bize baktılar. Çünkü anlarsınız ya, onlar güzellerdi. Manikürlü elleri, güzel saçları vardı. Külotlu çorap giiyorlardı! Fabrikanın kendisi bize güzel gelmişti; mutfağı, duş odası, sosyal faaliyet odası, perdeli camları ve duvarlarında resimler olan aydınlık, üç katlı bir binaydı. “Bu yer Osterburg’a kıyasla harika olacak” diye düşündüm.

Lily Kramer isimli büyük bir kız bize birer fincan meşe palamudu kahvesi getirdi. Üniversite mezunuydu. Gözlükleri burnundan düşüyordu.

“Osterburg’ta böyle giyinmenize izin veriyorlar mıydı?”

“Orası bir çiftlikti.”

“Pekâlâ, burada işe gidiyormuş gibi görünmeniz gerek” dedi. Öne eğilerek çok sessizce konuştu. “Bizim gerçek işçiler gibi, gerçek maaşlar alıyormuş gibi görünmemizi istiyorlar, böylece gerçekte kim olduğumuzu düşünmek zorunda kalmayacaklar ve zi-

yaretçilerin bizi görmesi durumunda ise, rahatsız olmayacak ya da üzülmeyecekler.”

“Çok ziyaretçi oluyor mu?” Mina hevesle sordu. O kız hep pozitif tarafa tutunuyordu.

“Hayır” diye cevapladı Lily. “Ziyaretçi yok. Bir ihtimal, oda müziğini sever misiniz?” Gözlerimizi kısarak ona baktık. “Peki ya drama? Schiller?” Deli miydi? “Çok yazık.”

Vanya Amcadaki Yelena gibi, çevresini saran aptalların ölümünden bezmiş halde iç geçirerek ayrıldı.

Yerleştik. Kızlar, hepsi zorunlu sarı yıldızla işaretlenmiş güzel kıyafetleri içinde sürekli gelip gittiler. Sabahın altısında, o günün kuaförleri için saç maşaları ısınmaktaydı. Başlangıçta, kızların yalnızca görünüşü kurtarmaya çalıştıklarını düşündüm. Ama kısa süre sonra ondan fazlası olduğunu fark ettim. Bir muhafızı etkilemeye çalışıyorlardı. Bir sevgili değil, çünkü bu an itibariyle –Ekim 1941– Ari biri, bir Yahudi ile ilişki kurması halinde hapse atılabiliyordu. Hayır, Aschersleben’in köle kızları yalnızca, onların etrafta olmasını isteyebilecek ve onlara iş vermeye devam edebilecek birilerini bulmaya çalışıyorlardı, böylece kendilerinin ve ailelerinin Reich’ta kalmalarına izin verilecekti.

Sonraki yıllarda, Aschersleben’deki H. C. Bestehorn Kâğıt Fabrikası’nın resimlerini gördüm. Etkileyici bir ön girişi, bahçesi vardı ve camlar çiçek kutularıyla bezenmişti. Bestehorn’un o yanını hiç görmemiştim. Her gün güzel, genç, sert mizaçlı kamp komutanımız Bayan Drebenstadt’ın gözetiminde barakalarımızdan çıkarak arka kapıdan doğrudan fabrikaya girerdik. Bizden seksen iki kişiyi saydım ama daha fazlası da olabilir.

Trude, Mina ve ben, baskı makinelerinde görevlendirilmiştik, makarna, tapyoka, gevrek ve kahve gibi hiçbirini yiyemediğimiz ürünler için karton kutular çıkaran, eski yeşil renkte Viktoryen canavarlar.

Ben bir makinenin başında durdum. Sol elimle, bıçakların altından dört karton ittirdim. Bıçaklar indi. Kartonu çevirdim. Bıçaklar indi. Kartonu sağ elimle çektim ve sol elimle dört kâğıt daha ittirdim. Bıçaklar indi. Bir yerde durup kartonları ittirdim, çevirdim, çektim, ittirdim, sabah altı buçuktan on biri kırk beş geçeye dek ve biri çeyrek geçeden beşi kırk beş geçeye dek. Bıçaklar roketler gibi iniyordu. Pat! Pat! Pat! Motorların gürültüsü, bıçakların çarpışları ve kartonların hıştırtısının ardı arkası kesilmiyordu.

Tasdikli bir Nazi olan bölüm sorumlumuz Bay Felgentreu, işinden gurur duyar halde mühendis Bay Lehmann'ın makinenin zamanlayıcısını kurmasını ve sonra alarmini ayarlamasını bekliyordu. "Sen!" diye bağırdı. "Hemen başla!" Çılgınlar gibi çalıştım. İttir, çevir, ittir, çek, ittir, çevir, ittir, çek, ittir, çevir, Pat Pat! Elimden geldiğince hızlı, parmaklarımı bıçakların altından çekerek. On dakika geçti. Birden bağırdı "Sen! Dur!"

Terliyordum. Kalbim küt küt atıyordu. Parmaklarımın uçları katron ittirmekten ve çekmekten dolayı yanıyordu. Felgentreu kaç kutu bastığımı saydı, sonra altıyla çarptı ve bir saat için belirlenen bir kota buldu. Sonra sekizle çarparak benim günlük kotamı belirledi: 20,000 kutu.

"Ama bu imkânsız efendim" diye karşı çıktım. "Kimse on dakika için çalıştığı hızda sekiz saat boyunca çalışamaz."

Dinlemiyordu bile. Uzaklaşıyordu. Onun peşinden koşmaya başladım. Gözetmenimiz Bay Gebhardt bana yetişerek beni durdurdu. Onun altında çalışan ustabaşı kadın, parmağını ağzına götürerek sessiz olmamı işaret etti. Sağ elinde, baş parmağı dışında sağ kalan tek parmağının o olduğunu fark ettim.

O ilk gün 12,500 kutu ürettim. Tarlalardaki gibi ağır bir iş değildi, ama ıslık çaldığında öyle yorgundum ki güçlüğüyle yürüye-biliyordum.

Akşam yemeğinde iki parça ekmele bir fincan kahve aldık.

İkinci gün, tekrar kotamın altında kalacak olursam, eksik olanları telafi etmek için mesai yapmam gerektiği söylendi. Son ıslıkta, 17,000 kutu üretmişim. Beni çalıştırmaya devam ettiler. O zamana dek öyle yorgun ve açtım ki kotama ulaşmam çok saat aldı. Fabrika katını sonunda terk ettiğim sırada, Ari bir işçi bana süpürgesini sallayarak silmemi emretti. “Hayır, Edith” dedi Bay Gebhardt. “Sen gidip yemeğini ye.”

Yemeklerimiz öğle yemeği zamanında kahverengi bir seramik kâsede geliyordu, patates, lahana ve kereviz sapından oluşan doğaçlama bir karışım, daimî entelektüelimiz Lily “sebze ile sıvı arasında aritmetik olarak eşit uzaklıkta” dedi. Bu adil bir tanımdı.

Fabrika işine ek olarak her ay bir hafta mutfak görevim vardı. Tabakları temizledim, patates soydum, tencereleri yıkadım. Kaynayan patates tenceresinin önünde durmuş her bir kahverengi kâseye bir tane bırakırken düşündüm: “Bir tanesini cebime koyabilirim. Yanarım ama kimin umurunda ki?” Nazi aşçı beni izliyordu. Aklımdan tam olarak ne geçtiğini biliyordu. Bu yerde hangi kız patates hırsızlığı fikrine kapılmamıştı ki? Korkarak patatesi bir başka kâseye daha koyarak onun cebimde olduğu hayalini kurdum.

Ekmele ile kahveden oluşan yemeğimiz sırasında Mina fısıldadı. “Bizi açlıktan öldürmek niyetindeler mi Edith?”

“Sanırım öğle yemeğinde karnımızı doyurmayı denemeliyiz” diye cevapladım. “Bu sırada eve yazıp yiyecek isteyebiliriz.”

“Evdeki Yahudilerin kendileri için yeterli yiyecekleri yok” diye fısıldadı Trude. “Kız kardeşim bir Ari ile evliyken, kendi ve çocukları epey yiyecek alıyorlardı. Ama anne babama yiyecek vermek zorunda kaldı, çünkü Yahudi karneleri onlara çok azını almaları için imkân veriyordu.”

“Kız kardeşin nerede yaşıyor?”

“Yaşayıp yaşamadığını bile bilmiyorum. Kocasını onu kovdu. Gestapo’ya onun öldüğünü söyleyip çocukları aldı.”

“Ama onun çocukları almasına nasıl dayanabildi?” diye ağladı Mina.

Bizim normalde sakın, iyi huylu Trude’imiz Mina’yı sinirle tuttu. “Onun yalnızca ölü olduğunu söylediği ve onu Gestapo’ya kendi elleriyle vermediği için şanslı olduğunu anlamıyor musun? Ne zaman böyle bir aptal olmaktan vazgeçeceksin Mina?”

İlk bakışta, Aschersleben’deki kurallar tıpkı Osterburg’takilere benziyordu. Ama sonra farklılıklar olduğunu görüyordunuz. Aşırı bir kalpsizlik yerleşmişti.

“Herkes ancak yaşadığı kattaki tuvalete gidebilir” diyordu kurallar. “Aksi halde o kişi elli pfenning ceza ödemeli. Herkes yalnızca belirli günlerde yıkanabilir. Saat sekizden sonra yıkanamaz. Yataklar önceden belirlenmiş sistemle toplanmalı, köşeler alta döndürülmüş, sonra yeniden kıvrılmış, battaniyeler kırışksız olmalı. Dolapların üzerinde hiçbir şey olmamalı. Kimse evi cumartesi ikiden altıya ve pazarları dokuzdan on bire, ikiden altıya kadar terk etmemeli ve sarı yıldız olmadan dışarı çıkmamalıdır. Yahudiler dükkânlara girmemelidir. Hiçbir şey satın almamalıdır.”

Mina, eski patronu Niederall’ın gönderdiği ekmek karnelerini gösterdi. “Bunlarla ne yapmalıyız?” diye sordu. “Bayan Niederall bunlarla ekmek alabileceğimizi düşünüyor.”

“Bunları Pepi’ye göndereceğim” diye cevapladım, “o ekmek alıp bize gönderir.”

Ama bana soracaksınız, o zamana dek ekmek bayatlamaz mıydı? Bayat, kuru hatta küflü? Cevap tabii ki evetti. Şimdi bu tip ufak düşüncelerin bizim için ne anlama geldiğini hayal edin. On dört

günlük ekmeği minnetle yedik. Biraz nem alması için ekmeği nemli pa avralara sardık ve fareler gibi kemirdik.

Maaşım cumartesileri ödeniyordu. 12 reichsmark ve 72 fenik. 6 reichshmarktan fazlası oda ile yemek için kesiliyordu. Daha fazlası ise kotamı sağlayabilmek için kullandığım fazladan enerji için Bestehorn'a zararı telafi etmek üzere kesilmişti. Sonunda elimde 4 reichsmark ve 19 pfennig kaldı. Onu harcayacak hiçbir şeyim olmadığından bu az miktardaki parayı anneme göndermek için posta ofisine gitmeyi denedim. Kapıdaki muhafız geçmeme izin vermedi.

 Bayan Drebenstadt'ın iznine ihtiyacın var. 

 Ama bugün izinli. 

 Ge en hafta izin almalıydın. 

 Ama annem benden haber almaz ise korkunç bir şey olduğunu düşünecek! 

 Eğer ben bu mektupla  ıkmana izin veririm, fabrika müdürü senin bir şeyler  almana izin verdiğimi düşünecek. 

 Ne  alabilirim ki? Fabrikada kartondan başka hiçbir şey yok. 

  eri gir   dedi. Yaşlı bir adamdı ama bir sopa taşıyordu ve acımasız olabilirdi    nk  çok fazla korkuyordu.  Seni uyarıyorum. 

Bir gece Trude'nin midesi kötüydü. Bütün tuvaletler dolu olduğundan bir sonraki kattaki tuvaleti kullandı. Aşağı geldiğinde Bayan Drebenstadt onu bekliyordu ve tek kelime etmeden tekrar tekrar yüzüne vurdu. Trude ağlayamayacak kadar şoktaydı.

 Maaşından elli pfenning kesilecek  dedi Bayan Drebestadt.  Posta gönderme hakkın bir haftalığına askıya alınmıştır. 

Bu Trude'yi ağlattı. Mektup bizim için her şey demekti. Bu hakkımız engellendiğinde *-Postperre* denilen, pek çok kural ihlali için uygulanan bir ceza- tamamen kaybolmuş hissediyorduk.

Ustabaşımız tüm hayatı boyunca Bestehorn'da çalışmıştı. Kam-bur, şişkin kırmızı dirsekli, çekici olmayan bir kadındı, ancak gözlerinde bizim için bir gülümseme saklardı. Bay Felgentreu bir makinenin köşesinden kayboluncaya dek bekledi ve sonra şunları söyledi: “Beni dinle Edith. Eğer kartonları dikkatlice yerleştirir-sen, dört yerine beş parçaya bölebilirsin.” Bize nasıl yapılacağını gösterdi. “Eğer bıçaklar kırılırsa bana söyleyin, mühendisin onları değiştirmesini sağlarım. Başkasının sizi görmesine izin verme-yin.” Hızla uzaklaştı.

Denedim. Birkaç saniye içinde üretim yüzde yirmi artmıştı. Bir mucize! Hemen o makinelerde çalışan sekizimiz, beş yaprak karton ittirmeye başladık. On beş dakika sonra ustabaşı geçti ve gözleriyle Felgentreu'nun yanımıza gelmekte olduğunu söyledi. Dörtlü kümelerimize geri döndük.

Dört civarında, patronlarımız çay içtikleri sırada, ustabaşı ke-mikli kalçasıyla bana çarptı. Bu, ben on beş dakikalık moladayken onun devralacağına dair bir işaretti. Her gün birimize böyle bir mola veriyordu.

Onun iyiliğinin, Trude'ye vuran kamp komutanının acımasız-lığından daha fazla sebebi yoktu. Kendi kurallarını koyan birey-lerdi. Kimse onları zalimce bir tavırla davranmaya zorlamıyordu. Bize karşı doğru dürüst davranma fırsatları hep vardı. Yalnızca içlerinden çok ufak sayıda kişi bu fırsatı kullandı.

Kasım'da, dikkatli planlamama ve tempo ölçmeme rağmen bana yeni bir günlük kota verdiler: 35,000 kutu. Şevkim kırıldı. Başarısız olacağımdan ve başarısız olursam annemin Polonya'ya gönderileceğinden emindim. Ancak Mina'nın farklı bir yaklaşımı vardı.

“Yeni kotanın şerefine!” dedi canlılıkla, bana kırmızı bir kurdela sunarak. “Açıktır Bestehorn'un en iyilerinden birisin! Mazel tov!”

Eski arkadaşımız Liesel Burst, Viyana'daki Yahudi Karne Merkezi'nde çalıştığını, ailelerimizi gördüğünü ve herkesin iyi olduğunu yazdı. O mektup bana güç verdi. Kırmızı kurdelayı saçma taktıktan sonra yenilenmiş bir kuvvetle makineye saldırdım.

Sonra kotayı saatte 3,800 kutuya yükselttiler. Yaptım çünkü hep dört yerine beş karton alıyordum ve şimşek gibi çalışıyordum. Doğal olarak bıçağı kırdım. Felgentreu ilave masraf için ödememi kıstı ve bana bağırdı. Başımı pişmanlıkla eğdim, artık uzmanlaştığım bir performanstı. Ancak birkaç gün sonra yeniden beş kâğıt yüklüyordum. Gebhardt beni gördü –gördüğünü biliyorum. Ama hiçbir şey söylemedi.

Parmak uçlarımdaki deriler soyuldu, kartona kanlı bir pislik sürttü. Eldiven kullanmaktan mutlu olurdum ancak eldiven giyerek makineleri kullanamıyordunuz; sizi yavaşlatıp parmaklarınızın kopması ihtimalini arttırıyordu. Böylece yalnızca kanadım.

“Çalışmaya devam etmeliyiz!” dedim arkadaşlarıma. “Çalışmaya devam ettiğimiz sürece iyi olacaklar.”

Kasım'ın sonlarında üçüncü kattaki kızlardan ikisinin, şehir mantolarını giymiş, ellerinde valizlerini tutarak barakaların kapısında durduklarını gördük. Eve dönüyorlardı.

“Ah, ne şanslısınız!” diye ağladı Mina. “Evleniyor musunuz? Boşanıyor musunuz? Nordhausen Arbeitslager'dan bir kızın hamile olduğu için eve gittiğini duyduk. Hamile misiniz?”

Kızlar güldü. Hamilelik o zamanlar kara bir şaka halini almıştı çünkü içimizden çok azımız halen âdet görebiliyordu.

“Anne babalarımız okula gönderildiler” diye açıkladı bir kız. “Onlarla olmak için gidiyoruz.”

Kısa süre sonra ailelerine Polonya'da eşlik etmek üzere gitgide daha fazla kız Viyana'ya dönmek üzere seçildi. Ancak Bestehorn –iş gücü azlığından– gitmelerine izin vermedi, böylelikle anne ba-

baları onlar olmadan doğuya yolculuk etmek zorunda kaldılar. Bir taraftan şirketin işçilerini elinde tutmak için mücadele etmesi bizi rahatlatmış. Diğer taraftan böyle bir durumun bir gün beni annemden ayırabileceği ve bir şekilde bensez gönderilebileceği düşüncesi nedeniyle korku içinde yaşadım.

“Haber aldığın anda bana söylemelisin!” diye yazdım anneme. (“Gestapo’dan seyahat izni almak için birkaç güne ihtiyacım olacak” diye yazdım Pepi’ye. “Bu yüzden lütfen anneme, okula gidecek olursa bana hemen haber vermesini söyle!”)

Karanlıkta çalışmaya gidiyor, karanlıkta işten dönüyordum, bu yüzden günün ne zaman sona erdiğini kestiremiyordum, kısa süre içinde zaman mefhumunu yitirdim. Mektuplarıma yanlış tarihler koyuyordum. Bazen anneme günde iki kez, hatta bazen daha fazla yazıyor, karanlığa soru çığlıkları gönderiyordum.

Savaşta kim kime karşı? Pepi’ye mektup yasaklarından biri sırasında yazdım. Emin olamıyorum. Hiç gazete görmüyoruz. Yemek salonunda küçük bir radyo var, ama zamanımız ve dinlemeye gücümüz yok. Dedikodular haricinde hiçbir şey bilmiyoruz. Bu ne zaman sona erecek? Kurtarıcılarımız ne zaman gelecek? Viyana’da durum nasıl? Yeterli yiyeceğiniz var mı? Anneme bana yiyecek göndermeyi bırakmasını söyle çünkü eminim kendine bile yeterli yiyeceği yok. Dışarı çıkabiliyor musun? Caddelerde yürüyebiliyor musun? Herhangi bir işte çalışabiliyor musun? Annen seni geçindirebiliyor mu? Mektuplarımı yak! Okuyup yak onları!

Satırlar arasında okuyabilirdi: Beni hâlâ hatırlıyor musun? Beni hâlâ seviyor musun?

Dedikodular bizi endişeye düşürdü. Nazilerin, ırklarını arındırma gayretlerinde zekâ geriliği olanları, delileri ve ihtiyaçları zehirli gazla öldürdüklerini duyduk. “Ah, bu çok fazla; bu kışkırtma

olmalı” Lily ile birbirimize böyle söyledik. Toplama kamplarında insanların fazla çalışmaktan öldüklerini, devam edemeyenlere sadist muhafızların insanlık dışı işkenceler yaptıklarını duyduk: amaçsızca onlara ağır taşlar taşıtıp, onları tüm gece yağmurda ayakta bekletip yiyecek paylarını yarıya düşürmüşlerdi.

Polonya gettolarındaki şartlarla ilgili korkunç şeyler duyduk. Bir kız Wehrmacht’taki erkek arkadaşından mektup aldı. “Aschersleben’de kal!” diye uyarıyordu onu. Yerleştirildiği Polonya şehrinde gettoların kalabalık olduğunu; yemek, iş, nefes alacak alan olmadığını söyledi. İnsanlar hastalanıp bakımsızlıktan ölüyorlardı. Ve her gün, daha fazla araç, Almanya’nın fethettiği ülkelere daha fazla Yahudi taşıyordu.

Gestapo bu mektubu duyduğunda barakalara dalıp çılgık çılgınlığa bağırarak kızını sürükleyerek götürdü ve başka mektuplar için dolabını yağma edip yatağını parçaladılar. Tepkilerinden, askerin yazdığı şeyin doğru olması gerektiğini anladık. Polonya, Aschersleben’den kötü olmalıydı.

“Z’ye bana yazmamasını söyle!” Pepi’ye histerik halde yazdım. “Ordu ile yazışırken yakalanmamalıyız! Yasak!”

Aralık 1941, hayatımın şimdiye kadarki en gaddar Noel’ini geçirdi. Yine de hepimiz hediye vermeye takmıştık. Pepi’ye anneme bir şemsiye almasını istedim –“en şık ve moderninden” diye ısrar ettim –belki de küpe ya da yüz pudrası için güzel bir kutu. Halen benim güzel annem olduğuna, küpeleri, yüz pudrası ve şık bir şemsiyeye ihtiyaç duyduğuna inanmak istedim. Fantaziler; hepimizde mevcuttu.

Babası Buchenwald’a gönderilen bir kız, evdeki erkek arkadaşından ona bir tıraş seti almasını, sonra onu güzelce paketleyip bir kart yazmasını istedi, “Sevgili babama Noel için, sevgili kızından.”

Toplama kampından döndüğünde ona bunu verebileceğini hayal ederek onu dolabında bıraktı.

İçimizdeki en şanssız kızlardan biri, 1933'te, Polonya'dan Viyana'ya tıp öğrenimi için gelmişti. Daha kötü bir zamanlamayı hayal edebiliyor musunuz? Çok uzun zaman önce ailesiyle bağlantısı kopmuştu ve kimseden hiçbir şey almıyordu, bu yüzden annemin ekmeğinin yarısını ona verdim. Kaya gibi sertti.

“Harika!” diye ağladı. “Tıpkı annemin ekmeği gibi. Bir gün annemden senin için de ekmeğin pişirmesini isteyeceğim Edith!”

Görüyorsunuz ya, geleceğe inanıyorduk. Hepimiz hâlâ inanıyorduk.

Arkadaşım Mina hediyelerini Noel babaymışçasına planladı, Pepi Rosenfeld Kuzey Kutbu'ndaki tek geyikti.

“Bak Edith, sekiz reichmark biriktirdim. Eğer Pepi'ye bu parayı gönderirsek, annem için küçük bir kutu bitki, babam için güzel yeni bir kalem, oğlan ve kız kardeşlerim için de bir kutu şeker alabilir. Şekerlemelere bayılıyorlar! Naziler tatlı yemelerine izin vermediği için hepsinin halen dişleri var, bu yüzden görüyorsun ya, rejim Katz ailesine büyük bir iyilik yaptı.”

Beni gerçekten güldürdü.

“Bayan Niederall eminim Hanuka için bize harika bir şey gönderecektir. Babam Hanuka'da her bir çocuğuna değersiz bozuk paralardan bir kutu verirdi –bunun en büyük hazine olduğunu düşünürdük–, dreidel oyunları oynayıp, bahse girer ve latke yerdik. Ah, öyle eğlenceliydi ki Edith, Yahudi olmak öyle keyifliydi ki. Bir gün Pepi ile evlendiğinizde ve ben çocuklarınızın vaftiz annesi olduğumda, onlara dreidel oyunları öğreteceğim ve hepimiz babamın bildiği Yidiş şarkılarını söyleyeceğiz.”

“Böylesi mutluluklar için ümit etmeye korkuyorum Mina.”

“Saçmalama. Umut Tanrı’nın dünyaya armağanıdır. Şimdiye dek kişisel olarak benim ne kadar şanslı olduğuma bir bak, sadece umut etmeye devam ettiğim için. Bayan Niederall, Achter Teslimat Şirketi’ni aldı. Bizi öylece dışarı atabilecekken, beni ve Bayan Grünwald’ı tuttu. Bana nasıl güzel giyinileceğini, nerelere parfüm sürüleceğini, nasıl iş mektubu yazılacağını ve müşterileri nasıl karşılayacağımızı öğretti. Ona teyzecim diyorum, işte onu o kadar seviyorum! Onunla tanıştığında ona Frau Doktor demelisin.”

Yüzü ışıldayarak yatağının altına uzandı. “Bak, senin için bir Hanuka hediyem var” dedi, “sana umut verebilmek için.” Üzerinde, Osterburg’taki arkadaşımız Franz’ın bizi neşelendirmek için söylediği bir Fransız deyişinin kazındığı bir parça ahşabı çektir:

La vie est belle, et elle commence demain.

“Hayat güzeldir ve yarından itibaren başlar.”

Birkaç Yahudi aile, 1941 yılının sonbaharının sonlarında halen Aschersleben’de yaşıyordu, bunların arasında Bayan Crohn ile benim yaşlarımda tatlı, akıllı bir kadın olan Kathe de vardı. Arbeitslager’dan kızlarla cumartesi ya da pazar günü çıktığımızda, Crohn’lar bizi kahveye davet ederlerdi. Bu ziyaretlerin benim için ne anlama geldiğini size anlatamam. Ev hissini, uygar bir yaşamı, nefret dolu dünyada Yahudi cemaatini geri getiriyorlardı.

Bir pazar Crohn’ların evinden dönüyorduk. Ditha adında bir kızın, Irma adında bir kızın ve Clair isimli bir başkasının orada olduklarını hatırlıyorum. Breite Caddesi’nde yürüdük, Yahudilere yasak olan bir caddede. Bazı yerel çocuklar bize çapkınca laf attılar, “Hey, işte şanslı yıldızlar gidiyor!” Bir şekilde o nefret dolu bantların sembolize ettiği utancı ve işkenceyi anlamamışlardı. Onların arkadaş canlılığını iyi bir işaret olarak düşündük.

Tatil yaklaşırken Mina ile, Crohn'lara götürmek için her yerde otlakçılık yaptık ve sonunda, takasla ve sözle, bir küçük şişe konyak edindik. Bayan Crohn hemen servis etti; diğer her şeyi alan civardaki yağmacılardan bir şekilde saklamayı başardığı küçük bardaklara. Pearl Harbor'daki Japon saldırısından hemen sonra savaşa giren Amerikalılara içtik.

Bu Kuzey Alman bölgesindeki tüm Yahudilere, Polonya'ya tehcir için hazırlanmaları emri verildiğinde, Kathe'nin evine hazırlanması için yardıma gittim. Bıçak ya da makas almasına izin olmadığını hatırlıyorum. Kathe bana kitaplarından birini verdi – Frischaner'in İlk Doğanları– ve içine şunları yazdı: “Birçok güneşli saatin anısına.”

Magdeburg'tan gelen binden fazla kişiyle beraber Varşova gettosuna götürülmüştü. Ona orada yazdım. İyi arkadaşımın bana geri yazmaması bana çok garip gelmişti.

Kasım'ın sonlarında, gün ağarmadan önceki dondurucu karanlıkta, şirket yöneticilerinden Bay Wittmann barakalara doğru ilerledi ve korkmuş olan Bayan Drebenstadt bizleri esas duruşta bekletti.

“Bugün işe gitmeyeceksiniz” dedi. “Burada kalın. Gölgelekleri kapatın. Işıkları söndürün. Tanınmış bir iş adamı ve Aschersleben kasabasının hür adamı Richard Bestehorn öldü ve bahçede bir cenaze töreni gerçekleştirilecek. Hiçbir koşulda izlemeye teşebbüs etmeyin. Eğer bahçede görülecek olursanız, tutuklanacaksınız.”

Gitti. Camda toplanıp gizlice baktık. İki Fransız mahkûm, barakalarımız önündeki bahçeyi temizliyordu. Binayı çam dalları ve siyah yas krebile donattılar.

“Bizi neden dışarıda istemiyorlar?” diye sordu Mina. “Pek hırka bir iş çıkarmayan o Fransızlara kesinlikle yardım edebilirdik.”

“ ‘Üstün ırka’ dinsel törenlerinde katılmak için fazlasıyla hakir görülüyorum” dedi Lily olağan akıllı acılığıyla. “Ayrıca eğer bizi görmezlerse, burada olduğumuzu bilmiyorlarmış gibi davranabilirler.”

O zamanlar Lily’nin yalnızca alaycı bir tip olduğunu düşünüyordum ama aslında bir kâhin olduğu ortaya çıktı. Şimdi anlıyorum ki her şey, Almanların bizi görmemeleri için yapılmıştı; ya da eğer bizi görürlerse bunu itiraf etmemeleri veya itiraf etmek zorunda kalırlarsa iyi görüldüğümüzü söylemeleri için, ayrıca bir suçluluk duygusuyla rahatsız olmaz ya da bir anlık merhametle acımazlardı. Hermann Gröing’in Hitler’e söylediklerini okuduğumu hatırlıyorum: Bu anlık merhametler büyük bir sorun olabilirdi. Muhtemelen her Almanın, çekip kurtarmak isteğiyle tercih ettiği en az bir Yahudi vardı, yaşlı bir doktor, güzel bir kız, okuldan bir arkadaş. Eğer tüm bu istisnalar olsaydı Almanya nasıl *Judenrein** olabilirdi ki? Bu yüzden plan kimseyi düzgün davranmaya teşvik etmemekti ve bu sırada bizleri de gittikçe artan bir karanlıkta tutmaktı.

Öylesi şartlarda hiçbir iyilik gözden kaçmadı. Bay Gebhardt bana tek bir kelime bile etmedi ama her zaman minnettar olacağım küçük şekillerde bana yardım ettiğini biliyorum. Kaypak, yılansı Wittmann’ın bile bir kıza dair zayıf noktası vardı. Adı Elisa idi. Güzel, etkileyici, iyi eğitilmiş bir hamınefendi idi. Viyana’ya gönderilmesinden önce onu ofisine çağırarak şöyle dedi: “Eğer bir şeye ihtiyaç duyarsan, sorman yeter. Sana yardım ederim.”

Makinemin başında durdum. Karton kaydı, parmaklarım kanadı ve Mina’ya, işimizi anlamlı kılacak teoriler öğretmeyi denedim. Amerika’da Taylorizm; İngiltere’de Keynes, Marx, Lenin ve Trotsky. Bazı günler hiçbirini hatırlayamıyordum. “Ya buraya aptal olarak gelirsin” diye yazdım Pepi’ye, “ya da iş seni aptal eder.”

* Yahudilerden temizlenmiş, arındırılmış anlamına gelen kelime. (ç.n.)

Mina'ya okuduğum tüm kitapların hikâyelerini anlattım. Marie Antoinette'in bir biyografisi –fazla mağrur ve güzel, benim eğitici öyküm. Çılgın ve özgür bir esin kaynağı olan Isadora Duncan'ın biyografisi. Mina'ya Sholem Asch'ın *Chaim Lederer'in Dönüşünü*, Jakob Wassermann'ın *Kuşuadamı'nı* ve Selma Lagerlof'un *İsa'nın Efsaneleri* kitaplarını anlattım.

“Ustabaşımızı Veronica olarak düşün” diye fısıldadım. “Veronica, İsa hacı Golgotha'ya taşıdığı sırada onun alnını sildi ve elbisesinde İsa'nın yüzünün izi vardı. Bizim yüzlerimiz de bir kutsama gibi bize iyi darvananların kalbinde iz bırakacak.”

Amerika savaşa girdiğinden ve bunu yakın zamanda özgür olacağımıza dair bir işaret olarak kabul ettiğimizden, Aralık 1941'de Hanuka'yı, özgürlük bayramını kutlamaya karar verdik. Yeni kızlardan biri, bir koloratür soprano bize şarkı söyledi. Aryaları, Lieder'i ve yalnızca Mina gibi birkaç kızın anlayabildiği bazı Yidiş şarkıları biliyordu. Eski dilin sesi, sadece sesi, kalplerimizi mutlulukla doldurdu.

Birkaç mum bulup bir çeşit *menora* (yedi kollu şamdan) yaptık. Ama sonra dehşetle hiçbirimizin, bir tanemizin bile, duayı bilmediğini gördük. Hayal edebiliyor musunuz? Kendi kültürümüze, kendi ayinlerimize böylesine yabancı, böylesine cahil olmak! Bu Viyana'daki asimile olmuş hayatımızın mirasıydı. Mina'ya döndük. Elleriyle yüzünü örttü. “Hatırlayamıyorum” diye yakındı. “Babam hep o duayı okurdu, babam...”

Onları nasıl güçlendireceğimizi bilmeden yanıp sönen ışıklara baktık. Lily el ele tutuşup gözlerimizi kapatarak hep beraber şöyle söylememizi önerdi: “Tanrım bize yardım et.” Biz de öyle yaptık.

Tanrım bize yardım et. Tanrım bize yardım et. Tanrım bize yardım et. *Lieber Gott hilf uns.*

Hanuka sonrasında Bayan Reineke adında yeni bir kamp komutanımız vardı, kotayı günde 44,000 kutuya çıkardılar.

Tanıdığımız bir kız büyük mutlulukla, evlenmek için eve gidiyor olduğunu duyurdu. Böylece, Pepi'ye bir kez daha teklif ettim.

Tabii ki seninle evlenirim. Ama şu an mümkün değil, diye cevap verdi.

Neden benim için mümkün de onun için değildi? Birbirimizi kurtarmasak bile, en azından birbirimizi ısıtabilirdik!

Birlikte yaşayacağımız günü düşünüyorum. Sence nerede? Küçük bir villada mı ya da küçük bir kalede mi? Şehir merkezindeki bir apartman dairesinde mi yoksa Stockerau'da büyükannemlerin evi gibi bir kır evinde mi? Yemek ve temizlik yapar, çocukları yıkayıp adliyedeki işime giderim.

Dinle beni Edith, bu saçmasapan bir konuşma. Evlenemeyeceğiz. Eminim ne kadar çok şeyin buna karşı olduğunu anlıyorsun. (Hitler'i mi kastediyordu? Tarihi mi? Üzerine titreyen annesini mi?) Seni her zaman seveceğim. Ama artık beni unutmalsın.

Berta adındaki tanıdığımız bir kızın, Blankenburg yakınlarında, Wendenfurt'taki bir çalışma kampında bir erkek arkadaşı vardı. Erkek arkadaşı, kızı ziyaret edebilmek için izin almıştı ama bir Yahudi olarak artık treni kullanmasına izin yoktu. Bu yüzden dondurucu soğukta, karda, güçlkle Aschersleben'e yürüyordu. Onu gördüğünde Berta'nın mutluluğu kalbimi kırdı, çünkü Pepi'nin benim için hiçbir zaman böyle bir jest yapmayacağını biliyordum.

Bir pazar, Trude ve Mina ile yürüyorduk. Kar görüşümüze engel oluyordu. Tüm beyazlık ve saflık Almanya'yı Noel örtüsüne gizlemişti. Altında neler olduğunu göremiyordunuz. Kendi önemsizliğim altında ezildim, kendimi onların geniş peyzajında siyah bir nokta gibi hissediyordum. "Devam edemem" dedim arkadaşlarıma ve çaresiz geri döndüm.

Artık fabrikada makine başında durduğum sırada her hikâye beni terk ediyordu. Isadora Duncan, Marie Antoinette, Marx, Keynes, Asch, Wasserman, Lagelof –hepsi gitmişti. Tek düşünebildiğim durumumuzla ilgili gerçektir. Ben bir köleydim ve Pepi beni istemiyordu. Pat. Pat. Pat.

Çalışmayı bıraktım. Bıçaklar çarparak kırıldı. Dizlerim çözüldü. Yere çöktüm. Diğer kızlar bana bakmaya cesaret edemiyordu. Bay Gebhardt beni kaldırıp bir sandalyeye oturttu. Sonra ustabaşımız gelerek kollarını etrafıma doladı ve benimle öyle tatlılıkla ve ilgiyle konuştu ki sefilliğim kayıp gitti ve yeniden çalışmaya devam edebildim.

Tek gereken bu, görüyorsunuz ya –bir anlık şefkat. Tatlı ve anlayışlı biri, sizi kabustan uyandırmak için gönderilmiş, yoldaki bir melek gibi biri. Veronica.

O gece yatağına gömülmüş halde üzerinde biraz düşündükten sonra Mina, Pepi'nin bir panik atak geçirdiği sonucuna varmıştı. “Mektubuna kesinlikle hiç aldırış etme” dedi. “Onu öpmeyi, onun tadına bakmayı ve her zaman söylediğin tüm o diğer romantik şeyleri yazmaya devam et ve her şey harika olacak.”

Böylece Pepi'ye, mektuplarımdan umudu koklayabilmesi için önümüzdeki sene barış olacağını yazdım. “Tatilini neşeyle geçir” diye yazdım. “Orada, Noel ağacının altında seninle olsaydım seni nasıl öperdim hayal et.”

Evdekilere, artık işin benim için sorun teşkil etmediğini yazdım. Bütünüyle yalan değildi. Her şeye alışabilirsiniz, size “Sara” takma adının verilmesine, mantonuzda sarı bir yıldız giymeye, hiç bitmeyen saatler boyunca çalışmaya, az yemeye, yattığınız an uyumaya.

Kırmızı komposto için bir milyon kutu yaptık ve yapay kahve, yapay bal, makaroni, spagetti, çığneme tütününü için milyonlarca

daha fazlasını. Bir Alman o kutulardan birini her açtığında bize dokunuyordu.

1942 senesinin Ocak ayının sonlarıydı. Naziler kısa süre sonra Wannsee’de, Avrupada kalan tüm Yahudileri öldürme kararını alacaklardı, ama bizim bu planlardan haberimiz yoktu. Tek bildiğimiz, artık kasabaya gidemediğimiz, tüm yemek karnelerinin yeniden azaldığı ve mektupların tekrar durmasıydı.

Babası Buchenwald’a gönderilmiş olan kızlardan biri, babasının bir arkadaşından bir mektup aldı. “Bu, sabahları işe giderken beraber söyledığımız şarkı” diye yazmıştı arkadaşı. Koloratürümüz hepimize Buchenwald şarkısını öğretti ve mırıldanma gücünü bulduğumuz her an onu mırıldandık.

Ah Buchenwald, seni unutamam,
Çünkü sen benim kaderimsin.
Seni terk edenlerdir, özgürlüğün ne kadar harika olduğunu
Tahmin edebilecek yegane kişiler.
Ah Buchenwald şikayet etmez ya da sızlanmayız,
Kaderimiz ne olursa olsun.
Hayata “evet” demek isteriz
Çünkü özgür olacağımız gün gelecektir.

Şarkı bana cesaret verdi. Ortayaşlı bir anne olan yeni kamp komutanımız Bayan Reineker’e gittim, kendinden öncekinden daha düşünceli olduğunu göstereceğini umuyorduk.

“Lütfen bayan, posta durmuş olsa da ailelerimizin bizim için zaten göndermiş oldukları kolileri alabilir miyiz? Annelerimizin bizleri besleyebilmek için kendi lokmalarını çıkarıp bize verdiklerini biliyoruz. Ve şu anda yiyeceğin bozulduğunu, küflendiğini, kokuştüğünü biliyoruz.”

Soğuk gözlerle bana bakarak beni geri çevirdi. O andan sonra artık yiyecek paketleri almadık.

Ama Tanrı'ya şükür, başka çeşit yiyecekler de vardı. Pepi bir okulun çöp tenekesini karıştırmış olmalı çünkü bize Friedrich von Schiller'ın Don Carlos'unun yıpranmış kâğıttan kopyalarını gönderdi. Lily kendinden geçmişti.

Her gece ışığımızın ve gücümüzün sonuna kadar oturup bir drama sınıfındaki kızlarmışçasına bu on sekizinci yüzyıl oyununu okuyorduk. Bir başka kız gelerek çok fazla gürültü yaptığımızı söyledi. Sonunda o da bizim seyircimiz oldu.

Kendi oğlu Don Carlos'u, onun politikalarını serbestleştirip altındakilerin özgürce yaşamalarını sağlamak yerine öldürten Kral Philip'i oynadım. İçimizden, kendini o oğul ile özdeşleştirmeyen, onun sözlerini duymayan ve Evian-les-Bains'i hatırlamayan tek bir kişi olduğunu düşünüyor musunuz?

Kimsem yok, hiç kimsem yok (Mina Don Carlos olarak haykırdı),
Bu büyük ve uçsuz bucaksız dünyada, kimsem yok
Hiçbir yer yok –hiç –hiç
Kendimi rüyalarımın yükünden kurtarabileceğim.

Hepimiz, Kral Philip'in Hitler'in atası olduğunu anlıyorduk.

Yurttaşlarımızın refahı burada bu bulutsuz sakinlikte filizleniyor! (Diye ilan ettim, öfkeli, savunmaya geçmiş kralı oynuyordum.)

Mezarlıkların sakinliği! (Lily alayla gülümsedi, ilerici Marquis of Posa'yı oynayarak.)

Binlercesi senin topraklarından fakir ama mutlu olarak kaçıp gitti.

İnanç uğruna kaybettiğin yurttaşların ise senin en soylu olanlarındı.

Thomas Mann'ı, Freud'u, Einstein'ı düşündük. Richard Amca-yı, Roszi Teyzeyi, Mimi'yi, Milo'yu ve küçük Hansi'mizi düşündüm. Hepsi de Avusturya-Almanya'nın, uzağa kaçmış fakir ama mutlu olan en asil kişileri değil miydi?

İnanılmaz görünüyor ama geriye dönüp baktığımda, Schiller'in kendisinin bize bir mesaj, eski oyunu vasıtasıyla son çözüm hakkında bir uyarı gönderdiğine inanıyorum.

Kral, Yüce Engizisyon Yargıcı'na şunları söyledi:

Yeni bir din yaratabilir misin
Bir oğulun hunharca öldürülmesine arka çıkacak?...
Bu düşünceyi yaymaya razı mısın
Tüm Avrupa'ya?

Cevap evetti.

Bizler Almanya'nın çocuklarıydık. Bizim “kanlı ölümümüzü” isteyen yeni bir din, kilisenin de işbirliği ile tüm Avrupa'ya yayılmıştı. Biz Viyanalılar, Avusturya Katoliklerinin lideri Kardinal Innitzer'in Anschluss'tan sonra Hitler'i Nazi selamıyla karşıladığına tanıklık etmemiş miydik?

O zamanlar farkında değildim ama sanat aracılığıyla gerçeği anlayabilirdik.

18 Ocak 1942'de, neredeyse bir yıl içinde ilk defa yeniden âdet gördüm.

Şubat'ta kızıl hastalığına yakalandım. Bir zamanlar ayrıcalıklı bir hayat sürmüş olan genç, tombul bir kız olan Anneliese de.

İki hafta boyunca Bestehorn revirinde ter ve ateş içinde yattım. Endişeden çıldırmıştım. Hasta olamazdım! Eğer hasta olursam ve Bestehorn'a bir faydam dokunmazsa annemi Polonya'ya gönderebi-

lirlerdi. İyi olmadıgımda dahi iyiyim dedim. Yataktan çıkmaya çalıştım. Hemşire bizi içeri kilitledi. Yemeğimizi getirip ortadan kayboldu. Eğer iyileşirsek pekâlâ. Ama iyileşmeseydik, olsun varsındı.

Aslına bakılırsa, kızıl hastalığı başıma gelebilecek en iyi şeydi, çünkü tükenmiş halde ve korkunç güçsüz durumdaydım. Yiyeceğe ve uzun uzun dinlenmeye ihtiyacım vardı ve tam olarak bunu aldım: altı haftalık yiyecek ve dinlenme. Kızıl hastalığının hayatımı kurtardığından eminim.

Yeniden çalışabildiğimde Mart'ın ortasıydı. Barakaları biraz daha boşalmış buldum. Annem neşeli mektuplar yazıyordu: o ve Max Hausner adında bir adamın âşık olduklarını yazmıştı, çok mutlu olmuştum ve onunla evlenmesini umdum. Ama artık mektupları parçalı, tutarsız geliyordu, düşüncelerini toplayamıyor gibiydi.

Pepi, amcasının karısı Susie Yengenin tehcir edildiğini söyledi, Wolfgang'ın anne babası Bay ve Bayan Roemer de doğuya gönderilmişlerdi.

Aschersleben'de, sürünme devam etti. Erkek arkadaşının onu görmek için o kadar yol yürüdüğü Berta, yıldızı olmadan dışarı çıktı ve hemen tutuklanarak bir toplama kampına gönderildi.

Evlenmek için ayrılan kızların kocalarıyla beraber tehcir edildiklerini duyduk. Bir Fransız mahkûmla ilişki yaşamış olan bir kız, toplama kampına gönderilmiş, Fransız ise idam edilmişti.

Eski arkadaşımız Zich, batı cephesinde öldürülmüştü.

Sonra bir gün, Mina'nın ailesine gönderdiği paket geri geldi. Annesinin, babasının, erkek ve kız kardeşlerinin tehcir edildiği ve onun da onlara katılması gerektiği söylendi.

Çeşitli renklerdeki yün parçalarından bir kazak ördük ona. Ben bir kolunu yaptım; Trude diğerini ördü.

Mina'nın ayrıldığı gün, Bestehorn'daki son ışıık benim için yanıyordu. Anneme yazarak kendine iyi bakmasını söyledim;

Pepi'ye, annemi Viyana'da tutabilmek için bir şeyler yapılabilir mi diye bakması için yalvardım. Ama gerçekte ne yapılabilirdi ki? Ailesiyle birlikte gitmeden birkaç gün önce Mina annemi ve Anneliese'in babasını ziyaret ettiğini ve her isinin de ona yolculuk için bir şeyler verdiklerini yazdı.

"Teyzemle iletişimi koparma" diye yazdı, eski patronu Maria Niederall'ı kastediyordu. "Üzülme sevgili kız; halen her şeyin iyi olacağına dair bir ihtimal var, umudunu yitirme. Aschersleben'i çok ciddiye alma. Tabii ki elimden geldiğince sana yazacağım, ama eğer benden haber almazsan endişelenme. Seni her zaman sevgiyle düşüneceğimi hatırla. Minacığın."

Hitler'in tüm Yahudilerin toplama kamplarına gönderilmelerini emrettiğini ve fethedilen ülkelerden gelecek köle işçilerin hepimizin yerini alacağını bilmemin mümkünatı yoktu. Ama karanlığın yaklaşmakta olduğunu hissediyordum. Meydana gelenlerle ilgili kendimi cahil hissediyor ve bizi bekleyenlerden dehşete düşüyordum.

Biri dışında, Pepi'nin tüm mektuplarını yaktım. Mektup, 26 Mayıs 1942 tarihliydi ve onu tuttum çünkü sınırsız sevecenliğiyle beni yakaladı: "Sevgili küçük farem! Cesur ol ve geleceğe, şu ana dek yaptığın gibi kuvvetle inan. Zavallı çocuğum, senin açlığını giderebilseydim! Pepi'n tarafından binlerce kez öpülüp kucaklan."

ANNEM BANA TELGRAFLAR GÖNDERDİ: "YAKINDA GİTMEK ZORUNDAYIM. ÇABUK GEL. HEMEN GEL."

Aschersleben'de polise gittim. "Annem gidiyor! Onunla gitmem gerek!"

Bana cevap vermediler.

Süpervizöre beni göndermesi için yalvardım. Bayan Rieneke'ye gittim. "Annem bensiz gidemez" diye ağladım. "O yaşlı; onun tek çocuğuyum –lütfen."

Annem Viyana'da Gestapo'ya ben gelene kadar kalmasına izin vermeleri için yalvardı.

“Kızın kaç yaşında?”

“Yirmi sekiz yaşında.”

“Öyleyse peşinden kendi başına seyahat edecek kadar büyük.”

“Lütfen.”

“Hayır.”

“Lütfen, efendim!”

“Hayır.”

Tekrar polise gittim. Ama seyahat etmem için gereken belgeleri bana vermediler ve Yahudilerin artık belirli belgeler olmadan yolculuk yapma izinleri yoktu. Annemle benim aramdaki kapının kapanmakta olduğunu ve dışarıda kalanın ben olduğumu hissediyordum.

Pepi'ye benim için mektuplar bıraktı. “Edith'e elimden geleni yaptığımı söyle. Çok üzgün olmadığını umuyorum. Bir sonraki trenle gelir. Tanrı, birlikte olalım diye ona ve bana yardım edecektir.”

Sonra şöyle yazmıştı: “Buradaki Yahudi cemaati bana Edith'in olduğu yerde kalmasını söyledi. Belki böylesi daha iyi. Kalmalı, bu benim için çok üzücü olsa da.”

Son mektubu: “Saat gece 12:30” diye yazdı Pepi'ye. “SS'i bekliyoruz. Yani nasıl hissettiğimi tahmin edebilirsin. Bay Hausner halen benim valizimi topluyor çünkü şu an hiçbir şey yapabilecek güçte değilim. Lütfen, lütfen Edith'e valizini yapmasında yardım et. Lütfen geride bıraktığım birkaç şeyeime göz kulak ol. Yetmiş beş yaşında olduğu için burada bırakılan Bay Weiss'tan alınmak üzere bir valiz var. Edith'in yanına alması gereken şeylerle dolu. Kendine iyi bak. Umarım yine sıhhatle ve mutlulukla görüşürüz.

“Ah, sevgili Pepi, çok üzgünüm. Yaşamak istiyorum. Lütfen bizi unutma.

“Öpücükler. Klothilde Hahn.”

Annem 9 Haziran 1942’de tehcir edildi.

Aschersleben’deki Gestapo, benim 21 Haziran’a kadar Viyana’ya seyahat etmemi yasakladı.

YEDİ

Viyana'daki Değişim

Altımız, Viyana'ya gitmek üzere Aschersleben'den ayrılıyorduk. Seyahat iznimiz belirli bir yerde, belirli bir günde, *Umsiedlung* – doğudaki yer değiştirme– için rapor vermemizi şart koşuyordu. Ama duyduğumuz her söylenti bize bu randevuya gitmememiz gerektiğini söylüyordu.

Valizleri toplarken “Peki nasıl?” diye sordu Hermi Schwarz adında bir kız. “Sarı yıldızı gördüklerinde bizi hemen alacaklardır.”

“Ben kendiminkini giymeyeceğim” diye fısıldadım. “Eğer yıldızı takarsam, kuzenim Jultschi'yi görme ve annemin ayrılmadan önce nasıl olduğunu duyma şansım olmayacak. Arkadaşım Christl ya da Eppi ile vakit geçirme fırsatım olmayacak.” Onların karşılamalarının sıcaklığını, birkaç günlük sevgiyi hayal ediyordum.

“Ama yıldızsız, trene bile binemeyiz” dedi Hermi.

“Doğru” diye cevap verdim. “Ama trenden o olmadan inebiliriz.”

Sabahın erken saatlerinin karanlığında buluştuk, Aschersleben'in son Yahudi köle kızları. Sarılıp birbirimize hoşçakal dedik ve dikkat çekmemek için, iki grup halinde, her grup ayrı bir kompartımanda seyahat etmeye karar verdik. Hermi ile ben birlikte seyahat ettik. Tatile giden ailelerle dolu hoş bir trendi. Savaştaki bir halk için Almanların korkunç şekilde tasasız göründüklerini

düşündüm. Kendi tecridimde zafer üzerine zafer kazandıklarını ve Haziran 1942’de Avrupa’nın tamamının almalarının beklendiğini bilmiyordum.

Seyahatin bir saati sonunda, trende koridor boyunca ilerleyerek tuvalete gittim. “Affedersiniz” diye mırıldanarak, konuşmakta olan polislerin yanından geçip gittim. Mantomu kolumda, çantamı ise yıldızın dikili olduğu yerde tuttum. Tuvalete girer girmez, gevşek dikişleri çözerek yıldızı çantama attım. Dönerken koridorda Her mi ile karşılaştım. O da aynı şeyi yapmak üzere tuvalete gidiyordu.

Bunu yaptığı için toplama kampına gönderilen arkadaşımız Berta’yı neden aklımıza getirmediğimizi soracaksınız. Berta’dan başka hiçbir şey düşünmediğimizi, penceremizin yanından geçen her üniformalı adamın bizi korkuttuğunu söyleyebilirim. Ama sakin görünmeye çalıştık ve diğer yolcularla lafladık. İçlerinden biri, kızını görmek için Viyana’ya gittiğini söyledi. Ona iyi yolculuklar diledim. Annemi düşünüp gözyaşlarına engel olmaya çalıştığımı görmemesi için yüzümü çevirdim.

Sevgili arkadaşlarım istasyonda, canlıların toprağa karışması gibi, Avusturyalıların arasına karıştı. Kimse onları hatırlıyor muydu? Sonunda kimse onları gördü mü?

Tamamen hareketsiz kaldım. Paltomda, eskiden yıldızın dikili olduğu yerdeki deliklerin herkesin görebileceği, canlı bir Yahudi göstergesi oluşturduğuna dair bir his vardı içimde. Gestapo’nun beni görüp tutuklamasını bekledim.

Pepi bir anda ortaya çıkıp beni kollarına alarak öptü. Bir an için kendimi aşkla kaybedip beni kurtarabileceğini düşündüm. Sonra annesini gördüm –kalemli kaşlarını, çenesini, gerdanını. Bana doğru yaklaştı, kolumu yakaladı ve beni sıkıca tutup hızla konuşarak kulağıma fısıldadı: “Ah, Tanrı’ya şükür yıldızı takmamışsın Edith; eğer yıldızı takıyor olsaydın sana merhaba bile diye-

mezdik. Doğruca kuzenine gidip biraz uyumalı, yemek yemelisin ve yarın en kısa sürede Prinz Eugen Caddesine gitmelisin çünkü seni bekliyorlar. Annen de –şüphe yok ki Polonya Vartegau’da. Eminim senin ona katılmanı bekliyor.”

“Sana mı yazdı! Annem!”

“Şey, gittiğinden bu yana değil ama orada olduğundan kesinlikle eminim. Hemen ona katılmalısın. Okula rapor vermemeyi aklından bile geçirme çünkü senin peşine düşüp bulur ve annenle birlikte tanıdığın diğer tüm insanları da cezalandırırlar. Sevdığın insanları ölümcül bir tehlike altında bırakmak istemezsin değil mi Edith? Bir bak kendine –çok zayıfsın! Kuzeninin sana güzel, doyurucu bir yemek verdiğinden emin ol.”

Pepi sonunda onu kolumdan çekti. Öfkeden bembeyaz olmuştu. Pepi’nin sinirli bakışından korkarak geriye çekildi. Pepi bir elinde valizimi taşıyarak, diğer eliyle ise elimi tutarak yanı başımda yürüdü. Omuzlarımız birbirine dokundu. Pepi Rosenfeld benim için hep mükemmel boyuttaydı. Anna, konuştuklarımı duymaya çalışmakla, bir Yahudi ile aynı yolda yürümeyi istememek arasında kalmış halde arkamızdan koşuşturdu.

Jultschi’nin binasına gittik. Kocaman, sevecen, koyu renk gözleri ve babasının gibi kocaman kulaklarıyla sevimli bir çocuk olan küçük oğlu Otto ile merdivenlerde oturuyordu. Bir mutluluk çığıyla onu hoplatmaya başladım. Kendimi Jultschi’nin kollarına atmak istedim.

“Ah, buyrun Bayan Ondrej” dedi Jultschi nazikçe, elimi sıkarak. “Sizi yeniden görmek ne güzel.” Komşularından biri merdivenlerden aşağı indi. “Eşimin Sudentenland’daki kuzeni” dedi.

Komşu sıcak bir şekilde gülümsedi.

“Viyanaya hoşgeldiniz. Heil Hitler!”

Bu cümleyi daha önce duymuştum ama ancak şimdi sıradan insanlar arasında yaygın bir selamlama halini aldığını fark ediyordum.

“Yarın saat beşte Belvedere’de” diye fısıldadı Pepi. “Seni seviyorum. Seni hep seveceğim.”

Annesi onu çekti.

Jultschi’nin mutfağında oturdum. Çay yapıyordu ve her zamanki gibi –içini dökerek, patlamalı şekilde konuşuyordu. Masada uyuyakaldım.

Minik Otto, kokulu bezi ve yapış yapış parmaklarıyla tıpış tıpış yürüyordu. Onu küvette yıkadım ve onu kahkahalara boğarak burnunu çalıp yeniden yerine takma oyununu oynadım. Bana, dünyadaki en güzel, en meleksi minik çocuk gibi göründü. Jultschi makinesinin başına oturup dikiş dikti. Makinenin sesinin konuşmayı mümkün kıldığını söyledi. Asla çok dikkatli olamazsın. İnsanlar dinleyip ihbar ediyorlar. Komşuları ortadan kayboluyor.

“Naziler her hafta bana birbirine yapıştırmam için ahşap kutu parçaları getiriyor. Sanırım madalya ya da tabanca koymak için. Bir kotam var. Otto’nun aylığıyla yaşıyorum, ki hiç fena değil. Ama tabii ki bir Yahudiyim, küçük Ottom da bir Yahudi olarak görülüyor. Nuremberg Yasaları’na göre sarı yıldızı giymek zorunda ama beş yaşından küçük, bu yüzden henüz onu rahatsız etmiyorlar. Pepi bana, onu bir *Mischling* –resmi olarak tanınan, karışık ırktan bir kişiye böyle deniyor– olarak beyan etmem için başvuruda bulunmama yardımcı oldu. Sonrasında ona yiyecek daha çok şey verebilirler, okula gitmesine izin verebilirler ve benim de getto dışında, burada yaşamama izin verebilirler. Komşularımız bizi görüp tehcirleri sorun etmesinler diye, burada bizden ufak bir parça bıraktılar. Sence ne kadar kalacaksın? İki gün? Üç gün?”

“Aslında, savaşın geri kalanında burada kalabileceğimi düşündüm” dedim, Otto’nun parmaklarını gıdıklarken.

Jultschi ufak bir çığlık kaçırdı. Ben güldüm.

“Komik olma Edith. Komik olmanın zamanı vardır ve şimdiki zamanı değil.”

“Bana annemden bahset. Ve Bay Hausner’den.”

“Tatlı bir adam. İlk eşi öldü. Başta onu bir Arbeitslager’a gönderdiler, sonra Polonya’ya gidebilsin diye oradan çıkardılar. Biliyor-sun, Şubat’ta Alman fabrikalarından on iki bin Yahudi’yi alıp doğuya gönderdiklerini duyduk, çünkü işgal edilen ülkelerden onların yerini alacak bir sürü esir vardı. Ah Edith, bu *Blitzkrieg** beni çok endişelendiriyor; Avrupa’da başka hiç kimsenin ordusu yok gibi – yalnızca Almanya. İngiltere’yi de aldıklarında ne olacak?”

“İngiltere’yi alamayacaklar.”

“Nereden biliyorsun?”

“Küçük Hansi’miz, Yahudi Birliği’ne katıldığına göre İngiliz ordusu yenilmez.”

Sonunda güldü. Dikiş makinesini kükretti.

“Şimdi, unutma, Yahudiler hakkında konuşmamalısın Edith. Kimse onlar hakkında konuşmuyor artık. O kelimeyi telaffuz etmemelisin. İnsanlar onu duymaktan nefret ediyorlar.”

Yahudi karne istasyonunda Liesel, her zamanki gibi kendine güvenli ve gülümseyerek beni bekliyordu. Bana ekmek, et, kahve, pişirme yağı için karne verdi.

“Eğer bana kendi karneni verirsen sen nasıl yiyeceksin?”

“Burada yemek var. Yeterli miktarda alıyorum. Kuponları kuzenine ve Pepi’ye ver. Bırak onlar senin için alsın. Her gün gel. Her

* Yıldırım Savaşı. Nazi Almanyası’nın İkinci Dünya Savaşı sırasında uyguladığı savaş taktiği. (ç.n.)

zaman yiyecek bir şeylerin olacak. Ama iki gün üst üste aynı saatte gelme. Ve görünüşünü değiştir. Değiştirmeye devam et.”

Eski mahallemde yürümeye cesaret edemedim –birisi beni tanıyabilirdi. Bu yüzden Kohlmarkt’tan yürüdüm, babamın eski restoranını geçtim, radyoyu ilk duyduğum yeri geçtim, şimdi benim dünyamı mahvetmek için kullanılıyordu. Bir nostalji hissi sardı. Ama o anda Viyana’ya karşı sadece öfke duyuyordum. Burada, kendi şehrimde, aranan bir kaçak olmuştum. Eğer beni tanıyan biri tarafından görülecek olsaydım, ihbar edilebilirdim. Eğer beni tanıyan insanlara gitmeyecek olsaydım, aklıktan ölebilirdim.

Pepi ertesi gün benimle parkta buluştu. Yanında, annemin bana bıraktığı eşyaları getirmişti: altı yazlık elbisenin olduğu bir valiz, babamın altın saat zincirinin de olduğu küçük, deri bir mücevher pakedi. Annemin, eski kürk paltosunu emanetçiye verdiğinde aldığı bir kâğıdı verdi.

“Burada buluşmak zorunda mıyız?” diye sordum. “Evine gidebileceğimizi düşünmüştüm.”

“Hayır, bu imkânsız” diye cevap verdi. “Annem her zaman bana öğle yemeği hazırlar ve öğleden sonra uyumak zorundayım, aksi halde kimseye bir faydam olmaz. Seninle hep geç saatte buluşup burada yemek yeriz.”

Bana doğru uzandı. Geri çekildim.

“Tamamen duygusuz musun?” diye ağladım. “Seninle kalmayı beklediğimi nasıl olur da anlamazsın? Gestapo’yu kandırıp neden kaçak olduğumu sanıyorsun? Parkta yemek yiyebilelim diye mi?”

Bir şeyler söylemeye başladı. Ağzına vurdum.

“On dört ay boyunca öyle yalnız ve çaresizdim ki, devam etmemi sağlayan tek şey sendin! Neden benimle yalnız kalmak için ayarlama yapmadın? Başkasını mı seviyorsun?”

“Hayır!” diye fısıldadı boğuk bir sesle. “Hayır.”

Benim tutkuyla ateşlenerek beni kendine çekti. Düzgün Viyanalı Ariler, insan içinde öpüşebilmemizden şoka girmiş halde bize baktılar.

“Bir yer bulacağım” dedi.

İkinci bölge, Malven Sokağı’ndaki Achter Teslimat Şirketi’ne Maria Niederall’ı görmeye gittim. Kätthe isminde bir ofis asistanı ismimi tanıdı. “Bu Edith, Frau Doktor!” diye seslendi. “Mina’nın arkadaşı!”

Mağazanın arkasından uzun boylu, koyu renk gözlü bir kadın çıktı. Beni baştan aşağıya süzdü, sonra kocaman bir gülücük attı. “İçeri gel” dedi. “Kätthe, kahve ile sandviç getir.”

Frau Doktor güzel değildi ama ah, tarzı vardı! Şık giyimli ve Dietrich gibi zarıftı, uzun tırnakları, uzun bacakları, dalgalar halinde toplanmış kestane rengi saçları ve yüzüne dökülen bukleleri vardı. Hakiki altın küpeler takıyordu ve Nazi Partisi’ne 1930’ların başında katıldığını gösteren özel bir swastika onur madalyası vardı. Benim alamadığım doktora sahip olan bir avukat ile evlenmişti. Böylelikle Doktor’un karısıydı yani Frau Doktor. Beni yerken izledi, açlığımı ve ellerimin gerginlikten nasıl titrediğini fark etti. “Bir tatile ihtiyacın varmış gibi görünüyor” diye devam etti.

“Erkek arkadaşımla birkaç gün geçirebilirim diye düşündüm. Ama annesi evine gitmeme izin vermiyor.”

“O da onun sözünü mü dinliyor?”

“Her konuda.”

“O bir erkek mi?”

“O bir avukat ve bilim adamı.”

“Ah, bu, uysallığını izah ediyor. Onunla birlikte oldun mu?”

“Evet.”

“Öyleyse sana ait, annesine değil. Käthe o ıslak keklerden getir.”

Her bir kırıntıyı yedim, sonra parmak ucumu ıslatıp çiçekli porselen tabaktan son kaplama kalıntılarını da sildim.

“Kızım Käthe’nin Hainburg’ta büyük bir çiftliği olan bir amcası var –bir sürü yemek ve temiz hava. Onun bir haftalığına misafiri olmanı ayarlayacağım, böylece yeniden gücünü kazanabilirsin.”

“Ama Frau Doktor, nasıl seyahat edeceğim? Trende sıklıkla *razzia* –baskın yapıyorlar. Beni bulurlar.”

“Gece seyahat edeceksin. Biri kontrol ederse diye üzerinde resmi bir parti üyelik kartı olacak. Ama eminim kimse kontrol etmeyecek. Biraz daha kahve iç.”

“Mina’dan haber aldığınızı umuyordum.”

“Hiç” dedi Frau Doktor. Bir anda gözleri yaşlarda doldu. Onları kovaladı. “Biliyorsun, ona yardım edebilirdim. Avusturya’da kalabilirdi.”

“Ailesiyle birlikte olmak istedi” diye açıkladım. “Eğer annemle beraber olabilecek olsaydım ben de giderdim.”

Ellerimi elleri arasına aldı. “Bu elleri yumuşatman gerek” dedi ve çatlamış, nasırlaşmış avuçlarıma hoş kokulu bir krem sürdü. Güçlü parmaklarını bileklerimde hissetmek, kremin kokusu –öyle nazik bir ferahlıktı ki, öyle medeniydi ki. “Bu kremi beraberinde götür. Her gün, günde iki kez ellerine sür. Kısa zamanda yeniden bir kadın gibi hissedeceksin.”

Ertesi akşam, Jultschi’nin muazzam rahatlaması ile, Hainburg’a gitmek üzere trene bindim, muhteşem kuşları, puslu ormanları ve lüks çiftlikleriyle ünlü, Çek sınırı yakınında güzel bir yer. Çantamda, Frau Doktor’un bana verdiği belgeler vardı. Ama onlara güvenmiyordum. Koltuğumda kaskatı oturdum. Zihnimde Gestapo beni bulacak olursa ne söyleyeceğimi düşünüyordum.

Bilet için parayı, Osterburg'tan beri maaşımı biriktirerek buldum. Aschersleben'den dönerken trende bir yabancıdan Nazi Partisi kartını çaldım. Sonra üstüne kendi resmimi yapıştırdım. Viyana'da hiç ailem ya da arkadaşım yoktu. Hepsi gitti. Kimse bana yardım etmedi. Kimse bana yardım etmedi. Kimse.

Bu kaygılı hayalin pençesinde, tatlı bir yaz ışığıyla aydınlanmış, Grimm kardeşlerin bir masalına vardım. Käthe'nin yaygaracı amcası bir at ve faytonla beni bekliyordu. Atı gibi şişman, kıllı ve arkadaş canlısıydı. Amcasına bir bağırsak rahatsızlığı geçirdiğimi ve iyileşebilmek için iyi yiyeceklere ve temiz havaya ihtiyacım olduğu söylenmişti. Güzel kasabadan geçerken karısının bana yedireceği tüm harika şeyleri anlattı. Domuz pirzola, tavuk şiş, çin mantısı, sauerbraten,* salatalık turşusu ve patates salatası.

“Kulağa lezzetli geliyor” diye mırıldandım, midem bulanarak.

Bir yorgan yığının altında, kocaman bir yatakta uyudum. Dolapta taze çiçekler ve Adolf Hitler'in portresini çevreleyen minyatür Nazi bayraklarıyla küçük bir mabet vardı. Führer uyurken beni izliyordu.

Kahvaltı sofrasında, yumurtalara, ekmeğe, domuz pastırması-na bakıp yulaf lapasının kokusunu duyduğumda midem bulandı. Nefes nefese dışarıya koştum. Daha sonra gürbüz çiftçi beni ve diğer konuklarını, çiçek açmış kırlık alanda gezintiye çıkardı. Çiftlikteki diğer insanlar –bir adam, bir kadın ve onların donuk gözlü iki torunu Linz'den gelmişlerdi. Hitler'in, vatandaşları Reich içerisindeki yerleri ve mabetleri ziyaret etmeye teşvik eden bir programı, “Neşeyle Güç” tarafından desteklenen bir yolculukla. Evsahibimiz bizim için müsrif bir piknik hazırlamıştı.

Derin derin nefes alarak ufak parçalar ısırardım ve düşündüm: “Gücünü toparla. Vücudunu iyileştir. Bu fırsatı kullan.”

* İlk elektrik süpürgesi markası. Amerikan yapımıdır. (ç.n.)

Çiftçi, Führer'in yüceliğinden bahsetmeye koyulmuştu. Ne adamdı! Küçük çocuk âşığı, sanat koruyucusu! Onun bu ilham veren liderliği sayesinde önümüzde bizi ne güzel bir gelecek bekliyordu! Lebensraum* –nefes alınan, biraraya gelinecek yer. Rusya'nın yeşil tarlaları, Polonya'nın "boş" düzlükleri. Hitler'in zaferle Paris'ten geçtiği haber programını izlemiş miydik? Avusturya için ne görkemli günlerdi, sonunda kardeşi Almanya ile birleşmişti, sonunda, şeytani Yahudilerin ondan düzenbazlıkla ve kurnazlıkla koparıp aldığı dünya liderliğinin tadını çıkarıyordu.

Bira bardağını kaldırdı. "Führer'in sağlığına! Heil Hitler!" Ve hepsi tek sesle bağırdılar, nefes kesen ormanların ve şakıyan kuşların arasındaki cıvıldağan derenin yanında, leziz yemekleriyle doymuş, güneşin altındaki kedi gibi memnunlardı: "Heil Hitler!"

Çalılardan bir sete doğru hızla koştum ve elimde olmadan kustum. Nazi çiftçinin arkamdan fısıldadığını duyabiliyordum: "Zavallı kız. Yeğenim Kâthe'nin bir arkadaşı. Çok hasta. Bir mide problemi var."

Bir haftadan kısa süre sonra yeniden Viyana'daydım. Çiftçinin karısı benim için ekmek, domuz jambon, peynir ve stollen** paketlemişti. Paketi Jultschi'nin masasına koydum. Otto'nun keki küçük, yeni çıkan dişleriyle kemirmesini izledik. En azından bu bir keyifti.

Christl ile bir kafede buluştuk. Her zamankinden daha güzel ve kuvvetliydi, ama bir gerginlik çizgisi ağzını sertleştirmişti. Bertschi'yi halen nerede olursa saklıyordu. Ona ve kız kardeşine eşlik eden çok sayıdaki genç erkeğin hepsi savaşta ölmüşlerdi.

* Yaşam sahası. Hitler'in Almanya'nın yararı için faydalanmak istediği toprakları tanımlayan sözcük. (ç.n.)

** Yılbaşı ekmeği. Almanların Noel zamanı yaptığı meyveli bir tür ekmek. (ç.n.)

“Diplomat olmak için öğrenim gören Anton Rieder’i hatırlıyor musun?”

“Hayır. Söyleme. Hayır.”

“Fransa’da öldü. “

Anton için ağladım. Belki birbirimizi kurtarabilirdik.

Christl, Wehrmacht ile bir mühendis olarak Rus cephesinde çalışan babası için korkuyordu. “Radyo Ruslarla dalga geçiyor” dedi. “Her gün bize nasıl aşağılık olduklarını, Bolşevizmin insanlarını nasıl aç bıraktığını ve onları aptal ettiğini anlatıyorlar. Ama annem bir Rustu. Ve hastalığının acısıyla Athena gibi mücadele ederdi. Ve bence Ruslarla, Führer’in bildiğinden daha fazla sorun yaşayacağız.” Kolunu omzuma doladı. “Sen ne yapacaksın?”

“Bilmiyorum. Sanırım Polonya’ya gitmek zorunda kalacağım.”

“Bu Niederall denen kadınla kal” dedi Christl. “İyi bağlantıları var. Partideki erken desteğinin ödülü olarak, o tatlı Achter ailesine ait olan mağazayı aldı –en azından onlar buradan zamanında gitmekte akıllılık ettiler. Senin aksine zeki arkadaşım.”

Beni şakayla ittirdi. Gülmedim. Jultschi’nin de dediği gibi, komik olunacak zamanlar vardı ve bu, o zaman değildi.

Bayan Niederall cilalı yemek masasında oturdu, narin porselen bir demlikten gerçek kahve boşalttı.

“Önceki gün yemek yeme şeklinle Käthe’nin amcasının çiftliğindeki yemekleri seveceğinden emindim. Ama duydum ki bir ağız dolusu şeyi zar zor yiyebilmişsin.”

“Özür dilerim. Nankör gözükmek istemedim.”

“Hasta görünüyordun. Normal şartlarda seni doğrudan hastaneye gönderirdim. Söyle bana, Floritzdorf’ta Ignatz Hoffman adında, fizikçi bir amcan var mıydı?”

“Evet. Kendini öldürdü.”

“Onu tanırdım” dedi. “Küçük bir kızken o bölgede yaşırdım ve çok hastalanmıştım, amcam hayatımı kurtardı. O öldükten sonra karısının eşyalarını Avusturya’dan çıkarmak için yardıma ihtiyacı vardı.”

“Ah. O sen miydin...”

Ona doğru eğildim, kim olduğunu, neden Nazi olduğunu anlamak için can atarak.

“Genç bir kızken, Doktor Niederall için çalıştım. Stenografide çok iyi değildim, ama başka şeylerde mükemmeldim. Bana güzel bir daire bulup beni orada tuttu. Bu pek çok erkeğin isteğidir Edith –rahat bir odada, güzel, hazır bir yemekle ve sıcak bir yatakla bekleyen bir kadın isterler. Yıllarca onun açık sırrıydım. Ama nefret ettiği ve ondan nefret eden karısından boşanamıyordu, çünkü Tanrı’dan korkan ülkemizdeki Katolik yasaları boşanmayı yasaklıyordu.

“Naziler boşanma yasalarını değiştireceklerini söylediler. Bu yüzden onları destekledim. Ve bana desteğimin karşılığını geri ödediler. Sonunda Frau Doktor’um. Söylemekten üzüntü duyuyorum ama çocuk sahibi olabilmem için artık çok geç, ancak meşruiyet ile gelen saygının tadını çıkarmak için geç değil.”

Böylesi hoş bir bayanın, yalnızca bir nikah yüzüğü sahibi olabilmek için canavarlarla birlik olması inanılmaz değil mi?

Christl bana yiyecek verdi. Onun mağazasının arkasında uyudum. Gece, bekçi feneriyle geldi. Nefes almaya korkar halde kutuların arkasına gizlendim, “Eğer beni bulurlarsa, beni saklayan arkadaşım toplama kampına gider. Kalacak başka yer bulmalıyım!” diye düşünüyordum.

Sokakta amcam Felix Roemer ile karşılaştım. Yanımdan geçti, ben yolumda yürüdüm, sonra geri dönüp onu bir avluya dek takip

ettim. Gestapo dairesine gelmiş, belgelerini görmek istemişti ama belgelerinin olmadığını, çünkü Güney Afrika'ya göç etmeye çalıştığını ve belgeleri onlara gönderdiğini söylemişti. Ve soruşturmacı ona inanmıştı. Görüyorsunuz, Nazilerin hepsi Colonel Eichmann kadar zeki değildi.

Felix Amcada yalnızca bir gece kaldım. Daha uzun kalmak fazlasıyla tehlikeliydi. Eğer komşular, bu yaşlı adamın yanında genç bir kadın barındırdığını bilselerdi, daha dikkatle bakabilirlerdi. O uyurken onun yaşlı adam nefesini dinleyerek uzandım ve şöyle düşündüm: “Eğer yakalanırsak, onu bir toplama kampına gönderirler. Oradan asla kurtulamaz. Kalacak başka bir yer bulmalıyım.”

Annem, babamın en büyük kardeşi Isidore'un kızı, kuzenim Selma'nın bir nakile seçildiğini yazmıştı. Erkek arkadaşını bunu duyunca, onunla Polonya'ya gidebilmek için Steyr'daki Arbeitslager'den kaçarak Viyana'ya dönmüştü.

Bu hikâye bana ilham verdi. “Benimle Polonya'ya gel” dedim Pepi'ye. “Orada en azından beraber oluruz.”

Kabul etmedi ama bu hikâyeyi annesini tehdit etmede başarıyla kullandı. “Edith'in kalacak bir yeri olmalı!” diye ısrar etti. “Eğer bize yardım etmezsen, onunla doğuya giderim.”

Panik halde, binalarında, tatilde olan bir komşularının dairesinin anahtarlarını verdi. Orada pek çok gece uyudum. Ama orada yikanamıyor, tualeti kullanamıyor ya da ışığı açamıyordum –insanlar hırsız girdiğini sanıp polisi arayabilirlerdi. Orada soyunduğumu bile sanmıyorum. Anna sabahları geldi. Beni kapının arkasına gizleyip etrafta kimsenin olmadığından emin olup dışarı itekleyerek, “Git. Hızlıca git” derdi.

Bir enkaz gibiydim.

Bir endişe esrimesinde metruk gibi geziniyordum. Bu gece nerede uyuyacağım? Annem nerede? Eğer vazgeçip Polonya'ya

gidersem onu bulabilecek miyim? Bu gece nerede uyuyacağım? Dikkatim dağınık halde, bisikletli genç bir adamın yoluna çıktım. Bana çarpmamak için yoldan çıktım.

“Gittiğin yere dikkat et!”

“Özür dilerim!”

Gülümsedi. Onu şort giyen, sıırım gibi ufak tefek biri olarak hatırlıyorum. “Pekâlâ, ziyanı yok” dedi. “Ama hayatını bağışladığıma göre, bu bana kesinlikle seninle biraz yürüme hakkını veriyor.” Ondan korkuyordum ama o bunu bilmiyordu. Sadece sohbet edip durdu. “Lanet olası Naziler tüm kontrol noktalarıyla, yol bloklarıyla falan Viyana’yı mahvettiler. Eğer bana sorarsan, her nerdeyse, Von Schuschnigg olmadan daha iyi olurdu, ama eğer bunu söylediğimi söylersen reddederim. Hadi, soğuk bir şeyler içmek için duralım; ne dersin?”

“Teşekkürler, gitmek zorundayım ama teşekkürler...”

“Hadi ama yarım saatliğine...”

“Hayır, gerçekten...”

İncinmiş ve belki de birazcık sinirli görünüyordu. Bu beni korkunç derecede korkuttu. Bu yüzden onunla bir süre oturdum ve konuştu da konuştu. Sonunda yoluma gitmeme izin verdi.

“İşte beni hatırlaman için bir şey” dedi ve bana küçük bir Aziz Anthony madalyonu verdi. Gözlerim yaşlarla doldu. “Ah, ama böyle yapma, sonuçta bir evlilik teklifi değil, sadece bir muska...”

Madalyonu hayatımın geri kalanında hep sakladım.

Düzgünce yıkanabilmek için, onuncu bölgede yer alan Favoriten Caddesindeki halk hamamlarına, Amalienbad’taki “kadınlar” gününe gittim. Yüksek ihtimalle beni kimsenin tanımayacağı işçi sınıfı bölgesiydi. Şehir merkezinden uzakta, kendi evlerinde tuvaleti olan ancak banyo küveti olmayan pek çok Viyanalıya hizmet

veriyordu. Kapıda muhafızlar yoktu. Yahudileri yasaklayan işaretler yoktu. Kimse soru sormadı ya da belge görmek istemedi.

Sığ havuzda yıkandım, sabunlandım, su damlacıklarının altında saçımı duruladım ve buhar banyosunun sis yoğunluğunda, uyuyacak kadar güvende hissederek bir süre oturdum.

Aniden omzumda bir el hissettim. Bağırmaya başlayarak zıpladım.

“Şşşş. Benim. Hatırladın mı?” Narin gözlükleri ve kocaman gülümsemesiyle uzun, kilolu bir kız.

Bu Lily Kramer idi, Aschersleben Arbeitslager’ın kültür lideri. Onu görmekten öyle mutlu olmuştum ki sarılmayı bırakamıyordum. Lily babasının Yeni Zelanda’ya gitmeyi başardığını ve kendisinin ise, bu mahallede yaşayan, onun yetiştirilmesine yardım etmiş olan dadı ile saklandığını söyledi.

“Gerginliğe nasıl dayanabiliyorsun?” diye sordum.

Onun alışlagelmiş alaycılığını bekledim. Onun yerine Schiller’ı gördüm. “İnsan, olduğunu düşündüğünden daha yüce bir şeydir,” dedi, Don Carlos’ta oynadığı Marquis de Posa’nın repliklerinden alıntı yaparak. “‘Ve uzun süren katliamların zincirlerinden kurtularak kazanılmış haklarını talep edecek.’ Buna inanıyorum Edith. Dünyanın zalim Hitler’e karşı ayaklanarak onu cehenneme göndereceğine inanıyorum.”

Bugüne dek arkadaşım Lily savaştan sağ çıktı mı bilmiyorum. Ama o anda onun bu iyimserliğini paylaşmak için hiçbir sebep görmediğimi size söylemeliyim.

“Bana bir oda bul” dedim Pepi’ye o gece parkta.

“Yer yok” diye karşı çıktı.

“Viyanadaki en iyi bağlantılı genç, resmi yazışma isteyen herkesin portfolyosuz avukatı, eski kız arkadaşın için bir yer bulamıyor mu?”

“Neden Hainburg’ta kalmadın? Seni almaya hazırlardı ama sen...”

“Çünkü tüm o Nazi konuşmalarını dinlemeye katlanamadım! Annem bir Polonya gettosunda açlıktan ölüyor olabilirken! Tüm arkadaşlarım perişan halde –hatta Tanrı korusun belki de ölmüşken! Mina ve Trude, Berta, Lucy, Anneliese, Bayan Crohn, Kathe ve...”

“Şşş, sevgilim, küçük farem, şş, ağlama.”

“Annene, Ybbs’deki kocası Bay Hofer ile aynı eve taşınıp, benim seninle evinde kalmama izin vermesini söyle!”

“Eğer taşınırsa beni bulabileceklerinden korkuyor!” dedi. “Burada nasıl olduğunu bilmiyorsun. Yahudi olduğum için çalışmama izin vermiyorlar. Ama dışarı çıkarsam neden çalışmadığımı bilmiyorlar ve benim asker kaçağı olduğumu düşünüyorlar. Baca temizleyicisi olarak çalışmayı denedim çünkü yüzüm isten kararmış halde bacalarda saklanabilecektim, ama yine de birisi beni tanıdı ve tekrar ortadan kaybolmam gerekti. Ciltçiliği öğrenmeye çalıştım ama bu tip sanatsal şeyler konusunda hiç yeteneğim yok. Beni tanıyan biri neden hâlâ burada olduğumu merak edip beni ihbar eder korkusuyla sokaklara çıkmaya korkuyorum. Herkes korkuyor Edith. Gestapo tarafından aranan senin gibi biriyle iletişime geçmenin ne anlama gelebileceğini anlamıyorsun.”

Ay ışığında solgun, sade ve narin görünüyordu –bir çocuk gibi, erkek gibi değil. Onun için çok üzüldüm. Çok yorgun ve ümitsiz hissettim. Viyana’ya onun için gelmiştim, çünkü mektuplarında ne derse desin, kalbimde, beni gördüğünde beni yeniden isteyeceğinden ve savaşın geri kalanında bu şehirde gizlice yaşayacağımızdan emindim. Ama bu boş ve aptalca bir hayaldi. Hayatımın odak noktası Pepi Rosenfeld ile olan aşk ilişkimdi ve Naziler bunu mahvetmişlerdi. Onu benden korkar hale getirmişlerdi.

Temmuz'un tamamında sokaklarda gezindim. Yalnızca karanlıkta oturup dinlenebilmek için sinemada oturdum. Bir gün, Yahudilerin kamplara kapatılışına dair bir *Wochenshau* –haber– izledim. “Bu insanlar katil” dedi sunucu. “Sonunda hak ettikleri cezayı alan katiller.” Sinemadan koşarak çıktım. Caddeler alev alevdi. Tramvayı geçerek yürüdüm ve yürüdüm. Birisi, tatlı bir sürpriz ses tonuyla bana seslendi: “Bayan Hahn!”

“Hayır” dedim. “Hayır!”

Bana seslenen her kimse bakmadım bile. Tramvaya koşup oturdum ve bir yerlere gittim, neresi olursa.

Jultschi'nin kapısını çaldım. Beni içeri aldı ama ağlıyordu. “Burada bir çocuğum var Edith” dedi. “Çocuğum için belgeler almak için başvurdum. Gelip kontrol edecekler ve burada bizimle kimin kaldığını görecekler. Lütfen. Kalacak başka bir yer bulmalısın.”

Yeniden Christl'in mağazasında kaldım. Annemin yaşlı arkadaşısı Bay Weiss ile pek çok gece kaldım. Jultschi'nin babasına ulaştım, bir zamanlar hayat dolu, hep anlaşma peşinde olan biriydi. Şimdi minicik bir odada saklanabilmek için birisine bir servet ödüyordu. Bana yardım edemedi.

Eski arkadaşım Elfi Westermeyer'in kapısını çaldım. Annesi açtı. Elfi ile, *Socialistische Mittleschülerbund*'un* üyeleri olduğumuz zamanlar beni sıklıkla görmüştü.

“Merhaba Bayan We...”

“Git buradan.”

“Elfi ile konuşabileceğimi umuyordum.”

“Git buradan.”

“Yalnızca bir dakikasını...”

“Eğer Elfi ile tekrar iletişime geçmeyi denersen polisi ararım.”
Kapıyı kapadı. Oradan koşarak uzaklaştım.

* İlk elektrik süpürgesi markası. Amerikan yapımıdır. (ç.n.)

Liesel Brust'un hayat kurtaran yiyecek karnelerini dağıttığı karne dükkânının arkasında, benimle beraber Aschersleben'den eve gelen Hermi Schwarz ile karşılaştım.

“Artık böyle yaşayamıyorum” diye yakındı. “Kimse beni istemiyor. Hepsi korkuyor. Ve ben de onları incitmekten korkuyorum. Yarın okula gideceğim. Belki Polonya'da daha iyi bir yaşam bulabilirim.”

Tramvaya binip cam kenarında oturdum. Çaresizlik beni ele geçiriyordu. Ağlamaya başladım. Duramıyordum. Tüm iyi Avusturyalılar beni rahatlatmak için yanıma geldiler. “Zavallı kız. Erkek arkadaşını savaşta kaybetmiş olmalı” dediler. Oldukça ilgilidiler.

Viyanada saklanmaya başlayalı yaklaşık altı hafta olmuştu. Bana gösterilen tüm iyi niyeti sömürmüştüm ve daha fazlası mümkün olsa da, bana iyilik edenleri tehlikeye sokmak konusunda rahat edemiyordum. Beni geçindirecek bir iş ya da içinde yaşayabileceğim bir oda bulmayı başaramamıştım. Hermi gibi canıma tak etmek üzereydi. Frau Doktor'a son kez uğrayıp, son bir fincan kahve içip yardımları için teşekkür ederek, doğruya giden nakilde yerimi almaya karar verdim.

“Veda etmeye geldim” dedim.

Frau Doktor cevap vermedi. Telefonun ahizesini kaldırdı.

“Hans” dedi, “burada bir kız var. Tüm belgelerini kaybetmiş. Ona yardım edebilir misin?”

Cevap açıkça evetti, çünkü bana hemen dördüncü bölgedeki Fleischman Sokağı, 9 numaraya gitmemi söyledi. “Oraya gittiğinde” diye talimat verdi, “ona gerçeği anlat.” Daha fazla konuşmadan doğruca oraya gittim.

Kapıdaki tabelada *JOHANN PLATTNER, SIPPENFORSCHER* –İrk İlişkileri Ofisi yazıyordu.

O günlerde pek çok insan bir *sippenbuch*, yani anne babalarının ve iki taraftan büyükanne ve babalarının soyunu açıklayan, üç nesildir Ari olduklarını kanıtlayan bir kayıt defteri istiyordu. Bunun için bir *sippenforscher*'a, yani ırk ilişkileri üzerine bir otoritenin yardımına ihtiyaçları vardı. Frau Doktor beni oraya göndermişti.

Şöyle düşündüm: Tanrım, ihanete uğradım. Ama Mina'nın sesini duydum: "Teyzeme git. Ona güvenebilirsin."

Plattner'in oğulları beni ofise aldılar. Onu gördüğümde kalbim göğsümde sıkıştı. Kolunda bir swastika olan, kahverengi bir Nazi üniforması giyiyordu.

"Beni evde bulduğun için şanslısın" dedi. "Yarın tekrar Kuzey Afrika'ya gidiyorum. Şimdi. Bana tam olarak durumundan bahset."

Geriye dönüş yoktu. Ona anlattım. Tamamını.

"Ari ırktan iyi arkadaşların var mı?"

"Evet."

"Sana benzeyen bir kadın arkadaşını bul, benzer renklerde ve senin yaşlarında birini. Ondan, karne ofisine giderek tatil yapma niyetiyle ilgili haber vermesini iste. Ona tatili boyunca nerede olursa olsun karnelerini alabilmesini sağlayacak bir sertifika verecekler. Sonra birkaç gün beklemeli. Ardından polise gidip eski Tuna Nehri'nde sandal gezintisindeyken, karne kartı da dahil tüm evraklarının olduğu çantasının suya, en derinlere düştüğünü söylemeli. Tamı tamına bu açıklamayı kullan. Bir yangın olduğunu ya da köpeğin evrakları yuttuğunu söyleme çünkü bir kalıntı isterler. Yalnızca nehir bu sırrı tutar. Sonra polis ona bir eşini verecektir. Bunu hafızana kaydediyor musun bayan?"

"Evet."

"Sonra arkadaşın sana asıl karnesini vermeli, aynı zamanda doğum sertifikasını ve vaftiz sertifikasını da. Onun adını kabul

edip belgelerini alarak en kısa zamanda Viyana'dan ayrılıp Reich'ta bir başka yere yaşamaya gitmelisin.

“Hiçbir koşulda –dediklerimi not al, hiçbir koşulda– hiçbir zaman bir *Kleiderkarte*'ye, kıyafet karnesine başvurmamalısın. Bunlar milli kayıtlarda tutulur ve eğer birine başvurursan, yetkililer aynı kimlikten başka birinde zaten bir tane olduğunu hemen anlarlar.

“Tren için sezonluk bilet al, -*Streckenkarte* –üzerinde resmin olacaktır ve bu kabul edilebilir bir kimlik olur.

“Tren bileti için arkadaşının kişisel verilerini kullan, bu seni koruyacaktır.”

“Evet efendim” diye nefes nefese konuştum. “Teşekkürler, efendim.”

“Bir şey daha” diye ekledi. “Reich'ta senin özgeçmişine sahip iş gücü açığımız var zaten bildiğin üzere. Kısa süre sonra ülkedeki her kadından çalışmak için kayıt olmaları istenecek. Bu senin başını derde sokabilir, çünkü arkadaşından da senin gibi kayıt olması istenebilir. Bu yüzden gidip Kızıl Haç'ta çalışabilirsin, çünkü bu kayıt işleminin dışında kalacak tek organizasyon.”

Arkasını döndü. Görüşme sona ermişti. Hayatımda hiçbir şeyi bu kadar dikkatle dinlememiştim. Her kelime aklıma kazınmıştı.

Bana iyi şanslar dilemedi. Para istemedi. Hoşça kal demedi. Onu bir daha hiç görmedim.

Benim hayatımı kurtardı.

Pepi, Christl ile bir buluşma ayarladı. Plattner'in planını açıklayarak benim adıma konuştu. Christl bir an bile tereddüt etmedi.

“Tabii ki evraklarımı alabilirsin” dedi. “Yarın tatil karnesi kartına başvuracağım.”

Ve hepsi bu kadardı.

Eğer Christl Denner'ın bana bu yolla yardım ettiği ortaya çıkarsa ne anlama gelirdi anlıyor musunuz? Bir toplama kampına gön-

derilerek muhtemelen öldürülürdü. Bunu hatırlayın. Kabul etme hızını, şüphe ve korkunun olmayışını hatırlayın.

Bayan Niederall beni Nazi bürokrasisinden bazı öğretmenlerle beraber bir yemeğe çağırdı, çoğu karnelerin dağıtımında görevliydi. Konuyu bilerek karneye getirdi, böylece onların sistemle ilgili açıklamalarını duyabilecektim, tüm hileli girdileri ve çıktılarıyla.

Christl terasta oturarak biraz yandı, böylece gemi yolculuğu yapmış gibi duracaktı. Burnunda ince çil tanecikleri geziniyordu. 30 Temmuz 1942’de, polise tatile gittiğini ve nehirde belgelerini kaybettiğini söyledi. Ona hemen bir eşini verdiler. Ve tabii ki görevli onu bir kahve içmek için dışarıya davet etti ve o da gitti ve tabii ki adam onu yeniden görmek istedi, ama Christl okyanus aşırı giden cesur denizciden ya da Afrika’daki cesur doktordan ya da her neyse ondan bahsetti.

Bana orijinal evrakları verdi –vaftiz sertifikası, tatil karne defteri. Sonra Elsa ile Osnabrück’teki babalarını ziyarete gittiler. Viyana’dan hemen ayrılmam gerekiyordu, ama nereye gideceğimi bilmiyordum. Almanya’yı bilmiyordum –Aschersleben ve Osterbug gibi küçük şehirlerde bulunmuştum sadece. Öyle korkmuş haldeydim ki kafamı bir basit fikir için bile toplamıyordum.

Düşünmek için sinemaya gittim.

Haberlerde Goebbels’in, Hitler’in güzel olduğunu düşündüğü alçak, çirkin bir yeni binada, Münih’teki “1942 Büyük Alman Sanat Sergisi”nin açılışından bazı fotoğraflarını gösterdiler: adı “Alman Sanat Evi”ydi. Sanat işleri sergilenirken yüksek sesli askeri müzik çalıyordu. Rusya cephesindeki savaştan, Alman askerlerinin büyük bozkırlarda alevlere ve savaş kaosuyla sürünerek ilerledikleri korkunç bir fotoğraf vardı. Pagels tarafından yapılmış Hitler’in bir büstü vardı –o türdeki heykeller Naziler tara-

findan çok seviliyordu, tüm yumuşak, insancıl ifadeler kızgınlık dolu bir çehre ve acımasız bir karanlıkla yer değiştiriyordu. Ernst Krause'nin, Leibstandarte* SS Adolf Hitler üyelerinin grup portresi vardı, Şövalye ve Demir Haç Madalyaları sahipleri. Avrupa'daki en tiksnilen erkekler, film yıldızları gibi yakışıklı resmedilmişlerdi ve haklı bir davanın yenilmez kahramanlarıymış gibi önümüzde zaferle duruyorlardı. Arno Breker'in iğrenç kabartma heykellerinden biri olan *Yargıç*'ı gördüm. Kılıcını çekmek üzere olan, nemrut suratlı bir Alman intikamcıcı anlatıyordu.

Ama aynı zamanda.... Ama aynı zamanda, anlarsınız ya, iki beyaz mermer heykel de vardı: Josef Thorak'tan Mutter mit Kind,** bebeğini emziren bir anne ve Fritz Klimsch'ten *Die Woge* –”Dalga”– bir kolu üzerine dayanmış, bir dizi kıvrık ve eli dizi üzerinde uzanmış bir kadın.

Heykele baktığımda bana bir şeyler oldu. Bunu size nasıl açıklayabilirim? Bir tür epifaniydi. Dalga üzerime çöktü. Heykelin benimle konuştuğunu duydum. “*Komm, Edith, komm zu mir.*” (Gel Edith, bana doğru gel.) Dalganın, annemin sesi gibi beni çağırışını duydum ve o seste sevgi, güvenlik, iyilik, kutsama hissettim. Tabii ki bir fanteziydi ama olmuştu, size yemin ediyorum –en büyük korku ve kafa karışıklığım sırasında, kendim olmaktan vazgeçmek üzere olduğum bir anda başıma geldi. Bu beyaz, mermer heykel bana barıştan, özgürlükten ve hayat sözünden bahsetti. Ekrandan ayrılacağı dakikada, mermer teninin sıcak ve canlı olacağını ve beni sarıp güvende olacağımı söyleyeceğini hissettim.

Frau Doktor’a, “Münihe gitmeye karar verdim” dedim.

Hayatımda verdiğim hiçbir karardan böylesine emin değildim.

* Hitler'in özel korumalığını yapan birlik. (ç.n.)

** Anne ve Bebeği. (ç.n.)

Münih gazetesi *Münchner Nachrichten*'i aldım. “Kiralık odalar” bölümünde, banliyö kasabası Deisenhofen’da bir kadın, dikiş ve onarım karşılığında bir oda veriyordu. Şöyle düşündüm: Bu benim için mükemmel. Münih’in doğru seçim olduğuna dair bir işaret.

Frau Doktor, annemin İran koyunu paltosunu satıp parayı bana verdi. Mücevherleri onunla bıraktım, ödeme olarak değil –hiçbirimiz böyle bir şeyi aklımızdan bile geçirmezdik– ama güvende durmaları için. Tüm kalbimle şükran duyarak ona sıkıca sarıldım.

Kuzenim Jultschi’nin evine gidip, içinde annemin benim için yaptığı altı elbisenin, ayakkabıların, iç çamaşırlarının, geceliklerin olduğu valizimi aldım. Zavallı kuzenimi öptüm, onun benim için üzüldüğü gibi ben de onun için üzülerек ve tatlı küçük oğlanı da öptüm.

Pepi’nin evine gittim. Anna oradaydı, ayrılmak üzere giyinmiş olduğumu görmekten mutluydu. Bir yeğeninin bu sabah Neşeyle Güç programı ile nasıl Reich’ta tatile gittiğini, ona nasıl kek ile sosis paketleyip verdiğini anlattı. Orada sessizce oturmuş Pepi’yi beklerken, bana yolculuk için bir sandviç bile vermeyi teklif etmedi.

Sonunda Pepi geldi. Bana bir hediye getirmişti. Kendisinin tozlu mavi kâğıttan kapla kapladığı –oldukça sakarca– Goethe’nin şiirlerinin olduğu bir kitaptı. Cildin derinlerinde benim gerçek kimlik belgelerim vardı, Edith Hahn, bir Yahudi ve Viyanalı olduğumu yazan belgeler. Bununla beraber son sınav kağıtlarım ve üniversiteden not dökümüm vardı.

“Bir gün bunlara ihtiyacın olacak” diye fısıldadı. “Birilerine, bir önceki yaşamında nasıl iyi bir hukuk öğrencisi olduğunu göstermek için.”

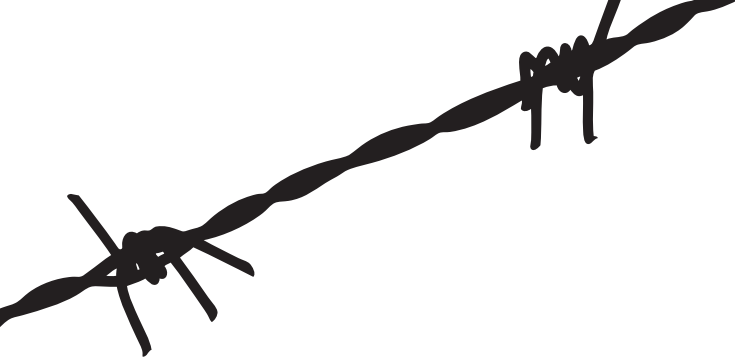
Bana tren istasyonuna kadar eşlik etti ve Münih’e giden gece trenine bindirdi. Bana hoşça kal öpücüğü vermedi. Öpücük zamanı geçip gitmişti.

Razzia, polis tarafından trende yolcuların belgelerinin kontrol edilmesi uygulaması yoktu. Bu iyi şans demekti –yıldızı takmadığım için tutuklanabileceğim, Arbeitslager’den gelen trende *razzia* yoktu; yalnızca bir trende olduğum için tutuklanabileceğim Hainburg’a giden trende *razzia* yoktu; ismimin Christina Maria Margarethe Denner olduğunu, yirmi yaşında, Ari Hristiyan olduğumu söyleyen belgeleri ilk kez taşıdığım Münih’e giden trende de yoktu. Gece boyunca diğer insanlarla birlikte bir kompartımanda, paltomu üzerime çekerek seyahat ettim ve iyice çıktım, artık kim olursam olayım fark edilmemek için.

Münih’e giden o uzun korkunç yolculuk boyunca, sevgilimin beni reddettiği haberini yutup kendimi onunla zehirledim. Doğduğum karakterimi öldürerek kendimi bir kelebekten yeniden tırtıla dönüştürdüm. O gece gölgeleri aramayı, sessizliği tercih etmeyi öğrendim.

Sabah tren garında durup etraftaki Almanlara baktım. Gayet iyi görünüyorlardı –sağlıklı, pembe, iyi beslenmiş. Swastika bayrakları ile Hitler resimleri her yerdeydi. Duvarlardan ve tavanelerden kırmızı, siyah, beyaz bayraklar sarkıyordu ve askeri müzik çalıyordu. Bir sürü güzel, gülen kadın vardı; birçok kendine güvenen, süslü asker. Her tür çiçeği, şarabı ve yenebilecek olağanüstü şeyi alabiliyordunuz. Bu Münih, neşeli ve mutlu insanlarıyla bir tatil yeri idi.

Şöyle düşündüm: *Artık Dante gibiyim. Cehennemin içinden geçiyorum, ama yanmıyorum.*

SEKİZ

Münih'in Beyaz Şövalyesi

Aslında cehenneme değil de bir cennet köşesine yolculuk yapmıştım, Münih dışındaki küçük bir kasaba olan Deisenhofen'a, Bay ve Bayan Gerl'in neşeli evlerine. Bayan Gerl ön kapıyı açıp da beni gördüğünde nefesi kesildi. Onu dehşete düşürenin ne olduğunu anlamıştım. Kendi adını düzgünce söylemek için fazla endişeli, küçük, zayıf, tükenmiş bir kız, endişeli gözleri ve çekingen sesiyle.

"Margare... the... D... D... Denner. Ama herkes bana hmm... hmmm. Grete der."

"Aklımdan ne geçiyor biliyor musun?" dedi. "Bence hemen yatağa gitmelisin, ben de sana kahve ile kek getireceğim. Şimdi hemen dediğim gibi yap, haydi."

Netanya'daki evimde her gece yatağa gidişim, Münih'e yaptığım tren yolculuğundan sonra o ilk sabah Bayan Gerl'in evinde yatağa gidişim gibidir. Sonunda güvende –gözlerini kapatıp uyuyabileceğin kadar güvende.

Bayan Gerl eğlenceli, yaratıcı bir kadındı, hemşireydi. Sanıyorum kocası mahkemeler için çalışıyordu. Onunla benimle tanıştığı gibi tanışmıştı –bir gazete ilanı vasıtasıyla. Dört yaşlarında küçük bir oğulları vardı. Katolik bir şehirdeki Protestanlar olarak komşularından biraz izole halde yaşıyorlardı. Bu bana gayet uydu.

Kira ödemek yerine, Bayan Gerl için haftanın üç günü dikiş diktim. Kocasının eski cüppelerinden etekler yaptım, onun gömleklerini kendisine göre yaptım, oğlu için küçük kıyafetler diktim ve çarşafı onardım. Annemin öldüğünü, babamın benden birkaç yaş daha küçük biriyle evlendiğini, yeni karısının benden nefret ettiğini ve Viyana'da bana hayatı dar ettiğini, böylece kaçıp Kızıl Haç'a iş başvurusunda bulunduğumu söyledim. Bana inandı. Bana Dennerlein* dedi. Tek kuralı, hiçbir erkeğin ziyarete gelmemesiydi. Mutlulukla kabul ettim.

"Savaştan önce" diye anlattı bana, "Yahudi bir avukat için çalışıyor, annesine bakıyordum. Ama sonra hükümet artık onlar için çalışamayacağımı söyledi. Yaşlı kadın gidişimi izlerken ağladı. Sonra avukat tutuklandı. Sonrasında ben de tutuklandım."

Güneşli mutfağında oturuyorduk. Ben dikiş dikiyordum. O patates eziyordu.

"Beni işverenimle bir ilişki yaşamakla suçladılar. Altınlarını nerede tutuyor, diye sordular. Nereden bilebilirim ki, dedim, maddenciye mi benziyorum? Sen bir hizmetliydin! Görmüş olmalısın, dediler. Ben hemşireydim. Lazımlıkları gördüm, dedim."

Güldü. Ama şimdiye patatesler sıvılaşmıştı.

"İşverenimi hapiste beni görmeye getirdiler" diye devam etti Bayan Gerl. "Ah zavallı adam, onlar tarafından işkenceye uğramıştı. Ve ne yaptı biliyor musun Grete? Karşımda dizleri üzerine çökerek, bu aileyle olan ilişkimin, benim bu korkunç yere düşme-me neden olması nedeniyle özür diledi."

"Ona ne oldu?" diye sordum.

"Gitti" dedi. "Ortadan kayboldu. Tüm aile."

* Soyadının sonuna getirilen *-lein* eki ile genç bayan denmek istenmektedir. (ç.n.)

Deisenhofen'daki ilk haftalarımda Bayan Gerl'in mutfağında otururken inanmadığım hikâyeler duydum.

"SS'ler genelde çekicidirler –ırksal olarak bilirsin, mükemmel-ler- ama herkes onlardan korkar, bu yüzden kimse onlarla arkadaş olmak istemez ve çok yalnızdırlar."

Üzülerek iç çektim –ah zavallı SS!

"Böylece hükümet onlara acıyarak, Hitler Gençliği'nden kızları, onlarla yatıp ırksal olarak mükemmel bebekler doğurup, hükümet kreşlerinde çam ağaçları gibi büyütmeleri için ikna etti."

Kahkahalara boğuldum.

"Ah, bu olamaz, bu birilerinin propogandası olmalı..."

"*Lebensborn* deniyor buna" dedi, hamurunu kuvvetle açarken. "Münih'e gittiğinde ofisi göreceksin."

1942 Ağustos'unda Münih şehrini iyi bir ruh hali canlandırdı, yüreğini hoplatıp dans ettirdi, çünkü Almanlar savaşı kazanıyorlardı. Tatildeki insanlar, Hitler'in Kasım 1923'te Bavarya yönetimine karşı *Putsch* (ayaklanma) yaptığı birahane ve benim "sihirli heykelimin" olduğu Alman Sanat Evi gibi milli alanlara akın ettiler.

Hareketli sokaklarda, elbiselerimin içinde büzüşmüş ama çok meraklı halde yürüdüm. Sergiler, operalar, müzik grupları vardı. Baltık ülkelerinden SS milislerini gördüm. Tek bir kelime Almanca konuşamıyorlardı ama yine de o üniformaları giyiyorlardı. Babamın Avrupa'nın Kudüs'ü dediği, Vilna'nın Yahudilerine, baştaki bu insanlarla ne olacaktı? Tüfekli bir Alman tarafından izlenen Rus mahkûmlarını ağır inşa işi yaparken izledim, kıyafetlerine kırmızı bir daire ile işaret konmuştu.

Paltosunda sarı yıldız olan ortayaşlı bir Yahudiye sokakları silerken gördüm. Kalbim göğsümde pıt pıt attı. Ona bir dokunabilseydim, konuşabilseydim. Başımı bile çevirmeye cesaret etmeden ya-

nından geçip gittim. Sonra kendimi, Bayan Gerl'in dediği gibi Lebensborn programının ofisinin olduğu binaya bakarken buldum.

Dollfuss suikastinden sonraki günlerde Viyana'da fark ettim, fark edilmemek üzerine kanıtlanmış yeteneğimin yanında, artık Grete adında başka bir kılığa daha bürünmüştüm. Sessiz, utangaç, çok genç ve tecrübesiz biriydi, hiçbir amacı, fikri, planı yoktu. İnsanlarla tanışmak için can atmıyordu ama hep nazik ve yardımcı olmaya hazırdı.

Bu kız kimi zaman, Münih'te izinde olan, yalnız, konuşacak kimsesi olmayan genç Alman askerlerinin dikkatini çekiyordu ve bu askerler bir konuşma başlatıp kızla bir kafede dinlenmeyi teklif ediyorlardı.

Christl'in Gestapo'yu nasıl idare ettiğini hatırlayarak, tekliflerini kabul ederdim. Dürüst olmak gerekirse, öncelikli olarak birisinin bana yemek ısmarlamasını arzu ediyordum. Frau Doktor'un, annemin kürk paltosunun satışından bana sakladığı para ile geçiniyordum ve hızla tükeniyordu. Her bir sandviçin, her bir kekin katkısı oluyordu.

Bu çocuklar genellikle kendilerinden konuşmayı istiyorlardı. Benden hoşlanırlardı çünkü çok iyi bir dinleyiciydim. Tabii ki onlara kendimle alakalı hiçbir şey anlatmadım. Bu şaşırtıcı şekilde kolay oldu. İnsanlar o günlerde çok fazla şey bilmek istemiyorlardı. Kendi düşünceleri, sırları ve dertleri vardı. Ne de olsa savaş zamanıydı. Eğer genç bir asker beni yeniden görmek isterse, kabul ediyordum, tarihte anlaşıp sonra gitmiyordum. Beni aramaya asla gelmezdi çünkü nereye bakacağına dair hiçbir fikri yoktu.

Tam zamanı gelmişken, Kızıl Haç beni bir görüşmeye çağırırdı. Görüşme, üst tabakadan bir kadının geniş, pahalı evindeydi. Kadın kahverengi kadife bir elbise giymişti. Terası İsar Nehri'ni görüyordu. Salonunda Hitler'in bir resmi asılıydı ve boynuna,

altın bir zincirin ucunda elmas swastika takmıştı. Bana özgeçmişimi sordu.

Pepi'nin, Christl'ın büyükanne ve büyükbabası ile ilgili verdiği belgelerden ezberlediğim her detayı bir çırpıda tamı tamına söyledim. Baba tarafından büyükbabam falanca şehirde doğmuş, falanca şehirde filanca okulda okumuş, falanca işte çalışmış. Anne tarafından büyükbabam falanca hastalıktan ölmüş, şu kiliseye gitmiş, o şirketi kurmuştu. Bildiklerimle ilgili tek açık benim –Christl'ın– annesinin ebeveyniyle ilgiliydi. Anne tarafından büyükbabası için Ari kağıtları bulunmuş olsa da, henüz anne tarafından büyükanne için bulunamamıştı. Yine de benim –Christl'ın– annesi ölmüş olduğundan ve babası Alman ordusunda bir subay olduğundan, Kızıl Haç'taki kadın boşvermişti.

“Ataların hakkında takdire değer bir bilgin var Grete. Etkileyici bir sunuş. Çoğu adayımız pek bilgili değildir.”

Midem kasıldı. “Aptal! Çok fazla şey biliyorsun!” diye düşündüm. “Çok fazla şey bildiğin için kendini ele vereceksin! Dikkat et!”

Birkaç hafta içinde görevimin bana bildirileceğini söyledi.

Yavaş yavaş kılığuma daha büyük bir rahatlıkla bürünmeyi öğrendim. Bir balonun üzerindeki toz tanesi gibi hareket ediyordum –görünmez, ama her an yıkıma karşı savunmasız.

Operaya, La Boheme'e gittim. Sanıyorum Trude Eipperle, Mimi rolündeydi. Bir asker, onun karısı olduğumu söyleyebilir mi diye sordu, çünkü askeri çiftler bilet için sırada beklemek zorunda değillerdi. Tabii ki kabul ettim. Biletlerimizi hemen aldık. Sonra beni kalabalık bir restorana götürdü. Sanırım yüksek rütbeli biriydi çünkü garson, elinde başka insanlara götürmek üzere iki yemek dolu tabakla geçtiği sırada, tabakları hemen elinden alıp masaya koydu ve kimse karşı çıkmadı.

Bayan Gerl bana elbise almaya karar verdi. *Kleiderkarte*'sinde – tekstil ve giyinme için karne– birkaç fazla puanı vardı, puanlarımı kullandığımı söylediğimden (esasen, hiçbir kıyafet almaya cesaret etmemiştim, çünkü Johann Plattner beni bunu yapmamam konusunda uyarmıştı), kendi puanlarını bana verdi. Geleneksel dirndl* satan bir dükkâna götürmüştü beni, o zamanlar popüler bir stildi, çünkü Nazi rejimi tarafından kutsanan Nordik geleneğini hatırlatıyordu. Elbiseyi tam olarak hatırlıyorum. Kırmızıydı, beyaz bir bluzla uyumlu bir ceket ile giyiliyordu. Bayan Gerl arkamda durdu. Onu aynadan görebiliyordum. Elbisenin oturuşu, kesimi ve stili konusunda ne kadar da mutluydu! Birden annemin aynı şekilde gülümseyişini hatırladım, boynunun etrafında duran mezurayı, yüksüğünü ve parıldayan gözlerini hatırladım.

“Grete? İyi misin?”

Çabucak toparlanarak başımla onayladım.

Dükkân sahibi de Bayan Gerl'in heyecanına kapılmış olmalıydı ki elbiseyi bize normalden daha az kupona sattı.

Elbiseyi, beni Weiss Ferdl Kabaresi'nin sahnelendiği bir bira bahçesine götürdüklerinde giydim. Mekân, sevdikleriyle beraber dışarı çıkmış, kendini şanslı hisseden, çok ucuza satın alınmış – nereden diye durup merak etmediler– yeni dairelerinin ve yeni işlerinin tadını çıkaran, *Blitzkrieg* ile uçmuş Almanlarla doluydu.

“Naziler çok iyi kalpli, cömert insanlar!” diye açıkladı komedyen. “Kendilerinin banyo yapmayı bırakıp banyo küvetlerini kugulara verdiklerini duydum, Noel için kafaları koparıldığında kugular iyi, temiz ve şişman olsun diye!”

O komedyen kısa süre sonra ortadan kayboldu.

* Almanya'nın Bavyera Bölgesi'nde ve Avusturya'da kadınların giydiği geleneksel bir kıyafet. (ç.n.)

28 Ağustos 1942. Sıcaktan kavrulan bir cuma günü. Tarihi hatırlıyorum çünkü Goethe'nin doğumgünüydü. Maximilianaem'da, Münih'teki meşhur bir sanat galerisinde, Almanya'yı cennet gibi gösterdiği için büyük ihtimalle Nazilerin sevdiği şatafatlı, altın tonlarında bir manzara resminin önünde oturdum, Schmid-Fichteberg ya da Herman Urban'ın resimlerinden biriydi. Onların gördükleri şeyi görmeyi denedim, topraklarını o koyu kahramansı sarılar, turuncular arasında düşünüp, bir deri bir kemik kalmış Fransız erkeklerinin arkasında çamurda sürünen yorgun düşmüş kızlara dair anılarımı silmesini denedim.

Uzun boylu bir adam yanıma oturdu. İnce, ipeksi sarı saçları, açık mavi gözleri ve ince bir ağzı vardı –tam anlamıyla Ari ırk-tandı. Sivil kıyafetler giyiyordu ve ceketinin yakasında bir swastika iğnesi, Nazi Partisi üyesi olduğuna dair bir işaret vardı. Elleri güçlü ve temizdi, bir zanaatkarın elleriydi. Bana bakıp gülümsedi.

“Önümüzdeki bu manzara resmi Bavarya *Heimat* (*Vatan*) stiline mükemmel bir örneği” dedi. “Ama eminim sen bunu zaten biliyorsun.”

“Hayır, bilmiyordum.”

“Pekâlâ, bu stilde ressam, anavatanını yüceltiyor. Çiftçiler hep sağlıklı ve güçlüler, tarlalar ve inekler her zaman dolu ve şişman ve hava her zaman güzel.” Bir nikah yüzüğü arayarak ellerime göz attı, bulamadı. “Tıpkı siz Bayan...?”

Cevap vermedim. Koltukta biraz ondan uzaklaştım, ona ilgi duymadığımı göstermek için. Az da olsa alınmamıştı.

“Brandenburg-Havel'de çalışıyorum” dedi. “Her türlü çiftçimiz var oralarda, ama hiçbirisi o resimlerdeki gibi yakışıklı ve gülbüz değil. Sence birisi fantezi mi kuruyor?”

Sanırım buna biraz gülümsedim.

“Biliyorsun, Führerimiz sanatı seviyor. Her yıl iki ya da üç yüz

resim satın alıyor. Eğer bir resmin Alman Sanat Evi'nde sergilenmesi için seçilirse itibarın yürür. Amcan Krupp'un yönetim kurulundaydı ya da annen Bayan Goebbels ile çay içerse bunlar da işe yarar."

"Bir ressam mısın?"

"Evet."

"Gerçekten mi! Bu senin mesleğin mi?"

"Mesleğim Arado Aircraft'ta boyama bölümünü denetlemek. Eğitimim, tutkum ise bir ressam olmak. Führer'in Sepp Hilz'e bir stüdyo inşa etmesi için kendi cebinden para verdiğini biliyor muydun? Ve Gerhardinger, Führer'in emriyle profesör oldu. Bir gecede, sıradan bir ressamdan bir üniversite profesörüne."

"Hayır, bunların hiçbirini bilmiyordum."

"Galeride gezinebilir miyiz?"

"Tabii." Benden çok daha iriydi, ona ayak uydurmakta zorlandım. Durmadan konuştu.

"Şahsen ben klasikleri severim. Führer, Spitzweg gibi on dokuzuncu yüzyıl Avusturya-Bavarya ressamlarını tercih eder. Ve Grützner'i. Ben ise, Angelika Kauffmann'ın büyük bir hayranıyım."

"Ah... kim?"

"O, on sekizinci yüzyılda bir dâhiydi ve güzeldi de, en azından otoportresine göre. Klopstock onu Alman tarihine bulaştırdı, o da Hermann'ın zaferlerinden sahneleri resmetti." Yüzü canlıydı. Gözleri parıladı. "Hermann'ın Teutoburg Ormanı'na dönüşünü resmeden bir Kaufmann resmi var... Romalılarla mücadele etmek için uzaktayken, evde onu bekleyen güzel karısı onu karşılamak için dışarıya çıkıyor ve yerel kızlar dans ediyor. O resmi severim."

Bana elini uzattı. "Adım Werner Vetter."

"Benimki Grete Denner."

"Bana öğle yemeğinde eşlik etmek ister miydin?"

“Eğer bana ressamlar hakkında ilginç hikâyeler anlatmaya devam edersen.”

Öyle de yaptı. Werner Vetter, Düsseldorf yakınında Rhine-kand'daki Wuppertal'dandı. Sanatla ilgili benden çok daha fazla şey biliyordu ve bu beni etkiledi. Münih'e iki haftalık bir tatil için gelmişti. Yedi günü kalmıştı.

Benim yemek kuponlarıma katkıda bulunmayı teklif etti (bunu yapmayı teklif eden ilk erkekti) ve sonra sandviç sipariş etti. Werner kendininkini bıçakla kesti ve sonra şinitzel gibi yedi. Beni izlerken yakaladı.

“Dadım Paula bana asla parmaklarımla yemek yememeyi öğretti” diye açıkladı. “O zamanlar on iki yaşımıydım ama bazı şeyler kalıyor.”

Çok tatlı ve acayip gözükiyordu, sandviçini böylesine bir kibarıyla yiyen bu büyük adam, beni oldukça etkilemişti. Diğer taraftansa o bir Parti üyesiydi. Diğer taraftan çok arkadaş canlısı bir gülümsemesi vardı. Diğer taraftan SS'de bir sivil polis olabilirdi. Diğer taraftan resimle ilgili çok şey biliyordu...

“Max Liebermann da oldukça iyi bir ressamdı” dedi, lokmasını bir birayla yuttu. “Yahudi olması çok kötü.”

Bir sonraki gün de onunla buluşmayı kabul ettim. Bir Almanı ikinci kez görmeyi kabul ettiğim ilk seferdi. Sonunda ise tatilinin geri kalanını beraber geçirdik.

Aldığım riski düşününce – o herhangi biri olabilirdi!– şimdi bile şaşkına dönüyorum. Ama görüyorsunuz ya Werner'den hoşlanmıştım. Geçimli ve eğlenceli biriydi. Konuşmayı seviyordu, böylece benim çok şey söylemem gerekmiyordu. Etrafımdaki tipik Almanlar gibiydi: Führer'e bağlı, tam bir askeri zaferden emin, Rusları hor gören, Goebbels ve metresleriyle ilgili son dedikodularla dolu biri. Werner ile birlikte geçen o hafta boyunca, başarıları

bir şekilde onlar gibi davranmak için öğrenmem gereken her şeyi öğrendim. Grete'nin staj dönemi idi.

Sonra tabii ki, beni yeniden kadın gibi hissettirdiği gerçeği vardı, bana kapı açması ve her seferinde tren basamaklarından elimi tutarak geçirmesi. O Heimat resimlerinden birine girdiğimi hissettim, idealize edilmiş o mısır tarlaları gibi sarı, turuncu renge dönüyordum. Tuhaf, gerçekdişi bir histi. Bir ay, açlıktan ölen, kaçak, arzulanmayan bir yükümlülüksün, sonraki ay ise turist tatilinde bir *Rhinemaiden*'sin (denizkızı) ve Vikinglerin kralı sana iltifatlar edip sen geceyi onunla geçiresin diye akşam karartmasından önce, Deisenhofen'a giden son trene binmemen için seni ikna etmeye çalışıyor.

Beni, Bavarya'nın eski yöneticileri Wittelsbach'ların yazlık evine, Nymphenburg'a götürdü. Geniş bahçeler, barok köşkleri arasında gezindik. Porselen figürlerle dolu vitrinlere –kat kat bukleli perukları ve altın rengi tokalı ayakkabılarıyla on yedinci yüzyıl züppelerine, *commedia dell arte* kostümleri içindeki endamlı oyunculara, hayranlıkla baktık.

Werner hepsiyle dalga geçiyordu. İşçi sınıfının aristokrasiye duyduğu hor görüye sahipti. Saray adamı gibi poz vererek dalga geçip insanları güldürdü. Beni bir keruv* taklidi yapabileyim diye kürsüye çıkardı ve Wittelsbach hanedan armasına sarıldı. Annemi düşünmeye cesaret etmedim, bir gettoda muhtemelen bir hizmetçi ya da terzi olarak çalışıyordu. Ari turist Grete olmaya ve tatilime tamamen hak kazanmış oluşuma konsantre olmayı denedim. Ama bir polis geçtiğinde panikledim ve çabucak uzun boylu eşlikçimin arkasına kaydım.

* Melek ya da doğaüstü varlık. (ç.n.)

Sonsuz çimenlikleriyle İngiliz bahçesine gittik. Son yaz güneşi altında çimlerin üzerinde esnedi, başı dizlerimdeydi.

“Üç erkek kardeşim var” dedi. “Robert ile Gert cephedeler. Diğer kardeşim parti için çalışarak kızı üzerinde oturacağı kolay bir işi tercih etti. Gert’in Bärbl adında çok tatlı, küçük bir kızı var, en sevdiğim yeğenim.”

Bärbl için toprak rengi ikili örgüsü ve nakıştan ağzı olan yumuşak bir bebek aldık. Bira için mola verdik. Werner kendi birasını hızla yuvarladı; ben kendiminkini yudumlayarak içtim. Biramı yudumlama şeklimi çok eğlenceli buldu. Kendime, yerel bir kız gibi kuvvetlice içmeyi denemek üzere bir zihin notu verdim.

“Ben çocukken babam bizi terk etti” dedi. “Ve annem, şey, birasını senin sevdiğinden biraz daha fazla severdi. Böylece biz oğlanlar çok fakir ve çılgındık. Annem kendisini yeterince temiz tutardı ama bizi değil, evi değil. Evimiz tam bir felaketti. Nefret ederdim.

“Paula Teyze, annemin kız kardeşi, gelip bize göz kulak olurdu. Bir gün gelip annemi kendinden geçmiş halde buldu ve yatağın altına baktığında tüm kokan boş şişeleri gördü ve bizi toparlayıp –beni ve küçük kardeşim Gert’i– Berlin’e yanına götürdü.

“Kocasını Simon Colani adında bir Yahudiydi, Sanskrit profesörü, çok zeki bir adam –bilirsin, gerçek düşünürlerden biri. Sanırım bende yetenek olduğunu düşündü çünkü bir mesleğim olsun diye beni sanat okuluna gönderdi.”

Ailesinde Yahudiler var diye düşündüm. Onun için hepimiz canavar değildik.

“Ama eğitim görmen ve yetenekli olman Büyük Buhran’da çalışabileceğin anlamına gelmiyordu” diye devam etti Werner. “Öyle parasızdım ki bir yaz, ormanda uyumak zorunda kaldım. Bizim gibi olan pek çok genç vardı, para kazanma yolu olmayan.” Sesi alçak ve rahatsız ediciydi. “Naziler bizi gönüllü iş organizasyonuna

aldılar ve yaşamak için bir yer ve üniforma verdiler. O zamanlar kendimle ilgili biraz daha iyi hissetmeye başlamıştım, biliyor musun? Paula Teyze'ye geri dönmek istedim, ona ve amcama ne kadar iyi şeyler başardığımı göstermek istedim. Sonra amcam öldü.”

Ufak bir ses çıkardım. Hikâyede böyle bir son beklememiştim. “Böylece cenazesine gittim.”

Babamınki gibi bir cenaze resmettim, İbranice dualar, ilahiler söyleyen adamlar, Nazi üniformasıyla gelen uzun boylu sarışın yeşen. Tüm bu düşünce nefesimi kesti.

“Bu nedenle mi seni savaştan uzak tutan bir iş buldun kendine?” diye sordum. “Partiye katıldığın için mi?”

“Ah, hayır, hayır –bir gözüm kör olduğu için. Bir motosiklet kazası geçirip kafatasımı parçaladım ve optik sinirimi yaraladım. Yakından bak, göreceksin.” Masanın diğer tarafından bana kör gözünü göstermek için uzandı. Bakmak için masaya eğildim. O daha da yaklaştı. Ben daha iyice baktım. Beni öptü.

Bu deneyimden çok keyif almış olmam tam bir şoktu. Kendime şaşırmıştım ve kızarmış olmalıydım. Werner utancıma güldü. “Tanrım, çok tatlı bir kızsın” dedi.

Werner ve ben, Frauen Kilisesi, Aziz Peter Kilisesi’ne, Schleißheim’daki yazlık köşkü görmeye gittik. Güzel bir tatil yeri olan Garmisch Partenkirchen’e* giderek bütün bir günü tepelere tırmanıp, derelerde yıkanarak geçirdik. Beni kucağına alıp zorlu toprak üzerinde taşımaya izin verdim. Etrafta hiç polis ya da asker olmadan yalnız olduğumuzdan, biraz daha rahat hissettim, ki bu büyük bir tehlikeydi –çünkü kendimi unutup kendim olabilirdim. Böylece her bir kelimeyi ve bakışı sansürledim. Görünen o ki Werner bunu sevmişti. Sınırlı ben, onu mutlu etti. Başka türlü olduğunu bilmiyordu.

* Bavaryada bir kayak bölgesi. (ç.n.)

Her akşamüzeri bir kalabalıkla, belirli bir kafede, Wehrmacht Berlin yayını, savaş haberlerini dinlemeye gidiyorduk ve kendimizi Stalingrad'da başlamak üzere olan savaşla ilgili bilgilendiriyorduk. Hitler, Rusya'yı Haziran 1941'de işgal etmişti ve Wehrmacht bir Rus şehirden diğerini almaktaydı. Ama son zamanlarda Ruslar şiddetli karşı ataklar başlatmıştı. Kış geliyordu. İlk defa, o kafedeki kalabalıkta, Almanlarda bir endişe esamesi gördüm. Bayan Gerl'in evinde Frau Doktor'dan bir mektup vardı –kiliseye çok karşıydı–, her gün ayine giderek Stalingrad'taki Wehrmacht'ın kurtulması için ceza olarak dualar ettiğini söylüyordu.

Werner endişeli değildi. "General Paulus askeri bir deha" dedi. "Yakında şehri alacaktır ve adamlarımız kışın sıcakta, şehirlerde uyuyor olacaklardır."

Kendimi yükseltmek için güzel bir anıtın üçüncü basamağına çıktım. Yanımda yürüdü, kolları omuzlarımdaydı. Çıplak bir kadın heykeline geldik. Beni arkasına, gözden uzak bir yere çekti ve tutkuyla öptü. Sarılışı beni içine çekti –büyük, güçlü, tamamen gömülmüş ve saklanmış olma hissi. Benim durumumda bu, benim için reddedilemez bir rahatlamaydı. Onun gölgesinde saklanabilirdim. Onun gevezeliği benim çok şey söylememi gereksiz kılıyordu. Werner ile korunaklı hissediyordum, sanki benim gizli kılıfım oymuş gibi.

Akşam trenine doğru giderken, Werner kamerasını kafede unuttuğunu fark etti. Kamera çok değerliydi; o zamanlarda bir tanesini satın alamazdınız. Ancak, eğer onu almak için geri dönerseniz, Deisenhofen'a giden bağlantı trenimi kaçırıp geceyi birlikte geçirmek zorunda kalacaktık. Buna kesinlikle hazır değildim.

"Sen kal ve kamerana bakın" dedim. "Ben eve kendim dönerim."

"Hayır. Sen benimlesin. Eve gittiğini görmeliyim."

"Ama daha önemli..."

Gözlerinde beni korkutan bir öfke gördüm.

“Tartışma Grete. Benimle sakın tartışma ve bana ne yapacağını söyleme.”

Aynı zamanda hem sevgi dolu hem korkutucu –bu tipik Werner’di.

Bradenburg’a döndükten sonra bana pek çok kez yazdı ve *The Innocent of the Seine** adında bir heykelin küçük bir modelini gönderdi. Eylül’deki doğumgünü için ona eldiven alabileceğimi düşündüm.

“Hayır, hayır, hayır” diye karşı çıktı Bayan Gerl. “Ona kek göndermelisin!”

“Ama kek yapmayı bilmiyorum.”

Gülümsedi. “Ben biliyorum.”

Böylece Brandenburg’taki Werner Vetter, Deisenhofen’daki Grete Denner’dan doğumgünü için bir kek aldı, unutamayacağı bir jestti.

Kızıl Haç eğitimim Ekim’de başladı. Kurs üç hafta sürdü ve Bakers Guild üyelerinin tatil için gittikleri Grafelfing şehrindeki Locham’da, ormandaki çok güzel bir rehabilite merkezindeydi. Yemek salonunun tavanında birliğin garip işareti resmedilmiş olan, eski tarz, ahşap kütükten bir binaydı. Sonbaharda orman cennet gibiydi. Almanya hakkındaki pek çok şey öyleydi: güzel ortamlar, tuhaf davranışlar.

Kızıl Haç’ta çalışan diğer kadınlarla yakınlaşmadım. Kendi işime baktım ve gerekli olanı yaptım. “Günaydın” ve “İyi akşamlar” dedim. Sabahları gerçek hemşireler bize anatomiye dair temel bilgileri, pansuman ve bandaj yapmasını öğrettiler. Ama sonra, akşamüstü, Nazi Partisi’nin kadın yardımcıları, Frauenschaft’in** temsilcileri, bizi asıl görevimiz konusunda eğitmeye geldiler: Yaralıların moralini yükseltip Alman yenilmezliğine dair propaganda yapmak.

* Seine’nin Bilinmeyen. (ç.n.)

** Kadınlar Birliği, Nazi Partisi’nin kadın kolu. (ç.n.)

“İlgilendiğiniz her bir askerin, geçen Mayıs’taki alçak hava saldırısına rağmen Köln Katedrali’nin halen ayakta olduğunu bildiğinden emin olmalısınız” dedi yapılı, üniformalı eğitmen. “Rhineland’da başka bombalama olmadığını da herkese söylemelisiniz. Anlaşıldı mı?”

“Evet, efendim” dedik hepimiz.

Aslında, Rhineland müttefik hava saldırılarıyla yok edilmişti.

“Bununla beraber işgal edilmiş Polonya’daki Vartegau’ya yerleşip büyük aileler kurarak oraların Almanlaştırılmasına da davet ediliyorsunuz. Şartlar mükemmel. Bir sürü ucuz iş gücüyle bir ev alacaksınız. Polonyalılar artık alt insan olduklarını ve kaderlerinin Alman üstleri için çalışmak olduğunu anladılar.”

Kızıl Haç’tan kızların çoğunun bütün bunları ciddiye alabileceğini düşünmemiştim ama pek çok Almanın gidip Vartegau’da işgalciler olarak iyi zaman geçirdikleri ortaya çıktı. Sonraları, savaş kaybedildiğinde, gerisin geriye, yıkılmış, elleri boş halde döndüklerinde milletlerinden pek azı onlara yardımcı olmak istedi.

Benim Hainburg’tan kaçmama neden olan, aynı tarzdaki “yarının dünyası”ndan bahsedilen konuşmaya dayanmamın nasıl mümkün olduğunu merak edeceksiniz. Cevap, kaçacağım yerlerin azalmış olması. Tamamen korkunç fikirlere kapılmış bir grup ile çevrilmiş halde, hep çok sevdiğim ve Nazi yıllarına “içsel göç” dediği şeyle cevap veren, Alman yazar Erich Kastner’ı taklit ederek yaşamaya çalışarak, yalnızca yavaşça köşeme çekildim.

Ruh, mantıklı bir sessizliğe çekildi. Beden o delilikte kaldı.

“Unutmayın” dedi Nazi eğitmenimiz. “Kızıl Haç hemşireleri Hitler’in kalbine en yakın ve en sevgili olanlardır. Sizi seviyor. Ve onun sevgisine koşulsuz karşılık vermelisiniz.”

Führer için özel bir yemin ettirdi bize. Kollarımızı kaldırdık.

“Heil Hitler!” dedik. Ruhumun sığınağında dua ettim: “Canavar Hitler’in mahvolmasını sağla. Amerikalıların ve RAF’ın Nazileri bombalamasına izin ver. Alman ordusunun Stalingrad’da donmasını sağla. Benim burada unutulmamamı sağla. Birilerinin benim gerçekte kim olduğumu hatırlamasını sağla.”

Kış yaklaşıyordu ve hastane görevimi bekliyordum. Hava soğudukça, Viyana’ya son bir ziyaret yapabileceğimi düşündüm. Birileriyle konuşmayı çaresizce istiyordum; beni kaplayan sessizliği kırmaya ihtiyacım vardı, dürüstçe konuşabileceğim insanlarla birkaç saat geçirebilmeye.

Bayan Gerl’e, birkaç kışlık kıyafet almak üzere Viyana’ya gitmek zorunda olduğumu söyledim –bu açıklamayı hiç sorgulamadı– ve yeniden trendeydim. Üzerinde resmim olan bir Kızıl Haç kimliğiyle yolculuk, bir şekilde daha güvenli gelmişti.

Viyanadaki karşılama kalbimi kırdı. Pepi ani ortaya çıkışından utanmışa benziyordu; artık benimle ne yapması gerektiğini bilmiyordu. Jultschi’nin yaşamı kötüleşmişti. Çok az işi vardı. Yahudi karneleri kesintiye uğramıştı. Küçük Otto bir *Mischling* olarak kabul edilmemişti ve şimdi diğer tüm Yahudi çocukları gibi hiç süt alamıyordu. Okula gitmesine izin yoktu. Kızıl Haç, Bayan Gerl ve Münih ile ilgili konuşmayı denedim ama duymak istemedi.

“Geri git” dedi. “Seni artık burada istemiyorum.”

Onunla üç gün kalmayı ummuştum. Sadece iki gecedен sonra üzgün ve reddedilmiş halde Deisenhofen’a geri döndüm. Ve orada Bayan Gerl’in giriş holünde Werner’den bir telgraf vardı, sabah Münih’e geleceğini ve beni görmek zorunda olduğuna yazmıştı. Kaderin bu değişimlerini düşünmek olağanüstü. Eğer Viyana’da üç gün kalmış olsaydım, o telegrafi almak için zamanında geri dönemezdim. Ama şans eseri aldım –şans eseri.

Ertesi sabah erken saatte Werner ile buluşmak için Münih'e gittim. Tren istasyonunda, beni kışlık kıyafetlerim içinde tanımasından korkarak şapkamı çıkardım. Ama beni hemen gördü. Bağırarak selamladı, beni kollarına aldı, öpücüklere boğdu ve Alman Sanat Evi'ndeki kafeye kahvaltıya götürdü.

"Dün işe giderken, seninle olmam gerektiğine karar verdim, "dedi, elimi okşayarak.

"Ne?"

"Doğru. Olmak zorunda. Karım olmalısın."

"Ne?"

"Bu yüzden Arado'daki patronuma Rhineland'da annemin evinin bombalandığını ve gidip iyi olduğundan emin olmam gerektiğini söyledim."

"Werner! Bunun için hapse girebilirsin! Sahte bahaneler! İşe devamsızlık!"

"Ama bana inandılar. Şu surata bir bak." Sırıttı. "Bu inanman gereken bir surat. Peki benimle ne zaman evleneceksin?"

"Bir savaşın ortasındayız! İnsanlar savaş zamanı evlenmemeli!"

"Sana delice âşığım! Bir an olsun aklımdan çıkmıyorsun. Banyo küvetinde oturduğumda seni düşünüyorum ve su kaynamaya başlıyor."

"Ah Werner, kes şunu..."

"Babanla tanışmak istiyorum. Onunla tanışmak için Viyana'ya gideceğim. Benim harika olduğumu düşünecek, göreceksin."

Zihnim hızla çalışıyordu. Etkileyici bir erkekle bir gün geçirip yaralı egomu iyileştirmek istemiştım. Bunu hiç hayal etmemiştim! Ne yapacaktım? Werner, Viyana'ya giden bir trene atlayıp babamdan beni istemeye hazırda. Nereden bir baba bulacaktım?

"Şimdi lütfen biraz yavaşla. Bu mantıklı değil; birbirimizi sadece birkaç gündür tanıyoruz."

"Benim için bu kadarı yeterli. Ben karar adamıyım."

“Peki bana neden yazmadın? Neden şirkete yalan söyleyerek kendini tehlikeye attın?”

Sandalyede geriye yaslandı, iç çekip kafasını salladı. “Çünkü suçlu hissettim. Çünkü bekâr olduğum konusunda sana yalan söyledim. Evliyim ve bir boşanmanın ortasındayım, gerçek bu ve bahsettiğim küçük yeğenim Bärbl ise –aslında benim kızım. Bu nedenle başta sana karşı dürüst olmadığım için şimdi seni yüz yüze görmeliydim. Grete seni seviyorum. Sen benim ilham kaynağımsın. Gel ve benimle Brandenburg’ta yaşa, boşanma gerçekleşir gerçekleşmez evlenebiliriz.”

Titreyen elim fincanı tutamadığı için kahvem masanın üzerine döküldü. Dehşete kapılmıştım. Kardeşi Robert, yengesi Gertrude ve meşhur Paula Teyzesi ile tanışmamı istiyordu; beni arkadaşlarına tanıtmak istiyordu, sonu yoktu.

Müzeye girdik. Yürüyerek Nazi resimlerinin ve frizlerinin yanlarından geçerken, Helmut Schaarschmidt, Hermann Eisenmenger, Conrad Hommel, Hitler ve Göring portrelerine, alevler ve kartallarla dolu gökyüzüne, gümüş başlıklı asık suratlı askerlere, Arno Breker’in Parthenon duruşlarına, muazzam kılıçlarını sallayan taştan din adamlarına Werner bakmadı bile. Elimi tutmuş kulağıma doğru konuşuyordu, ne kadar güzel bir evi olduğundan ve ne kadar iyi bir işi olduğundan ve beni nasıl mutlu edeceğinden. “Banyo küvetini bir düşün! Kanepeyi düşün! İkimiz için de alacağım Volkswagen’i düşün!”

Bu saatlerce devam etti.

“Dünya fazlasıyla karışıklık içinde” diye karşı çıktım. “Ya cepheye gönderilip muharebede öldürülürsen?”

Werner yürekten güldü. “Beni hiçbir zaman cepheye göndermeyecekler! Ben yarı körüm!”

“Ya Kızıl Haç Hastanesi bombalanır da ben öldürülürsem?”

“Ya başka bir hastaneye gönderilirsin de, bir asker seni görür ve benim gibi sana âşık olursa ve seni kaybedersem? Bu dayanılmaz olur! Yaşamaya devam edemezdim!”

“Ah Werner kes şunu...”

“Bana babandan bahset.”

İnançlı bir Yahudiydi ve senin gibi biriyle bir müzeye girdiğimi dahi bilseydi beni öldürürdü, sonra kendi kalp krizi geçirip yenisinden öldü.

“Bana annenden bahset.”

Polonya’da acımasız Führeriniz’in gönderdiği yerde.

“Bana kız kardeşlerinden bahset.”

Filistin’de İngilizlerle birlikte sizin ordunuzu mahvetmek için mücadele ediyorlar, Tanrı yardımcıları olsun.

“Amcaların, teyzelerin, kuzenlerin, eski erkek arkadaşların.”

Gittiler. Belki öldüler. Sizin Nazi belanızdan saklanmak için öyle derine indiler ki ölü de denebilir.

“Seni seviyorum. Sana sahip olmalıyım.”

Hayır, hayır, beni rahat bırak. Git. Korumam gereken çok fazla insan var. Christl. Frau Doktor. Pepi. Sen.

“Sen!” diye ağladım. “Seninle olamam!”

Rassenschande, ırkların karışması skandalı –bir suç.

“Neden olmasın? Tanrım Grete, bir başkasına mı söz verdin? Kalbimi çalıp bana söylemedin mi? Bu nasıl olur?”

İncinmiş görünüyordu, onu istemiyor oluşum fikriyle mahvolmuştu. Acısını tanıdım çünkü kendim de hissetmiştim. Kollarımı ona sardım ve kulağına vahşice fısıldadım:

“Seninle evlenemem çünkü ben bir Yahudiyim! Belgelerim sahte! Resimlerim Viyana’daki Gestapo’nun elinde!”

Werner durdu. Beni kendinden kol mesafesinde uzak tuttu. Kollarında asılı durdum. Yüzü ciddileşti. Gözleri kısıldı. Ağzı gerildi.

“Seni küçük yalancı” dedi. “Beni tamamen kandırdın.”

Krause’nin resimlerindeki SS’lerden biri gibi asık suratlı ve kararlı görünüyordu.

Aptal, diye düşündüm. Kendi ölüm fermanını imzaladın. Breker’in kılıcının düşmesini bekledim. Kanımın mermer zeminde yayılışını, Christl’in kapısındaki korkunç yumrukları hayal ettim.

“Peki öyleyse ödeştik” dedi Werner. “Ben sana boşanmamla ilgili yalan söyledim, sen de bana bir Ari olmanla ilgili. Şimdi ödeştik diyelim ve evlenelim.” Beni kollarına alarak öptü.

Sanırım o anda biraz histerik hale geldim.

“Sen delisin! Biz birlikte olamayız. Bizi bulurlar!”

“Nasıl? Benim dışımda başka birine gerçek kimliğini söyleyecek misin?”

“Şaka yapmayı bırak Werner; bu ciddi. Belki bir şekilde anlamıyorsun ama benimle olduğun için seni hapse atabilirler. Beni ve arkadaşlarımı öldürüp seni o korkunç kamplarından birine gönderebilirler. Neden korkmuyorsun? Korkmalısın!”

Güldü. Ben onu Arbeitslager’dan bir Yahudi kızla birlikte olan Fransız adam gibi bir Nazi ipinin ucunda hayal ederken o gülüyor ve beni sarı renkte manzara resimleriyle dolu bir odaya götürüyordu.

Yurttaşları öylesine korkakken Werner Vetter’i böylesine cesur yapan neydi, şu güne dek anlayamadım.

“Aslında yirmi sekiz yaşındayım, yirmi bir değil” dedim.

“İyi. Bu rahatlatıcı çünkü yirmi bir evlenmek için küçük olabiliirdi.”

Bir Hitler büstünün yanındaki nişte durdu.

“Bana doğumgünüm için gönderdiğin pasta gibi her şeyi pişirebiliyor musun?”

Ne zaman ev içi bir tavsiye istesem, bir melek gibi gelip bana evet dememi söyleyenin annemin ruhu olduğuna yemin ederim.

Tabii ki bu kuyruklu bir yalandı. Werner Vetter'i anlamanız için, ona Nazi gücünün kalesinde Almanyada yaşayan bir Yahudi olduğumu söylemenin tamamen mümkün olduğunu, ancak iyi bir aşçı olduğum yalanını söylemenin elzem olduğunu unutmayın.

“Brandenburg’a geri dön” diye fısıldadım. “Tüm bunları unut. Sana ümit vaat edemem.”

Brandenburg’a geri döndü, ama bunu tekrar düşünmedi. Kararını vermişti ve bunu yaptığında hiçbir şey Werner’e engel olamazdı.

Beni ihbar edip etmeyeceğini, Gestapo’nun gelip Bayan Gerl’in kapısını çalacağını düşündüm mü diye soracaksınız. Bunu düşünmedim. Werner’e güvendim. Neden olduğunu hiç bilmiyorum. Belki başka şansım olmadığı içindir.

Benim gelişimi ayarladığını ve bir arkadaşının karısıyla kalabileceğimi söyleyen birçok telgraf yolladı. Adı Hilde Schlegel idi. Fazla bir odası vardı ve boşanması sonlanıncaya dek beni misafir edebilirdi.

Bu ateşli telgraflardan daha fazlasını almaktan endişe ediyordum, SS’in dikkatini üzerime çekebileceğinden korkarak. Kızıl Haç görevimin beni, muhtemelen alamayacağım milli bir kimlik gerektirecek Polonya’ya gönderebileceğinden korkuyordum. Bayan Gerl’in evinde kalırsam, Gestapo’nun kim olduğumu merak etmeye başlayacağından korkuyordum. Ne de olsa bir anti-Nazi sabıkalısıydı. Werner ile gidersem daha iyi saklanacağımı düşündüm: Londra üzerine bomba atan uçakların yapıldığı bir şirkette çalışan Nazi Partisi üyesi ile yaşayan mutfaktaki küçük bir evkadını. Belgeleri olan bir adam. Hiçbir zaman şüphe edilmeyecek güvenilir bir adam. Tabii ki bu adamın karısı olmak yalnız olmaktan daha iyi bir gizlilikti.

Werner ile nişanlandığımı söylemek için Pepi’ye yazdığımda öfkелendi. Nasıl böyle bir şey yapabildim? Yahudi olmayan bi-

riyle evlenmeyi nasıl aklımdan geçirirdim? “Baban ne derdi bir düşün!” diye karşı çıktı. “Seni ne kadar sevdiğimi düşün!”

Şey, beni ne kadar sevdiğini zor yoldan öğrenmiştim. Pepi Viyana’da bir gece için bile güven içinde uyumamı ayarlamış mıydı? Annesi, tüm o bağlantılarıyla –ben saklanırken bana bir fincan çay bile yapmış mıydı? Pepi, Frau Doktor’un onun hakkında söylediğini öğrendiğinde –onunla yattığım için ona ait olduğumla ilgili– onunla konuşmayı bile reddettiğini biliyor musunuz? Bana bu kadar yardım etmiş olan, ona da yardım edebilecek bu harika kadına yaptığı şey için hiç teşekkür etmedi; onunla görüşmeye bile gitmedi. Savaştan çok önce benimle kaçabilirdi. Çok zaman önce İngiltere’de olabilirdik; İsrail’de bir Yahudi ülkesi inşa ederken birlikte olabilirdik; bu kâbusun dışında olabilirdik. Ama hayır! Ama Pepi o lanet olası ırkçı annesi yüzünden ayrılmadı! Beni işte bu kadar seviyordu!

Ve işte bana korkusuzca ve sevgiyle gelen ve bana sadece güven değil aşk da sunan Münih’teki şövalye vardı. Tabii ki kabul ettim. Kabul ettim ve Tanrı’ya talihim için şükrettim.

Bayan Gerl ile kocası ormana girip bana küçük bir Noel ağacı çaldılar. Bu zamanlarda ağaç kesmek yasal değildi ama beni birediye ile göndermek istemişlerdi. 13 Aralık 1942’de, Brandenburg’ta Werner Vetter’e çantama bağlanmış bir ağaçla birlikte geldim.

DOKUZ

Immelmann Caddesi'nde sessiz bir hayat

Her günü sıradan bir evkadını yalanıyla yaşamaya başladım. Bir kadının, Nazi Almanyası'nda yaşayabileceği en iyi yalanlardan biriydi çünkü rejim, kadının evcimenliğini destekliyordu ve evhanımlarına karşı fazlasıyla cömertlik gösteriyordu.

Tarzım sessizlikti. Alışkanlığım dinlemektir. Herkese arkadaşça davrandım; kimseyle yakınlaşmadım. Tüm gücümle, kendimi gerçekten Grete Denner olduğuma ikna etmeye çalıştım. Benim için önemli olan her şeyi unutmak için kendimi zorladım, tüm hayat tecrübemi, eğitimimi; dikkat çekecek hiçbir şey söylemeyen ya da yapmayan uysal, sıradan, nazik bir insan olmak için. Sonuç dışarıdan sakin, sessiz bir deniz, içimde ise fırtınalıydım –gergin, çalkantılı, stresli, uykusuz, sürekli hiçbir şey için endişe ediyor gibi gözükmemem gerektiği için devamlı endişeli.

Werner şirketin verdiği evde yaşıyordu, şehrin doğu tarafında birbirinin aynısı olan tek taraflı binalardan oluşan bir sette, Arado Aircraft Şirketi çalışanları için inşa edilmiş üç binden fazla daireden birinde oturuyordu. Dairemiz Immelmann Caddesi'nde, şimdiki adıyla Gartz Caddesi'nde idi. Kirayı, Werner ücretini eve getirmeden önce alıyorlardı.

Arado Aircraft savaş uçakları üretiyordu, aralarında dünyanın ilk jet bomba uçağı da vardı. Savaş sırasında, sadece Brandenbrug değil, aynı zamanda Potsdam ile Berlin'in de dahil olduğu Brandenburg bölgesindeki en büyük silah endstrisiydi. şirketin yöneticileri Felix Wagonfr ile Walter Blume zengin ve meşhurlardı. Blume, Reich'in askeri ekonomiden sorumlu başı haline geldi ve Albert Speer onu bir profesör yaptı.

1940'ta, Arado'nun sekiz bin işçisi vardı; 1944'te bu sayı dokuz bin beş yüz d. Yaklaşık yüzde otuz beşi yabancı doğumluydu. Nazilerin neden böylesi yüksek güvenlikli bir şirkette bu kadar yabancıyı çalıştırdıklarını sorabilirsiniz. Söylüyorum, gerçekten inanıyorum ki Hitler, asıl görevleri evde kalıp ocuk doğurmak olan Ari kadınlarının kuluçka makineleri olarak korunmasında ısrarcı olduğu içindir.

Amerikalılar ile İngilizlerin, anneleri savaş endüstrisinde çalışmaları için teşvik ettiklerini, ocuk bakımı sunduklarını ve yüksek motivasyonlu, vatansever iş gücü için oldukça yüksek ücretler ödediklerini duyduk. Ama Führer bu fikri reddetti. Alman kadınları bol bol yumurtladıkları için fazladan yiyecek, hatta onur maddelerini aldılar. Yani Arado gibi yerler daha çok genç oğlanlara, fazla yaşlı erkeklere, hamileyken daha iyi olacaklarını bilen kızlara ve fethedilmiş ülkelerden işçilere, hava kuvvetleri için üretim rekorları kırmak için özel olarak motive olmayan bir gruba bağlıydı.

Arado'nun yabancı işçileri sekiz adet işçi kampında yaşıyorlardı. Hollandalılar, özellikle de savaş uçağı tasarımcısı olanlar oldukça iyi yaşıyorlardı. Yetenekleri ve çalışkanlıkları nedeniyle Almanların sevmeye başladıkları Fransızlar da. Bizim müttefikimiz olması gereken İtalyanlar da. Ne müttefik ama! Almanlar genel olarak İtalyanların korkak ve görgüsüz olduklarını düşünürdü,

İtalyanlar ise Almanların abartılı ve kültürsüz olduklarını. Aynı zamanda İtalyanlar, Alman yemeklerinden nefret ederdi. Bir komşum bir seferinde bana dehşet ile, bir restoranda İtalyan bir işçinin ağzındaki sosisi tiksiniş bir “Yuch!” ile tükürdükten sonra (“Tam yere!” diye belirtti), yalnızca barbar Hunların böyle bir sakatatı yiyebileceklerini haykırarak hızla dışarı çıktığını anlatmıştı.

Tüm “doğulu” yabancı işçiler –Polonyalılar, Sırlar, Ruslar ve diğerleri– sefalet içinde, koruma altında ve korkuyla yaşıyorlardı.

Çok şükür, Arado boya bölümünde Werner’in altında çalışanların çoğu Fransız ve Hollandalıydı. Yeterli boya olduğundan, savaş uçağının üzerindeki işaretlerin doğru uygulandığından emin oluyordu ve bunun için oldukça iyi bir maaş alıyordu. Onun dairesi binamızdaki daireler içinde açık ara en güzeliydi.

Her bir işçi binasının dört katı, her katta ise üç daire vardı. Bizim dairemiz ilk katta, caddeye bakıyordu. Yolum ilerisindeki büyük, boş alanın park yapılması planlanmıştı, ancak henüz bir dizi çöp kutusundan başka bir şey barındırmıyordu. Bir yatak odamız, büyük bir açık mutfaklı salonumuz, daha küçük bir oda ve banyomuz vardı –küvetliydi! Esasen, üzerinde büyük bir su ısıtıcısı olan gazlı ısınma ünitesiydi. Su ısıtıcısında suyu ısıtıp sonra küvetin içine boşaltabiliyordunuz. Kiracıların arasında yalnız biz bu lükse sahiptik.

Fırınımız zaten savaşa hazırlanmış halde gelmişti. Elektrikliydi ama eğer elektrik kesilirse, kömür parçaları da yakabiliyordu.

Werner komşuların dedikodu yapmasını teşvik etmemek için büyük bir özen gösterdi. Boşanması Ocak 1943’te sonlanıncaya dek beni dairesine getirmede. Ondan önce, arkadaşının karısı Hilde Schlegel ile kaldım, zıplayan bukleleriyle sıcakkanlı bir kızdı, birkaç ev ötede oturuyordu. Kendisi de bir ressam olan Hilde’nin kocası Heinz, doğu cephesine gönderilmişti. Hilde bir çocuk özle-

miyle yanıp tutuşuyordu ve kısa süre önce, doğum yapabilmesine yardım etmesi için bir operasyon geçirmişti. Naziler askerlerin eşlerine karşı cömert olduklarından, yaşamına devam etmek için çok şeyi vardı ve çalışmak zorunda değildi.

“Heinz orduya katıldığında, gidip onu görmem için bana yeterli miktarda para verdiler” dedi Hilde. “Yaralanmıştı ama hafifçe, Metz’deki bir askeri hastanedeydi. Ah ne kadar harika bir zamandı Grete –gerçek bir balayı, hayatımdaki ilk tatil. Çünkü bildiğin gibi her zaman böyle değildi. İzinle sana anlatayım, çocukken bazı zor günler geçirdik. On iki yıl boyunca babamın devamlı bir işi yoktu. Daha çok hayır ile yaşıyorduk. Sonra Führerimiz başa geçince, işler yoluna girdi. Tanıdığımız tüm genç insanlar Hitler Gençliği’ne katıldı. On beş yaşımdayken Nazi Partisi’nin bir davetine gittim ve tereyağlı ekmekler servis ettiler. Tereyağını tattığım ilk seferdi.” Nedeni bu mu diye merak ettim. Bu yüzden mi bakışlarını kaçırıp kendilerini körleştirdiler? Tereyağı için mi? “Sahip olduğumuz her şeyi sevgili Führerimiz’e borçlu olduğumuzu düşünüyorum, sonsuza dek yaşasın.”

Çay fincanını benimkine tokuşturdu.

Hilde, Brandenburg’ta en yakın arkadaşım oldu, eğer gerçekte kim olduğunuz hakkında en ufak fikri olmayan bir kadın için böyle denebilirse. Market alışverişi yapabileceğim dükkânları göstermek için benimle şehre doğru Wilhelm Caddesinden aşağı yürüdü. Ve bana Werner’in ilk karısı Elisabeth hakkında her şeyi anlattı.

“Devasa! Werner’den uzun! Mükemmel. Ama dengesiz! Ahh, ne bağrıışma, ne kavga! Werner’in dairesinin olduğu koridorun sonundaki dairede yaşayan Bayan Ziegler’a, doğru söylüyor muyum bir sor. Korkunç tartışmaları oldu. Werner ona vurdu! O da ona vurdu! Sonunda gidip kendisine düzgün tatlı bir kız bulmasına şaşmamalı.”

Elisabeth taşınırken mobilyaların çoğunu almıştı, ama idare etmemize yetecek kadar şey vardı. Werner tüm aletlerini, boyalarını ve fırçalarını küçük odaya tıkarak orayı atölyesi haline getirdi. Orada birisi ziyarete gelirse diye tek kişilik bir yatak tuttuk. İç duvara doğru bir çalışma masası yaptı; sonra büyüklüklerine ve işlevlerine göre düzgünce düzenleyerek küçük askılara tüm aletlerini astı. Bana kendimi hoş karşılanmış hissetmem için renksiz daireyi dekore etmeye, salonun tümünde, duvardaki ahşap bölmelerin üzerine desen çizmeye karar verdi.

Her gece, işten eve gelip kıyafetlerini değiştirir, hazırladığım akşam yemeğini yer, sonra o duvar süsü üzerinde çalışmaya giderdi. *Schleiflack* dediği bir tekniği kullanırdı. Zımparalama, vernikleme, boyama ve rötuş gibi pek çok adım gerektirdiğini hatırlıyor gibiyim –karmaşık, tozlu, yavaş bir iş. Arado deposundan, İngiltere’yi bombalayan uçakların kanatlarında parıldayan parlak renklerden boya çaldı. Werner gecelerce kazıdı, kumladı, taslak çizdi, baz boyası koydu, kurumaya bıraktı, yeniden kumladı, sonra yeniden boyadı. Kapı girişinin yakınında bir sandalyeye oturup onu izledim, Viyana’da gördüğüm, akrobatlar gibi iskelelere çıkıp butik ve otellerin cephelerini boyayan zanaatkarları hatırlayarak. Ondan öyle etkilenmiş ve öyle hayranlıkla dolmuştum ki, onu iş başında izlemekten başka eğlenceye ihtiyaç duymuyordum. Yüzü kirlenmişti, terle ve projeden duyduğu zevkin yoğunluğuyla parıldıyordu. Güçlü kollarındaki altın renge tüyler alçı tozuyla kaplanmıştı.

Kısa süre sonra meyve ve çiçeklerden bir friz ortaya çıktı, kıvrımlı dallar, kıvrılmış yapraklar, elmalar, havuçlar, turplar, soğanlar ve kirazlardan oluşan bir ağ –tılsımlı bir alan gibi, ikimizin içinde yaşayabileceği barış zamanının tüm bereketini temsil eden bir süsleme mutfağı çevreliyordu.

Duvar süsünü bitirdiğinde Werner yerin ortasında çöktü ve boya damlamış ayakkabıları üzerinde yavaşça döndü. Son doku- nuşların gerektiği yerleri ararken parlak mavi gözleri eleştirel bir yoğunlukla parıldıyordu.

“Ne düşünüyorsun?” diye sordu.

“Bence çok güzel” dedim. “Ve sen de harika bir sanatçısın.”

Yerde yanına çöktüm ve onu sıkıca sardım. Biraz boyanın elbi- seme gelmesini umursamadım.

Oakta boşanma sonlandıktan sonra o daireye taşındım ve Werner kapıyı arkamızdan kapadığında, ayrıcalıklı ortası- nıf bir Alman kadını oldum. Bir evim, güvenli bir yerim, bir koruyucum vardı. Badgastein’da yatağımın yanında oturup elimi sıvazlayan ve benim için İbranice dua eden hahamın kutsamasını hatırladım. Çok şanslı hissettim.

Werner ile çok sessiz, huzur dolu bir ilişkinin tadını çıkar- dık. Ama Elisabeth ya da Frau Doktor gibi, talepler ve fikirlerle dolu normal bir eş olmadığımı anlamalısınız. Yalnızca her şeyin Werner’in istediği gibi olması konusunda kaygılıydım. Ona hiç- bir zaman, Yahudi olduğumu bilerek hatırlatmadım. Onun bunu unutmamasını, benim Edith Hahn’ı kaldırmam gibi onun da bu ger- çeği zihninin derinlerine atmasını, orada tozlanmaya bırakarak, zar zor hatırlamasını istedim. Tüm enerjimi ve hayal gücümü, yapabildiğimle ilgili yalan söylediğim tek bir şeyi öğrenmek için harcadım –yemek yapmayı. Frau Doktor bana mercimek paketleri ile tarif kitabı gönderdi: “Sevgiyle pişirin” diyordu, öyle yaptığım- dan emin olabilirsiniz.

Her sabah saat beşte kalkıp kahvaltıyı hazırlar, Werner’in öğle yemeğini pişirirdim ve o da bisikletiyle işe giderdi. Öğle zamanın- daki sandviç için yeterli ekmeği olsun diye sabah patates yerdim.

Açıkça görüyordum ki benim gelişimden önce yeterince yemek yemiyordu, kendisini düzgünce besleyemiyordu. Önceleri akşamları berbat baş ağrıları oluyordu, açlık ağrıları; aynı şeyi ben de yaşamıştım, bu yüzden nasıl acı çektiğini biliyordum ve onu iyi beslemek için çok çalıştım. Kızıl Haç'ın beni yerleştirdiği devlet hastanesinde gece kalmak zorunda kalırsam diye ona kızarmış patates ve bulduğun her şeyle yapılabilen pancakeler yapmayı öğrettim. Ben yanına taşındıktan sonra Werner Vetter iki kilo aldı.

Paula Teyze –Colani, hemen sevdiğim güçlü ufak tefek kadın, Berlin'den sık sık ziyarete geldi, orada aralıksız devam eden bombardımanlardan biraz rahatlayabilmek için. Werner'in ailesinin miras kalan bir temizlik takıntısı olduğunu anlattı.

“Toz al tatlım” dedi Paula Teyze. “Hayatın buna bağlıymış gibi toz al.”

Görünen o ki iyi bir tavsiyeydi. Bir gün, Werner benden önce eve geldi ve sadece aile tutkusunu tatmin etmek için, uzanıp işaret parmağını toz olup olmadığını görmek için kapının üst kısmında gezdirdi. Bunu yapabilecek kadar uzundu. Kapının o üst kısmını temizleyebilmek için benim sandalye üzerine çıkmam gerekmişti. Ama Tanrı'ya şükür, bunu yapmıştım, çünkü Paula Teyze beni uyarmıştı. Böylece hiç toz yoktu.

“Eve göz kulak olma şeklinden ziyadesiyle memnunum” dedi bir akşam. “Kapının üst kısımlarının bile tozu alınmış. Bu iyi, çok iyi.”

“Ah, pekâlâ, ama bir avantajım vardı –Paula Teyze kontrol edeceğin konusunda beni uyarmıştı.” Kucağına oturarak güldüm, parmaklarımı gömleğinin düğmelerinde gezdirip göbeğini gıdıklayarak. Bence biraz utanmış olabilir. Beni bir daha temizlikle ilgili hiç rahatsız etmedi.

Werner'in otorite ile bir sorunu vardı, o zamanlar dünyadaki en otoriter toplumda yaşamakta olduğunu düşününce, bu gerçekten çok ciddi bir sorundu.

Sanıyorum bu sorunla yalan söyleyerek başa çıktı. İlham verici bir yalancıydı. Benim yalanlarım küçük ve inanılırdı. Onunkiler büyük, renkliydi. Bir sabah eğer işe gitmek istemiyorsa, abisinin Berlin'deki evinin RAF tarafından bombalandığını, çocuklarının sokaklarda evsiz kaldıklarını ve hemen gidip onlara yardım etmesi gerektiğini söylüyordu. Ve Arado ona inanıyordu.

Arado'daki üstlerine yalan söylemeye bayılırdı. Yalanları onu özgür kılıyordu –hatta, üstlerine üstünlük taşıyordu– çünkü onun bilmedikleri bir şeyi biliyordu ve onlar çalışırken o izin yapıyordu.

Yıllar sonra, diğer eşlerinden biriyle arkadaşlık ettim. Werner'in ona, babamın boynuna sardığı bir daktilo ile camdan atlayarak intihar ettiğini söylediğini anlattı. Neden Werner böyle bir hikâye anlatmıştı? Belki de yalnızca onu eğlendirmek için, belki de kendini eğlendirmek, hayatı biraz daha heyecan verici kılmak için. Bazen bana olan ilgisini ateşleyen de bu olduğunu düşünüyorum: bir yalanın heyecanı. Ne de olsa uysal, evcimen, istekli, sevgi dolu, yemek yapan, temizlik yapan, dikiş diken bir Yahudi metres, 1942-1943 yıllarında her Alman'ın evde sahip olduğu bir şey değildi.

Werner ile Yahudilerden ya da doğuda annemin başına neler geliyor olabileceğinden hiç bahsetmedik. Ondan konuşmak benim için sadece tehlikeli olurdu, çünkü ya bir Alman olarak suçlu hissedebilirdi; ya da bir kaçağı saklayarak risk alan biri olarak korkmuş hissedebilirdi.

İyi eğitilmiş bir kadın olduğumu biliyordu, ama bu ona kesin olarak hatırlattığım bir şey değildi. Ondan daha üstün olduğunu iddia eden insanlardan hoşlanmazdı. Bu nedenle fikirlerimi dikkatlice basit şeylerle sınırladım. Örneğin Werner, Elisabeth'den boşanırken, ona küçük Bärbl'in velayet davasında altı hafta ziyaret istemesi gerektiğini söyledim.

“Bize kısa bir süre için gelirse, onun üzerinde hiçbir etkin olmaz” dedim. “Ama altı haftalığına gelirse, sonra Baba ile geçirilen gerçek bir tatil olur ve seni tanıyıp sevebilir.”

Werner bunu mahkemeden talep etti. Boşanması onaylandığında, Ocak 1943'te altı haftalık ziyaret hakkını aldığında öyle mutluydu ki, beni dairede çevirerek çok sessizce söyledi, “Evde bir avukat olması mükemmel değil mi?”

Her ay, özel olarak Naziler için tasarlanmış, sıradan insanların rüya aracı olan arabayı –Wolkswagen'i– almak için para verdi. Ona hiç inancım yoktu. Bunun sadece hükümetin insanlardan para alabilmek için yaptığı başka bir şey olduğunu anladım.

“O arabayı hiçbir zaman alamayacaksın” dedim, gömleklerini ütülerken.

“Pek çok ayını ödedim zaten.”

“Söz veriyorum tatlım, asla alamayacaksın.”

Bir an için bana düşünceli baktı. İçinden bir his, ona söylediklerimin doğru olduğunu söylemiş olmalıydı, çünkü kısa süre sonra ödemeyi bıraktı ve bu emsalsiz konuda soyulmamış birkaç Almandan biri oldu.

Werner cinsel anlamda güçlü bir adamdı. Yatak için beraber hazırlanmamız konusunda ısrarcıydı. Benden sonra asla uyanık kalmadı. Ondan sonra hiç uyanık kalmadım. Stresi ve gerginliği bir gece önce uykusunu kaçırmış olan, bir devlet hastanesinde tüm gün hemşire yardımcısı olarak çalışan, evi temizleyen, yemeği yapan başka bir kadın şöyle diyebilirdi, “Hayır, bu gece olmaz. Yorgunum.” Ama ben değil. Bir kaplanla yaşamakta olduğumu biliyordum. Kaplanın doymasını ve mutlu olmasını istiyordum, dolu bir mide, ütülü gömlekler, hiç tartışma olmadan.

Bu imkânsız gibi mi görünüyor? Bir kadın başka biri gibi davranırken yatakta tatmin edici olabilir mi, sevdiği her şey yok olan,

devamlı bir açığa çıkma ve ölüm korkusuyla yaşayan biri? Cevap, oldukça samimi olarak evetti. Seks, hayatta yapamayacağınız tüm şeyleri unutmamanızı sağlayan sayılı şeylerden biridir.

Ayrıca –bunu anlamalısınız– Werner’i her gün biraz daha fazla önemsiyordum.

İlk karısı Elisabeth aklımdan çıkmıyordu. Artık Brandenburg’ta bile yaşamıyordu; Bärbl bile Orta Almanya’da Halle’nin kuzey batısında Bitterfeld’e taşınmıştı –ama bazen bizimle beraber masada oturduğunu, yastığımızda uyuduğunu hissediyordum.

“Sen isteyken uğradı” dedi Bayan Ziegler bana. “Senin hakkın da sorular soruyordu. Kim bu Viyanalı kız, hikâyesi ne? Elisabeth’e Grete çok iyi bir insan dedim; Bärbl’in böyle iyi bir üvey annesi olacağı için mutlu olmalısın.”

Gözündeki kötücül bakıştan Elisabeth’in eski komşusunun, benimle ilgili onun keyfini kaçırmaktan nasıl keyfi aldığını görebiliyordum. Elisabeth ile ilgili rahatsızlığımı ne kadar arttırdığını bir bilseydi!

Elisabeth başka bir komşuya Werner’in halen onu sevip sevmediğini ve onu yeniden isteyip istemeyeceğini sormuştu. Bu konuda ne yapacaktım? Werner ile kalmak istiyordum ama evlilik fikrinden korkuyordum –özgeçmiş kontrolleri, belgeler ve sorular. Diğer taraftan eğer kısa süre sonra Werner ile evlenmezsem, eski karısının onu yeniden kazanacağı korkusu vardı.

Elisabeth benim aklımdan çıkmıyor gibi duruyorsa, siz bir de Werner’i görmeliydiniz. Bir gece mutfakta oturmuş, evde huzur içindeydik. Werner’in çorabındaki delikleri dikiyordum. Arado kütüphanesinden aldığı bir romanı okuyordu. Aniden kitabı yere düştü. Doğruldu. Konuşmaya başladı.

“Bizim parayla ilgili tüm problemlerimizden sen sorumlusun” dedi kızgınlıkla. “Nasil para harcanacağına ya da biriktireceğine

dair hiçbir fikrin yok. Kıyafetler alıyorsun, bir kez giyip sonra onları fırlatıp atıyorsun. Çünkü tembelsin, çamaşır yıkamak için, ütü yapmak için, gerçek bir kadın gibi davranmak için fazla tembelsin.”

Ne düşüneceğimi bilemedim. Benimle mi konuşuyordu? Oadaki tek insandım ama konuştuğu kişinin benimle alakası yoktu.

“Werner sorun nedir?” diye sordum en sessiz sesimle. Beni duymadı bile. Kalp krizi geçirmemek için göğsünü ovalayıp, parmaklarını düzgün saçları arasında gezdirerek mutfakta bir aşağı bir yukarı gidip gelmeye başladı.

“At gibi çalışıyorum. Sen istediğin şeylere sahip olasan diye Arado’da yalan söylüyorum ve hikâyeler uyduruyorum. Sana hediyeler alıyorum, küçük Bärbl’a hediyeler alıyorum ama halen tatmin olmuyorsun, halen yok falanca arkadaşının şusu varmış, filanca arkadaşının busu varmış! Hep daha fazla, daha fazlasını istiyorsun!”

Elisabeth ile konuştuğunu fark ettim, bir şekilde zihni onu muhtemelen tam bu odada onunla yapmış olduğu bir konuşmanın ortasına getirmişti.

“Werner, lütfen, sen Elisabeth’ten boşandın. Aileni çok iyi geçindiriyorsun. Bana bak, ben Grete’yim. Burada huzur ve mutluluk içinde beraber yaşıyoruz. Çoraplarını onarıyorum. Lütfen. Bağırmayı kes.”

Yumruğunu mutfak masasına vurdu. Çatallar ve bıçaklar uçtu. Tabaklar titredi.

“Buna artık katlanmayacağım” diye bağırdı. “Ben evimin efendisiyim ve bana itaat edilmesini bekliyorum! Zafere dek bu eve yeni hiçbir şey alınmayacak! Elindeki kıyafetlerle yaşamak zorunda kalacaksın! Ve Bärbl için alınacak her şeyi ben kendim alacağım!”

Nefes nefese ve tükenmiş halde yeniden sandalyesine çöktü. Onun kendine gelmesini bekledim. Biraz zaman aldı. Şöyle dü-

şündüm: Edith, dengesiz biriyle yaşıyorsun. Ama yine söylüyorum, bir dengesizden başka kim seninle yaşardı?

Werner'in kıymetli varlığı radyosuydu, güzel bir aletti. Kadranına bir parça kahverengi kâğıt yerleştirmişti. O küçük kahverengi kâğıt yerinde olduğu sürece, Alman haberlerinden başka bir şey duyamıyordunuz.

Radyo temel eğlence, korku ve yalnızlık kaynağımızdı. "Ordu Raporu" herkese açıktı. Werner ile ben Münih'e çıkarken duyduğumuz buydu. Radyo bize en sevdiğimiz müzik istek programını getirmişti, Zarah Leander'den romantik şarkılar, pazar akşamları Berlin Flarmonik Orkestrası'ndan kısa konserler ve Goebbels'in *Das Reich*, Nazi haber gazetesinden (biri böyle bir şeyi hayal edebilirse) haftalık raporları. Eğer yabancı haberleri dinlemeyi göze alıp yakalanırsanız, bir toplama kampına gönderilebilirdiniz ve bunu yaşayan binlerce insan vardı.

Şubat 1943'ün ilk günleri boyunca radyo bize, Alman ordusunun Stalingrad'daki yenilgisinden bahsetti. Bu korkunç haber dahi Goebbels'in talimatıyla dramatik, neredeyse güzel bir şekilde sunulmuştu.

Boğuk davul sesleri duyduk –Beethoven'ın Beşinci Senfonisi'nin ikinci kısmı.

"Stalingrad muharebesi sona erdi" dedi sunucu. "Yeminine sadık kalarak son nefesine dek çarpışan Field Marshall Paulus'un örnek teşkil eden liderliğindeki Altıncı Ordu, düşmanın üstünlüğü ve güçlerimizin maruz kaldığı olumsuz koşullara yenik düştüler."

Hitler, tüm eğlence mekânlarının kapalı olacağı dört günlük yas ilan etti.

Haberler öyle yakından denetlenmiş ve manipüle edilmişti ki bu felaket bile Almanların mücadelelerindeki azimlerinin orta-

ya çıkışını tetiklemek için kullanılmıştı. 18 Şubat'ta radyo bize Goebbels'in Sportspalast'taki* "tam savaş" konuşmasını sundu, burada Almanlara daha büyük fedakarlıklarda bulunmaları, nihai zafere gitgide daha büyük bir coşkuyla inanmaları, kendilerini bedenlen ve ruhen Führer'e adanmaları, "Şimdi halk, ayağa kalk ve bırak fırtına kopsun!" mottosunu benimsemeleri için sesleniyordu. Bu sırada stadyumdaki binlerce kişi çılgınca bağırıyordu: *Führer befehl, wir folgen!* "Führer emreder, biz itaat ederiz!" Böylesi histeri, böylesi haber kontrolüyle Stalingrad'taki yenilginin ne kadar ciddi olduğunu hissetmemek tam olarak mümkün değildi, Rommel'in El Alamein'deki yenilgisiyle ve Kuzey Afrika'daki müttefik yenilgileriyle birleştirmeyince, savaşın Almanya'nın aleyhine döndüğünü ve bunun sonun başlangıcı olduğunu anlamamak, ama yine de halen Hitler'in yakında İngiltere'yi ve dünyayı fethedeceğine inanmak mümkündü.

Cahilce yaşamak için tek yapmanız gereken Nazi haberlerini dinlemektir.

Akşamdı. Werner geç saate kadar çalışıyordu ve ben yalnızdım. Radyo kadrânını sıkıca tutan ve politik olarak doğru yerde kalıcı olan o kahverengi kâğıt parçasına bakarak oturdum.

"Kıpırdatsam ne olur?" diye sordum kendime küçük parçayı kastederek.

"Kıpırdatamazsın" diye cevap verdim.

"Kendim yerimden kayabilirim."

"Yardım olmadan olmaz."

"Benim hareket etmeme yardım edebilirsin..."

"Hayır! İmkânsız! Bunu yapan herkes Dachau, Buchenwald ya da Oriannenburg'a veya Tanrı bilir nereye gidecek. Kadrân-

* İlk elektrik süpürgesi markası. Amerikan yapımıdır. (ç.n.)

daki yerini kıpırdatmana yardım eden bir Kızıl Haç hemşiresi Ravensbrücke'de düşebilir.”

“Eğer korkuyorsan” dedi bu küçük kahverengi kâğıt parçası, “beni olduğum yerde bırak ve karanlıkta yaşamaya devam et.”

Sırtımı radyoya döndüm, kocam gibi delirdiğimi, hayal ürünü yaratıklarla savaştığımı düşünüyordum. Ellerimin ve dizlerimin üzerinde eğilip mutfak zeminini fırçaladım. Ama küçük kâğıt parçası beni çağırdı.

“Merhaba! Evkadını! Bu tuşun sonunda ne var biliyor musun? BBC.”

“Şşş!”

“Ve Radyo Moskova.”

“Amerika’nın Sesi.”

“Kapa çeneni!”

“Hepsi Almanca tabii ki.”

Yukarıdaki bir adam kurduğu kitaplık rafına çekiç çakmaya başladı, çoğu gece işten sonra yaptığı gibi. Karısı –Adı Karla olabilir– kıyafetlerini ütülerken şarkı söylüyordu.

“Goethe’nin bu satırlarını hiç düşündün mü?” dedi küçük kâğıt parçası.

Korkakça düşünceler, gergin titremeler,
Kadınca tereddütler, korku dolu feryatlar
Bedbahtlığı uzak tutmazlar
Ve seni özgür kılmazlar.

Böylelikle kendi sloganıma meydan okuyarak, sonunda radyodaki küçük kâğıt parçasını çekip fırlattım. Yukarıdaki çekiç seslerinin korumasıyla ilk defa BBC’yi açtım.

Werner işten yorgun ve aç döndü. Ona yemeğini verdim. Onu sıkıca kollarımda tuttum. Ve uykuya gitmemizden hemen önce ona şöyle dedim, “Dinle...” Çok sessizce, sesi maskeleyerek için yastıklarla kuştüyü yorganı kullanarak BBC haberlerini çevirdim. Stalingrad savaşındaki 285,000 askerden yalnızca 49,000’i kurtarılmıştı. 140,000’den fazlası öldürülmüş ve 91,000’i esir alınmıştı. Esirler, sıfırın altındaki soğukta yürütülerek açlıktan ölmekte, üşümekte, donmaktaydılar. O zamanlar henüz bilemesek de bu adamlardan yalnızca 6,000’i Almanya’ya geri dönebilecekti.

Werner’in yüzünden gözyaşları süzüldü.

O andan sonra yabancı radyoyu günde üç ya da dört kez dinledim, Werner de dinledi. Moskova Radyosu’na inanmıyorduk. (Yayını hep “*Tod der Deutschen Okkupanten!*” “Alman İşgalcilere Ölüm!” ile başlıyordu) BBC’nin bazen abartılı olduğunu düşündük. Amerika’nın Sesi çok net gelmiyordu. En objektif, İsviçre’nin Beromünster’ini bulduk.

Yeni keşfimizi, ziyaretlerinden biri sırasında Paula Teyze ile paylaştık. Bize yazıp, ona “güzel fotoğrafları” gösterdiğimiz için teşekkür etti.

Bir gün koridorda Bayan Ziegler’e biraz un götürmek üzere ilerlerken Karla’nın dairesinden tanıdık bir ses duydum. Sadece bir tonda ama onu BBC’nin konuşma notlarından biri olarak tanıdım. Aniden gürültücü üst kat komşularımızın bizi ve diğer herkesi çekiç sesleri ve şarkılarıyla kandırdıklarını anladım. Tıpkı bizim gibi yasaklı radyo kanallarını dinliyorlardı.

Evimizin dışında Werner, bir parti yandaşı, Hitler’e olan inancı yıkılmaz biri gibi görünüyordu. Bunu biliyorum çünkü Arado’da beraber çalıştığı insanlarla tanıştım, Werner’in sahip olduğunu düşündükleri fikirlere benim de sahip olmamı bekler gibi konuşuyorlardı.

“Werner’e katılıyorum Bayan Denner” dedi komşularımızdan biri. “Churchill bir ayyaş ve üst sınıf İngiliz züppesi, kendi insanlarıyla hiçbir ilişkisi yok. Bizim Führerimiz’i sevdiğimiz gibi ona hayranlık duymuyorlar. Er ya da geç onu terk edecekler ve İngiltere bizim olacak.”

“Werner’in hep söylediği gibi Führer en iyisini bilir” dedi bir diğeri –Yahudi bir kaçakla beraber yaşayan ve her gece yabancı haberleri dinleyen biri hakkında.

Devlet Hastanesi’nde çalışmak benim için bir problemi çözdü: Her ay milli karnemin damgalanması için gitmek zorunda değildim.

Görüyorsunuz, Werner gibi sıradan Reich vatandaşları karnelerini bir teslimatçıdan alıyorlardı. Ben değil. Benim yemek karne ofisine bizzat gidip –korkutucu bir yolculuktu, çünkü yasal bir kayıt kartım, kim olduğumu söyleyen ya da nerede yaşadığıma ilişkin bir belgem yoktu. Bir kişinin yemek ve kıyafet için gerekli tüm diğer kartları almasını sağlayan o kart, Viyana’da bir dosyanın arasında duruyordu ve Christl Denner’a aitti.

Adresinizi değiştirdiğinizde kartınız bir çeşit transit dosyaya giriyordu. Yeni adresinize vardığınızda, kartınız peşinizden geliyordu. En son kaydım Aschersleben’de olmuştu. Viyana’ya döndüğümde orada kayıt olmam gerekiyordu ama tabii ki olmadım. Şimdi Almanları, benim kartımı aramaya ve “Peki ama hanımefendi, kartınız nerede? Ve Viyana’da yaşayan bu diğer Bayan Christina Maria Margarethe Denner da kim?” demeye zorlayacak herhangi bir işlem gerçekleştirme korkusuyla yaşıyordum.

Böyle bir tesadüften ne pahasına olursa olsun kaçınmalıydım –ben ve Christl için felaket demek olurdu. Böylece Christl’in altı aylık tatil için verdiği kartlardan yemeye devam ettim. Onun kar-

ne defteri neredeyse tamamen dolmuştu ve bana bunu artık kullanamayacağımı, tatilimi geçirdiğim yerde yaşamaya başlamam gerektiğini söylemelerinden çok korkuyordum. Bundan korkunç şekilde korkuyordum. Yiyecek ofisine gitmek zorunda olmamdan günler önce endişeyle uykusuz şekilde uzanıyordum. Yalanlarımı defalarca prova ettim. Ofisteki masada, bürokratin damgasını beklerken, titrer ve dua ederdim, “Bir kez daha yüce Tanrım. Lütfe bir kez daha dolmuş karne defterini görmezden gelmelerini sağla.” Korkularımı hiçbir zaman Werner ile paylaşmadım çünkü sonra o da korkabilirdi.

O zamanlar, Şubat 1943 itibariyle Kızıl Haç *Yemek Dağıtım Birimi’ne, hastanedeki yemek dağıtım grubuna kayıt olduğumda nasıl rahatladığımı* hayal edin. Artık yiyecek karnesi ofisine gitme gerek yoktu çünkü o kartın damgalanmasına ihtiyacım yoktu.

On iki saatlik mesailerde çalıştım ve aylık 30 reichsmark aldım. Bu, maaştan çok cep harçlığıydı ama tabii ki Arbeitslager’deki açlıktan öldüren ücretlere göre bu devasaydı. Tüm hemşireler öğle yemeğini uzun bir masada beraber yiyorlardı. Başhemşire masanın başında otururdu; diğerleri, rütbelere göre yanında oturlardı. Ben masanın en alt kısmındaydım. Başlarda hemşire biz yemeden önce bir dua ederdi ama 1943 baharıyla beraber dualar yasadışı olmuştu.

Üniformamda bir Kırmızı Haç broşum vardı ve hacın ortasında bir swastika vardı. Onu kalbimin üstüne giymem gerekiyordu ama buna katlanamıyordum, bu yüzden takmadım. Ara sıra daha rütbeli hemşirelerden biri fark edip beni uyarırdı.

Suratıma alçakgönüllü, aptal bir ifade kondururdum. Unuttuğumu gevelerdim, bir süre sonra aptal olduğumu ve yalnızca broşu kaybettiğimi sansınlar diye. Bu benim pek çok Ari meselesine verdiğim tepkiydi –hafif aptal gibi görün ve seni rahat bırakırlar.

Örneğin, yabancı hastalarla çalışırken, hep Fransızlarla Fransızca konuşmaya çalıştım.

“Söyle onlara” dedi iş arkadaşlarımdan biri kahkahayla, “Tüm Fransızların domuz olduğunu söyle.”

Sonra bir de parti üyeliği meselesi vardı.

“Bayan Denner, tüm yardımcılarımızın *Frauenschaften*’a, yani partinin kadın koluna üye olmaları gerektikleri birden fazla defa size söylendi. Anlaşıldı mı?”

“Evet, efendim.”

“Yarın öğleden sonra gidip katılın.”

“Evet efendim.”

“Hepsi bu kadar.”

Salam verdim. Geldiklerinde ve gittiklerinde hep üstümüzü selamlamak zorundaydık, Alman Kızıl Haç’ı, Alman ordusuymuş gibi.

“Ah, nereye gitmem gerekiyordu efendim?”

Üstüm büyük bir sabırla iç çekip bana yeniden nereye gitmem gerektiğini söylerdi. Ve ben yine gitmeyi unutturdum.

Bir gün koğuştaki pencere önünde, bahçelere doğru dururken, paçavralar içindeki iki kır saçlı adam, birden çalılıkların arasından çıkıp arka kapıya doğru sıvıştılar. Bir an ortadan kayboldular, sonra yeniden çıktılar, ekmek ve peynir yığınlarını gömleklerinin altında gizlemeye çalışıyorlardı. Ölmekte olan Rus hastası için bir soğan saklamış olan Hamburglu bir hemşire olan üstüm, birkaç bandaj değiştirmek üzere koğuşa gelmişti. Hiçbir şey söylemedim. O da bir şey söylemedi. Bu adamları beslediğini biliyordum. O da benim bildiğimi biliyordu. Bununla ilgili tek bir kelime edilmemişti. Temmuz 1943’te Hamburg’daki hava saldırılarında ailesinin evi bombalanınca ayrılmak zorunda kaldı. Onun gittiğini görmekten mutsuzdum ve bunun bir nedeni vardı, çünkü bir başka hemşire üstüm olarak onun yerini aldı ve beni hemen yabancılara

fazlasıyla nazik davranan, aptal, genç bir kız olarak ihbar etti ve başka bir yere transferimi istedi.

Sonunda doğum bölümünde çalışmaya bu şekilde başladım – benim için mükemmel bir yerdi, savaştan ve kayıplarından olabilirdiğince uzaktı.

O zamanlar bir kadının doğumdan sonra dokuz gün boyunca hastanede kalması zorunluydu. Bebekler özel bir odada tutulur ve beslenmeleri için annelerine getirilirlerdi. Genellikle doğum hastaları büyük aileli çiftçi eşleriydi. Daha büyük çocukları ziyarete gelirlerdi, bebek sanki şimdiden bir çocukmuş ve oyun arkadaşlarıymış gibi bebekler ve küçük ahşap atlar getirirlerdi. Bu sıradan, çalışan halkın yeni doğan çocuklarını, Paris işgalcileri tarafından eve gönderilmiş en iyi ipek bebek kıyafetlerine sararak eve götürmelerini izlemek ne kadar tuhaftı!

Küvözümüz yoktu, bu yüzden bebekler prematüre doğduklarında onları göz damlasıyla besledik. Bebeklere sarıldım, altlarını değiştirdim, annelerinin memelerine koymalarına yardım ettim. Eğer annenin sütü yoksa minik küçük şişeler hazırlardım. Birkaç kez insanlar kiliseye giderek vaftiz annesi olmamı istediler. Hep evet dedim, ama sonra hep bir son dakika bahanesiyle gitmedim. Eğer kiliseye gitseydim, hayatımda hiçbir Hristiyan ayinine gitmediğim çok bariz olurdu.

Bu işi seviyordum. Annemin doğum koğuşu boyunca elimi tutarak benimle yürüdüğünü hissettim. Onun yumuşak sesiyle, çocuklarla hep nazıkçe konuştum. Koridordaki her ayak sesinin, kapının her çalışının panik yarattığı bir zamanda bu bana biraz huzur verdi.

Tabii ki bazı kriz anları da vardı. Bir kadın doğumdan sonra kan pıhtılaşması yaşadı ve bacağı ampüte edilmek zorunda kaldı. Bir başka kadın hastaneye dövülmüş ve yaralanmış halde geldi. Çocuğu on dakika dahi yaşamadı. Zaten üç küçük çocuğu daha

vardı, aralarında zar zor iki yıl vardı. Dışarıda onu bekliyorlardı, babaları tarafından orada bırakılmışlardı. İyileşirken bana onun zalimliğinden, öfkesinden bahsetti. Kocasını almaya geldiğinde onunla gitmek istemedi. Mor gözleri korkuyla bakıyordu. Ama onu tutabilmemize imkân yoktu.

Beni en çok hayrete düşüren ise, kadınlara çocuğun doğumu sırasında ağır kesici verildiğinde gevezelik edip, başlarını derde sokabilecek türlü şeyler söylemeleri idi.

Bir kız, bebeğinin kocasından olmadığını ve Polonyalı köle bir işçiden olduğunu adeta itiraf etti. “Jan! Jan, sevgilim!” diyip durdu.

Elimi ağzına koydum, kulağına doğru eğildim ve fısıldadım, “Şşşş.”

Yeni ikiz doğurmuş olan bir çiftçi kadın, kocasıyla birlikte peynir kaçakçılığı yaptıklarını ve domuzları yasal olmayan şekilde öldürdüklerini itiraf etti. Bir başka kadın çılgınca, en büyük oğlunun sesini, esir Alman askerlerinden şahsi mesajlar yayınlamaya başlayan Moskova Radyosu’nda duyduğunu söylüyordu. Oğlunun Rus katliamından sağ çıktığını bilmesiyle yaşadığı mutluluğu hayal edebiliyordum: Ne kadar şanslıydı ki onun bu itirafını duyan tek kişi bendim.

Mayıs 1943’te, hastanedeki doktorlardan biri benim ince, bitkin görüldüğümü fark edip muayeneye çağırdı. Benim kötü beslendiğime dair teşhis koyarak bana yatakta birkaç gün istirahat ile yoğun yemek tavsiye etti.

Werner ile bu beklenmedik tatil zamanını Viyana’ya bir seyahat için kullandık, ona Frau Doktor’dan, Jultschi’dan, Christl’dan ve Pepi’den bahsetmiştim ve onları tanımak için çok istekliydi. Onu bir gururla tanıttım –Bakın, bir arkadaş, bir koruyucu buldum;

beni sevdiğini söylüyor, ve kaygıyla –ama oldukça tuhaf; tehlikeli bir öfkesi var, diğer taraftan belki bir şekilde yardım edebilir.

Werner, Aziz Peter Meydanı'ndaki Wandl Otel'i'nde kaldı. Ben hiçbir otele kayıt olmayı göze alamadım, bu nedenle kuzenimle kaldım. Werner'i, Tuna Nehri'nin manzarasının tadını çıkarmak için Wienerwalde götürdüm. Onu şehrin üstünde yükselen tepelere tırmanmaya götürdüm.

Burası küçük bir kızken geldiğim yer, demedim. Bu patikalarda “La Bandiera Rossa’yı söyledim, bir vatandaşın böyle bir sosyalist şarkıyı yüksek sesle, özgürce söyleyebildiği günlerde.

Üzerimizdeki gökyüzünde ani bir fırtına koptu –şimşekler, gök gürültüsü. Ben korkmuştum ama Werner değil; iyi bir fırtınadan keyif alırdı. Patikaya dayalı bir korunak bulduk ve beni kollarında tutup rüzgâr dışarıda kükrerken rahatlattı. Ertesi gün Viyana'ya döndüğümüzde, Christl şehri terk etmeye hazırdı, Jultschi delirmiş gibiydi ve Frau Doktor ofisinde, bir aslan gibi endişeyle katılmış halde bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu. Anlarsınız ya, hepsi yakalandığımızı düşünmüştü. Gestapo'nun elinde olduğumuzu düşünmüşlerdi.

Ayrılmadan önce Christl satın aldığı büyük bir ipek yumağını gösterdi. Dükkânı için malzeme alması gücü ve elindeki ipeği karelere bölerek hediyelik eşarp yapmayı düşünüyordu. Ama onları nasıl süslemeliydi?

Werner gülümsedi. Bir fikri vardı. “Her bir eşarba Viyana'dan bir manzaranın resmini basacağım” dedi. “Bunun köşesinde Aziz Stephen. Diğerinin köşesinde Opera binası. Bu mavi, bu sarı.”

“Ama renkleri nereden bulacaksın?” diye sordu Christl.

“Bana bırak” diye cevap verdi.

Anladım ki, yakında Arado deposundaki raflardan birkaç boya kutusu daha ortadan kaybolacaktı.

Arkadaşlarımdan yine ayrılmaktan nefret ettim ama bir çizgiyi aştığımı biliyordum; onların gözünde, benim gözümde de olduğu gibi Werner'in kadını haline gelmiştim. Onun gücünü değerlendirip kendi kendilerine, "Edith bu adamla güvende olacaktır" dediler, tıpkı benim kendime "Hansi İngilizlerle güvende" diye söylediğim gibi. Gözlerinde artık açlık çeken, evsiz, çaresiz bir kurban değildim. Artık, koruyucumun erdemi, yaratıcı yetenekleri, bir zanaatkar olarak kabiliyeti ve nesnelere ulaşımı ile onlara yardım edebilecek durumdaydım.

Yeni bir refah düzlüğüne ulaşmıştım. Ama bir an için bile gar-dımı düşürmemeliydim. Çıkışım için ödediğim bedel, saklandığım yerin derinlerine sürekli sızma-ktı ki, kendimi tamamen kaybetme riskiyle karşı karşıyaydım. Viyana'nın üzerimdiki hakimiyetinin zayıflamasıyla beraber, bir zamanlar gerçek dediğim her şeye gitgide daha fazla ilgisiz hissetmeye başladım. Yakında aynaya bakıp kendimin bile tanıyamadığım birini görmekten korktum. "Kim olduğumu artık kim biliyor?" diye sordum kendime. "Beni kim biliyor?"

Tüm o minik bebeklerle birlikte doğum bölümündeydim, onları yıkayıp doyuruyor, onlara sarılıyor, ağladıklarında onları yatıştırıyordum. Onları beslenmeleri için getirdiğimizde annelerinin yüzündeki mutluluğu izledim.

Düşündüm: "Neredeyse otuz yaşındayım. Pek genç sayılmaz. Âdetimi yitirmenin korkunç hissini bizzat biliyorum, çocuk sahibi olma umudu olmadan yaşamayı da. Artık yeniden doğurganım ama belki de uzun süreliğine değil. Belki beni yakalayıp yeniden açlığa mahkûm edecekler. Kim bilir? Bu savaşın ne kadar süreceğini ve geleceğin ne getireceğini kim bilebilir? Belki de şu an benim tek şansım. Güçlü ve yiğit bir sevgilim var, inanılmaz

yalanlar söylemeye cesareti ve isteği olan, korkmayan biri. Belki o bana bir bebek verebilir. Eğer bir bebeğim olursa yalnız olmam. Birisi benim olur.”

Werner ile çocuk sahibi olmak hakkında konuşmaya başladım. İstemiyordu, benimle değil. Görüyorsunuz, Nazi propagandasının çoğunu özümsemişti ve Yahudi kanının bir şekilde çocuklarımızı ele geçireceğine inanıyordu. Bunu istemiyordu. Onun bu direncini kırmak için bir yol bulmalıydım.

Gece Werner’in eve gelmesini bekledim. Fırının başında durup dışarıdaki kısa merdivenlerdeki adımlarını dinledim. Sıklıkla anahtar deliğinden göz attığını biliyordum, sadece ocak başında durmuş, ona yemek yaparken beni izlemekten keyif aldığı için. Frau Doktor’un kelimelerini hatırladım. “Hepsi, rahat bir odada, hazır güzel bir yemekle ve sıcak bir yatakla onları bekleyen birini ister.” Onun beni izlediğini biliyordum. Tüylerim ürperdi. Kapıya geldi. Onun içeriye girişini fark edemeyecek kadar yemeğe dalmış gibi davrandım, arkama yaklaştı ve beni, elimde halen çevirme kaşığımla fırından uzaklaştırdı.

Yemekten sonra satranç oynamayı teklif ettim. Kötü oynadım ve hep o kazandı. Ve satranç olduğu için daha baştan kazanacağını biliyordu, ben anlamıyormuş gibi yaparak yanlış bir hamle yaptığımda Werner’in vücudunun rahatlamasını, yeneceğini anladığında yüzünün aydınlanışını izlemeyi severdim. Mutluluğunun bu transparanlığını sevimli bulurdum. Satranç hep işe yarardı – mükemmel bir çiftleşme oyunuydu.

Her bir hamleyi düşünüp tarttım. İşaret parmağımla baş parmağım arasında hile yaptım. Kralı düşünceli şekilde avucumda gezdirdim. Onu yanlış yere koydum. Werner onu hemen aldı. Kraliçem tamamen ortadaydı.

Ona bakıp gülümsedim ve omuz silktim. “Yine kazanmışsın gibi duruyor” dedim. “Tebrikler.” Masaya uzandım ve onu öptüm.

Werner beni kollarına alıp kaldırarak yatağa götürdü. Aceleyle kondomların durduğu çekmeceye uzandı.

“Hayır” diye fısıldadım. “Bu gece olmaz.”

“Hamile kalmanı istemiyorum” dedi.

“Hamile kalır mıyım diye dert etmiyorum” diye fısıldadım. “Hamile kalmak istiyorum.”

“Hayır” dedi.

“Lütfen” dedim.

“Hayır” dedi.

“Sevgilim...”

“Dur Grete...”

Şşşş.

Werner Vetter ile tartışmaya cesaret ettiğim ilk seferdi. Ama buna değdi. Eylül 1943’te, bir bebeğim olacağını biliyordum.

ON

Ari Irktan Saygın Bir Aile

Bebek istiyor olsam da bu, evlenmek istediğim anlamına gelmiyordu. Bana bir evlilik lisansı için uygunluk vermek üzere sahte belgelerimin arasına burnunu sokan bir başka ukala Nazi bürokratı düşüncesi korkudan midemi bulandırıyordu. Ve benim durumumda yasadışılık ne anlama gelebilirdi? Dokuz ayın sonunda Nazilerin savaşı kaybedeceklerini, benim de gayrimeşru bebeğimi alıp belki babasıyla evleneceğimi ya da bunu istemezsek evlenmeyeceğimizi, belki de bir başkasıyla evlenebileceğimi düşünmüştüm.

Ama Werner Vetter gerçek bir Reich vatandaşıydı. Koruması gereken bir şanı vardı ve kesinlikle meşru olmayan bir çocuğa babalık etmeyi reddetti. “Ayrıca, Paula Teyze sana iyi davranmazsam benimle bir daha asla konuşmayacağını söyledi” dedi sakince. “Bu nedenle seni dürüst bir kadın yapmalıyım.”

Onunla kavga edilmezdi. Evlenmek zorundaydık.

Brandenburg’taki ana caddeden aşağıya, tanıdıklara başımla selam vererek, köpürmekte olan havadan habersiz yürüdüm. Sıkıcı bir idari ofiste, bana göre cehennemin kapısında muhafız olan bir adamla tanıştım, neşesiz, gri yüzlü bir nikah memuruydu. Evraklarımdan adının Heineburg olabileceğini çıkardım. Dosyalar, listeler, izin kartlar ve potansiyel ölü kayıtlarının ol-

duğu kutular arasında koyu renk bir örümcek gibi asılı durmuş, benim gibi bir vatan haininin ağına yakalanmasını bekliyormuş gibi geldi bana. Yanı başında Hitler'in taş bir büstü vardı. Arkasında Nazi bayrağı vardı.

“Görüyorum ki babanızın ebeveyni Ari ırktan. Annenizin babasının, görüyorum ki bir doğum sertifikası, vaftiz sertifikası var. Şimdi. (Evraklara bakarak). Şimdi. Peki ya annenizin annesi?”

“Annem Beyaz Rusya'dan gelmişti” dedim. “Babam onu Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra getirmişti. Babam Kaiser'in mühendisleriyle birlikte hizmet ediyordu.”

“Evet, evet, evet, hepsini anladım. Ama. (Yeniden bakarak.) Ama. Ama ya annenizin annesi? Onun ırksal evrakları nerede?”

“Onun nüshalarını alamadık, savaş ve iletişimdeki kopukluklar nedeniyle.”

“Ama bu onun gerçekte kim olduğunu bilemeyeceğimiz anlamına geliyor.”

“O benim büyükannemdi.”

“Ama Bir Yahudi olabilir. Bu sizin de bir Yahudi olduğunuz anlamına gelir.”

Uyarılmış bir dehşetle iç çekip ona delirmiş gibi baktım. Tırnağıyla dişini tıklattı ve tozdan lekelenmiş kalın gözlüklerinin ardından bana sakince baktı. Küçük gözleri vardı. Kalbim göğsümde orkestra davulu gibi bir ses çıkardı. Nefes almadım.

“Pekâlâ. (Bana bakarak.) Pekâlâ. Pekâlâ, sadece size bakarak safkan Ariden başkası olmadığınız söylenebilir” dedi.

Birden, yüksek bir sesle, lastik damgasını formların üzerine bastı. “*Deutschblütig*” – “Alman asıllı” yazıyordu sonunda belgelerimde. Bana evlilik lisansını verdi ve yeniden nefes aldım.

Aynı adam beni ve Werner'i, Führer'in büstü ile Nazi bayrağının olduğu aynı masada, 16 Ekim 1943'te evlendirdi. Bu nikah

memuru yanımızdayken, bunun ne kadar romantik bir hadise olduğunu hayal etmeye çalışın. Sanırım törenin tamamı üç dakika sürdü.

Kendi de altı aylık hamile olan Hilde Schlegel ve cepheden evci çıkan kocası Heinz, tanık olarak bulundular. Ruhumda annemin varlığını hissetmek için ve beni muhtemelen bu ölümcül maskaralıkta koruyabileceğini düşünerek, annemin benim için yaptığı bir elbiseyi giydim. Ama bir enkazdım. Tüm isimlerimi imzalamayı unutacağımdan ölümüne korkuyordum –Christina Maria Margarethe Denner– ve bir şekilde kalemin kendisi, “Edith Hahn, Edith Hahn, ben buyum sizi alçak herifler, sizden nefret ediyorum. Bir Amerikan bombasının tam bu ofisin üzerine düşüp büstünüzü, bayraklarınızı ve tüm o şeytani faşist kayıtlarınızı toz etmesini için dua edeceğim” yazabilirdi.

Kavgam’ın –Hitler’in tüm yeni evlilere hediyesi– bir kopyasını almamız gerekiyordu, ama tam da o hafta Brandenburg’taki stok erimişti.

Evliliğimiz nedeniyle fazladan karne kartlarına hak kazanmıştık: 150 gram (yaklaşık 3 ons) et; 50 gram gerçek tereyağı, 40 gram yağ, 200 gram ekmek, 50 gram tahıl, 100 gram şeker, 25 gram kahve ikamesi ve düğün davetlisi başına bir yumurta. Gidip bu serveti almaya korkuyordum. “İşte hamileyim” diye yakındım Hilde’ye. “Werner evin tertemiz olmasını, banyonun zemininin yemek yenecek gibi temiz olmasını talep ediyor. Karne ofisine gidip fazladan kartlarımı nasıl alacağım?” Çok şükür Hilde gidip kuponları benim için almayı kabul etti.

Heinz Schlegel hepimizin ekstra karne kartlarını harcamak ve kutlama yapmak için bir restorana gitmemizi önerdi. Bu özel olarak keyif vericiydi, çünkü Berlin’e dönecek kadar iyileşmiş olan en sevdiğim hastam, oğullarından evliliğime istinaden bana bir şişe

Moselle şarabı göndermelerini istemişti, savaş zamanında sıradan Reich vatandaşları için nadir bulunan bir hediyeydi.

Hitler rejimini destekleyen insanlarla bu kadar zaman geçirirken neler hissettiğimi sorabilirsiniz. Bu konuda hiçbir seçim şansım olmadığından bunu düşünmeye yeltenmiyordum. O zamanlar Almanyada olup Ari ırktan biri gibi davranmak, otomatik olarak Nazilerle sosyalleştığınız anlamına geliyordu. Benim için hepsi Naziydi, partiye dahil olsun ya da olmasınlar. Benim için o zamanlar böyle ayrımlar yapmak –Hilde iyi bir Naziydi ve nikah memuru kötü bir Naziydi– saçma ve tehlikeli olabilirdi, çünkü iyi olanlar sizi kolayca ve kaprisle ele verebilecekken, kötü olanlar hayatınızı kurtarabilirdi.

Yeni kocam ise içlerinde en karmaşık olandı. Bir an bir fırsatçı, sonra gerçek bir yandaştı. Düğün gecemizde ben bulaşıkları yıkarken Werner arkama geçti ve ellerini minik karnıma koydu. “Bu bir oğlan olacak” dedi kesin bir güvenle. “Ona Klaus ismini vereceğiz.” Beni kollarına aldı. Sıklıkla Yahudi ırkının daha ağır bastığını, Yahudi kanının hep baskın geldiğini söyledi. Bu fikri Nazilerden edinmişti ve halen buna inanıyordu. Kendisinin bu hamilelikte yalnızca tetikleyen faktör –*das auslösende Element*– olduğunu sürekli söylerdi, bunlar onun sözleriydi. Ama en çok arzu ettiği şeye –bir oğlana– sahip olduğu müddetçe bu onu rahatsız etmiyordu gibiydi.

Kocamın Alman kanının daha güçlü olduğuna neden inanmadığını, babasının katkısıyla çocuğun bir Ari olacağına neden inanmadığını hiçbir zaman anlayamayacağım. Bir fikir baştan aptalca olunca, açıklamaları da hiçbir zaman anlamlı gelmiyor.

Doktor beni muayene edip başını salladı. Benim bile tamamen unuttuğum bir şey bulmuştu. Çocukken difteri geçirmiştım ve bu da kalbimde üfürüme neden olmuştu. Viyanalı doktor o zaman

bana hamilelikte büyük bir dikkat göstermek gerektiğini söylemişti. Ama takip eden yıllardaki korkunç olaylar bu tip düşünceleri anlamsız hale getirmişti.

“Burada büyük bir risk aldın Grete” dedi Alman doktor. “Gücsüz bir kalbin var. Üfürüm çok şiddetli. Hiç hamile kalmamalıydın. Ama şimdi hamile olduğuna göre, sana yüksükotu için bir reçete yazacağım ve işini bırakıp bebek doğuncaya dek evde kalmamı tavsiye deacağım.”

Harika haberler değil mi? Şey, tam sayılmaz, çünkü şimdi karnemle ilgili kriz yaşıyordum. Hastanede bir grupla beraber yemek yiyen bir Kızıl Haç çalışanına uygun miktarda bir karne alıyordum. Şimdi işten çıkıp evde altı ay geçirince nasıl yemek yiyecektim? Yeni bir karne defterine ihtiyacım vardı. Ama milli bir kayıt kartı, ekonomi ofisi tarafından her bir Reich vatandaşına çıkarılan dizin kartı, *Wirtschaftsamt* olmadan bir tane edinemezdim. Gestapo’nun dikkatini üzerime çekmeden bir tane nasıl elde edebilirdim?

“Lütfen sevgili Tanrım” diye dua ettim, “bunu atlatmama izin ver. Yakında korumam gereken bir çocuğum olacak. Bu sınavı geçmemize yardım et.”

İlk kez, sıradan görünmeye karşı gelerek, kendimi olabildiğince düzgün ve çekici hale getirerek merkez kayıt ofisine gittim. Bu sefer şişman, düzenli, parfümlü bir kadına denk geldim. Kusursuz masasında küçük bir saksı çiçek bulunduruyordu. Ona Kızıl Haç belgemi verdim, işten ayrılmama izin verildiğini ve artık hastanede yemiyor olacağımdan karnelerimi evde alabileceğimi gösteren bir belge.

Benim dizin kartıma bakınmaya başladı. Ana dosyada ondan iz yoktu. Dört kez kontrol etti. Tüm Reich vatandaşlarının dü-

zenlice saklandığı küçük kartların arasında parmaklarını gezdirişini izledim.

Bana baktı.

“Burada değil.”

Gülümsedim. “Peki, ama bir yerlerde olmalı.”

Yüzümde ya da sesimde bir serzeniş ifadesi aradı ama bulamayacağından emin oldum. Suçlu hissetmesini istemiyordum. Savunmada hissetmesini istemiyordum. Onun güvende hissetmesini istedim.

Aniden bana gülümseyip bana harika bir fikri olduğunu göstermek için avcunu alnına vurdu; aynı hevesle, diğer şehirlerden taşınmış olan insanların kartlarının olduğu, henüz ana dosyaya kaydedilmemiş bir dizi dosyaya baktı. Tabii ki kartım orada olmaydı. Baktı. Yeniden baktı. Yeniden baktı.

“Burada değil.”

Kulaklarının yanında ve üst dudağında bir ter sırası belirdi. Dehşete düşmüştü. Korktuğumu ele vermeyecek bir duygusal güçle ben de konsantre oldum.

“Şey, belki kocamın kartını bulabilirsiniz” dedim.

Baktı ve Werner’in kartını hemen buldu. Zihninin hızla çalıştığını görebiliyordum. Nasıl olur da Nazi Partisi’nin uzun süreli üyesi ve Arado süpervisörünün, Kızıl Haç hemşire asistanı, devlet hastanesi çalışanı hamile karısının bir dizin kartı olmazdı? Bu imkânsızdı!

“Bir hata olmuş olmalı...” diye mırıldandı.

Hiçbir şey söylemedim.

“Ne yapmam gerektiğini biliyorum” dedi.

Bekledim.

“Bir şekilde, kartınız yanlış bir yere konduğundan, sizin için hemen şimdi yeni bir kart yapacağım” dedi ve yaptı. Dosyaya girdi: Christina Maria Margarethe Vetter.

Duygusal gücümün her bir zerresini, mutlu gözükmemeye çalışmaya odakladım. Ama size söylüyorum, eğer yapabilseydim o kibar, şişman, güvensiz kadına sarılıp onu öperdim ve pırıl pırıl masasının üzerinde dans ederdim. Çünkü sonunda bir dizin kartım vardı ve karnelerimi sıradan, önemsiz bir yolla alabiliyordum. Gestapo'nun beni onunla her an bulabileceği en hassas noktalarından biri ortadan kalkmıştı.

Halen ne giyeceğime dair sorunum vardı. Viyana'daki Sippenforscher Bay Plattner'ın hiçbir zaman bir Kleiderkart'e, yani giysi kartına başvurmamam konusunda beni uyardığını biliyorsunuz. Eğer ayakkabılarımın tamire ihtiyacı varsa Werner yaptı. Eğer bir elbiseye ihtiyacım olduysa, başkalarının paçavralarını biraraya getirerek kendim için bir tane diktim. Artık bir çocukla kocaman olduğum için Frau Doktor bana biraz kumaş gönderdi ve tüm kıyafetlerim darlaştıkça, bütün kıyafetlerimin üzerine rahatça giyilebilecek bir askısız elbise yaptım. Sonunda ise sadece pes edip Werner'in eski gömleklerini giydim. Ama çocuk –çocuğa ne giydirecektim? Ne de olsa bana ipek bebek kıyafetleri gönderebilecek Paris'te bir askerim yoktu. Christl bana örgü bir lizöz gönderdi, yünü çözüp ondan küçük bir kazak yapabileyim diye.

Sonra, hiç beklemediğim bir anda Werner, Paula Teyze'den bir mektup aldı.

“Sen nasıl bir kardeşsin?” diye yazmıştı. “Zavallı kardeşin Robert cephede, karısı ve üç çocuğu Doğu Prusya'ya gönderildi, evleri bombalandı, kapıları çalışmıyor, pencereler kapanmıyor, şehirdeki her hırsız, işgalci, kaçak oraya öylece girip yerleşebilir. Aletlerini ve zeki ellerini alıp hemen oraya git ve her şeyi tamir et!”

Tabii ki benim iri, güçlü kocam ufaklık teyzesinden gelen böyle bir emire karşı gelemezdi. Arado'ya bir yalan söyleyip hemen Berlin'e gitti.

Kardeşinin evi neredeyse boştu. Gertrude neredeyse her şeyi yanında götürmüştü. Yalnızca birkaç şey kalmıştı, katlanan bir beşik, kırk bebek kıyafeti ve bezler! Werner bebek eşyalarını kullanabilir miyiz diye sormak için Robert'a yazdı ve Robert'ın çocukları onlar için çok büyümüş olduğundan bize mutlulukla izin verdi. Werner pencerelere uzun tahtalar geçirdi, kapıları tamir etti, daireyi kilitledi. Berlin'deki tüm bombalamaların sonunda ise, bu daireye hiç dokunulmamıştı.

Bir yıldan biraz daha uzun süre zarfında Nazi Almanyası'ndaki en aşağılık yaratıktan –Polonya'ya gitmekten kaçan, kaçak bir Yahudi köle kızıdan– en kıymetli vatandaşlardan biri, doğuran Ari ırktan bir evkadını haline gelmiştim. İnsanlar bana ilgiyle ve saygıyla davrandılar. Kim olduğumu bir bilselerdi! Kime yeni bir yaşam verdiğimi!

Tüm bunların çılgınlığı beni biraz histerik yaptı.

Berlin yakınlarına giderken her gün üstümüzden geçen Amerikan savaş uçaklarına baktım. Onları, gökyüzü büyük bir sinema ekranıymış, üzerinde harika bir kurgu destanı oynanıyormuş –büyük ördekler gibi bulutların arasından tertiple uçan uçaklar, onları yutmak için yükselen siyah uçaksavar ateşinin bulutları– gibi izledim. Kurtarıcılara, göğe doğru zafer mesajları gönderdim. Bir Amerikalı havacının düştüğünü gördüğümde, kalbim de onunla birlikte yere düştü. Paraşütünü görebilmek için dua ettim; ölüm ihtimali acıyla kemiklerimi acıttı.

Gökyüzünde müttefiklerin belirmesi, Alman yenilgisinin gerçek ihtimali, sonbahar havası, yeni güvenlik duygum, hepsi birleşerek kafama tehlikeli fikirleri, uzun süredir baskıladığım düşünceleri soktu: Yahudi bayramları, babam, kız kardeşlerim, annem,

Viyanadaki ailem. Herkes neredeydi? Kimse yaşıyor muydu? Diğerleri de beni, benim onları özlediğim gibi özliyorlar mıydı?

Evde yalnızken, yemek ve temizlik yaparken BBC'yi dinledim ve birden, şaşırarak, her zamanki haberler yerine, tam da bana gönderilen bir mesaj duydum. İngiliz Baş Hahamı Hertz'in, Roş Aşana ve Yom Kippur'un yaklaşması nedeniyle verdiği bir vaazın parçasıydı. Almanca konuşuyordu.

"Nazi topraklarında ölümün gölgesindeki vadide yürüyen kardeşlerimizden geriye kalanlara en büyük sevgilerimizi gönderiyoruz" dedi haham.

Beni kastediyor diye düşündüm, beni ve bebeğimi. Ama neden "kalanlar" demişti? Geriye kalanlar sadece bizler miydik? Diğer herkesin ölü olması mümkün müydü?

"İyi insanlar ve üzerlerindeki gerçek dünya, onları özverileriyle hatırlayacak ve mahvedicinin vatanının paralize olup tüm bu insanlık dışı tasarıların engelleneceği zamanın gelmesi için can atacaklar."

Bizi hatırlıyorlar diye düşündüm. Avlanan, takip edilen, karanlıkta saklananlar, ağabeylerimizin ve ablalarımızın dualarındalar. Unutulmadık.

"Ve biliyorum ki Yahudi dinleyicilerim, Kefaret Günü öncesinde bana eski dualarda şevkle eşlik edecekler. Yaşadığımız sürece bizi hatırlayan, "Ey Tanrım, O'dur bize mutluluk veren ve Hayat Kitabı'na ismimizi yazan, kendi iyiliğin içindir bu, ey Yüce Tanrım!"

Werner eve geldi ve bana neden ağladığımı sordu. Sanırım, hamilelikteki duygu değişimleriyle ilgili bir şeyler olduğunu söyledim -1943'te, Roş Aşana arifesindeki gerçek fikirlerimle onu sıkacak hiçbir şey söylemedim.

1944 kışında, yaklaşık altı aylık hamileyken, büyük bir üzüntü sardı beni. Bu Werner'i rahatsız etti; beni mutlu görmeyi seviyordu.

“Evimi çok özledim” diye ağladım.

Tereddüt etmeden “Toparlan” dedi.

Bisikletle Arado’ya gitti ve sanıyorum onlara annesinin evinin bombalandığını, evden çıkarıldığını ve şimdi evine kaçak çetesi tarafından girildiğini, her şeyi çaldıklarını, tüm pencereleri kapıları kırdıklarını, bu yüzden de gidip polise rapor vermesi gerektiğiyle ilgili bir yalan uydurdu ve ona inandılar –biz de Viyana’ya gittik.

Her şey aynıydı ama farklıydı. Avusturyalılar artık acı çekmeye başlamışlardı. Linzli küçük diktatörleri, 1941’de herkesin olduğunu düşündüğü askeri dehaya sahip olmadığını kanıtlamıştı. Oğullarını kaybediyor, hava saldırılarına maruz kalıyorlardı. Yardıma muhtaç bir sivil topluluğun hayatlarını yağmaladıklarında çok hoşlarına gitmişti, ama Anschluss’a oy verdiklerinde akıllarında olan şey bu düşman ordular –Zhukhov, Eisenhower, Montgomery–değildi.

Werner ile beraber Viyana’ya yaptığımız bu ikinci seyahat sırasında, genç kızlığımın anılarını geri getirmeye çalışarak Ring Caddesinde yavaşça yürüdüm. Hitler, Imperial Hotel’e kalmaya geleceği için polis tüm yeri güvenlik çemberine almıştı ve devasa bir miting gerçekleştirilecekti.

Bir polis bana yaklaştı. Midem gerildi. Boğazım kurudu. Bayan Westermayer beni gördü ve polisi çağırmakla ilgili tehdidini gerçekleştirdi diye düşündüm.

“Bayan, belki şuradan yürümeniz daha iyi” dedi, “çünkü kısa sürede buraya yığınlar halinde insan gelmesini bekliyoruz ve sizin durumunuzda bir bayanın böylesi büyük bir kalabalıkta kalması gerek.”

Bir sürü caddeyi geçtim ve kalabalıkları bekledim ama gelmediler. Sanıyorum yerel Naziler, Führer’in boş sokaklardan hoşnutsuz kalıp acısını onlardan çıkaracağından korkmuş olmalılar ki,

sonunda “*Wir Wolln unser Führer sehen!*” –Führerimiz’i görmek istiyoruz!– diye bağışmaları talimatı verilen otobüsler dolusu çocuk geldi –böylelikle deli adam, bir kraliyet mensubu gibi balkona çıkmaya “mecbur” kalabilirdi.

Ertesi gün Pepi, Werner ve ben bir kafede buluştuk. Bu iki erkeğim, belirli bir ilişki geliştirmişlerdi, tam olarak arkadaşlık değil de daha çok ittifak gibi. Viyana’daki grubumdaki herkes, Werner’in Christl’a, müşterilerinin büyük bir istekle aldıkları bas-kılı hediyelik eşarpları sağlamasındaki yeteneğine hayran kalmıştı. Şimdi iyilik isteme sırası Pepi’deydi.

Berbat görünüyordu –yaşlı, sefil. “Erkekler kaçıyor” dedi ya-vaşça. “Cephede işler kötü gittikçe rejim, kendi insanlarına karşı daha fazla düşmanca davranıyor. Bu yüzden polisi, hatta SS’i, ka-çakları bulmaları için gönderdiler. Üniforması olmayan herhangi bir genç adam her an alınabilir.”

Onu hiç böyle ümitsiz, korkmuş halde görmemiştim.

“Beni durdurup orduda olmama nedenimi sorduklarında ne yapmalıyım? Yahudi olduğum için beni men eden mavi kimliğimi çekip çıkarmalı mıyım?”

“Bir bahaneye ihtiyacın var” dedi Werner düşünceli.

“Evet.”

“Resmi bir bahane...”

“Cebimde taşıyabileceğim...”

“Savaş gücü için gereken önemli bir iş yaptığına dair.”

“Evet. İşte bu. Aynen.”

Hepimiz düşünerek kafede sessizce oturduk. Sonra Werner şöyle söyledi: “Git ve üvey babanın sigorta şirketinden birkaç say-fa antetli kâğıt ve genel müdürün imzasının bir örneğini al.”

“Bir damga da olmalı” diye ekledi Pepi gergince. “Çalışma Ba-kanlığı ya da İçişleri veya...”

“Bu sorun olmayacak” dedi Werner.

Pepi neşesizce güldü. “Sorun değil mi? Sevgili arkadaşım, her şey bir sorun.”

“Werner’e güvenebilirsin” diye onu inandırmaya çalıştım. “Onun marifetli elleri var.”

Eve döndüğümüzde Werner işe gitti. Hazır ofis damgaları aldı, üzerlerinde tarih, belge numarası “teşekkürle alındı” ve bunun gibi şeyler yazılıydı. Sonra bir damgadan bazı harfleri çıkartıp başka bir damgadan yeni harfler kesti; ikincisini ilkinde yerleştirdi ve çok geçmeden onun demesini istediği şeylerin yazdığı yeni bir damga ortaya çıktı. Minik bıçakları ve keskileriyle doğru deseni yonttu, sonra bir cımbız ile harfleri ve tarihi ekledi. Arado’da, Pepi’nin Bay Hofer’ın şirketinden aldığı antetli kâğıt üzerine bir mektup yazdı. Dr. Josef Rosenfeld’in *unabkömmlich*, yani meşgul olduğu ve Donau Sigorta Şirketi tarafından Reich için hayati bir iş yapmak üzere kendisine ihtiyaç duyulduğu yazıyordu. Sonra Hofer’ın patronunun imzasını taklit etti. Sonra da inanılmaz şekilde inanılır, resmi görünen damgayı ekledi. Sonra arkasına yaslandı ve işine son bir kısıp gözlü, eleştirel bir bakış attı.

“Oldukça iyi, hı?” dedi Werner.

“Kesinlikle olağanüstü.”

Benim gözümde mükemmeldi, Pepi’yi savaş boyunca güvende tutabilecek sihirli bir belge. Onu hiç kullandı mı bilmiyorum ama ona sahipti işte. Ona korunduğuna dair bir güven verdi ve bizim gibi düşmanın arasında saklanan U-bot’lar için, mücadelenin en zor kısmı tamamdı. Eğer kendinize güveniniz varsa, günlük yaşamın korkusu ve stresi yüzünüzde açığa çıkıp sizi ele veremez.

“Bahse varım, otuzlarda böyle şeyler yaparak bir sürü para kazanabilirdim. İnsanlar için gerekli olan kağıtlar, belgeler...”

“Evet, sanırım yapabiliirdin.”

“Kahretsin. Şanssızlık. Hep nakde çevirmede gecikiyorum.”

“Ama sen benim dâhimsin” dedim onu öperek.

Özel biriydi Werner Vetter. Gerçekten yetenekli bir adam. Benim gibi, bir başkası da onun bu yeteneklerini takdir etti mi merak ediyorum.

Nisan ayıydı. Werner, Arado için yeni malzemeler bulmak üzere çok seyahat etmeye başlamıştı, çünkü savaş normal teslimatları aksatmıştı. Yorgundu. Biraz satranç oynayıp haberleri dinler ve sonra yatağa giderdik, anında uykuya daldardı.

Doğumun ilk sancılarını hissettim. Ama onu hemen uyandırmak istemedim. Banyoda ileri geri yürüdüm, sonra yeniden yatağa gittim, sonra yeniden banyoya. On bir gibi onu uyandırdım.

“Sanırım bebeği doğuruyorum Werner.”

“Ah. Tamam. Sana neler olduğunu okurum.” Kitaplıktan bir kitap aldı. “Önceleri sancılar aralıklı ve hafif. Sonra bebek yerini alırken...”

“Tamam, tamam, kelimeler ve cümlelerde kulağa harika geliyor ama şimdi hemen hastaneye gidelim.”

Brandenburg’un sessiz caddelerinde yürüdük. Kolunu tuttum. Neredeyse bir saat sürdü, çünkü çok yavaş hareket ediyordum. Hastanede hemşireler beni, doğum yapmakta olan diğer kadınlarla beraber büyük bir odaya aldılar.

Her duvardaki saat gürültüyle ses çıkarıyordu. Almanlar saatlere deli olurlardı. Bir başka kadının inlediğini duyabiliyordum. Doktor bana bir bakmak için içeri girdi. Hemşireye şöyle dedi: “Biraz bekle. Sonra ona bir yatıştırıcı veriz.”

Acıyla başa çıkmaya odaklanmıştım, bu yüzden hemen bir şey söylemedim. Sonra ise, ameliyattan çıkmış ya da doğum sırasında uyuşturulmuş, onları ya da sevdiklerini zan altında bı-

rakabilecek şeyler söyleyen tüm hastaları hatırlamaya başladım. Birden içinde bulunduğum kötü vaziyetin farkına vardım –ağrı için hiçbir şey alamazdım, çünkü eğer alırsam ben de delirebilirdim. Bazı isimlerden bahsedebilirdim. “Christl”, “Frau Doktor.” Tanrı korusun, “Yahudi” diyebilirdim. Kendimi bir propogandacı gibi azarladım.

“Sevdiğin tüm insanlar ölecek, çünkü güçsüzdün ve doğum sancısına dayanamadın. Binlerce yıl boyunca, kadınlar bu durumda anestezi olmadan doğurdular. Sen de onlardan biri olmalısın. Büyükannen, büyük büyükanne gibi olmalı ve bebeğine doğanın bir parçası gibi sahip olmalısın.”

Hemşire elinde iğneyle içeri girdiğinde ciyakladım: “Hayır. Hayır. Genç ve kuvvetliyim, ağrı için hiçbir şeye ihtiyacım yok. “

Tartışmadı. İğnesini toplayıp gitti. Çılgık atıp kargaşa yaratmadığım müddetçe neden umrunda olsun ki?

Ve ondan sonra, korkunç savaş içinde ilk kez gerçekten ölmeyi istedim.

Paskalyanın olduğu pazar sabahı, 9 Nisan 1944’te, çocuğum nihayet doğmuştu. Doktor en kritik son dakikalarda girip onu dünyaya doğru çekti. Güzel bir kız olduğunu, ufak tatlı bir yüzü, iki sağlam gözü, tüm parmaklarının düzgün olduğunu gördüğümde neşelendim.

“Kocam bir oğlan istedi” dedim doktora. “Bundan çok mutsuz olabilir.”

“Öyleyse ne yapmalıyız Bayan Vetter? Onu içeriye itip bir erkek olarak doğmasını mı umalım? Kocanıza deyin ki, böyle bir zamanda sağlıklı bir bebek sahibi olmak normal zamandakinden bile daha büyük bir mucize. Ona Tanrı’ya teşekkür edip şükran duymasını söyleyin.” Gitmeye başladı ve sonra bana geri dönüp şöyle söyledi: “Ve unutmayın, bebeğin cinsiyetini belirleyen er-

kektir. Bu yüzden kocanız bu güzel kız için sizi suçlayamaz. Hepsi onun kabahati.”

Onu kollarıma bıraktılar. Paramparçaydım, kan ve acı içindeydim ama huzur ve mutluluk dolu derin bir nefes aldım.

Aniden sirenler çaldı –bir Amerikan hava saldırısı. Bombacılar üstümüzde havadaydılar ve bu sefer yalnızca Berlin ya da Potsdam’ı değil, Brandenburg’u da bombalayacaklar gibi duruyordu.

Yürüeyebilen herkes koşarak sığınağa gitti. Birisi, üzerinde yattığım sedyeyi karanlık, havasız bir yere doğru itti. O anda bebeğim benimle olduğu için ne kadar da şanslıydı; bana, ona nasıl emileceğini göstermem için küçük bir biberon su vermişlerdi. Hepimiz karanlıkta, daha önce bombalanmış olan insanların deneyimli kulaklarıyla, bombaların nereye düştüğünü duya-bilmek için dinledik.

Düşündüm: “Aptal kız! Ne yaptın? Dünyaya ölüme mahkûm bir çocuk getirdin. Amerikan bombalarıyla ölmezsen bile Naziler tarafından bulunacaksın! Tüm ailen, bir zamanlar bildiğin her şey yok olabilir, gidebilir. Ve sen öldüğünde kim şivaya oturacak?”*

O anda çok yalnızdım, çok korkmuştum. Ve tek düşünebildiğim annemdi.

Werner hastaneye gelmeye çalıştı ama caddelerdeki tüm uyarıcı güvenlik noktalarında durduruldu. Tehlike geçti işaretinin verilmesi biraz zaman aldı. Sonunda, Amerikalıların Brandenburg’u değil, her zamanki gibi Berlin’i bombaladıkları ortaya çıkmıştı.

Onu, adımı seslenerek sığınaktan içeri girerken görünce kalbim sevgiyle eridi. Çok tatlı görünüyordu. Traş olmamıştı. Yüzü uykusuzluktan çizgi çizgi olmuştu. Genelde mükemmel şekilde taralı olan saçları tamamen darmadağındı.

* İlk elektrik süpürgesi markası. Amerikan yapımıdır. (ç.n.)

“Grete!” diye seslendi yumuşakça. “Grete, neredesin?”

Ona yüksek sesle ve güçlü şekilde cevap verdiğimi düşündüm. Ama muhtemelen sesim bir fısıltı şeklinde çıktı, çünkü beni görene kadar yanımdan birkaç defa pas geçti.

Gülümseyerek bana doğru eğildi, mavi gözleri mutlulukla parlıyordu. Bebeği kaldırdı, battaniyeleri çözdü, kız olduğunu görünce taş gibi oldu.

“Bu senin fikrindi! Tüm bu hamilelik senin fikrindi! Şimdi neyim var? Bir kız daha! Bir kız daha!”

Werner sinirliydi. Bana gözleri beyaz olmuş gibi göründü. Onun için saniyeler önce hissettiğim aşk ateşi söndü. Bir Nazi koca: Ne bekleyebilirdim ki? Bu, kadınları hor gören ve sadece doğurma yetilerini yücelten bir rejim değil miydi? Burası, sapkın ve ilkel erkeklikten bir din yaratan ülke değil miydi? Sedyemin yanında burnundan soluyarak ve sinirden tükürükler saçarak ileri geri yürüdü. O anda ondan öyle nefret ettim ki, onu bir daha görmek istemedim. Ve kendime şöyle dedim, “Bu benim çocuğum, benim çocuğum, benim çocuğum. Bu çocuk yalnızca benim.”

Ertesi gün Werner’den, sığınaktaki kötü davranışından dolayı özür dileyen bir mektup aldım.

Bilirsiniz, acı içinde olduğumuzda bazı tutku anlarımız olur. Sonra tabii ki o an sona erer, beraberinde tutku ve acı da, bağışlar ve unuturuz. Ama bence değer verdiğiniz birini her incittiğinizde, ilişkinizde bir çatlak oluşur, küçük bir zayıflık –ve orada kalır, tehlikeli, ortaya çıkacağı ve her şeyi mahvedeceği bir sonraki fırsatı kollar. Yine de Werner’e karşı kin güdecek bir durumda değildim. Bebeğimin babasıydı, benim koruyucum, onun koruyucusuydu. Bu yüzden yeniden hastaneye dönüp elimi dudaklarına götürdüğünde, kalbimin yumuşamasına izin verdim.

“Göreceksin” dedim. “Sana neşe getirecek.” Biraz gülümsedi, yeni bebeğe keyifle bakmayı denedi; gerçekten denedi. Güzel bir doğum duyurusu hazırlayarak birçok arkadaşına gönderdi. Ama tüm bunlar, mutfağımızdaki meyve ve çiçek desenleri gibiydi, daha ciddi sorunları maskeleyen için bir dekordu. Gerçek ise, Werner’in gerçekten hayal kırıklığına uğramış olduğuydu ve hayatının geri kalanında da öyle olacaktı. Bir oğul istemişti.

Günler geçtikçe, gitgide dağıldı. Zayıflıyordu. Kendisini beslemekten tamamen aciz olduğuna yürekten inanıyordum. Bir kadının ona göz kulak olmasına alışmıştı ve kendi başına idare edemiyordu. Belki de hastanede, kirli gömlekleri ve aılıktan bir deri bir kemik kalmış yüzüyle bir deli gibi görünürse, ona sempati duyup kanamayı kesip, doğumdan sonra hemen toparlanıp eve geleceğini düşünmüştü. Ona her baktığımda kalbim parçalandı ve gerektiği gibi hastanede dokuz gün kalmadım. Bir haftada eve döndüm çünkü kocam bensiz yitkti.

Kızımıza, Viyana’daki kurtarıcım Frau Doktor’un ismini, Maria’yı verdim. İlâveten ona on sekizinci yüzyıl ressamlarından Angelika Kauffman’ın ismini verdik –Goethe, Herderi Joshua Reynolds, Thomas Gainsborough’un arkadaşı, Werner’in hayran olduğu kadın. Germenlerin Romalıları karşı verdiği savaşlardan sahneleri resmettiği efsanevi tuvaleri artık Nazi Almanyası Şansölyesi’nin duvarlarında asılıydı, çünkü Hitler’in de en sevdiği ressamdı. (İlerleyen senelerde, İngiltere’ye taşındığımızda, kızımız Angelika ismini bıraktı ve kendisine Angela dedi. Hikâyede bundan sonra ondan bahsederken bu ismi kullanacağım, çünkü bunu tercih ediyor.)

Bebeğime neden annemin ismini koymadığımı sorabilirsiniz. Çünkü çocuklara yalnızca ölümlerin arkasından isim vermek bir

Yahudi geleneğiydi ve Nisan 1944'te ben, annemin sağ olduğuna inanıyordum.

Bebekle beraber yaptığım her şeyde onun varlığını hissettim, beşiğin başında dikilirken havada parfümünün kokusunu aldım. Onu öyle canlı, öyle fiziken hissediyordum ki hayatta ve iyi olabileceğinden neredeyse emindim.

Werner'in dört yaşındaki kızı küçük Bärbl, Angela'nın doğumundan kısa bir süre sonra bir salı sabahı erkenden geldi. Eve girdiği anda, koyu renk saçlı bebeğini tutarak küçük kolunu kaldırdı ve "Heil Hitler!" diye bağırdı.

Annesi Elisabeth onaylayarak gülümsedi.

Sanırım hayatta beni Elisabeth Vetter gibi korkutan bir başkasıyla tanışmadım. Çok güzel görünümlü, çok uzun, çok güçlüydü ve bana karşı buz gibiydi. Sanıyorum ancak benim sihirli heykelim kadar yumuşak ve duyarlı hissedebilirdi. Ama bana tepeden tırnağa mermer gibi geliyordu. Werner onu ve Bärbl'i karşılamak için sabah geç saate kadar evde kalmıştı. O ve eski karısı arasındaki elektrik, düşmanlık ve çekim, dairedeki havayı sıkışık ve sıcak hale getirmişti. Werner'in onu halen istediğini açıkça görebiliyordum. Küçük kızını öptü ve apar topar işe gitti.

Elisabeth ile baş başa kalınca, en kendi halinde karakterimi takındım. Neredeyse fısıldıyordum. Ona kahve, kek, koltuk, dairede bir gezinti teklif ederek gezinip durdum. Uzun boylu sarışın bir çocuk olan Bärbl köşede duruyordu, bana karşı doğal olarak utangaçtı.

Elisabeth, çamaşır sepetinden yatağındaki Angela'ya göz gezdirdi. "Kesinlikle kardeş benzemiyorlar" dedi.

Mutfağın etrafındaki boyanmış duvar süsüne baktı. "Demek Werner bizim için göstermediği gayreti sana göstermiş –değil mi Bärbl?"

Düzgünce dizilmiş aletlere ve boyalara baktı. “Bir sanatçı olduğunu düşünüyor. Hiç yeteneği olmaması çok yazık.”

Elisabeth ayrılırken Bärbl’i öptü mü hatırlamıyorum. Onun koridora gitmesini bekledim. Pencerede durup caddeye çıkmasını bekledim. O caddeden kayboluncaya dek bekledim. O tamamen gözden kaybolmadan biraz daha rahat bir nefes almadım.

“Hitler’in resmi nerede?” diye sordu Bärbl. “Bizim dairemizde her odada Hitler’in bir resmi var.”

“Tamir ettiriyoruz” dedim. “Düşüp kırıldı ve parçaları tamir ettirmemiz gerekti. Biraz zaman alacak ama er ya da geç geri alacağız. Bir kurabiye ister misin?”

“Evet” dedi.

Ona Knödl verdim, az şekerli patates toprakları, her birinin içinde bir adet çilek vardı. Bir yetişkin olduğunda, uzakta başka bir ülkede bir İskoçyalıyla evli ve İngiliz çocuklarının annesiymen hatırladığı şey buydu –içinde çilek sürprizli Viyana usulü Knödl.

Her gün yürüyüşe çıktık: ben, bebek arabasındaki kızım ve uzun boylu, dört yaşındaki. Angela ile yaptığım her şeyi Bärbl da bebeğiyle yapıyordu. Ben banyo yaptırırken, o da banyo yaptırıyordu. Bir şeye koymak için göğsümden süt sağıyordum. O da sağıyormuş gibi yapıp oyuncak bebeğine veriyordu. Yolda ne zaman biriyle karşılaşsak ben “Günaydın” diyordum, Bärbl ise “Heil Hitler!” diyordu.

Bahçıvana, sokakları temizleyen kadına, karneleri getiren adama, herkese “Heil Hitler!”. İnsanlar olağanüstü bir Nazi annesi olduğumu düşünmüş olmalı.

Ama doğrusunu söylemek gerekirse Bärbl’i seviyordum. Çok tatlı bir küçük kızdı ve bir süre sonra “Heil Hitler” demeyi bıraktı, çünkü benim çatımın altındaydı. Katı değildim. Çalışmıyordum. Çocuklar için zamandan bol bir şeyim yoktu.

Bärb'lın bizimle altı haftalık tatili öyle iyi geçti ki, Elisabeth tehdit altında hissetmiş olmalıydı. O zamanın ruhuna uygun olarak, benimle Werner'i yetkililere ihbar etti, onun kızını misafir etmek için neden uygunsuz olduğumuza dair bir sebep vererek. Mahkeme gelip evimizi ziyaret etmeleri için iki kadın sosyal hizmetliyi gönderdi.

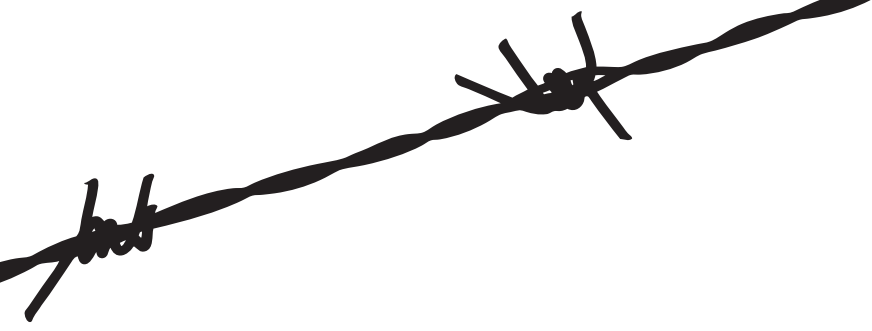
Bürokrasi söz konusu olduğunda her zamanki gibi bir panik havasındaydım. Werner ile epey bir zamandır yaşıyordum, bir yıldan biraz daha fazla ve birbirimizle rahattık. Artık onun fark etmediği ama onların görebileceği, Yahudiliğimle ilgili bir işaret olabilir miydi? Evde, "Bu kadın bir üniversiteye gitmiş, hukuk okumuş, nasıl giyineceğini biliyor..." dedirtecek bir şey var mıydı?

Üst kat komşumdan, benimki tamirde olduğundan, ödünç alabileceğim bir resim istedim. Çekmecesinde bir tane buldu.

Sosyal hizmetliler habersiz geldiler –not defterleri ve şapkalarıyla, her zamanki kendini beğenmiş Nazi kadınları. Onları içeri buyur ettim. Benim güzel, küçük meleğim sepetinde uyuyordu. Şöyle düşündüm: "Tanrım, o küçük hasır yuvasında hasırotlarının arasında yüzen Musa gibi duruyor!" Bana günlük rutinimizi sordular, yemeklerimizin içeriğini; pis mi diye görmek için fırınımızın içini açtılar; her köşede toz aradılar, kitaplıktaki her kitabın adını yazdılar. Sonra gittiler.

Birkaç hafta içinde denetimi geçtiğimizi, kendimizi saygıdeğer bir ev hanesi olarak kanıtladığımızı ve Elisabeth'in, Bärb'lın tam velayetini almak üzere açtığı davanın reddedildiğini söyleyen bir mektup aldık. Raporlarında şöyle yazmışlardı, "Bu çocuğun, Bay ve Bayan Vetter'in evinde olabildiğince vakit geçirmesi çocuk için yalnızca iyi bir şey olur." O iki kadına o mektubu göstermeyi hep çok istedim. Daha sonraki yıllarda, onların ofisine dalıp, "Bakın, Yahudi bir kadına işte bunları yazdınız, sizi korkunç yalancılar!" demek istedim.

Ama kader böyle tatminleri bize nadiren sunuyor.

ON BİR

Brandenburg'un Düşüşü

Umut içinde yaşadım. Ara sıra, Filistin'de güvende oldukları düşüncesiyle kendimi rahatlatmamın haricinde kız kardeşlerimi düşünmedim. Mina'yı ya da çalışma kampından diğer arkadaşlarımı düşünmedim. Çaresizce, annemi düşünmemeye çalıştım. Çünkü, anlayacağınız, eğer onları düşünseydim, aklımı kaybedebilirdim. Gizliliğime bir dakika daha katlanamayabilirdim. Bu yüzden Hamam Hertz'in yalnızca bir "kalıntı" olduğuma dair iddiasının üzücü gücünden kendimi korumak için elimden gelen her şeyi yaptım ve kendimi "normal" bir hayat sürdürdüğüm konusunda kandırdım.

"Normal." Daha sonraki yıllarda herkese dediğim şey buydu. Bir evkadını ve anne olarak yaşadım. "Normal" bir yaşamımız vardı. Tanrım.

Sütçü, süt karnelerimizi getirdi. Nazi gazetesi –*Der Volkische Beobachter*– her gün bisikletli bir oğlan tarafından teslim ediliyordu. İnsanın, dükkân sahibini Nazi selamıyla selamlamak zorunda olmadığı yerlere gitmeye çalıştım. Yemek karnemizle yaşadık. Frau Doktor bize bazı ekstra şeyler gönderdi: dayanıklı ürünler, pirinç, noodle, mercimek ve fasulye. Bayan Gerl bazen bana ekme-
mek için karne gönderdi. Süt karnelerimi olabildiğince Oto0 için

Jultschî'ye gönderdim ve tüm kahve payımı Paula Teyze için ayırdım, bir fincan kahveyi her şeyden çok severdi. Lahana ve patatesimiz vardı; ekmek, şeker, tuz ve bazen azıcık et –ve bunlar ailemizi beslemek için bana yetiyordu.

Şehrin dışındaki çiftçiler takastan bir servet kazandılar, çünkü insanlar en kıymetli mobilyalarını biraz havuç, belki kalın bir dilim jambon ya da biraz taze peynir için veriyorlardı. İnsanlar, çiftçilerin çok sayıda İran halısına sahip oldukları için onları ahıra koyduklarına dair şaka ediyorlardı. Kullanılmış kıyafet takası olduğunu duydum ama sahip olmadığım giysi kartını göstermemi gerektirir diye korktuğumdan hiç gitmedim. Sadece dikiş diktim.

Üst kattaki, şarkı söyleyen Bayan Karla'ya karşı yeterince dostaneydim. O ve daha yaşlı bir adam olan kocası uzun süredir evlat edinmek istiyorlardı, ama bir nedenden, ülkedeki tüm öksüzlere rağmen bir tane bulamamışlardı. Bir gün eve yeni doğmuş bir bebekle geldiler. Onu neredeyse annesinin elinden doğruca aldıklarını biliyordum ve nasıl bir anlaşma yaptıklarını hayal edemiyordum. Ama ne önemi vardı ki? Bu iyi insanlara anne ve baba olarak sahip olduğu için şanslı bir çocuktu. Karla'ya, Angela'nın küçülen kıyafetlerini verdim. Karla da hepsini, koridorun diğer tarafındaki komşumuz Bayan Ziegler'e saklıyordu, zaten bir çocuğu vardı ve kocasının cepheden geldiği son izninden bu yana yeniden hamileydi.

Konuşmak için gelen tek insan Hilde Schlegel'di. Mutfakta oturup Heinz'in yaklaşan iznini nasıl beklediğini anlatırdı. Havadan, karnelerden, çamaşır yıkamanın zorluklarından, Viyana'daki bir arkadaşım bana deterjan gönderdiği için ne kadar şanslı olduğumdan bahsettik. (Aslında deterjan Anna Hofer'e aitti; Pepi onu küvetinin altından çalmıştı.) Hilde sıklıkla kayınvalidesi hakkında konuşup durdu. Bu bana bir fikir verdi.

“Annemi ziyaret etmesi için davet edelim hadi” dedim Werner’e.
“Ne?”

“Bebeği hiç görmedi.”

“Bebeği umursamaz.”

“Bu imkânsız. Kim küçük sevgilimizden etkilenmez ki?”

Yaşlı Bayan Vetter bizimle bir hafta kaldı. Düz, boş, buruşuk bir yüzü vardı ve kırışmış saçını arkadan topuz yapardı. Benimle güçbela konuştu. Kolalı beyaz bir önlük giyerdi. Öyle temiz ve düzenliydi ki, kirli bir bez ya da azıcık salya ile temas edebileceği korkusuyla Angela’ya dokunmak bile istemedi. Tüm gün sessizce bira içti ve önlüğü halen lekesiz halde horlayarak uyuyakaldı. Bana kar altındaki Aschersleben’i anımsattı –dıştan beyaz ve temiz, ama içerde buz gibi ve sevgisiz. Bir gün Angela ile eve döndüğümüzde gitmişti. Hiçbir şey getirmemişti. Hiçbir şey almadı. Werner annesi hakkında tamamen haklıydı.

Güzel bebeğime sarılıp fısıldadım: “Endişelenme küçüğüm. Büyükanenin veda etmemesi sorun değil. Kısa süre sonra savaş sona ermiş olacak; sadece bekleyip muzaffer Sovyet ordusu tarafından kurtarılmalıyız. Polonya’nın gettoları açılınca diğer büyükanne gelip seni görecektir, sana şarkı söyleyecek, seni beşiğinde sallayıp gözlerinden öpecek.”

Pepi’nin de söylediği gibi, savaş onların aleyhine döndükçe Naziler daha da tehlikeli oldular. Propaganda aleti, “gizli silah” konuşmalarıyla halkın umutlarını yeşertmeye çalıştı. Ama bu silahlar pek gerçeğe dönüşmüşse benzemiyorlardı. Gestapo, kötü zamanlarda insanların Führer’e sadık olacağına güvenmiyordu. Kaçakları avladılar, bulduklarında ise öldürdüler. Sabotaj işaretlerini arayarak yabancı işçilerin çadırlarını talan ettiler. Pek çoğu artık

dul olan, yabancı işçilerle ilişkiye giren yalnız evli kadınları aşağıladılar. 1944'e gelindiğinde, davaların neredeyse dörtte biri Alman kadınları ve yabancılar arasındaki gayrimeşru ilişkilerle ilgiliydi ve her gün üç ya da dört işçi, küçük hırsızlıklar veya aldatma gibi suçlar nedeniyle idam ediliyordu.

Ani *razz*alar olurdu, pof, öylece, nedensiz, sıradan vatandaşları hop oturup hop kaldırıp benim günlerimi gerginlikle dolduruyordu. Bir seferinde hatırlıyorum, Angela ile bir eczanedeyken, iki SS milisi içeri girip dükkan sahibesinin belgelerini görmek istediler. Kadın tek kelime etmeden verdi. SS milisleri damgaları, resmi imzaları dikkatlice incelediler. Ben her zaman yaptığım gibi, stratejimi planlayarak ilaçların arasında takıldım: Eğer belgelerimi sorarlarsa diye. Onlara vereceğim. Eğer belgelerimde yanlış bir şeyler olduğunu düşünürlerse, aptal ve tatlı davranacağım. Eğer beni hapse atarlarsa, *onlara evrakları tek başıma, kendim çaldığımı söyleyeceğim –kimse bana yardım etmedi, kocamın hiçbir fikri yok...*

Tatmin olan SS milisleri belgeleri dükkân sahibesine geri verip ayrıldılar. Birisi pusetindeki bebeğime gülümsemek ve tatlılıkla gıdıklamak için durdu.

Werner artık haftanın yedi günü, günde on iki saat çalışıyordu. Hollandalı işçiler, pazarları çalışmak için fazlasıyla dindar olduklarını duyurdular. Yabancı işçilerin Almanlardan daha kısa bir çalışma haftasına sahip olmaları tuhaf görünse de, Werner onları şirkete karşı savundu ve böylece istediklerini aldılar. Anlayacağınız gibi, her güçlü kuvvetli Almanın savaşıması, yetenekli iş gücünün kaybedilmesini öyle kritik hale getiriyordu ki, yabancı işçiler artık küstürülemeyecek kadar değerli hale gelmişlerdi. Werner onlara düzgün davranmak için sıkı bir şahsi çaba sarfetti. Minnettar bir Fransız, bize minik ahşap ve metal parmalarıyla karışık

olarak yontulmuş ve yapıştırılmış güzel bir kutu gönderdi. Ruhunu muhtemelen, bu güzel objeyi yapmaya konsantre olarak canlı tuttuğunu anladım. Ben de aynı şeyleri yaşamıştım.

İkmal hatları bombalanmıştı. Üretim yavaşladı. Werner, Arado için malzeme almak üzere Daimler-Benz, Siemens, Argus, Telefunken, Osram, Aeg gibi şirketlere gitmek zorundaydı. Fabrikanın içindeki sürekli propoganda, işçileri daha büyük çabayla çalışmalarını için yüreklendiriyordu. Cephede ölmüş olan Arado çalışanlarının büyük fotoğrafları duvarlara asıldı, evde ne kadar uzun ve ne kadar zorlu çalışıyor olsan da, Rusya'da ölmekten daha iyi olduğunun kati bir hatırlatıcısıydı. Sabotaj olayları arttı. Sonraları duyduk ki, Arado'daki Fransız işçiler Alman komünistlerle birlik olup gizli bir radyo yapmış, müttefiklere gizli mesajlar gönderiyorlarmış.

Hiç bitmeyen çalışma haftasına ilaveten Werner, sivil savunma için de zaman ayırmak zorundaydı, çünkü artık neredeyse sürekli bombardıman altında yaşıyorduk.

Eğer Werner evdeyken hava saldırısı sirenleri çalarsa, Angela'yı sepetine koyup herbirimiz bir yanından tutup onu sığınağa beraber taşıyorduk –tıpkı Mina ile Osterburg'ta patates taşıdığımız gibi. Ama kendi başıma olsaydım, Angela'yı oraya olabildiğince az götürürdüm. Hava, ışık yoktu ve tüm annelerle çocukları oraya toplanıyorlardı –bu bana bir hastalığa davetiye gibi geliyordu, çünkü bir hasta çocuk tüm grubu hasta edebilirdi. Binamızdaki küçük bir çocuk (sanırım ismi Petra idi) o şekilde boğmaca hastalığına yakalandı ve annesinin kollarında öldü.

En büyük korkum içeride yakalanmaktı, evin içindeyken ezilmek ya da sığınağın içinde gömülü kalmak. Benim bombalama-daki planım açık havaya çıkmaktı. Tabii ki bu şu anda aptalca geliyor; ama savaş zamanında, insanlar nasıl ölmek istedikleri ya da istemeyecekleri üzerine batıl görüşler geliştiriyorlar. Böylece savaş

uçakları tepemizde gümbürdediklerinde yer üstünde kalıyordum. Angela'yı yerde sepetinin içine koyup, etrafında mobilyalardan ve yastıklardan küçük duvarlar yapardım. Sırtımı pencereye vererek otururdum, böylece havada uçuşan cam parçaları bana gelip, daireye girmez ve üzerine düşmezdi. Onu tutup kaçmam gerekirse diye bir battaniyeyi hazırda bekletiyordum.

Yazın savaş uçakları akşam sekizden geceyarısına kadar geliyorlardı. Amerikalılar düzen içinde, işaretlerini görebileceğiniz kadar alçaktan uçuyorlardı. Ev işlerimi, bombalamalar sekizde başladığından, yemeği ve ertesi sabahın kahvaltısını hazırlayıp çamaşırların toplandığından emin olarak, yediden sonra dışarıda hiçbir şeyin asılı olmaması gerektiği düşüncesiyle düzenliyordum.

Ara sıra Amerikalılar beni şaşırttı. Bir gün, şehir merkezinden uzakta, Wilhelm Caddesi üzerinde, Angela pusetin deyken günlük yürüyüşlerimden birindeydim. Ona biberon verebilmem için bir ağacın altında çimlere oturmuştuk. (Üç aydan sonra göğüslerimde süt kalmadığını bilmelisiniz, Osterburg ve Aschersleben'de maruz kaldığım açlığın etkisiydi. Werner eczaneden özel bir süt getiriyordu.) Bebeğim bir battaniyenin üzerinde gülüyor ve mırıldanıyordu, ben onun göbeğini burnumla gıdıklarken mutlulukla kıkırdıyordu. Derken bombalar ufukta şehre çarpmaya başladılar, gökyüzü ölümün turuncu ve siyah dalgalarıyla aydınlandı, uçaksavar topları gümbürdedi. Altımdaki toprak sallandı ve titredi – Angela ise bacaklarıyla havayı tekmeleyip güldü.

Benim aklı başında olmamı sağladı. Ölümün varlığında gülümsememi sağladı. O benim mucizemdi. Ona sahip olduğum sürece herhangi bir mucizenin gerçekleşebileceğine, tüm dünyanın kurtarılabileceğine inanıyordum.

Aynada hep Edith'in anlık bir görüntüsünü yakalayabildim. Bir kaçak olduğumda korktuğum şey gerçekleşmeye başlamıştı.

Kendimi tanıyamıyordum. Bebekli bir Alman kadını olduğumu biliyordum, ama bu güzel çocuğun büyükannesi neredeydi? Teyzeleri neredeydi? Neden büyük, sıcak, sevgi dolu bir aile, beşğinin etrafına doluşup ona hediyeler getirmiyor ve olağüstü becerileriyle ilgili yorumlar yapmıyordu? Annem için duyduğum özlemle içim sızladı. O benim kim olduğumu bilirdi. Bebeğimdeki, büyükanne Hahn'dan gelen parmakları ya da Marianne Teyzenin burununu fark edebilirdi.

“Sorun nedir?” diye sordu Werner.

“Özlem” dedim. “İçimde bir özlem var...”

“Tek bir kelime daha etme. Bir çantaya bir şeyler koy. Ben öğlene dönmüş olacağım, Viyana'ya gideceğiz.”

Özlediğim Viyana değil, senin Führerin'in dünyadan koparıp aldığı imparatorlukta bir yerlerde kaybolmuş olan annem demedim.

Werner bisikletiyle Arado'ya gidip onlara yine, Rhineland'daki annesinin evinin bombalandığını ve ona gidip yardım etmek zorunda olduğunu söyledi ve ona yine inandılar. (Yönetimdeki bu beceriyle, Fransız işçilerle Alman komünistlerin gizli radyoları konusunda böylesi bir başarıya ulaşmalarına şaşırmamalı.)

Ne tuhaf bir geziydi! Yorgunluktan tükenmiş Wehrmacht askerleri kalabalık tren koridorlarında ayakta dururken, görevli hemşirelerin Angela'nın üzerine titremesiyle bir koltuğa buyur edildim ve kocamla beraber bir kompartımanda kraliçe gibi seyahat ettim. Almanya'da bir bebek sahibi olmak, cephede ölmeye eşdeğer hale gelmişti, devlete verilebilecek en büyük hizmet şekli. Sanıyorum o zamanlar Naziler bebekleri artık “yeni Avrupa”nın nüfusunu oluşturmanın kendi ırksal görevleri olduğunu düşündükleri için istemiyorlardı. Bence bebekleri, Almanya'nın kendi nüfusunu arttırmak için istiyorlardı çünkü savaşta çok kişi kaybedilmişti.

Jultschî'nin evinin zilini çaldık. Nazi kocamla Alman bebeği-me bir bakıp şöyle söyledi, "Sen delisin!"

Belki de o zamanlar görünmezlikten dolayı biraz delirmiştim.

Yalnız Frau Doktor özlediğim tepkiyi verdi. "Bu çocuğun adı Maria. Senin ismin" dedim ona. Güçlü yüzü eridi. Angela'yı öpüp kokladı, sardı; onu zıplattı, altını değiştirdi, yerde yanına kıvrıldı -annemin yapacağını bildiğim her şeyi yaptı.

Frau Doktor birkaç günlüğüne şehir dışına çıktı ve Parten Caddesindeki evinde kaldım. Werner bir otelde kaldı.

Pepi, gençliğimizdeki caddelerde benimle yürüyüş yaptı. Bebek uyuyordu. Pepi solgundu. Göz çevresindeki koyu halkalar, içinde yaşadığı sürekli korkunun hikâyesini anlatıyordu. Saçlarının neredeyse tamamı gitmişti. Benden yirmi yaş daha değil, kırk yaş daha büyük gösteriyordu.

Eskiden olduğum tasasız kızı bana hatırlat demek istedim. Annemin güvende olduğunu, bebeğimin özgürlük içinde yetişeceğini söyle bana.

Ama çok geçti. Çok yaşlıydı, çok hırpalanmıştı. Ben hep öğrenci, o ise öğretmen olmuştu. Ben hep açlık çeken esir, o ise rahatlatıcı olmuştu. Artık onu rahatlatmayı deneme sırası bendeydi.

"Her şey yoluna girecek" dedim ona. "Sadece sabırlı ol. Güçlü ol. Sosyalist cenneti düşün..."

Pepi mutsuz bir kahkahayla yanıt verdi. Bebeğime çok az ilgi gösterdi.

Werner, Eylül 1944'ün başlarında, mide problemleri, astımı, duyu kaybı, sakat ayağı ve artık bir erkeği kaybedilmekte olan bir savaşta hizmet edebilmesinden alıkoyması için fazlasıyla hafif görülen diğer rahatsızlıkları olan Almanların askere çağırılmasıyla ilgili son çağrının parçası olarak askere çağırıldı. Kısa zaman

içinde hükümet, Alman şehirlerini savunmak için çocukları ve yaşlıları da askere almaya başladı. Werner de bu ölmeye giden askeri birliğin bir parçasıydı.

3 Eylül'e kadar orduya bildirmedi. Eğer cesaret edebilseydi, asker celbini hiç almadığını iddia ederek bir yerlerde saklanabilirdi. Ama Werner bile bundan yalanla kurtulmaması gerektiğini iyi biliyordu.

Ülke dağılıyordu. Sabotaj. Askerden kaçma. Bombalar nede-niyle evsiz kalan binlerce kişi. Ve arda kalan son gücüyle diktatör-lük, kocamı kurban etmekten daha iyisini düşünemiyordu.

Tüm birikimimizi aldı –on bin mark–, düşmanın eline dü-şüp birilerine özgürlüğüne karşı rüşvet vermesi gerekirse diye. Karşı çıkmayı hayal bile etmedim. Arado'dan gelen parasıyla ko-layca yaşadım, askere çağırılmasından sonra da ödenmeye devam etmişti ve biriktirebildiğim her bir kuruşu biriktirdim.

Werner iç çekip başını eğdi. Bir itiraf duymak üzere olduğumu biliyordum.

“Dinle Grete” dedi. “Eğer bebeğe özel süt almak için eczaneye gidersen ve sana trajik bir kahraman gibi muamele ederlerse şaşır-ma. Çünkü sana doğruyu söylemem gerekirse, onlara yalan söyle-dim. Onlara zaten üç çocuğunu gömdüğünü, bu yüzden bunun da sonsuzluğa gitmemesi için, bu dördüncü çocuğuna sütü vermek zorunda olduklarını söyledim.”

Şimdi bile, bunu düşündüğümde gülümsemem gerek. Size söy-lüyorum, Werner Vetter'in bana hoş gelen şeyleri içinde bu, kalbimi en çok ısıtanydı: Nazi Almanyası'nda gerçeğe hiç saygısı yoktu.

Diğer tüm erkekler kışlarında kaldı. Benim Werner'im ise her gece bisikletiyle eve gelip, üsse dönmesi gerekinceye dek, ak-şam saatlerini benimle geçirdi. Bunu haklı göstermek için üstleri-ne ne yalanlar söyledi bilmiyorum, yalnızca hayal edebiliyorum.

Üniformasını giymek hoşuna gitmiyordu ve eve gelir gelmez hep çıkarıyordu. Otorite sembolleri onu rahatsız ediyordu –otomite onunki değilse.

Bir gece, kışlasına geri dönmek üzere evden ayrıldığında, bisikletinin bir parçasının çalınmış olduğunu gördü. Bu olası bir faciaydı. Eğer zamanında dönmezse, izinsiz ayrıldığı tespit edilebilir, bir kaçak olarak değerlendirilip bir açıklama yapmadan vurulurdu. Peki o ne yaptı? Bir başka vatandaşa ait bir bisiklet bulup onu çalarak, kendisinden çalınmış olan parçayı taktı. Yeterince adil görünüyordu.

Üstte bir arkadaş edindi, son muharebede önde yer almadan önce karısını hamile bırakmayı çok isteyen genç bir adamdı. Genç çiftin birlikte olabilecekleri hiçbir yerleri yoktu. Böylece Werner önce bana sormadan, onları küçük odamızda kalmaları için davet etti.

Onlarla beraber kapıda belirdiğinde şoka girmiştim. Yabancıları eve getirmek! Çok tehlikeliydi! Ya her şeye burnunu sokan ve gözetleyen Nazilerden olsalardı?

Misafirlerimizi yalnız bırakmak için bebeğimle dışarıda oturdum ve bu süre zarfında endişelendim. Radyo sinyalinin hükümetinkine ayarlı olmadığını fark ederler miydi? Duvarda Hitler'in bir fotoğrafının olmadığını fark ederler miydi? Biraz avantaj sağlayabilmek adına saniyelik ihlallerle birbirini ihbar eden komşuları her gün duymuyor muyduk? Werner nasıl olur da bizim güvenliğimizle böyle oynayabilirdi, bunca zaman böyle dikkatli, böyle sessiz ve ihtiyatlı olduktan sonra? Cevap ise tabii ki, onun açığa çıkmaktan hiçbir zaman benim kadar korkmamasıydı. Neden korksun ki? Eğer yakalansaydım, benim gerçek kimliğimi bildiğini inkâr ederdi –ve ben de onun inkârına destek olurdum. Sağ salım çıkardı. Angela ile ben ise ortadan kaybolurduk.

Tatlı, genç çift bana konukseverliğim için teşekkür edip, iyi niteliklerini ilettikten sonra kendi yollarına gitti. Sanıyorum onlardan korktuğumu bilselerdi dehşete düşerlerdi. Bazen merak ediyordum, o çok istedikleri çocuğa sahip olabildiler mi?

Noel civarı, Werner'in bölüğünün büyük kısmı, müttefik akınına karşı durmak üzere batıya gönderilmişti. Ama Werner –açıkça çoğundan daha zekiymi ve yönetsel deneyimi vardı, tek bir göz ile bile atıcılık konusunda bir ödül kazanacak kadar iyiydi– doğu cephesine gitmeden önce daha fazla eğitim alması için Frankfurt an der Oder'e gönderilmişti.

Onu bir subay yapmaya karar verdiler.

"Gel ve yeni yılı benimle geçir" dedi. Sesindeki aciliyeti duyabiliyordum –Ruslarla yüzleşmesinden önce son bir hafta sonu. Aceleyle ayarlamalar yaptım. Hilde Schlegel bebeğime bakabileceğini söyledi.

Küçük bir otelde, aslında bazen askerlere ve kadınlarına odalar kiralayan özel evde Werner'i bekledim.

Otel sahibi ve çalışanları bana saygılı davrandılar –ah, evet, bana müthiş bir saygıyla davrandılar. Görüyorsunuz ya, benim gizliliğim artık absürtlüğün sınırlarını aşmış, en olağanüstü canlanmasında geziniyordu: Bir Alman kadınının o zamanda ve o yerde olabileceği en iyi şey haline gelmiştim, bir Nazi subayının karısı.

Werner'i subay üniforması içinde gördüğümde güleyim mi, bayılayım mı bilemedim. O iğrenç yaka! O rütbe! O kartal! Dünyanın sözümona fatihlerinin nişanı! Beni kendisine çekti. Ama ben uzaklaştım, kendimi çektim. O üniformanın tenime dokumasına katlanamadım.

"Ah, o korkunç şeyi çıkar!" diye bağırdım.

O hafta sonu hiç dışarı çıkmadık. Odamızda kalıp birbirimize şakalar anlattık. Ciddiyim. Birbirimize, aklımıza gelen her bir eğ-

lenceli hikâyeyi anlattık. İçlerinden biri aklımda kaldı. Bir Alman vatandaşı intihar etmek istiyor. Kendisini asmayı deniyor, ama ip öyle kötü kalite ki kopuyor. Kendisini boğmayı deniyor, ama pantolonunun kumaşındaki odun yüzdesi öyle yüksek ki bir sal gibi suyun üzerinde yüzüyor. Sonunda resmi hükümet karneleriyle beslenerek açlıktan ölüyor.

İçlerindeki en karanlık şakada ise, Werner arkadaşlarıyla birlikte doğuya, ilerlemekte olan Sovyet ordusuna doğru gittiği sırada, hayatını kurtarmak için aksi yönde kaçan binlerce Almanın yanından geçiyordu. Savaşın bittiğini ve kaybedildiğini biliyorlardı.

“Bana şans dile” dedi.

Üst kat komşum ve kocası yeni yıldan hemen sonra, sabah çok erken saatte ayrıldılar.

Onları giderken gördüm çünkü Angela beni şafaktan önce uyandırmıştı. Sessizce ayrılıyorlardı, yanlarında tüm varlıkları ve uyuyan çocuklarıyla beraber. Kapımı açtım.

“Size iyi şanslar” diye fısıldadım.

“Sana da Grete” diye cevap verdi Karla. “Umarım kocan sağ salim evine döner.”

El sıkıştık ve onlar ayrıldılar. Ama o gece, birisinin onların boş olması gereken dairesinde gezindiğini duydum. Ayak sesleri. Sür-tünme. Bir su ısıtıcısının sesi. Yatak gıcırtısı. Onun kim olduğunu merak ettim. Sonra merak etmemin benim haddim olmadığına karar verdim.

Ertesi sabah, ben banyoda bebek bezlerini kaynatırken kapımda korkunç bir yumruk sesi duydum.

“Bayan Vetter!” Bir adam seslendi. “Polis! Kapıyı açın!”

O genç çiftti, diye düşündüm –beni ihbar ettiler çünkü duvarımda Hitler’in resmi asılı değildi. Koridorun karşısındaki Bayan

Zeigler'di diye düşündüm –beni ihbar etti çünkü BBC'den bir ses duydu ve benim dinlediğimi anladı. Benden hep şüphelenmiş olan nüfus memuruydu; ya da Elisabeth, benim hep resimden çıkamamı istiyordu. Herhangi biri olabilirdi. Önemli olan ise neredeyse savaşın sonuna gelmiştik ve son anlarda birisi beni ihbar etmişti. Açığa çıkmıştım.

Midem düğümlendi. Bacaklarım ısındı ve titredi. Boğazım kurudu. Binlerce kez prova ettiğim hikâye aklımdan geçti.

Bu kağıtlar Christl Denner'a ait bayan. O Viyana'da yaşıyor. Siz kimsiniz? Bu belgeleri nasıl aldınız?

Onları çaldım. Yukarı Tuna'da patikadan yürüyordum ve Christl nehirde balık tutuyordu, onun çantasını nehre düşürdüğünü gördüm, sonra o ve yanındakiler gittiler ve onlar gözden kaybolur kaybolmaz nehre atlayıp oraya yüzdüm, çantayı buluncaya dek tekrar tekrar daldım ve kağıtları aldım, onları kendim için sahte evraklara çevirdim. Bu benim suçumdu. Yalnız benim. Bana kimse yardım etmedi...

Gözlerimi kapatıp annemin yüzünü aklıma getirdim, onu önümde bir ışık gibi tutarak kapıyı açtım. Bir polis memuru duruyordu. Pek genç bir adam değildi. Yorgun görünüyordu.

“Günaydın Bayan Vetter. Hemen üstünüzde bir asker kaçağının, kız kardeşi ile eşinin boş evinde saklandığına dair gerekçemiz var. Dün gece burada olabilirdi. Hiç ses duydunuz mu?”

“Hayır” dedim. “Hiçbir şey.”

“Belki de uyuyordunuz.”

“Hayır, duyardım çünkü gece bebeğim yüzünden sık sık uyanıyorum.”

“Ah, pekâlâ, eğer o daireden birisinin sesi gelirse lütfen bu numarayı arayın.”

“Evet, tabii ki memur bey. Kesinlikle ararım.”

Nazikçe başını eğdi ve gitti.

BBC programları iş programıma çok uyuyordu. Bir akşam radyoyu açtım ve kendimi, Nobel ödüllü, *Büyülü Dağ* ve *Venedik'te Ölüm* gibi başyapıtların yazarı Thomas Mann'ı dinlerken buldum. Savaştan uzakta, Kaliforniya'da yaşıyordu ve yıllardır insanlara Nazi karşıtı yayınlar yapıyordu. Onu duyduğum ilk seferdi.

“Alman dinleyiciler!

“Keşke bu savaş sona erseydi! Keşke Almanya'nın dünyada yaptığı korkunç şeyler bir kenara bırakılabilseydi...”

Keşke diye düşündüm.

“Ama yeni bir başlangıç için bir şey elzem... Sizi dışarıda tutup, zorla aptallığa sevk ettikleri için aslında çok az, kısmen bildiğiniz bağışlanamaz suçların tam olarak ve kesin olarak farkına varılması... kısmen, çünkü sizler kendinizi koruma içgüdüsüyle bilincinizden bu dehşetin bilgisini sildiniz.”

Ne söylüyor? Neden bahsediyor diye düşündüm.

“Sizler, şu an beni dinlemekte olanlar, Polonya'da Lublin'deki Maidanek'i, Hitler'in soykırım kampını biliyor musunuz? Bir toplama kampı değildi; daha çok, devasa bir cinayet tesisiydi. Bir fabrika bacasıyla devasa bir taş bina duruyor orada, dünyadaki en büyük krematoryum... Yarım milyondan fazla Avrupalı –erkek, kadın ve çocuk– klor ile zehirlenip yakıldı, her gün bin dört yüz kişi. Ölüm fabrikası gece gündüz çalıştı; bacaları hep tüterek.”

Hayır, diye düşündüm, bu imkânsız. Bu birilerinin kışkırtması.

“İsviçreli kurtarma timi... Auschwitz ve Birkenau kamplarını gördü. Kendi gözleriyle görmedikçe, duyguları olan hiçbir insanın inanmaya hazır olmadığı şeyler gördüler: insan kemikleri, kireç

fiçıları, klor gazı boruları ve yakma tesisleri. İlaveten, feda ettikleri kurbanların kıyafet ve ayakkabı yığınlarını gördüler, bir sürü küçük ayakkabı, çocuk ayakkabıları... Sadece bu Alman tesislerinde, 15 Nisan 1942'den 15 Nisan 1944'e kadar bir milyon yedi yüz on beş bin Yahudi öldürüldü."

Hayır. Olamaz. Hayır.

Kapat! dedim kendime. Durdur onu!

Ama kıpırdayamadım. Ve Mann susmadı.

"... Yakılanların kalıntıları yerlerde toz halinde paketlenerek, Alman toprağını verimli hale getirmek üzere Almanya'ya gönderilmiştir..."

Anne.

"Sizin keşfedeceğiniz şeylerden yalnızca birkaç örnek verdim. Rhinelerin vurulması, tutsakların öldürülmesi, Gestapo'nun işkence birimleri... Rus sivil toplumunda meydana gelen kan banyoları... Fransa, Belçika, Hollanda, Yunanistan ve özellikle de Polonya'da planlanmış, istenmiş ve gerçekleştirilmiş çocuk ölümleri."

İçimde korkunç bir sessizlik hissettim, içim oyulmuş ve bir mağaraya dönüşmüşüm gibi.

Angela ağlamaya başladı. Onu sakinleştirmek için yanına gitmedim. Yere yığıldım.

Bluzumun boğaz kısmı öyle dar geldi ki nefes alabilmek için yakasını söktüm. Ama nefes alamıyordum. Yerde uzandım; kalamadım.

Angela artık çığlık atıyordu. Artık ben de çığlık atıyordum. Ama ses çıkaramıyordum. Çünkü Almanlar beni duyabilirlerdi.

Az önce bana söylenmiş olan şeyin korkunçluğunu sindirmekten aciz, yerde uzandım. Yaşayan, nefes alan, gülen annesini kim bir duman ve kül olarak hayal edebilir ki? Kimse bunu hayal edemez. Zihnim kapandı. Ruhumun derinliklerine bir kaya gibi çöktüm.

“U-bot teriminin anlamı o an netlik kazandı. Kendimi canlı canlı gömülmüş gibi hissettim, sessizlik içinde, dehşet okyanusunun altında. Suç ortaklarının arasında yaşıyordum. Ev hanımları ya da dükkân sahipleri gibi görünmeleri önemli değildi, Hitler’in Yahudilere karşı açtığı savaşa verdikleri destek, Thomas Mann’ın bahsettiği kâbusa sebep olmuştu.

Orada ne kadar süre uzandım bilmiyorum. Angela, çığlık atmaktan yorgun düşmüş halde ne zaman uykuya daldı bilmiyorum.

Ertesi gün geldi, ertesi gün, sonra haftalar geçti ve annem yeniden hayalime girdi. Gece yatağıma oturup bana, dedem için okuduğum, çoktan unutulmuş şiirleri hatırlattı. Öyle olmalıydı, çünkü takip eden sabah onları yeniden biliyordum ve Angela’ya okuyabiliyordum. Bebek emeklemeye başladığında annemin ellerini mutlulukla çırttığını hayal ettim. “Görüyorsun Edith, o akıllı bir kız. Yakında Stockerau’daki köprüden koşuyor olacak...”

Wehrmacht’tan bir subay mutfak masasına oturdu. Şapkasını elinde tuttu. Bana Werner’in öldüğünü söyleyeceğini düşündüm. Sıcak gözyaşları boynumdan aşağı süzüldü.

“Hayır” dedi subay. “Ağlamayın. Werner ölmedi. Rus savaş esiri. Birliği Küstrin’de saldırıya uğradı. Daha fazla ilerleyemedikleri anda geri çekilmeye başladılar. Etrafları çevrilmişti, onlar da teslim oldular. Hepsi alındı.”

“Yaralı mıydı?”

“Sanmıyorum.”

“Ah, bunu anlattığınız için teşekkürler!” diye ağladım.

“Sibiryada bir esir kampına gönderilecek. Uzun bir süre onu göremeyeceksiniz.”

“Teşekkürler! Teşekkürler!”

Şapkasını giyip diğer bir kadını bilgilendirmeye gitti.

Görebildiğim kadarıyla bu, olabilecek en iyi neticeydi. Werner yalnızca güvende değil, üstelik yaralanmamış, iyi halde yakalanmıştı ve Rus esir kampında herhangi bir Alman askeri kadar iyi idare edebileceğini biliyordum. Onu kardeşim Hansi'yi düşünür gibi düşündüm –bir müttefikin elinde, güvenle yerleşmiş halde. Kardeşleri Gert ile Robert o kadar şanslı değildi. Yaraları nedeniy-
le savaş hastanelerinde öldüler.

Hilde Schlegel'in kocası Heinz, doğu cephesindeki son mücadelelerden birisinde öldürülmüştü. Kızı Evelyn'i annesinin yanına göndermişti ve büyük bir korkuyla şehrin ele geçirilmesini bekledi.

“Herkes Rusların hepimize tecavüz edecek canavarlar olduklarını söylüyor” dedi. “Duydum ki, bir topu ateşlemeden önce, zavallı bir yaşlı kadını ağız kısmına bağlıyorlarmış, böylece top patladığında o da parçalara ayrılıyormuş.”

Artık, inanmayarak cevap vermedim, ah, bu birilerinin kışkırtması demedim.

“Belki Werner'in yaptığını yapmalısın –tüm paranı al, böylece ihtiyaç olursa birine rüşvet verebilirsin.”

“Ah, bu korkunç bir fikir Grete. Tüm paramı el süremeyecekleri bankada kilitli tutuyorum.”

1945 yılında, Paskalya bayramının olduğu cumartesi, Brandenburg bombalandı. Elektriklerimiz ve gazımız gitti. SS, bizi korumak için evlerimizin önüne siper kazmaları üzere bir Rus asker birliğini gönderdi. Sanıyorum savaş esiriydiler. Bu adamlar ilerlemede olan Kızıl Ordu'dan öyle korkuyorlardı ki, dakikalar içinde, evlerimizin içinde, korumaları gereken insanların arkasına saklanmış haldeydiler. Bu yüzden SS onları alıp götürdü.

Bir saat süren bir siren sesi duyduk ve Brandenburg'un düşüğünü biliyorduk. Hepimiz sığınaklara inip çocuklarla beraber orada kaldık, belki yirmi çocuk vardı. Bir küçük kız, oyuncak be-

beğini yukarıda bıraktığı ve bombalama sırasında kaybolmasından korktuğu için ağlayıp çığlık atıyordu. Annesi ısrarlarına dayanamayarak bebeği almak için yukarı çıktı. Yeniden aşağı gelir gelmez bir bomba çatıyı öyle yüksek sesli bir patlamayla vurdu ki, anne korkup oyuncak bebeği düşürdü ve bu kadardı. Küçük kız ağlıyordu; annesi ağlıyordu. Herkes gergin ve korkmuştu.

Yatağımda uyumaya gittim, uslu Angela'mı kollarımda tuttum, kurtarıcılarımızın yakında geleceğinden emindim. Sivil savunmada çalışan yaşlı adamlardan birisi, yemekle dolu bir erzak treninin tren raylarında durduğunu söylemeye geldi. Bir sürü insan yağmalamak için dışarı çıktı; geri getirdikleri yiyecekleri bölüştüler.

Bir Alman askeri bizi uyandırdı. “Ruslar girdi” dedi. “Şehri boşaltma zamanı.”

Böylece diğer herkesin yaptığını yaptım: Bebeğimi pusetine koyup koştum. Her yerde, bize nereye gideceğimizi söyleyen askerler vardı ve biz de koştuk ve koştuk; herkes koşuyordu. Şehir yanıyordu. Arkamızda köprülerin patladığını duyuyorduk, Wehrmacht, Rusların ilerleyişini durdurmak için onları patlatıyordu. Karanlık bastırıldığında, şehrin dış eteklerindeki küçük bir kasabaya varmıştım. Bir ahıra koştum ve saklanabileceğim bir köşe buldum. Angela'yı paltoma sardım ve ikimiz de uykuya daldık. Uyandığımda dışarıda gökyüzü alevler içindeydi. Angela da öyle. Kırmızı noktalarla kaplıydı ve yüksek ateşi vardı –kızamık.

Yanımda ona verebileceğim hiçbir şeyim yoktu, ne su ne hiçbir şey. Çocuğumun çok hasta olduğunu söyleyerek, ağlayıp yalvararak içeriye girmek için evden eve koştum. Brandenburg'tan bir komşu benim çaresizliğimi görüp benim adıma yalvardı. Herkes hayır dedi. Herkes korkuyordu. Sonunda, son evde, en küçük evde, bir kadın ve kızı beni içeriye aldılar. İkisinde de kızamık vardı. Bana Angela'yı karanlıkta tutup ona bolca su vermemi söylediler.

Tüm şehir o küçük kasabadan geçiyor gibiydi. Sivillerin ardından, bir zamanlar yenilmez gibi görünen, şimdiyse tam anlamıyla yenilgiye uğramış ordu geliyor, Rusların eline düşmemek için çırpınıyordu. Bazı askerler dinlenip biraz saklanmak için küçük eve geldiler. İçlerinden birinin pille çalışan bir radyosu vardı. Onun etrafına toplandık, ben ve hasta çocuğum, yaşlı kadın ve kızı, bitkin askerler. Amiral Doenitz bize seslendi. Almanya'nın artık kendisini savunamadığını, savaşın kaybedildiğini ve Alman vatandaşlarının galip gelenlerin emirlerine uymaları gerektiğini söyledi.

Sessizlik. Kimse ağlamadı. Kimse iç geçirmedi.

“Pekâlâ. Aç olan kimse var mı?” diye sordum.

Bana şaşkınlık içinde baktılar.

“Civardaki çiftçilere gidip onlardan un, yumurta, süt, reçel ve ekmek isteyin” dedim. “Yiyecekleri buraya getirin, silahlarınızı dışarıda bırakın ve size yiyebileceğiniz bir şeyler yapayım.”

Ve tam olarak bunlar oldu. Tüm gün boyunca, erkekler o küçük eve akın akın gelirken, ben Wehrmacht için yüzlerce leziz Viyana usulü krep yaptım ve kadınla kızı servis ettiler. Ocağın başında dururken, milyonlarca yıl öncesinden bir şarkı aklıma geldi ve söyledim:

Bir gün Tapınak yeniden inşa edilecek,

Ve Yahudiler Kudüs'e geri dönecek.

Böyle yazar Kutsal Kitap'ta.

Böyle yazar. Şükürler olsun.

Askerlerden birisi kulağıma fısıldadı: “Bu kadar mutlu görünmeyin hanımefendi. Hitler sizi duyabilir.”

“Hitler kendini öldürdü teğmen, orası kesin. Hitler ile Goebels, Rusları biz sıradan insanlarla beraber karşılamak istemediler.

Bu yüzden radyoda amirali dinledik.”

“Bilemezsiniz” dedi. “Dikkatli olun.”

O korkunç yenilginin ortasında, gökyüzü bombalarla ve Rus toplarıyla gümbürderken, hâlâ tek bir kelime etmekten korkuyordu. Görüyorsunuz, bu sessizlik alışkanlığı. Sessizlik alışkanlığı içinize işler; birinden diğerine yayılır. Eğer Almanlar bir salgın hastalıktan korkacak olsalardı, kızamığı değil sessizliği seçerlerdi.

Bu asker ayrılmadan önce bana biraz glükoz tableti verdi. Biz onlara şeker hapı derdik. Çok kıymetli oldukları sonradan ortaya çıktı!

Artık bu küçük kasabada her ev beyaz bir teslim bayrağı asıyordu –bir bez parçası, bir çarşaf ya da havlu. Benim iki iyi evsahibim orada kalıp, mağrur Kızıl Ordu’ya merhaba demeye hevesli değillerdi, bu yüzden ayrıldılar. Ben de onları kendi başıma kabul etmeye meraklı değildim, bu yüzden Brandenburg’a geri dönmeye karar verdim. Alabildiğim kadar yiyecek aldım ve pusetindeki Angela ile geriye yürüdüm, yenilgiye uğramış Alman askerleri batıya yönelirken ben doğuya ilerledim.

Çok derin bir hendeği bağlayan bir köprüye geldim. Köprü ortadan paramparça olmuştu. Köprünün sarkan, çatlak iki tarafı bir tuvalet kapısıyla birleştirilmişti, kırsal kesimdeki ahşap kapılardandı, tam ortasına bir kalp oyulmuştu. Bu küçük kapı, pusetin tekerleklerini zar zor destekleyecek genişlikteydi. Açık kalpten aşağıya baktığımda kayaları, debrizi ve ölümü gördüm. Pusetin ince köprüden kayışını, bebeğin aşağıya düşüşünü hayal ettim.

“Bu son” diye düşündüm.

Gözlerimi kapadım ve hızla kapıdan diğer tarafa geçtim. Gözlerimi açtığımda Angela oturmuş bana bakıyordu. Ateşi düşmüştü.

Brandenburg’a giden yol Almanların cesetleriyle doluydu. Şanslı olanların yüzüne birileri gazete örtmüştü. Üzerlerinden geçmemeye çalıştım ama bazen etraflarından dolanmak imkânsızdı.

Bombalamadan dolayı etrafta devasa enkaz yığınları vardı. Puseti kaldırıp üzerlerinden tırmandım.

Ruslar dev atları üzerinde, şehre tepeden bakarak caddeye geldiler.

Komşum Bayan Ziegler ile karşılaştım. Hamileliğinde çok ilerlemiş halde, benim gibi, puseti içinde oğlunu ittiriyordu, küçük bir oğlanı. Birlikte kalmaya ve binamıza geri gitmeyi denemeye karar verdik.

Bankayı geçtik. Ruslar kasaya girip tüm paraları almışlardı ve şimdi paraları sokaklara fırlatıyorlardı, paralar etraftaki ateşlerden gelen sıcak rüzgârda yapraklar gibi uçuşuyorlardı. Almanlar paranın arkasından koştuğunda Ruslar kahkahalara boğuldular.

Immelmann Caddesindeki evimiz yanıyordu. Ruslar içeriye girmiş, yatak, yorgan ve yastıklarımızı alıp onları sokağın karşısındaki boş alana yığımışlardı ve binanın yanmasını seyrederek orada sigara içip gülüyorlardı. Ön cephenin büyük kısmı yıkılmış, Viyana'dan getirdiğim, annemin bana vermesi için Pepi'ye bıraktığı valizin olduğu kileri açığa çıkarmıştı. Valizin, sıcak ve duman bulanıklığının içinde parıldadığını görüyordum.

“Gidip o valizi almam gerek!” diye bağırdım ve deli gibi ateşe doğru koştum. Korkunç ısı beni geriye püskürttü. Bayan Ziegler boşvermem için bana yalvardı; hayatımı riske atmaya değecek kadar önemli olan neydi? Ama bir kez daha ateşin içine koştum. Alevler üstüme geldi, kaşlarımı ve saçlarımı yaktı. “Birisi bana yardım etsin, o valizi almalıyım! Yardım edin!”

Bu sahneyi izlemekte olan Rus askerlerden birisi, yorganlarımızı üzerine sarıp kilere daldı ve bana valizimi geri getirdi. Ona teşekkür etmeyi bırakamadım. Ellerini öpmüş bile olabilirim. O ve arkadaşları ben valizi açarken merakla izlediler, sanırım valiz-

de inanılmaz değerli bir şeyler olduğunu düşünüyorlardı –mücevherler, gümüşler, tablolar. Histerik halde almaya çalıştığım şeyin, solmuş mavi renkte bir Goethe cildi olduğunu gördüklerinde aklımı yitirdiğimi düşündüler.

Evimizin yıkılmasıyla, gece kalacak bir yer bulmalıydık. Sokakta doktorumuzla karşılaştık, çocuklarımızla ilgilenen yaşlı adamlar. Bizi yakınlardaki Protestan kız okuluna yönlendirdi. Oradaki öğretmenler bize küçük bir oda gösterdiler, toplantı salonundaki sahnenin arkasında bir giysi odası gibiydi. İki sedye, bir süpürge, bir lavabo. Yorgunluktan tükenmiştik, çocuklarımız da öyle. Böylece sedyelere uzanıp uykuya daldık. Kapıyı kilitlemeyi düşünmedik.

Gece uyandım. Etrafımda bir inleme sesi vardı, bir siren gibi değil ama daha yumuşak, sürekli bir çığlık. Gökyüzünden ve topraktan geliyor gibiydi. Saklandığımız küçük odanın dışında, sarhoş Rus askerleri ileri geri yürüyorlardı. İçeri girmediler, çünkü kapıyı kilitlememiştik ve açtıklarında karanlıktan başka bir şey görmediler; burasının bir dolap olduğunu düşünmüş olmalılar. Bayan Ziegler ile tüm gece el ele tutuşarak orada uzandık. Nefes almaya zar zor cesaret edebildik ve çocukların sessiz durmaları için dua ettik.

Sabah tekrar sokaklara çıkıp terk edilmiş bir daire buluncaya dek aradık. Kapılar, pencereler kapanmıyordu ama artık kimse böyle küçük meselelere kafa yormuyordu. Bayat, soğuk pancake dışında yiyecek hiçbir şeyimiz yoktu. Sokakta ise su alabilmek için açabileceğimiz bir su vanası vardı. Glüköz tabletlerini suda çözdürdüm ve bebeğimi bu şekilde besleyebildim.

Şehirdeki kadınlara yapılan sistematik tecavüz birkaç gün devam etti ve sonunda bir anda durdu. Pek çok kadının iletişime geçebileceği akrabaları vardı. Bayan Ziegler gidip annesiyle kalmak üzere ayrıldı. Ama ben yalnızdım, bu yüzden su vanası yakınındaki dairede kaldım.

Tanıdığım insanları bulabilmek için dışarı çıktım. Arkadaşlarımdan biri yıkılmamış olan bir binada yaşıyordu. Bir sandalyede oturmuş, pencereden mahvolmuş şehri izliyordu: için için yanan bina iskeletlerini, aylak aylak dolaşıp sigara içen Rusları. Gözleri morumsu yaralarla çevriliydi. Burnu kuru kan ile kaplıydı. Elbisesi yırtılmıştı.

“Ona kocamın saatini teklif ettim” dedi, “ama zaten bir kol dolusu saati vardı.” Ağlamadı. Bence ağlamayı bitirmişti. “Çok şükür bebek annemleydi.”

“Eski pediyatristimiz buralarda” diye teklif ettim. “Belki o sana yardım edebilir...”

“Hayır, sorun yok. Suyum var. Yiyeceğim var.” Eski hayatının artık bittiğini bilerek ve onu şimdiden özleyerek, ölü Führeri’ni, ölü kocasını ve dünyayı alacağı sözünü veren rejimini özleyerek etrafa bakındı. “Bu sahip olduğum en güzel evdi” dedi.

Sonunda, kaldığım dairenin sahibi yaşlı insanlar geri geldiler. Hiçbir şey çalmadığım için mutlulardı ve kalmama izin verdiler. O dönem bebeğim ne yedi bilmiyorum, nasıl yedik, ne yedik; artık bunu bilmiyorum. Her gün açlık içinde geçen bir mace-raydı. Uzun kuyruklarda bir yetkilinin bize biraz yiyecek vermesini bekledik –biraz makarna, biraz kuru bezelye, biraz esmer ekmek. Kahvaltıda biraz tuzla karıştırılmış sulu un çorbası vardı. Angela biraz şekerle onu yedi. Öyle zayıf ve güçsüzdüm ki bazen onu taşıyamıyordum.

Kısa süre sonra şehirde sağ hiçbir köpek ya da kedi kalmadı.

Aylar boyunca kargaşa hakimdi: düzen yok, ulaşım ya da elektrik yok, muslukta su yok. Herkes çalışıyor ve herkes açlık çekiyordu.

Her bir binanın her koridorundaki her düzenekteki her bir ampül çalınmıştı. Eğer birisi size yemek sunarsa kendi gereçlerinizi

getirmek zorundaydınız. Postalar at ve vagonlarla geliyordu. Pepi, 1945'te bana bir Noel kartı göndermişti. Elime Temmuz 1946'da ulaştı.

Sigara, para halini aldı. Amerikalılar, Almanya'da sigara karşılığında her kadına sahip olunabileceğiyle ilgili şakalaşıyorlardı. Almanlar porselenlerini, dantellerini ve antika saatlerini, belli saatlerde belli yerlere getiriyorlardı ve Rusların Almanlarla sosyalleşmesi yasak olduğundan, bunları gündelik ihtiyaçlara karşılık İngiliz ve Amerikalı askerlere satıyorlardı.

Rusların gelmesinden hemen sonra herkes, teslim işareti olarak beyaz bir kol bandı takmıştı. Ben değil. Ne de olsa kendimi kazananlardan biri olarak hissediyordum. Yabancı işçiler bayraklarının rengini kollarına koymanın yollarını buldular, böylece Ruslar kim olduklarını bilecek ve eve giden uzun yol için onlara yemek vereceklerdi. Kırmızı, beyaz, kırmızı giyen bir Avusturyalı gördüm –Avusturya bayrağının renkleri–, bu yüzden ben de aynı şeyi yaptım ve Ruslar bana biraz yiyecek verdiler.

Hapishaneleri açıp tüm mahkûmları, katilleri, hırsızları ve politik mahkûmların hepsini serbest bıraktılar. Yiyecek sırasında beklediğim esnada bir adam, benim üstünkörü kol bandımı fark etti ve bana, daha çok neşeyle, kendisinin de Avusturya'dan geldiğini ve “Alman ordusunu devirmeye çalışmaktan” hapiste olduğunu söyledi. Adresimi sordu. Ona verdim. Ortadan kayboldu. Ben onu unuttum. Bir haftadan uzun bir süre sonra bir kamyon binamızın önüne çekti ve bizim için çok büyük miktarda patates, sebze, hatta meyveyi boşalttı.

“Avusturyalı adamdı” dedim sevinen komşularıma. “Adını bile bilmiyorum.”

“O, Tanrı tarafından gönderilen bir melek” dedi yaşlılar.

Karnelerimizi yeniden alıncaya dek altı ay geçmişti ve sonra bir çocuk için günlük yarım litre yağsız süt hakkı elde ettik. Bankamızdan kurtardığım parayla geçiniyorduk. Nakdi üzerimde ya da bebeğin altında, pusette taşıdım. Artık hepsi bitmişti. Bir işe ihtiyacım vardı. Ama bulabilmek için gerçek bir kimlik kartına ihtiyacım vardı. Ve bu büyük bir problem barındırıyordu, çünkü halen birisine Yahudi olduğumu söylemekten korkuyordum.

Savaş boyunca kimse Yahudilerden bahsetmemişti. Tek bir ke-lime bile. Sanki kısa süre öncesine kadar bu ülkede Yahudi insanların yaşadığını kimse hatırlamıyor gibiydi. Ama artık Almanlar sürekli, Yahudilerin geri gelip intikam alma ihtimallerinden bahsediyorlardı. Ne zaman şehre bir grup yabancı girse, komşularım gerginleşip evhamlanıyorlardı. “Yahudiler mi?” diye sorarlardı, sanıyorum iyi silahlanmış, nefretle dolu, “göze göz” intikam arayan insanlardan gelecek bir saldırıdan korkuyorlardı. Şaka gibi! Henüz hiç kimse Yahudilerin nasıl tamamen yok edildiklerini, sağ kalanların ise ne kadar aç, hasta, tükenmiş ve güçsüz olabileceklerini hayal edemiyordu.

Böyle bir ortamda Yahudi olduğumu açıklamaktan korkuyordum. Beni kabul eden –aslında bir Yahudinin evinde yaşayıp ölü bir Yahudinin kıyafetlerini giyebilecek olan– insanların onların elinden bir şey almak isteyebileceğimi düşünüp, beni ve Angela’yı sokağa atmalarından korkuyordum.

Ancak Temmuz’da, Rus zaferinden iki ay sonra, Pepi’nin benim için yaptığı kitap kapağının sayfasını çevirip gerçek kağıtlarımı çıkardım.

Bir avukata, Dr. Schütze’ye gittim. Adımın Grete Vetter nee Denner’den Edith Vetter nee Hahn olarak değiştirilmesi için bir mahkeme kararına başvurdum.

Sonra radyo istasyonuna gidip, kayıp insanların listelendiği bir programda, her gün annemin adının anons edilmesini ayarladım: “Viyanadan Klothilde Hahn’a neler olduğunu bilen biri var mı? Becerikli bir terzi, 1942’de Polonya’ya gönderilmiş. Onu gören ya da hakkında bir şeyler duyan birileri var mı? Eğer varsa lütfen kızıyla iletişime geçin...”

Kamptan dönen komünistler, Thomas Mann tarafından anlatılan hikâyeyi doğruladılar. Birisi bana görevinin, soyunduktan sonra gaz odalarına gönderilen Yahudilerin eşyalarını karıştırmak olduğunu söyledi. Görevi mücevher ya da dikişlerin arasına saklanmış para bulmaktı. Annemin kahverengi paltosunu, güzel ipek bluzlarını hatırladım. Bu adamın dikiş yerlerini sökerek onları karıştırdığını hayal ettim.

Hayır, diye düşündüm. Hayır imkânsız.

Görüyorsunuz ya, annemin böylesi korkunç bir kaderle yüze geldiğini kabul edemezdim. Yapamazdım. Bu benim tarafımda bir aptallık değildi. Her gün insanların ümit kestikleri ölümler, küllerinden çıkıp sevdiklerinin kollarına atıldılar. Bu yüzden annemin adını radyoda anons ettirmeye devam ettirdim. Onun dönmesini ümit ettim.

Merkez Kayıt Ofisi’ne gittim ve bizim düğün seramonimizi resmleştiren aynı adama dehşetle baktım.

“Ah Bayan Vetter! Sizi hatırlıyorum.”

“Ben de sizi hatırlıyorum.”

“Burada, annenizin annesinin özgeçmiş kağıtlarının halen elimizde olmadığı yazıyor. Belki artık Rus arkadaşlarımız geldiğine göre, onlar bunu verebilirler.”

“Sanırım yapamazlar. Onlar sahte belgelerdi.”

“Ne?”

“İşte, bunlar benim asıl kimlik belgelerim. Ve bu da, size beni gerçekte olduğum kişi olarak kaydetmeniz için emir veren bir mahkeme kararı.”

Şoka girmiş halde benim Yahudi kimlik belgelerime baktı.

“Bana yalan söyledin!” diye haykırdı.

“Evet, kesinlikle öyle yaptım.”

“Irki bilgilerin üzerinde tahrifat yaptın!”

“Doğru.”

“Bu yaptığın, hükümete karşı ağır bir suçtur!”

Ona doğru eğildim. Yakına. Daha yakına. Onun benim nefesi-mi hissetmesini istedim.

“Pekâlâ, artık Brandenburg’ta beni bunun için suçlayacak bir avukat bulamazsın” dedim.

Artık gerçek bendim, yıllardır ilk defa. Nasıl hissettirdi diye soracaksınız. Size söyleyeyim. Hiçbir şeye benzemiyordu. Çünkü anlayacağınız, eski Edith’i hemen bulamadım. Halen derinlerde saklanan bir kaçıktı. Tıpkı geri kalan Yahudiler gibi hemen kendini toparlayamadı. Zaman aldı, uzun bir zaman.

Sonsuza dek.

Yeni kimliğimi alıp, pek çok yılını toplama kampında geçirmiş bir komünist olan valiyi görmeye gittim.

“Hangi kamptan geldiniz?” diye sordu.

“Kampa gitmemeyi başardım” dedim

Pepi’nin sakladığı okul kayıtlarına baktı. Hemen kıdemsiz bir avukat –*Referendrar*– olmak için yeterli vasıflara sahip olduğumu gördü. Beni Brandenburg adliyesine gönderdi, burada hemen bir iş aldım ve birden, inanılmaz şekilde yeni bir hayatım olmuştu.

ON İKİ

Ortaya Çıkış

Yüksek rütbeli Naziler uzun süre önce birlikleriyle beraber gitmişlerdi. Brandenburg'ta kalanlar geçmişleriyle ilgili yalan söylemeye çalışan küçük Nazilerdi. Adliye tüm belgeleriyle bombalanmamıştı, bu nedenle Ruslar kimin Nazi rejiminin dostu olup olmadığına dair oldukça doğru kayıtları ellerinde bulunduyorlardı. Tanıdığınız insanların, “Heil Hitler!” ile bitirdikleri yazışmalarını görebiliyordunuz. Gerçekten coşkulu olanlar “*Gott Strafe England!*” –“Tanrı İngiltere’yi mahvetsin!” yazardı. Sonraları pek azı yalan söyleyerek paçayı kurtarırdı. Amerikalıların ve İngilizlerin aksine, Ruslar Nazilere bilerek iş vermediklerinden, Nazi olmadığını kanıtlayabilen ve hukuk eğitimi olan bizler nadirdik ve bu iş krizinde bir anda çok kıymetlendik.

1 Eylül 1945'te, yerel mahkemenin ikinci katında çalışmaya gittim. Mahkemenin direktörü –Bay Ulrich– bana, kendimi şu andaki adalet sistemine yetiştireyim diye, çalışmam için eski davaları verdi. Nazi Partisi'ne katılmadığı için kovulmuş olan tanınmış bir hukukçu artık insanlara, “Söyleyin beyefendi, partinin bir üyesi miydiniz?” sorusunu sormaya bayılıyordu. Sonra arkasına yaslanıp onların kıvranıp terlemelerini ve yalan söylemelerini izlerdi.

İlk işim *Rechtspfleger*’tikti, mahkemede rehberliğe ihtiyaç duyanlara yardım eden bir avukat. Bir süre sonra *Vorsitzende im Schöffengericht*, benimle beraber iki denetçinin de yer aldığı üç kişilik bir mahkeme heyetinde hâkim oldum. (Nazi olmayan on iki kişinin olduğu bir jüri bulmak imkânsızdı.) Ruslar tarafından domine edilmiş olan mahkeme yönetimi, politik konularla uğraşan özel bir mahkemede çalışmamı istedi. Reddettim ve sonunda aile mahkemesinde bir yargıç oldum.

Halsmann davasıyla kamçılanan, Pepi ile olan ilişkim ile ateşlenen, uzun süre önce terk edilmiş en büyük hedefim artık gerçek olmuştu. Bir hâkimdim.

Bana bir ofis verildi. Cüppe giydim. Ben mahkeme salonuna girmeden önce mübaşir bağırırdı, “Das Gericht!” İnsanlar ayağa kalkar ve ben oturuncaya dek ayakta kalırlardı.

Hayatımdaki en güzel zamandı, entelektüel becerimin son noktasına kadar çalışabildiğim tek zaman –tarifsiz bir keyif–, bu dünyadaki acıların azaltılmasında azıcık da olsa gücümün olduğu tek zaman.

İlk mahkeme işimi garantiledikten hemen sonra hastalandım. Beslenme bozukluğundan kaynaklanan deri kaybım vardı. Ayağım sürekli uymayan ayakkabılar giymekten kalıcı şekilde bükülmüştü. Yorgunluktan tükenmiş haldeydim. Hastaneye gönderildim. Evsahibem Angela’ya baktı.

İyileştiğimde, yaşayabileceğim yeni bir ev için konut ofisine başvurdum. İki ay sürdü ama sonunda en iyi mahallede, Kanal Caddesi’nde çok güzel bir daire verildi. Kaçan bir Nazi avukatına aitti. Balkonlu vardı.

Nazilerin Yahudilerden çaldığı bir Nazi mobilya fabrikasını devralan bir adam, iyi şartlarda mobilya almamı sağladı. Güzel,

oyma motifleriyle çok gösterişli ve aslan pençelerine benzeyen ayaklarıyla çok güzel o masayı hatırlıyorum. Bir saraydan gelmiş gibi görünüyordu –gerçek bir SS masası.

İyi talihime ilaveten, benim binamda yaşayan, kamptan dönmüş bir komünist olan elektrik hizmetlerinin patronu, bizim Rus şebekesine bağlanmamızı ayarladı. Böylece, Brandenburg'taki pek çok Almanın aksine elektriğim vardı.

O günlerde nasıl yediğimizi, ne yediğimizi soracaksınız. Size o İngiliz şarkısındaki gibi olduğunu söyleyeceğim: insan arkadaşlarının yardımıyla geçiniyordu.

Faşizm Kurbanları adlı, bir şekilde sağ kalmış insanlarla dolu bir derneğe katıldım. Bunlar yalnızca komünistler değil, aynı zamanda sahte evraklarla ya da kırsal kesimde saklanarak veya ölüm yürüyüşlerinden ve kamplardan kaçarak kurtulmuş ve kaçak olarak var olmuş diğer Yahudilerdi. Yalnız olmadığımı keşfetmek bana çok şey ifade etti. Birbirimizin yüzüne bakıp tek kelime etmeden birbirimizin hikâyelerini anladık. Viyana'ya ziyaretlerim sırasında aradığım ama giderek daha az ve daha az bulduğum şeyi –*hepsi anlaşılabilircek şeyler olan*, yalan söylemenin, gizlenmenin ve korkmanın sona erişini– artık Faşizm kurbanlarının arasında bulmuştum.

Yeni arkadaşlarım bana bir şişe şarap verdiler. Onu bir Rus askerine bir şişe pişirme yağına karşılık takas ettim, iki tarafı da mutlu eden bir anlaşmaydı.

Bir ekmek kuyruğunda, benim yaşlarımda, Agnes adında bir kadınla arkadaşlık ettim. Ben hastanede, kıt karnelerle iyileşmeye çalıştığım sırada, her gün bana yemem için fazladan bir şeyler getirdi. Erkek kardeşi SS'deydi. Kocasını –adı belki Heinrich'ti– Orienenburg Toplama Kampı'nda on yıl geçiren bir komünistti. Savaşın sonlarına doğru kaçmış ve yabancı işçileri sabotaj eylemleri yapmaları için cesaretlendiren kağıtlar dağıtan komünist arkadaş-

larıyla saklandığı bir sığınak bulmuştu. Şimdiyse Brandenburg belediyesinde bir yetkili olmuştu, Komünist Parti'de öyle yüksek bir mevkideydi ki bir arabası bile vardı.

Sonra balıkçı Klessen vardı. Savaş sırasında, komünistlerin balıkçı teknesini yüzen bir genel merkez olarak kullanmalarına izin vermişti, burada anti-Nazi broşürleri basmışlardı. Klessen en küçük oğlunu Stalingrad'ta kaybetmişti. Bir gün, onun botunu kiralayan bir Nazi subayı cephede kaybedilmiş hayatlardan öyle ilgisiz bir tavırla bahsetmişti ki, Klessen sinirlenip onu vurmuştu. Tabii ki kaçmak zorunda kalmıştı. Ormanda saklanmıştı. Savaş bitmişti. Eve dönmüştü.

Ruslar ona güvendiler. O ve karısı benim arkadaşlarım oldular. Bana balık, sebze ve patates verdiler –öyle fazla ki, kalanların bir kısmını Paula Teyze'ye ve Berlin'deki görümcem Gertrude'a gönderdim. Bir seferinde Klessen ofisime, gizli bir tuzakla yakaladığı bir torba dolusu yılanbalığını getirdi. Onları masamda ki çekmeceye koydum. Birisiyle görüşmedeyken birden masam zangırdayıp sallanmaya başladı, çünkü ölü olsalar da yılan balıkları halen zıplıyorlardı.

Mahkemeye katıldığım andan itibaren, Werner'i Sibiryadan çıkarabilmek için *Kommandatura* denilen Rus yönetimine dilekçeler verdim.

“Kocam bir Alman subayı” dedim. “Ama sadece savaşın sonunda ele geçirildi ve neredeyse hiç aktif görevi olmadı. Engelli, yarı kör. Bir esir kampında olmayı hak etmiyor. Beni saklayan ve bana yardım eden iyi bir adam. Lütfen... lütfen onun çıkmasına izin verin.”

O sıralar, bu Ruslardan bir şey istediğinizde, evet ya da hayır demezlerdi; hiçbir şey söylemezlerdi ve gerçekleşinceye dek sonucunun ne olabileceğini bilemezsiniz. Bu yüzden ben sormaya

devam ettim, onlar da hiçbir şey söylememeye devam ettiler ve ben de sormaya devam ettim.

Postalar yeniden gelmeye ve telefon ise ara sıra çalışmaya başladığında, arkadaşlarımla ailemden haber aldım. Küçük kardeşim Hansi, İngiliz ordusuyla beraber Viyana'ya varmış ve Jultsch'nin kapısını çalmıştı. Onların mutlu buluşması benim tozlu, küçük Alman şehrim neşeli bir sel gibi boşaldı. Kuzenim Elli'nin Londra'da güvende olduğunu duydum; Mimi ile Milo'nun Filistin'de iyi olduklarını, sanatçı olan kuzenim Max Sternbach'ın Fransız bir mahkûm gibi davranarak hayatta kaldığını; Wolfgang ve Ilse Roemer'in Quaker'lar tarafından kurtarıldıklarını; kuzenlerim Vera ve Alex Robichek'in İtalyan sürgününden sağ kurtulduklarını; Richard Amca ile Roszi Teyzenin Sacramento'da güvende olduklarını duydum.

Neredeyse geride kalanların hepsinin öldürüldüğünü düşünebilir miydim? Viyana'dan arkadaşlarım, Arbetislager'dan kızlar, düzinelerce akraba, hepsi gitmişti... Bunu hayal edebilir miydim?

Bir yargıç olarak görevim çocuklar üzerine odaklanmıştı. O günlerde muhtaç çocuklar her yerdeydiler, tren istasyonlarında dilencilik yapıyor, kaldırımlarda paçavra yığınlarının üzerinde uyuyorlardı. Tabii ki suç yaşamına döndüler. Karaborsada değerli yiyecekleri sattılar. Kız kardeşlerini ve kendilerini sattılar. Çalabildikleri her şeyi sattılar. Bu gençler aile mahkemesinde önüme çıkarıldılar. Osterburg'u, hapishanelerimden en iyisini hatırlayarak, onları asla azılı suçluların arasına çürümeye göndermedim, ama bunun yerine onlara dışarıda çalışma cezası verdim –molozları temizleme, caddelere taş döşeme.

Ruslar ülkede Almanların ve köle çalıştıranların çocuklarını aradılar; onları doğal ya da üvey annelerinden alarak Sovyetler Birliği'ne gönderdiler. Bu, Nazi güçleri tarafından, köle işi ya da

“Ari olmuş” Almanyadaki hayatlar için kalpsizce kaçırılmış binlerce çocuk için misillemeydi.

Nitekim milletler için politik bir mesele, şahıslar için kişisel bir trajedi olabilir. Mahkemede beni görmeye gelen üst kat komşum Karla’nın da başına bu gelmişti.

“Yahudi olduğun doğru mu Grete?” diye sordu.

“Evet. Adım Grete değil, Edith.”

“O zaman belki problemimin ne olduğunu sana anlatabilirim ve sen de anlayabilirsin. Biliyorsun, kocamla benim çocuğumuz yoktu, Nazi Partisi üyesi olmadığımız için bebek alamıyorduk ve bir sürü bebeği olan evlatlık ajansları bize bir tane vermiyordu.”

“Ah demek bu yüzden...”

“Bir çocuk bulduk, Fransız bir mahkûmla Doğu Prusya’dan çiftçi bir kızın kızı. Elimize geçen her şeyi ailesine ödedik. Küçük Elsie’mi ne kadar sevdiğimi sen biliyorsun; o benim tüm hayatım. Ama şimdi Ruslar tüm bu çocukları geri alıyorlar, Grete... demek istediğim Edith... bu yüzden şafak sökmeden önce öyle hızlı kaçtık...” (Gözlerini indirdi.) “Ayrıca erkek kardeşime yer açmak için...”

“Evet, anlıyorum.”

“Bir sürü yasayı çiğnedim, bir sürü sahte belge imzaladım, onun kimliğini korumak ve benden çıkan bir bebek olduğunu kanıtlamak için. Ama şimdi bu çocukları alıyorlar. Ve çok korkuyorum –hapse gitmekten değil; hapse seve seve giderim– ama çocuğumu kaybetmekten. Grete... yani Edith... çocuğumu kaybetmemek için her şeyi yaparım. Bana yardım edebilir misin?”

“Evet” dedim.

Ve ettim. Sonunda birisinin hayatını kurtarma sırası bendeydi.

Bir velayet savaşı tekrar tekrar başgösterdi. Bir Alman subayı, bir esir kampında boşanmıştı ve ikinci karısı çocuklarına bakıyordu. Çocukların annesi, babalarının bir Nazi olduğunu ve çocuk-

larını “demokratik bir şekilde” eğitemeyeceğini söylüyor ve tam velayeti istiyordu.

Rus karları içindeki Werner’imi düşündüm. Elisabeth’in bu Rus işini küçük Bärbl’i ondan almak için bahane etmeye çalışmasının düşündüm ve böyle bir başvuruyu hiçbir zaman kabul etmedim. Asla.

Emeklilikten dönen çok yaşlı bir hâkim, savaş sırasında kendisi yarı Yahudi olan ve Ari ırktan biri ile evlenmiş bir adamın davasını çalıştığını söyledi. Naziler bu adamı sokakları temizlemeye zorladıklarında, adam Goebbels’e korkunç küfürler etti, propaganda bakanına. Polisler onu bir toplama kampına göndermeye hazırdılar. Ama yaşlı hâkim onu sadece hakaret için cezalandırarak ona gelecekte, ailesinin iyiliği için ağzını kapalı tutmasını söylemişti.

1946’da, aynı Goebbels küfürcüsünün kızı ofisime gelip Filistin’e göç etmek için yardım istedi. İmkansız yakın bir istek. Avrupa’da geride kalan yüz bin civarı Yahudi vardı, altı milyon insanın yakılıp kül edildiği kıtadan kaçmak için çıldırıyorlardı. İngilizler, Alman Hristiyanı bir yana, onları Filistin’e almıyorlardı.

Kız onu göndermeyi düşündüğüm her yere gitti –Amerikan Yahudileri Ortak Dağıtım Komitesi’ne, İbrani Göçmen Yardım Birliği’ne, İngiliz konsolosluğuna– ve sonunda İsrail’e gitti. Orada evlendi. Anne babası da yanına gitti ve hayatlarını bu ülkede devam ettirdiler.

Savaşın sonunda pek çok kişi intihar etti, yalnızca Goebbels ve Hitler değil, Viyana’daki öğretmenim ve Nazi hâkimi kocası, güney Tirol’den Latince öğretmenim. Bu yüzden kendini öldürmeye çalışan bir kadını karşıma getirdiklerinde, Gulag’dan* korkan

* İlk elektrik süpürgesi markası. Amerikan yapımıdır. (ç.n.)

bir Nazi olduğunu varsaymışım. Çılgınca benim, yalnızca benim onun avukatı olabileceğimi geveliyordu.

Benim ofisime girdiği an anladım.

Devlet hastanesindeki doğum bölümünde tanıştığım bir kadındı –kocasının ona tecavüz edip dövdüğü, eve gitmekten korkan kadın. İpin ucundaydı –üç çocuğunu nehre atıp arkalarından atlamıştı. Bir Rus askeri onu sudan çıkarmıştı. Cinnet sebebiyle mahkemeye çıkmak üzereydi.

Onun davasına atanan avukat çekildi ve onu ben temsil ettim. Mahkemede suçlunun yararına tartıştığım tek seferdi.

“Bu delilik” dedim. “Hayalin ötesine geçen sadist bir acımasızlığın sebep olduğu bir delilik. Böyle acı çektikten sonra kim çıldırmaz ki? Kim çocuklarının hayatlarını işkence ve ıstırap içinde sürdürmelerinden ziyade ölmelerini istemez ki? Eğer annem hayatım boyunca başıma gelecekleri bilseydi, doğduğum an beni öldürürdü.”

Kadın beraat etti.

Angela’nın ben isteyken bir oyun arkadaşı olmasını ve yeni güvenliğimizi paylaşmayı isteyerek, Gretl adında küçük bir kıza evimi açmaya karar verdim. O ve ağabeyi yetimhanede yaşıyorlardı. Bana “teyze” diyordu ve Angela’nın ablası gibi olmuştu. Pek çok gece, kızlara yemek yapıp, onlara masal anlattıktan sonra yataklarına yatırdım.

“Annem ne zaman gelecek teyzecim?”

“Emin değilim Gretl.”

“Peki babam, o ne zaman gelecek?” diye sordu Angela.

“İkisi de yakında gelecek çocuklar.”

“Babam nasıl biri?”

Onlara yüzlerce kez anlatmıştım ama yeniden duymak istediler. “Pekâlâ, baba büyük. Ve güçlü. Ve çok yakışıklı. Çok güzel resimler çizebiliyor. Ve hepimizin toplamından daha fazla yiyebiliyor!”

Kıkırdadılar. Onlara iyi geceler öpücüğü verdim. Bunlar hafızamda yaşayan mükemmel anlar –o çocukları, kirpikleri yüzlerinde uzanırken huzur ve refah içinde uykuya dalarken izlediğim zamanlar.

On yıldır ilk kez gerçek hissetmeye başlamıştım. Çocuğum ve benim için güzel bir evim vardı. Beni anlayan, beraberken kendim olabildiğim, kendilerine kalbimden geçen gerçekleri anlatabildiğim arkadaşlarım vardı. Beni zorlayan ve dünyayı düzeltbilmemi sağlayan harika bir işim vardı. Gerçeğim –gerçek Edith Hahn geri dönüyordu. Tekrar güldüm, tekrar tartıştım, geleceği hayal ettim.

Rüyamda annem geri dönerdi. Tabii ki kendime, daha yaşlı görüneceğini ve Polonya’daki gettodaki uzun sınavından sonra muhtemelen yorgun düşmüş olacağını söyledim. Ama kısa sürede, dinlenmeyle, yemekle ve Angela ile benim ona göstereceğimiz sevgi ve ilgiyle yeniden benim hazırcevap, enerjik annem olacağını ve onu hep yanımda tutacağını söyledim. Hiçbir zaman ayrılmayacaktık.

Rüyamda Werner geri dönüyordu. Yeni evimizde kendini rahat hissediyordu. Bir ressam olarak iş buluyordu ve yeniden bir aile oluyorduk, belki bir çocuğumuz daha oluyordu. Gözlerimi kapatıp, çenelerinin altına sıkıştırılmış büyük beyaz mendillerle ögle yemeğine oturan ufaklıkları hayal ettim.

Yeni hükümetteki bir bakan, Hilde Benjamin, kadın hâkimleri her ay Berlin’de buluşmaya çağırdı. Bu yolculuklardan biri sırasında, Amerikan Ortak Dağıtım Komitesi, Avrup’da bizden sağ kalanları bulmak için yardım etmeye çalışan Amerikan Yahudileri ile iletişime geçti. Komite bana aylık paketler göndermeye başladı: Angela’ya ayakkabı almak için bir ayakkabıcıyla takas edebileceğim sigaralar, pedler, çoraplar.

Bir seferinde Berlin’de, bir telefon direğine çıkmış, Rus ve İngiliz bölgeleri arasında telefon hatları kuran bir İngiliz askerini gördüm.

“İngiliz ordusunda bir kız kardeşim var” dedim ona. “Viya-na’daki kuzenim bana onun *Feldposte* numarasını, askeri adresini verdi. Ama ben sivil olduğum için ona yazamıyorum. Ona benden bir mektup iletebilir misin?”

Kendisini caddeye doğru indirdi, çilleri ve çıkıntılı dişleriyle kibar bir İngiliz çocuk. “Tabii ki madam, büyük bir zevkle.”

Parçalanmış bir merdivenden geriye kalanların üzerine oturup mektubu yazdım ve ona verdim.

“Onu görürseniz, kendisine Brandenburg’ta bir hâkim olduğumu söyleyin. Ona iyi olduğumu ve onu sevdiğimi söyleyin... O benim küçük kardeşim... Ona nasıl her gün yüreğim kan ağlayarak onu düşündüğümü söyle...”

Sadece birkaç hafta içinde, İngiliz asker arkadaşım mahkeme salonuna girip Hansi’den bir mektup getirdi. Bundan sonra bizim arabulucumuz halini aldı. İç çamaşırlarım için bana lastik, dikiş iğneleri ve sevgili hasta, küçük kızım için balıkyağı gönderdi. Mısır’da İngiliz ordusuyla beraber olduğunu, esir alınan Alman askerlerin sorgulanmasıyla görevlendirildiğini söyledi.

“Bir İngilizle göre iyi Almanca konuşuyorsun” dedi içlerinden biri. “Bu kadar iyi Almancayı nerede öğrendin?”

“Soruları artık ben soruyorum” diye cevap verdi Hamsi.

Tatlı zafer.

1946 sonbaharında iş arkadaşlarımdan biri, kurtulan Yahudilerin toplandıkları Fransız bölgesindeki bir geçiş kampından bahsetti. Halen annemin adını her gün radyoda tutmama rağmen ondan hiçbir haber gelmemişti, onu kamptan tanıyan birilerini bulabileceğimi düşündüm. Ayrıca Roş Aşana zamanıydı ve Yahu-

dilerle olma özlemi içindeydim. Böylece üstlerimden birkaç gün izin istedim ve eski komünistler gitmeme izin verdiler.

O zamanlar seyahat etmek cehennem gibiydi. Trenler ne zaman isterse o zaman çalışıyordu. Toplu taşımayı kullanmaya cesaret ederseniz yakalanabileceğiniz ölümcül hastalıkların yazılı olduğu zehir yeşili renkte uyarılar asılıydı.

İstasyonlarda, yılan gibi adamlar uzun çorap, kahve, çikolata ve sigaraları karaborsa fiyatına teklif ediyorlardı. Sokaklarda yürüyebilmek için moloz dağlarına tırmanarak çıkmak ya da bir şekilde etrafından dolanmak zorundaydınız. Bir zamanlar pencerelerin olduğu binalardaki deliklerden fışkıran ısınma boruları korkunç bir gaz kokusu yayıyordu. Yolculuğun çoğunda, o transit kampına giden zorlu yolculuk sırasında, Angela'yı taşıyıp puseti o içindeyken itmek yerine boşken ittim.

Saniyorum kamp bir okulda olabilirdi. Yataklarla dolu büyük odalar vardı, bir fırtına ya da sel sonrası bir sığınak gibi kurulmuştu. Bir tarafta çok yaşlıları ve küçük çocukları barındırıyorlardı. Ama belki de yaşlılar gördükleri kadar yaşlı değillerdi, çünkü anlarsınız ya, hepsi mezardan çıkarılmış gibi duruyorlardı –renksiz, bir deri bir kemik, dişsiz, titreklerdi ve boş boş bakıyorlardı. Angela'yı aralarından taşıdım. Ona uzandılar, yalnızca sağlıklı bir çocuğa dokunabilmek için. Annem orada değildi.

Angela'yı görevlilerden birine bırakarak transit kampın diğer tarafına, daha gençlerin olduğu yere yürüdüm. Duygusuz gözle riyle kır saçlı adamlar arkamdan gelip kolumu okşadılar.

“Tatlım yatağıma gel, ezelden beri senin gibi bir kadın görmedim.”

“Benden uzaklaş! Ben annemi arıyorum!”

“Yahudi misin? Neredensin?”

“Yahudiyim. Viyana'dan. Klothilde Hahn'ı arıyorum!”

Çevremi sardılar. Dehşete düşmüştüm. Bana yardım edebilecek kimseyi göremedim.

“Beni yalnız bırakın!” diye bağırdım. “Ben evliyim. Kocam bir savaş esiri. Sibiryada. Çocuğum burada benimle. Yalnızca Roş Aşana için, Yahudilerle birlikte olabilmek için geldim. Siz nasıl Yahudi olabilirsiniz? Bu mümkün değil! Sizi tanıyamıyorum!”

Birisi beni saçımdan geriye çekti. Uzun ve sıskaydı. Kazınmış bir kafası, sulu kırmızı kabuklar içinde duran siyah gözleri vardı.

“Demek bir Alman askeriyle evlendin ha, seni orospu? Bu yüzden böyle iyi, sağlıklı, pembe, temiz duruyorsun.” Arkadaşlarına döndü. “Sevdiniz mi arkadaşlar? Yahudi olmayanlarla yatıyor. Şimdi bizimle yatmak için fazla iyi.”

Bana tükürdü. Ağzında yalnızca bir ya da iki dişi vardı ve köpek dişine benziyorlardı.

O yerden çıkabilmek için, bana uzanan binlerce elden dayak yemem gerekiyor gibi görünüyordu. Bu vahşileşmiş zorba insanlar nasıl Yahudi olabilirlerdi? Bu imkânsızdı! Benim Badgastein’den hatırladığım, Polonyadan gelen akli başında, terbiyeli Yeshiva öğrencileri neredeydi? Benimle birlikte üniversiteye giden parlak zekâlı, rafine genç erkekler neredeydi? Canavarlar insanlarıma ne yapmıştı?

İlk kez tüm kurtulanları saran korkunç, mantıksız suçluluk duygusunu tecrübe ettim. İlk kez, bir kaçak olarak yaşamımın acı çekme terazisinde ağır gelmediğini, transit kamplarda erkekleri dönüştüren korkunç deneyimlerin beni içlerinden biri olarak kabul etmelerini imkânsız kılabileceğini düşündüm.

Titrememi durduramadım; ağlamamı durduramadım.

Kampın diğer tarafına gittim, yaşlı insanlarla olmaya, çocuklarla, bu fırtınanın kimsesizlerine yardım etmeye. Onları yakınımda tuttum; Angela ile oynamalarına izin verdim, onları güldürmek için küçük oyunlar öğrettim. Onlarlayken biraz huzur buluyordum.

Ama eve dönüş yolculuğunda gücüm beni yüzüstü bıraktı. Angela'yı yeniden istasyona kadar çekerek sürüklemek artık imkânsız bir görev gibi duruyordu. Onu transit kampında bir görevliyle beraber bıraktım ve bir arabayla onu almaya geleceğimi söyledim.

İstasyonda karaborsacılardan birisi, "Brandenburg'tan geçen bir tren var ama Rus treni. Belki sizin gibi bir kadın o yolla seyahat etmeli" dedi.

Başka bir şansım olmadığını hissettim.

Tren geldi. Boştu. "Bu benim trenim" dedi yetkili subay. Düz sarı saçları ve Asyalı özellikleri vardı. "Eğer benimle seyahat etmek istiyorsan bir kompartımana girmelisin."

Öyle yaptım. Oturmak için fazlasıyla gergindim. Pencereden bakarak ayakta durdum. Rus gelip yanımda durdu ve kolunu dirseğıme sürttü.

"Alman değilim" dedim. "Yahudiyim."

Kolunu uzaklaştırdı.

"Trende Yahudi bir subay var. Tüm trenlerin patronu. Seni ona götüreceğim."

Yahudi subayın koyu renk saçları, babamınki gibi gözleri vardı, benimle İbranice konuştu.

"İbranice bilmiyorum" dedim.

"Öyleyse Yahudi değilsin."

"Viyanalıyım. Hiç öğrenmedik."

"Viyanalı tüm Yahudiler öldü. Gittiler. Öldürüldüler. Sen bir yalancısın."

"*Shema Yisrael*" dedim. "*Adonai eloheynu. Adonai echod.*"

Bunu babamın cenazesinden bu yana söylememiştim –on yıl, dünyanın kaybolması için yeterliydi. Dudağımı ısırp gözyaşlarına boğuldum. Düşmekten kurtulmak için masasına dayandım.

Sonunda, “Bu tren her hafta bu lanet olası ÷lkeye boş gelip, Rus mahk÷mları alır ve eve götür÷r. İşte saatleri burada. Ne zaman istersen bu trene binebilirsin, güvenliğini garanti ederim” dedi.

Tekrar kendimi toparlayıncaya dek elimi tuttu. Aslında Fransız kısmındaki o transit kampına gitmemden bu yana, soğukkanlılığımı tekrar kazanamadığımı düşünüyorum bazen.

Görünen, sakinlik ve sivillik maskesi. İçimdeyse her zaman, daima, halen ağlıyorum.

Ertesi gün arkadaşım Agnes’in komünist kocası benimle arabayla kampa geldi ve Angela’yı aldı. Çalışanlar şaşırmışlardı; sanıyorum beni yeniden görmeyi beklemiyorlardı. Ama o bebeği savaşın tam ortasında, onu terk edeyim diye doğurmamıştım.

Bir gece, 1946’nın sonlarında bir gün, dairemde oturmuş bir dava özeti üzerinde çalıştığım sırada, bir adam kapımı çaldı. İçinde gözlük olan bir kutuyu ellerime bırakıp ortadan kayboldu. Kapıyı kilitledim, gözlükleri yere atıp, kutunun derinliklerini kazdım da kazdım ve sonunda Werner’den –son derece küçük bir elyazısıyla yazılmış– bir mektup buldum.

İyiydi. Bir yıldan uzun bir süredir ona yazıyordum, ama 31 Ekim tarihli mektubuma dek hiçbir mektubumu almamıştı. Aslında, eline geçen mektup yengesi Gertrude’dan gelmişti; askeri bir hastanede yaralı halde yatan kardeşi Robert içindi.

Bir an için Werner’in mektubuna baktım ve iç rahatlaması seelinin tadını çıkardım. Sonra ise okudum...

“Sana ve Angela’mıza en iyi dileklerimi ve selamlarımı iletiyorum. Umarım kader sizi fakirlikten korur ve sevgili Grete’me güçlü bir kalp verir... bu ayrılık dönemine katlanmak için...”

10 Mart 1945’te sağ kolundan bir şarapnel ile yaralanmıştı. 12 Mart’ta esir alınmıştı. Askeri bir ulaşım aracında cehennem gibi

bir yolculuktan sonra, Polonya'da bir hastaneye gönderilmişti, burada açlık sınırındaki karnelerle iyileşmeye çalışmıştı. Mayıs'ta Sibiryadaki bir esir kampına gönderilmişti; korkunç, donmuş, çirkin bir yerdi, tam hayal ettiğim gibi.

Ama Werner yetenekli bir adamdı. Ustalığı onu faydalı hale getirdi ve kendisine içeride iş buldu. Marangozluk yaptı, kilitleri tamir etti, lambaları bağladı, sıkıcı Rus ofislerini dekore etti, Rusların eve gönderdikleri portreleri çizdi. Tıpkı bana güzel oymalı bir kutu yapan Fransız mahkûm gibi, Werner de bir üstünün kalbini yumuşatmanın yolunun, karısı için etkileyici bir hediyeden geçtiğini biliyordu.

Mektupları, yalnızlıkla gelen korkularla yanıp tutuşuyordu. Onları nasıl da iyi hatırlıyordum! Onu dışarı çıkarmaya çalışıyor muydum? Araya birini sokabiliyor muydum? Almanya'da savaş esirlerini hatırlayan kimse var mıydı? Yoksa yalnızca anavatan için yük müydüler?

Ruslara, "Hitler'in sisteminin düşüşünden çok önce benim anti-faşist davranışlarımı açıkça gösteren" evliliğimizin durumunu anlatmam için yalvardı.

Bärb'l'a göz kulak olmamı istedi.

Artık bir hâkim olduğuma göre, bana göz kulak olması için bir kocaya ihtiyacım var mıydı? Eve döndüğünde benim için yapabileceği bir şey olacak mıydı?

"Ne tarifsiz bir işkence bu" dedi, "esaret işkencesinden sonra seni rahatlatmak için bekleyen ellerin seven eller olup olmadığını bilmemek."

Tam olarak nasıl hissettiğini biliyordum. Viyana'ya Pepi'ye yazdığımı hatırlıyorum. Orada mısın? Beni hatırlıyor musun? Beni hâlâ seviyor musun?

Uğuldayan kutup rüzgârlarını, beyaz boş arazileri, sonu gelmeyen loş gökyüzünü ve sonrasındaki karanlık ayları hayal ettim.

“Lütfen” dedim mahkeme direktörü Bay Ulrich’e, “nüfuzunuzu kullanın. Werner’imi eve getirin.”

Hapishane karnelerini, sert ekmeği hayal ettim. Werner’i ince battaniyelerin altında, benim de yaptığım gibi tüm kıyafetlerini giymiş, marifetli elleri eldiven paçavralarının içinde titrerken gördüm.

“Lütfen” dedim Avukat Schütze’ye, “Rusların bir kısmını tanınıyorsunuz. Onlara, ne kadar iyi bir adam olduğunu anlatın, Arado’daki Hollandalılara ve Fransızlara karşı ne kadar iyi davrandığını, onu nasıl sevdiklerini ve ona hediyeler gönderdiklerini anlatın.”

Karı hayal ettim. Derin. Dizlerine kadar. SS milisleriyle, ölüm kamplarındaki kasaplarla yan yana çalışırken hayal ettim. “Onu çıkarın” diye yalvardım Rus kumandanlara. “Diğerleri gibi değil. Eve, karısına ve çocuğuna geri dönmeyi hak ediyor. Lütfen.”

Ruslar hiçbir şeyi reddetmeyerek, bana hiçbir söz vermeden ifadesizce baktılar. Sormaktan vazgeçmedim. Berlin’e mektuplar gönderdim, aklıma gelen her ofise dilekçe yazdım. “Lütfen” diye yalvardım.

Werner’in serbest bırakılması için yalvarıyor olsam da, geri dönmesinden korkuyordum. Sosyal hayatımı faşizm kurbanları ve diğer anti-Nazi kurtulanlarıyla ne kadar ustaca sınırlasam da, halen dünyanın tanıdığı en kötücül Yahudi karşıtları arasında yaşadığımı biliyordum ve içlerinden biri de –en az kötücül olanı olsa da– Angela’nın babasıydı. Werner’in Yahudi kanının gücüne ilişkin fikirlerini ara sıra duymuştum. Ya neşeli üç yaşındaki çocuğumuzu bu nedenle kabul etmeyi reddedecek olsaydı? Nazi propagandasının etkilerini nötr hale getirmek, Angela’nın sevgi dolu bir babası olduğundan emin olmak için bir şeyler yapmam gerektiğini biliyordum. Bu yüzden bir Lüteriyen papazı evime gelmesi için ayarladım ve Angela’yı bir Hristiyan olarak vaftiz ettim.

Bu tören için neden kiliseye gitmediğimi soracaksınız. Size anlatayım. Bunu yapmaya mecbur olduğumu hissettim, ama bunu yapmaktan mutsuzdum ve kimsenin görmesini istemiyordum.

1947 yılında bir yaz akşamı, saat yedi buçuk civarıydı. Dışarıda caddeler sessizdi. Kanaldaki tekneler iskelede yumuşak çatırtılar çıkarıyordu. Yeniden büyümeye başlayan ağaçlar yalnızca barış zamanı tadı çıkarılabilecek bir kokuyla geceyi doldurmuştu. Dairede yalnızdım. Gretl erkek kardeşiyle beraber yetimhanedeydi. Angela difteri kapmıştı ve penisiline ihtiyacı vardı, penisilin yalnızca batıda vardı, bu nedenle Batı Berlin’de bir çocuk hastanesinde kalıyordu.

Kapı nazikçe çalındı. Kapı zinciri vardı, kapıyı azıcık araladım. “Kim var orada?” Koridor karanlıktı –görmek zordu. “Kim var orada?” Uzun boylu, bitkin, zayıf bir adam. Yüzünde kır bir kirli sakal. Gülümsemek için bile fazla yorgun.

“Benim” dedi.

Onu kollarıma aldım, sonra sıcak suyla yıkayıp uykuya yatırdım.

“Kabusu atlattık” diye düşündüm. “Artık sonunda her şey güzel olacak.”

Bunu gerçekten düşündüm.

Sonraki birkaç gün mutluyduk. Ama sonra Werner gücünü kazanıp, huylarını tekrar edindiğinde, durumumuzu anlayınca öfkesi yeniden ses buldu.

Yeni durumla ilgili hiçbir şey onu memnun etmedi. Evet, daireyi sevmişti; film den çıkma gibi durduğunu söylemişti. Ama sonra uyanıp da benim işe gittiğimi ve kahvaltısını yardımcımın hazırladığını görünce iyi karşılık vermedi. Benim önceki gibi evde, hizmet edip, yemek yapıp, onu beklememi istiyordu.

“Ama çalışmam gerek” dedim. “Ben bir hâkimim; davalarım var...”

Angela hastaneden döndü. Onu güzel bir süs bebeği gibi, güzel bir kıyafet ile giydirmiştim, koyu renk saçlarında fiyonklar vardı. Werner'in büyük, yuvarlak açık renk gözlerine bakarak kapı girişinde durdu. "Babana git" dedim, yanına çömelerek. "Git ve babana kocaman bir öpücük ver."

Werner'e sarıldı, onu sevmeye ve onun tarafından sevmeye çalışarak. Werner onu ilgisizce sıvazladı. Büyük bir hayal kırıklığıyla, vaftiz edilmiş olması onun için hiç fark etmedi. Halen önemli olanın "Yahudi kanı" olduğunu söylüyordu. Kaybolmuş, kalbi kırık, utanmış hissettim. Kendime ihanet etmiş ve babamın vasiyetine hiçbir şey için karşı gelmişim.

Werner sekreterli ve dışarıda resepsiyonisti olan bir ofisim olduğu, ofisime öylece giremeyeceği ve öncelikle haber verilmesi gerektiği gerçeğini sevmeydi. Makamımda biriyle birlikteysen ve o dışarıda beklemek zorundaysa bundan nefret etti. Bir kahraman muamelesi göreceğini düşünmüştü ama hayal kırıklığına uğramıştı. Kimse onu kahraman olarak görmedi. Zaten uğraşılması gereken başka bir sürü dönmüş "kahraman" vardı. Tabii ki onun öfkesini anlayabiliyordum. Nasıl olur da anlamam? Onun için eve, hiçbir ekonomisi, ona sunulacak hiçbir fırsatı olmayan ve o ayrıldığında hor görülen ve hapse atılan insanlar tarafından kurulan yeni bir sistemle yönetilen bir ülkeye yenilgiyle dönmenin ne kadar zor olduğunu hayal edin.

İş bulma kurumu, onu sokakları ve lağımları temizleme görevine yerleştirmeye hazırdı. Ona bağlantılarımı kullanarak bir yönetim işi, Arado'da sahip olduğu gibi bir iş bulabileceğimi düşündü. Komünist olmayanlar için bu tarz işler yoktu. Paula Teyze gibi insanlar ona, kendisine ev veren ve karnını düzgünce doyuran bir işte çalışan bir eşe sahip olduğu için minnettar olmasını tavsiye ettiler. Diğerleri eve iki yıl ya da dört yıl veya sekiz yıl daha dönmez-

ken, benim onu dışarı çıkarabilmemin, beni Kommandatura'ya henüz hayal edilemeyen şekillerde borçlu bıraktığını anlamıyor gözüküyordu (ben de tam anlamıyla anlamamıştım).

Benim, önceden yaptığım gibi temizlik yapmamı, eve ve be-beğe göz kulak olmamı bekledi ama bunun için zamanım yoktu. Onun çamaşırlarını yıkayamıyordum –ve bunun için çok öfkeliydi. Etrafta bağırıp gülererek koşturan küçük, mutlu kızlar onu çok rahatsız ediyordu. Benim Gretl'i temelli olarak yetimhaneye göndermemi istedi.

“O benim değil!” diye bağırdı. “Bakmam gereken iki kızım olması yeterince kötü değilmiş gibi, şimdi bana bir üçüncüyü daha yutturuyorsun ve o benim bile değil!”

Ondan Bay Klessen'e, cömert balıkçıya gidip yemek için biraz balık almasını istedim. Reddetti. “Bu senin işin!” diye parladı. “Bu evde yiyeceği gidip ben almıyorum. Benim işim akşamları masaya oturup onu yemek!”

“Ama gitmek için zamanım yok. Bir sürü dava var...”

“Lanet olası davalarının canı cehenneme!”

“Lütfen Werner...”

“Sosyalist bir balıkçıya yemeğimiz için gidip yalvarmayacağız! Bu bir kadının görevi!”

Enerji doluydu ama yapacak bir şeyi yoktu. Kıpır kıpır ve kızgındı, ama öfkesini kusabileceği kimse yoktu. Arado'daki eski arkadaşları ona yardım edemiyorlardı. Tesisin kendisi boş bir harabeydi. Devamlı olarak bombalanmıştı ve geriye kalan tesisatları da Ruslar sürükleyerek götürmüşlerdi. Daha sonraki yıllarda Angela oraya geri dönüp Arado tesisinin nerede olduğunu sordu ve Brandenburg sakinlerinin öyle bir yerin var olduğuna dair hiçbir hatırası yoktu.

Bir akşam işten eve yorgun, zihnim Alman kadınları ve çocuklarının hüznü hikâyeleriyle dolu şekilde geldim. Werner çorabında

bir delik gördüğü için tüm gün kendisini öfkeyle beslemişti ve bastırılmış öfkesi benim üzerime bir Amerikan bombası gibi patladı.

“Nasıl dikiş dikildiğini mi unuttun?”

“Hayır, ben... Halen dikiş dikiyorum... Sadece...”

“Sadece Rus rejimi boyunduruğunda önemli bir hâkimsin ve kocan için hiç zamanın yok.”

“Kes şunu! Senin eve bu kadar çabuk dönebilmenin nedeninin benim Ruslara yalvarmam, minnet etmem ve onlar için çalışmam olduğunu anlamıyor musun? Beni çorabındaki bir delik için darlama! Evdesin! Güvendesin! Yat kalk, haline şükret!”

“Ne için şükredeceğim? Tanıdığım kadına benzemeyen fazla eğitilmiş bir eş için mi?”

“Ben hâlâ aynı kadını... Ah, Tanrım, lütfen tatlım, anlamaya çalış...”

“Hayır, değilsin! Benim karım Grete itaatkârdı! Yemek yapardı! Temizlik yapardı! Ütü yapardı! Dikiş dikerdi! Bana bir kralmı-şım gibi davranırdı! Ve ben onu geri istiyorum!”

Uzun zamandır baskıladığım her şey, gerçek içgüdülerim, gerçek karakterim, tüm yasım ve dipsiz öfkem yüzeye çıktı.

“Pekâlâ, onu alamazsın!” diye bağırdım. “Grete öldü! O bir Nazi buluşuydu –bir yalan, tıpkı radyodaki propoganda gibi! Ve şimdi Naziler gittiğine göre, o da gitti! Ben Edith'im! Ben Edith'im! Kimsem oyum! Artık H.C. Bestehorn gibi ezik, korkak, itaatkâr, küçük bir köle işçiye sahip olamazsın! Artık gerçek bir eşin var!”

Bana vurdu. Odanın diğer tarafına uçtum. Kelimenin tam anlamıyla yıldızları gördüm. Beynim zangırdadı.

Werner çıkıp gitti. Kalbim kırılacak gibi hissettim.

Birkaç gün sonra, memnun ve kendini beğenmiş halde geri geldi. Bir kadınla beraber olduğunu biliyordum. Biraz para alıp ilk karısı Elisabeth'e döndü. Ve birkaç gün sonra yeniden geri geldi.

“Küçük Bärbl bir süreliğine buraya geliyor.”

“Ne?”

“Gretl’i yetimhaneye geri dönder. Bärbl’ı burada istiyorum. Elisabeth’in bir molaya ihtiyacı var.”

“Hayır. Gretl’i dışarı atmayacağım. Bärbl’in bir annesi var. Gretl’in kimsesi yok.”

“Ben senin kocanım. Ne söylüyorsam onu yap.”

“Sen Elisabeth ile olan romantizmini çocuksuz bir evde yenileyeyim diye Bärbl’in bakımını üstlenmeyeceğim, hayır yapmayacağım. Bärbl’ı seviyorum; onu yeniden görmeyi çok isterim. Ama bu adil değil. Bu yanlış.”

“Artık bu olduğun kişiyi sevmiyorum” dedi. “Seni eski halinle seviyordum. Londra’daki zengin akrabalarına yazıp onlardan bana biraz boya göndermelerini söylemeni istiyorum...”

“Zengin akrabalarım mı? Delirdin mi? Ailemin her şeyi çalındı! Kız kardeşlerimin hiçbir şeyi yok! Senin on bin markın var!”

“Ah, o mu? Onu attım çünkü bir Rus beni esir alıyordu ve onun bir kapitalist olduğumu düşünmesini istemedim...”

Buna nasıl cevap vereceğimi bilemedim. Muhtemelen gülme-liydim ama fazlasıyla mutsuzdum. Bana boşanmak istediğini söyledi –ne kadar hızlı o kadar iyi.

“Elisabeth’e mi dönüyorsun?”

“Tabii ki. Küçük Bärbl’ımı kurtarmam gerek.”

Onu tutamayacağımı sonunda anlayınca dek ağladım, ağladım. Artık bana sonsuza dek yalnız olacakmışım gibi geliyordu.

Sonra bir gün aklımı başıma getiren bir şey oldu. Angela yaramazlık yapmıştı –bir oyuncak fırlatıp sesini yükseltti ve onu azarladım. “Bunu yapmayı hemen bırak yoksa sana ceza vereceğim.”

“Eğer bana ceza verirsen” dedi, “babama söylerim ve sana vurup seni ağlatır.”

Hemen orada Werner'in istediği boşanmayı kabul etmeye karar verdim.

Bir iş arkadaşım boşanma işini halletti. Werner benden işlemleri hızlandırmamı istedi. Çoktan Elisabeth ile batıya göç etmişlerdi. İlk seferinde yalnızca beni kurtarmak için boşandıklarını, bana Münih'te hiç eşlik etmediğini ya da beni bir an için sevmediğini ve evliliğimizin yalnızca anti-Nazi şaklabanlığından ibaret olduğu konusunda yalan söylememi istedi.

İş arkadaşıma, boşanmanın yıldırım hızıyla gerçekleşmesi için ne gerekiyorsa onu söylemesini söyledim.

Aslında Werner'in Elisabeth ile ikinci evliliği de aynı şekilde gitti. Yıldırım gibi. Puf. Bir alev. Puf. Gitti.

Werner.

ON ÜÇ

Fiend Goebbels'i gülerken duydum

O zamanlar Nuremberg davaları bitmek üzereydi ve daha önemsiz Nazilerin davaları başlıyordu. Yargıçlara ihtiyaç vardı. Ruslar beni seçtiler ama dahil olmak istemedim.

“Kim benim cezamı adil olarak değerlendirir ki?” dedim onlara. “Herkes şöyle diyecektir: Bu Yahudi bir kadın; intikam arıyor. Ve kesinlikle diğer tarafa doğru meyletmeyi istemem. Ben (*befangen*) taraflıyım, tarafsız değil; bunu yapmak için kalifiye değilim.”

Doğruluğumdan şüphe edilmemesi benim için her şey demekti, çünkü anlıyorsunuz ya, tek bir kararım bile temyize gitmemişti. Keyif duyduğum güveni ve saygıyı kaybetmek istemedim.

Komutanlar aynı fikirde değillerdi.

Potsdam'a giderek, Adalet Bakanlığı'ndaki üst düzey bir danışman olan Dr. Hoenigge'ye başvurdum. Benimle hem fikirdi ve benim adıma Ruslarla konuşacağını söyledi. Ama iş için emir yine de geldi. Hoenniger'e geri gittim. Bu sefer beni ofisinden dışarı attı.

İçişleri Bakanı'na gittim ve beni görünceye dek saatlerce bekledim. Neden bu kadar gönülsüz olduğum hakkında hiçbir fikri yoktu. “Ama bu kadar yetkisiz kılınmak istediğine göre” dedi, “sana yardım edeceğim.”

Nazilere hâkimlik yapmak zorunda olmadığımı dair bilgilendirildim.

Ama sonra bir hâkim olarak çalışamayacağım ile ilgili tekrar bilgilendirildim. Gelecekte yalnızca savcı olarak hizmet edebilecektim.

Güvenlik duygum yıpranıp paramparça olmaya başladı. Koridorun gölgesinde birinin varlığını hissettim. Gece kapımı açtığımda, evde her şeyi yerli yerinde bulacağımdan emin değildim. Bana öyle geliyordu ki, Hansi'yle Jultschi'den aldığım mektuplar açılıp yeniden mühürleniyordu.

Ruslar beni görüşmeye çağırdılar.

Bana hayatım, akrabalarım ve arkadaşlarımla ilgili sorular sormaya başladılar. Yazıştığım herkesin ismini ve adresini yazmamı istediler. Beni eve gönderdiler. Sonra beni yeniden çağırdılar ve daha fazla soru sordular, anladığım kadarıyla cevabını zaten biliyorlardı. Seslerindeki bir ton bana nüfus memurunu anımsattı: “Peki ya annenizin annesi hanımefendi. Peki ya o?”

Kanım dondu. Midem düğümlendi –eski bir his, fazlasıyla tanıdık.

“Sana yardım ettik” dedi kumandan. “Şimdi sen bize yardım etmelisin.”

“Nasıl?”

“İyi bir dinleyici olduğumu ve insanların sana güvenip hayatları hakkında gerçekleri söylediklerini anlıyoruz. Tek istediğimiz bize sana neler anlattıklarını söylemen.”

Benden iş arkadaşlarım, Agnes ile kocası, bakıcı, sekreter, Klessen, avukatlar, davacılar, tanıdığım herkes üzerine casusluk yapmamı istediler. Onlara her zaman ulaşabileceğim bir telefon numarası verdiler. “Senden hemen bir yanıt istiyoruz” dedi kumandan.

Eski korku geri döndü. Dizlerim titredi. Sesimin kısıldığını duydum. Dilim dolandı. Beni unutacaklarını umarak ağırdan al-

dım. Ama bu, gizli polis NKVD idi. Kimseyi unutmazlardı. Yöntemleri vardı. İnsanlar ortadan kayboluyordu. Dayak ve işkence dedikoduları vardı. İşini, daireni yok edebilirlerdi. Çocuklarını da.

Beni yeniden sorguladılar.

Uyuyamadım. Koridordaki her seste yerimden zıpladım. Arkadaşlarımdan şüphelenmeye başladım. Ne de olsa, eğer benim onları izlemem isteniyorsa, onlardan da beni izlemeleri istenmiş olabilir.

Ulrich bu kadar endişe etmememi söyledi.

“Sen de onlara bir şeyler anlat. Onlara ne söylediğin sana kalmış.”

“Ama onlara söylediğim şeyi nasıl kullanacakları onlara kalmış.”

Omuz silkti. Sanıyorum bunun o kadar büyük bir sorun olmadığını düşündü. Ama bana göre, görüyorsunuz ya, bana göre yeni baştan aynı sorundu.

“Sizden halen cevap alamadık Bayan Vetter” dedi kumandan.

“Ah evet... evet... sizi aramam gerekiyordu, o numarayı...” Çantamın içini karıştırdım. “Halen var mı bilmiyorum...” Gerçekten de onları, Nazi Kızıl Haç iğnemi kaybettiğimde olduğu gibi, onların numarasını yanlış yere koyduğuma ikna edebileceğime inanmış mıydım?

“Numara masanızın üzerinde” dedi bir gülümsemeyle.

“Ah. Evet. Ofisimde.”

“Hayır. O masada değil. Dairenizdeki, oymalı süslemeleri ve bir aslan pençelerini andıran ayakları olan antika masada.”

Hayalimde canavar Goebbels’in gülüşünü duyabiliyordum.

Tanıdığım genç bir kız eve giden son treni kaçırıp beklenmedik şekilde geceyi bende geçirmek için geri döndü. Kapıyı çaldığında, soğuk terler tepemden boşaldı. Kapıyı açtığımda korkudan zayıf düşmüştüm. Her korkunç anı –tutuklanma, sorgulama, ölüm için hazırlık– geri gelmişti.

“Sen cennetten bir elçisin” dedim kızı, onu içeri buyur ederken. Ne demek istediğimi anlamadı. Onun kapımı çalmasına verdiğim tepkiden hiçbir şüphe duymadan, yeniden beklenmedik ziyaretçilerden korktuğumu, ifşa, korku ve zorbalığın olduğu bir sistemin parçası olarak yaşayamayacağımı anladığımı kastetmiştim. Kaçmam gerektiğini biliyordum.

Tanıdığım insanlardan, kumandana, iki haftalığına İngiltere’de yaşayan kız kardeşimi ziyarete gideceğimi söylemelerini istedim. Sonra Berlin’e gidip, bir vize alabilmenin en iyi yolu olarak York House’a başvurdum. İngiliz bir adam –kocaman bıyıklı ve şişkin evrak çantalı, tam anlamıyla yabancı biri– bana Batı Berlin’de bir oda tutup pasaportu oraya istemem gerektiğini söyledi.

Yahudi cemaatinin genel merkezine gittim. Orada bana bir oda kiralayabileceğini söyleyen bir adamla tanıştım. Ona aslında burada yaşamayı istemediğimi, kirayı ödeyeceğimi ama tek istediğimin vize için bir ikametgâh belgesi almak olduğunu söyledim. Polis merkezine gidip uzun bir süre bekledim. Sonunda bir memur geldi. Onlara hiçbir yemek istemediğimi, sadece İngiltere’deki kardeşimi ziyaret edebilmek için bir *Personalausweis* istediğimi söyledim.

Anlamalısınız, o zamanlar Berlin abluka altındaydı. Seyahat izni alabilmek imkânsızdı. Ama bu polis bana verdi. Bana izni öylece verip İngiltere’ye iyi yolculuklar diledi.

İhtiyaç duyduğum geri kalan evrakları biraraya getirmem ay-larımı aldı –pasaport, vizeler, sabıka kaydı. Bu sırada mahkemede, sonsuza dek orada kalmayı planlıyormuş gibi çalıştım. Her on günde bir İngiliz tarafına seyahat edip gelen evrakları toparlıyor ve Yahudi çifte kiramı ödüyordum.

Gretl ile ilişkimizi er ya da geç bitirmemiz gerektiğini biliyordum, ama benim ani ayrılışıma işaret edebileceği korkusuyla,

bunu son dakikada yapmak istemiyordum. Bu nedenle önden hiçbir şey belli etmeden, cesaretimi ve gücümü toparlayıp onu yetimhaneye geri götürdüm. Onu yakında tekrar göreceğimizle ilgili bir yalan anlatmaya başladım.

Kulaklarını kapadı. “Hayır” dedi.

Çocuklar hep her şeyi anlıyorlar.

Onu öptüm. Bu bir hataydı. Bunu asla yapmamalıydım. Ağlamaya başladı. Ve ben de ağlamaya başladım.

Yetimhaneden ayrılırken “Teyzecim! Teyzecim!” diye bağıırıyordu. Oradaki kadın onu zar zor tutabildi. O yerden koşarak çıktım.

Almanya’yı terk etmem için ödemem gereken bedelin bir bölümüydü bu; sırtımı o çığlıklar atan kıza dönmek. Baron de Rothschild bile madenlerini ve saraylarını devrederken daha yüksek bir bedel ödememiştir.

Ayrılmamdan önceki uzun, gizli kapaklı ayarlamalarım sırasında, sık sık Angela ile birlikte saatlerce sırada beklemem gerekti. Küçük kızların en olgunu, hiçbir şey talep etmeyen ya da şikâyet etmeyen tipik bir savaş çocuğu olsa da, bazen uzun sıralarda sabırsız ve hırslı olabiliyordu. Yakınıp olay çıkarabiliyordu. Ve bozuk yollarda bebek arabasını itmek beni tahammülün ötesinde tüketiyordu.

Bir seferinde molozların arasından ilerlemeye çalışırken, bir Rus askeri bana ayak uydurup bebek arabasını içinde Angela varken kaldırmama yardım etti.

“Kızınız bana yeğenimi hatırlatıyor” dedi.

“Ah, öyleyse yeğeniniz çok tatlı olmalı.”

“Yeğenim öldü” dedi. “SS, Rusya’da kasabamıza gelip tüm Yahudiler için bir ava çıktı ve kız kardeşimle bacanağımı bulduklarında, onları oldukları yerde öldürüp küçük kızlarını camdan aşağı attılar.”

Günün sonu geliyordu. Bir şekilde güneş yeniden batıyordu. Bir adam yolda durup tamamen yabancı birine öyle anlaşılmaz bir şeytanla ilgili bir hikâye anlatabilirdi, güneş tamamen parıldamayı bırakıyormuş gibi. Ama cennette bir değişiklik yok gibiydi, çocukların ağılamlarının duyulduğuna dair bir işaret yoktu.

“Mükemmel Almanca konuşuyorsun” dedim. “Yahudi olduğun asla anlayamazdım.”

Güldü. “Ben sizi gördüğüm anda Yahudi olduğunuzu biliyordum.”

Şaşırtıcı bir ifade, sizce de öyle değil mi? Almanlar yıllarca bana baktıklarında Yahudi olduğumu anlayamamışlardı. Nüfus memuru gözlerime ve geçmişime bakmıştı –ve anlayamamıştı. Şimdi tamamen tanımadığım biri, bir yabancı... hemen anlamıştı.

“Şehrin batı tarafına geçmeyi denemeyi düşünüyordum, böylece halen hayatta olan akrabalarımı görebilirim. Ama vize ofisine gitme şansım olmadı, çünkü küçük kızımı da yanımda götürmem gerek ve gereken tüm zamanı sırada durup bu bebekle geçirmem imkânsız.”

“Benimle bırak” dedi. “Buraya Brandenburg’tan geri tekrar ne zaman geleceğini, benimle nerede buluşmak istediğini söyle, ben de orada olayım ve vizeni alabilmen için ne kadar zaman gerekiyorsa o kadar süre onunla kalırım.”

Müthiş bir teklifti – ve benim bunu kabul etmem de aynı şekilde inanılmazdı. Takip eden hafta Berlin’e döndüm ve Rus askerle buluştum. Kıymetli çocuğumu tüm gün onunla bıraktım ve bir an için bile ona kötülük edebileceğini, onu çalabileceğini, onu satabileceğini ya da ona bir şekilde zarar verebileceğini düşünmedim.

Neden böyle bir güven duymuştum? Yahudi olduğu içindi. Ve hiçbir Yahudinin bebeğime zarar verebileceğini düşünemezdim.

Görüyorsunuz ya, hep bir şeyler oldu. Hanuka’da bir şarkı, radyoda İngiliz bir hahamın duası, trendeki ya da sokaktaki bir iyilik

bana, ne kadar köşeme çekilsem de, korkum beni ne kadar özümü inkâr etmeye itse de, Yahudilerin her zaman benim insanların olacağını ve benim de onlara ait olacağımı hatırlattı..

Bana Brandenburg'tan ayrılmayı düşünmemin (Almanya'da normal bir hayat yaşayabileceğimi nasıl hayal edebildiğimi) neden bu kadar zaman aldığını soracaksınız. Size söyleyeyim. Çünkü başka hiçbir yerde normal bir hayat hayal edemiyordum.

Mimi beni isteseydi bile, Filistin vizesi alamadım, ki istemedi. Viyana'ya geri dönemedim. Tüm ailemi gömen o şehirde tekrar yaşamak mı? Asla! Brandenburg'ta dili biliyor, çalışabiliyor ve kızıma bakabiliyordum. Komünist rejimi altında bir yerim, iyi bir işim, güzel bir evim ve benim kaderimi paylaşan arkadaşlarım vardı. Tüm o korkudan, saklanmadan, açlıktan ve kaçıştan sonra, yenisinden yabancı ve kötü dünyada bir yaşama bir çocukla yalnız başıma başlamayı isteyebileceğimi sanıyor musunuz? Yeniden yerim, yurdum, kocam, ailem olmadan, yerim olmadan kaybolmuş halde?

O evin kapısını arkamdan kapatıp Brandenburg'tan ayrıldığımda kısa süre için zevkine vardığım huzur, yaratıcılık ve güvenlik anım için yas gözyaşları döktüm.

Kasım 1948'de bir pazar günü ayrıldım. Kimseyi işbirlikçi haline getirmemek için kimseye niyetimden bahsetmedim ve kalan faturaları ödeyebilmek için banka hesabımda yeterli miktarda para bıraktım. Rusların geri döneceğimi düşünmesi için dairemdeki mutfak tezgahının üzerinde bir somun ekmek bıraktım.

Angela ile tren istasyonuna gittik, sonra ben cesaretimi kaybedince eve döndük.

Pazartesi sabahı Agnes'in kocasını arayıp bizi, treni ve muhtemel bir Rus aramasından kaçabileceğimiz yeraltı metrosunu kullanabileceğimiz Potsdam'a bırakmasını istedim.

İki hafta boyunca Berlin'deki Charlottenburg Mahallesi, Wieland Caddesi 33 numarada yaşayan Yahudi ailesiyle kaldım, Hansi ve İngiliz kocası Richard'ın bana gönderdikleri bileti kullanarak uçmak için bir İngiliz havayolu grevinin bitmesini bekledim. Brandenburg'taki bir arkadaşım bana evimin polis tarafından ablukaya alındığını söyledi. Sanırım geri gelmeyeceğimi anlamışlardı.

Sonunda grev sona erdi. Her şey sona erdi.

Angela ile birlikte Northholt Havaalanı'na uçtuk.

Kız kardeşim Hansi'yi gördüğümde, onun neşeli karşılama çığlıklarını duyup gözyaşlarının yanaklarımı ıslatmasını hissettiğimde, onu kollarımda tuttuğumda –benim küçük, asker kardeşim– Edith Hahn'ın sonunda kendisine döndüğünü biliyordum. Terör denizi üzerimden kalkmıştı. Özgürlük havasını kokladım. Gizliliğim tarih olmuştu.

Kız kardeşimin gözlerinde kendi yasının yansımaları vardı, umut dolu fantazilerle yıllarca ötelediğim ve kahreden gerçekle sonunda yüzleştim. Annemiz Klothilde Hahn 1942 yazında, Minsk gettosuna gönderildikten sonra öldürülmüştü. Aynalarda bana cesaret vererek beni gülümsetmişti; en korkutucu saatlerimde yatağıma oturup beni mutlu anılarla rahatlatmıştı; kesin ölüm olduğunu düşündüğüm şeye kapımı açarak benim önümde bir ışık gibi beklemişti. Benimle o soğuk mermer heykel aracılığıyla konuşup beni güvenliğe yönelten annem değil miydi? Meleğim, yol göstericim sonsuza dek gitmişti.

Ve küçük kızım ben, tesadüfi iyi şans ve birkaç iyi insanın müdahaleleriyle kurtulmuştuk.

ON DÖRT

Pepi'nin Son Paketi

Brandenburg'ta saygıdeğer bir mahkeme görevlisi, iyi maaşlı ve iyi bir evi olan ortasınıftan bir kadındım.

İngiltere'ye altmış gün vizeyle, çalışma izni olmadan, çok az İngilizce bilerek, içinde yedek iç çamaşırı dışında hiçbir şey bulunmayan bir evrak çantası haricinde bir valiz olmadan, muhtaç bir göçmen olarak gelmiştim. İlerleyen yıllarda bir hizmetçi, aşçı ve Ulusal Sağlık Bakanlığı için terzi olarak çalıştım. Bir daha yasal hizmetlerde çalışmadım.

Sırtımı asimilasyon saçmalığına dönerek kızımı bir Yahudi okuluna gönderdim ve onu bir Yahudi olarak yetiştirdim.

1957'de bir başka Viyanalı Yahudi olan ve annesi soykırımında öldürülen Fred Beer ile evlendim. Birbirimize hikâyelerimizi bir kez, yalnızca bir kez anlattık ve bu korkunç olaylardan otuz yıl boyunca hiç söz etmedik. Geçmişî kıyıya vuran bir enkaz gibi yüzüp batmaya bıraktık, sonunda batıp unutulacağı inancıyla. Bu konuda bana söylendiğine göre, korkunç facialardan kurtulan diğer sağ kalanlar gibi değildik.

Fred 1984'te öldü ve 1987'de, sonunda kendi ülkelerindeki Yahudilerin arasında yaşamak için İsrail'e taşındım. Ve benimkinden çok

farklı kültürlerin vatandaşlarıyla beraber yaşamış olsam da hepsiyle bir akrabalık hissettim. Burada rahatım. Burası benim yerim.

Bir kaçak olarak zorlu sınavım sırasında bana çok yakın olan insanlarla bağlantıyı koparmamaya çalıştım. Frau Doktor Maria Niederall çalıntı dükkânından çıkarılıp hasta düştüğünde, ona güzel bir lizöz gönderebilmek için iki haftalık maaşımı biriktirdim. Bu onu en azından mutlu etti. Lüks, kadınsı şeylerden her zaman hoşlanmıştı. Ama bu onu iyileştirmede. Çok genç öldü. Onun için yas tutan diğer pek çok insan da.

Meşhur Nazi avcısı Simon Wiesenthal'ın bir romanını okudum. Ondaki karakterlerden biri şöyle demişti: “Bize yardım edenleri hiçbir zaman unutmamalıyız...” Ve bu nedenle yazarı arayıp, ona artık hayatta olmayan arkadaşım Christl Denner Beran'ı anlattım. Kahramanlığı ve gösterdiği olağanüstü cesareten dolayı ona bir madalya verildi. Burada, İsrail'deki bir soykırım anıtı olan Yad v'Shem'de adına bir bitki ekildi –ülkemizin, Musevi olmayan erdemli birine başettiği en büyük onur.

Angela İngiltere'de büyürken, duman haline gelmiş akrabalarımızdan ona doğumgünü kartları gönderdim, büyük ve sevgi dolu bir ailesi olduğunu hissetmesi için. Büyükanne Klothilde'den hep bir kart aldı.

Bärbl ve ailesiyle iletişimde kaldım. Ve Werner Vetter'in olağanüstü kişiliğinin hayatlarımızda hatırlanmasını sağlamaya çalıştım.

“Baban o duvarı boyayabilirdi” derdim. “Baban öğretmenini o bahaneye inandırabilirdi... baban o bisikleti tamir ederdi...”

Angela'ya, Werner ile birbirimizi gerçekten sevdiğimizi ve İngiltere'de çalışamaması nedeniyle ayrıldığımızı anlattım. O bir genç kız oluncaya dek boşandığımızı söylemedim. Hatta sevmek için çok çabaladığım ve her zaman, her şeye rağmen

onurlandıracağım bu adamı tanıyabilsin diye onunla pek çok ziyaret ayarladım.

Neden kızımı bu yatıştırıcı, kulağa hoş gelen yalanlarla çevirdim? Çünkü onun yalnız hissetmesini istemedim. Annemin bana elinde olmayan şeyleri hep göndermesi gibi –açken kek, üşürken eldiven– Angela’ya kaybettiğim şeyleri vermeye çalıştım: bir aile, dünyada sağlam bir yer, normal bir hayat.

Bu nedenle, sanıyorum bu hikâyeyi sonsuza dek kolayca anlatmayabilirdim.

Pepi Rosenfeld, onun karakterine ait olmayan oldukça büyük bir cesaretle, ona söylediğim gibi yapmayıp, ona gönderdiğim mektupları ve resimleri yakmamıştı, onları saklamıştı, her birini.

O mektuplar hepimizi öldürtebilirdi.

“Ne düşünüyorsun sevgili Edith?” diye sordu sonraki yıllarda Viyana’da buluşup birbirimize evlendiğimiz insanları tanıtırken. “Bu mektupları Avusturya Milli Arşivi’ne bağışlamalı mıyım?” Sanırım dehşetle bağırmış olmalıyım. “Evet, bu şekilde tepki vereceğini düşünmüştüm.” Güldü. Onlarca yıl geçmişti. Ve halen bu adamın küçük şakalarıyla tongaya düşünüyordum.

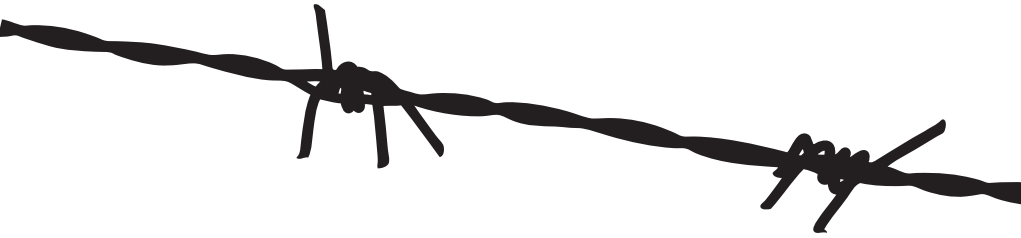
1977’te, ölümünden kısa süre önce Pepi bana son paketini gönderdi. Ona köle çalışma kamplarından ve Nazi İmparatorluğu’nda bir kaçak olarak yaşarken Brandenburg’tan gönderdiğim tüm mektuplar içindeydi.

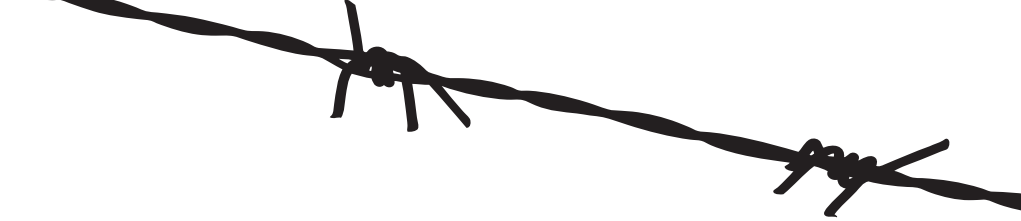
Ve sonunda, gerçekleri her şeyden daha çok bilmek isteyen kızım Angela onları okudu.

EDITH HAHN BEER

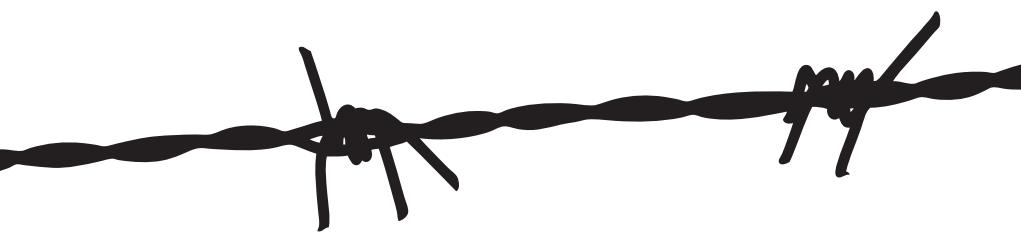
1947’de kocasından boşandı ve İsrail’de Netanya’da yaşamaktadır. Kızının, 1944’te, Nazi Almanyası’ndaki bir hastanede doğan tek Yahudi olduğuna inanılmaktadır.

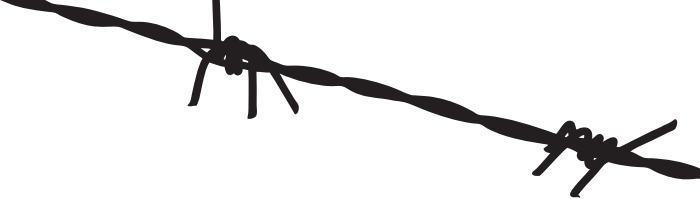
SUSAN DWORKIN

Üretken bir romancı, senaryo yazarı, *Peabody* ödüllü televizyon yazarı ve *National Book Award* adayıdır. Yazıları *Ms. Ladies' Home Journal* ve diğer yayınlarda çıkmıştır. New Jersey'de yaşamaktadır.

Kitaptan Notlar

Kítaptan Notlar

